

UTVIDELSE AV HJELME GRAVPLASS, MED SPESIELL VEKT PÅ UNIVERSELL UTFORMING

EXPANSION OF HJELME GRAVEYARD, WITH SPECIAL EMPHASIS ON UNIVERSAL DESIGN

INGVILD FOLDØY GRUTLE

UNIVERSITETET FOR MILJØ- OG BIOVITENSKAP
INSTITUTT FOR LANDSKAPSPLANLEGGING
MASTEROPPGAVE 30 STP. 2013

UTVIDELSE AV
HJELME GRAVPLASS,

MED SPESIELL VEKT PÅ UNIVERSELL UTFORMING

FORORD

Masteroppgaven avslutter tiden min som landskapsarkitektstudent ved Universitetet for Miljø og Biovitenskap. Fem fine år som nesten ble til seks.

Ved valg av tema ønsket jeg å fordype meg i noe jeg synes er interessant og som jeg ville lære mer om.

Universell utforming er et begrep vi har blitt introdusert til i løpet av studietiden og for å få mer kunnskap om temaet meldte jeg meg opp i kurset LAA207 «Universell utforming» høsten 2010. Her lærte jeg at begrepet handler om en ny måte å tenke på, og ikke bare en liste med krav som skal følges. Da dette var et ganske teoretisk kurs tenkte jeg at masteroppgaven kunne være en fin mulighet til å få utforsket hvordan universell utforming kan integreres i prosjekteringen av et anlegg. Men hvilken type anlegg?

Våren 2011 tok jeg kurset LAA307 “Planlegging av gravplasser“ i regi av Kirsten G. Lunde, noe som var et krevende men utrolig interessant kurs. Kombinasjonen av å skape vakre anlegg for ettertanke og samtidig forholde seg strenge krav pirret noe i meg. Samtidig er dette et fagfelt hvor det tradisjonelt sett har vært liten variasjon innen utforming, og hvor man nå ønsker å få mer ut av anleggene - en utfordring jeg ønsket å gi meg selv.

Kombinasjonen av å utforme en gravplass, i tråd med prinsippene og tanken om universell utforming, gjorde dette til en spennende og krevende oppgave å jobbe med.

Det er flere personer som fortjener en takk for støtte og veiledning gjennom nesten et år: Først og fremst min veileder og store forbilde Kirsten G. Lunde, som har lært meg utrolig mye, kommet med konstruktiv kritikk og masse ros slik at jeg har holdt motet oppe. Tusen takk! Jeg vil også rette en STOR takk til min tålmodige og snille ektemann, som alltid støtter meg og som alltid har noen trøstende og motiverende ord på lur. Takk for at du har holdt ut! Takk til min sønn som gjennom ni måneder holdt meg med selskap inne i magen - til glede og frustrasjon.

Ellers vil jeg også takke alle medstudenter som har vært med på å gjøre skoledagen til mer enn bare skole! Det hadde ikke blitt det samme uten dere!

Og til slutt takk til alle andre som har bidratt til oppgaven!

Ås, 13. mars 2013

Ingvild Foldøy Grutle

SAMMENDRAG

Universell utforming er et begrep vi stadig hører mer om og som nå er blitt et lovpålagt krav i mange sammenhenger. Dette gjelder blant annet gravplasser, som er offentlige uterom. Selv om en gravplass skal følge samme lover og krav som andre offentlige uteområder, gjør dens funksjonen den til et spesielt anlegg. Her går ikke den universelle utformingen bare på tilrettelegging for svaksynte eller bevegelseshemmede, det går også på de sørgende. Man har ikke lyst til å bli våt på bukse når man fyller vannkanna for å vanne blomstene på graven til ens nylig avdøde ektemann. Dette tilsier at det må tas spesielle hensyn både med tanke på sette nye krav og å slippe eksisterende krav. For eksempel vil ikke behovet for ledelinjer være like mye tilstede her hvor gangadkomsten som regel skiller seg klart ut fra gressfeltene. Det er heller ikke vanlig å ha mye belysning på en gravplass da dette ikke skal være et område man oppholder seg etter mørkets frembrudd. Gravplassens funksjon krever derimot at en tenker på en del andre ting i forhold til bruken av den. For eksempel det faktum at folk ønsker vanne blomstene på gravstedene til sine kjære eller det at det må være god tilgjengelighet for bæreprosjonen. Fravær av tilstrekkelig universell utforming kan gå utover den universelle sorgen og gjøre opplevelsen av «den siste reisen» og tiden etter vanskeligere enn den allerede er.

I oppgaven min har jeg valgt å fordype meg i hvordan universell utforming kan bli en integrert del av en gravplass. Universell utforming er noe som kommer oss alle til gode og ved å ta det med i planleggingen vil vi kunne skape gode anlegg som er tilgjengelige for alle, også de sørgende.

Opgaven er først og fremst en prosjekteringsoppgave og jeg har valgt å bruke Hjelme gravplass i Øygarden kommune som caseområde. For å komme fram til et endelig resultat har jeg lest meg opp på relevant litteratur, foretatt nødvendige registreringer/analyser av området og hatt en skissefase med kontinuerlig bearbeiding og vurdering av forslag. Beliggenheten til gravplassen i det småknudrete landskapet har i stor grad vært inspirasjon for den nye utformingen. Samtidig har jeg prøvd å tenke nytt i forhold til organiseringen av gravene for å skape et spennende uttrykk.

ABSTRACT

Universal design is a term we keep hearing more about and which has now become a legal requirement in many contexts. This includes graveyards, which are public spaces. Although a graveyard has to follow the same rules and requirements as other public outdoor areas, its function makes it unique. Here, the universal design does not only facilitate the visually impaired or disabled, it also includes the mourners. One does not want to make the clothes wet while filling the watering can to water the flowers on the grave of one's recently deceased husband. This indicates that special consideration must be taken both in terms of new claims and letting go of existing claims. The need for guiding lines, for example, will not be as present here where the access road usually stands out from the grass fields. Nor is it common to have a lot of lighting in a graveyard as it should not be an area one stays after dark. On the other hand, the function of the graveyard requires one to think of other features in relation to its use, such as the need for people to water the flowers on the graves of their loved ones, or that the accessibility for the funeral procession must be good. Absence of adequate universal design can affect the universal grief and make the experience of the "last journey" and the time after harder than it already is.

In my thesis I have chosen to immerse myself in how to integrate universal design in a graveyard. Universal design is something that benefits all of us and by including it in the planning we can create excellent facilities that are available to everyone, including those who are grieving.

The thesis is primarily a design task, and I have chosen to use Hjelme graveyard in Øygarden municipality as a case area. In order to achieve a final result, I have read relevant literature, carried out necessary registrations/analysis' of the area and been through a sketch phase with continuous processing and evaluation of proposals. The location of the graveyard in the slightly hilly landscape has to a great extent been the inspiration for the new design. At the same time I have tried to think innovatively regarding the organization of the graves to create an exciting expression.

INNHOOLD SFORTEGNELSE

Forord	4
Sammendrag/abstract	5

KAP 1 INNLEDNING

BAKGRUNN FOR VALG AV OPPGAVE	10
MITT PERSONLIGE STÅSTED	10
AVGRENSNING AV OPPGAVEN	12
FORUTSETNINGER	12
PROBLEMSTILLING	13
HVA ØNSKER JEG Å FÅ UT AV OPPGAVEN?	13
VERDIGHET HVA ER DET?	15
METODER	16
UNIVERSELL UTFORMING	17-22
Utviklingen av begrepet	18-19
Begreper	19
Universell utforming og likestilling; en dusjsåpeåpenbaring	20
Hvem gjelder det?	21
Grunnelementer	22
GRAVPLASSER	23-28
Behovet for gravplasser	24
Lovverk for forvaltning og drift av gravplasser	24
Hva er en gravplass?	24
Hvem er brukerne?	25
Bruk av gravplassen	26-28
UNIVERSELL UTFORMING PÅ GRAVPLASSER	29-30
Hvorfor ta hensyn til universell utforming på gravplasser?	29
Hvordan løse det på en god måte?	29
Spesielle hensyn	29-30
UNIVERSELL UTFORMING VS. UNIVERSELL SORG	31
OPPGAVEOMRÅDET	32
Hvor?	32
Befolkningsutvikling	32
Natur	33
Geologi	33
Kirker og gravplasser i Øygarden	33
Eksisterende gravplass	34-35
Gjeldende reguleringsplan for Hjelme	36-37
Dagens situasjon	38
Planlagt gravplass	38-41

KAP 2 ANALYSER/REGISTRERING

AREALDEKKE/VEGETASJON	46
GRUNNFORHOLD	47-50
Grunnvann	48
Jorddybder	49
Jordpartiklernes størrelser og sammensetning	50
KLIMA	51-53
Klimastatistikk	51
Avrenning	51
Vannstands nivå	52
Vindforhold	53
TERRENG	53-55
SOL/SKYGGE ANALYSE	56-57

KAP 3 PROSJEKTERING

DEL I OVERORDETE GREP	61-76
Konsept	62
Naturen vs. det menneskeskapte	62
Én stor eller mange små?	63
Krav til jorddybde	64-65
Avgrensning	66
Utforming av avgrensning	67
Ny adkomstvei	68-69
Utforming av nye internveier	70-71
Organisering av gravene	72-73
Vegetasjon	74-75
Overordnet idéskisse	76
DEL II DETALJSERTE TEMAER	77-91
Masseutskiftning	78
Drenering	78-79
Parkeringsplass og innganger	79-80
Driftsavdeling	80
Gjerde	81-82
Port	83-84
Vannpost og avfallshåndtering	85
Klokkeårn	86
Veier	87
Skilting	88-89
Møblering	90
Vegetasjon	91
DEL III ILLUSTRASJONSPLAN OG ILLUSTRASJONER	93-104
Illustrasjonsplan	94-95
Illustrasjonsplan	96
Belegningsprinsipp	97
Perspektiver	98-104
DEL IV TEKNISKE TEGNINGER	105-125
Teknisk plan	106-107
Tekniske detaljer	108-125

KAP 4 OPPSUMMERING i en tabell

OPPSUMMERING	128
TABELL	129-133

REFERANSER

REFERANSER	135-137
BILDEREFERANSER	137-138
FIGURREFERANSER	138
KAPITTELFRAMSIDER	139

Alle unummererte bilder og figurer er egenprodusert

VEDLEGG

VEDLEGG 1 ILLUSTRASJONSPLAN 1:500 format: A2
VEDLEGG 2 TEKNISK PLAN 1:500 format: A2

KAP 1 INNLEDNING

FUGLANE VETT

HØRR, GODE SPÅDAMA,
DU TOLKE KVER EIN DRØM,
DU LESE STJERNER, LESE GRUT.
BARA TA OG SPØR
DEN LANGA REISÅ DU HAR KLAR,
EG FINNE VEIEN UT.

DER FUGLANE VETT,
DEI SÅ VETT KVER BESKJED,
LØYSE EINVEISBILLETT
DER FUGLANE VETT.

HØRR, GODE VERMELDAR,
DU MELDE VIDT OG BREDT,
OG LENGRE ENN TRI DAR.
DU PEIKE UTFORBI,
ØVE GRENSÅ I DET FRI,
E DU STIGFINNAR, EG DRAR.

DER FUGLANE VETT,
FINST EI LISA AV FRE',
DER MÅ VEL REGNA TETT,
BARA FUGLANE VETT.

HØRR, GODE PREST,
DU HAR SITT FILMEN FØR.
VETT KA SÅ STÅR FOR TUR.
DET E SISTE SNUTT,
DEN SVARTA LEKSÅ TAR SNART SLUTT.
HAR DU EI BLANKE EI PÅ LUR?

EI DER FUGLANE VETT,
KIM SÅ LEVE OG DØR.
DER FINS HÅP HAR EG RETT,
I DET FUGLANE VETT.

- ARNT BIRKEDAL

BAKGRUNN FOR VALG AV OPPGAVE

I mitt arbeid med masteroppgaven ønsket jeg å skrive om et tema som er aktuelt og som jeg personlig synes er interessant. Jeg valgte da å kombinere universell utforming med det å prosjektere en utvidelse av en gravplass. Gravplassen er et sted alle vil møte i løpet av livet, gjerne når en er gammel og helsa ikke lenger er som den var. Den er et anlegg man ønsker skal være verdig, både for den avdøde og for de som benytter gravplassen til ettertanke og bearbeiding av sorg. Siden den først og fremst tjener de etterlatte, er det viktig at man sikrer god tilgang slik at alle har mulighet til å besøke kjære. Dersom man må få hjelp til dette vil man ikke føle seg likeverdig. Gravplassen må være tilgjengelig også for de med nedsatt bevegelsesfunksjon eller andre funksjonsnedsettelse. Det er denne sammenhengen mellom verdighet og likeverd jeg synes er spennende og som jeg ønsker å belyse i min oppgave.

NESTE SIDE: Artikkelen hentet fra Haugesunds avis 9. november 2011 viser hvor aktuelt temaet er. Her forteller en kvinne hvordan hun, som midlertidig bevegelseshemmet, opplever å bli utestengt fra gravplassen på grunn av at de fysiske omgivelsene stiller for høye krav til brukerne. Hun har sympati for de som er dårlige til beins og mener at veien fra kirken til gravplassen er "litt av en utfordring, særlig vinterstid".

MITT PERSONLIGE STÅSTED I FORHOLD TIL TEMAET

Jeg har en onkel som er bevegelseshemmet og som sitter i elektrisk rullestol. Det er begrenset med turstier tilpasset rullestolbrukere i kommunen han bor i, men da det ble etablert en slik kyststi var dette et tilbud min far likte å benytte sammen med min onkel. Etter bare en kort stund ble denne stien imidlertid utilgjengelig da terskelen ved en ferist ble for høy for rullestolen. Så lite skulle det til.

Slike historier irriterer meg. Hvorfor skal noen bli utestengt og diskriminert på grunn av fysiske hindringer som kunne vært unngått? Jeg mener at vi som landskapsarkitekter ikke kan planlegge de fysiske miljøene på en slik måte at vi gir andre funksjonsnedsettelse, at vi utestenger. Klarer vi å unngå dette vil det være med på å gi noe positivt til alle.

Når det gjelder gravplasser har jeg ikke et så personlig forhold til dem, da jeg har vært heldig å ikke miste noen av mine nærmeste. Dette kan imidlertid være et minus i forhold til oppgaven, da jeg ikke har benyttet en gravplass som sørgende. Det gjør at jeg ikke har opplevd hvor "skoen trykker", hvor det er vanlig og ekstra sårt at det oppstår konflikter og problemer. Men like viktig er det at jeg ikke vet om de små detaljene som gjør at en gravplass føles trygg og verdig, som kanskje kan bidra til at sorgen blir litt lettere. Gjennom Kirkegårds kurset her på UMB føler jeg allikevel at jeg har fått en innføring i både typiske problemer og hva som gjør en gravplass til en god gravplass, selv om jeg nok ikke vil forstå det slik som en sørgende enkemann kan forstå det.

Stenges ute fra gravsted

Å ta seg fram til nedre gravplass ved Torvastad kirke er ikke for hvem som helst.

Tekst: KÅRE KOMPÉLIEN

TORVASTAD: Det har blant andre Torild Vestbø fått erfare.

– Denne veien har irritert meg i flere år, og nå da jeg har hatt hoftoperasjon har jeg fått føle på kroppen hvor vanskelig det må være å gå her for de som er dårlige til beins, sier hun. Veien fra kirken og ned til gravplassen er lang og bratt og litt av en utfordring, særlig vinterstid.

– Jeg vet om mange som gruer seg for å gå ned til gravene der. Selv har jeg passet svigerfars grav i 16 år, men nå er det lenge siden jeg har vært der. Jeg tør ikke å gå ned, sier Torild Vestbø.

Ny vei?

Hun ønsker seg en ny vei på sørsiden av kirken, med parkeringsplass i enden, slik at adkomsten til denne delen av gravlunden hadde blitt enklere.

– Jeg vet at det var snakk om det for 16 år siden, men ingenting er blitt gjort. En må være funksjonsfrisk for å klare denne bakken. Den er krevende og nå da det går mot vinter, blir mange av oss helt utestengt, sider hun.

Daglig leder og menighetsprest Arnfred Lunde i Torvastad menighet, opplyser at det ikke foreligger noen planer om ny vei til nedre gravplass.

– Å lage en vei inne på kirkegårdsområdet vil være vanskelig å få til, og det vil garantert bli en kostbar affære. Det vi derimot har gjort er at vi har

FORTVILER: Torild Vestbø fortviler over at hun ikke kan besøke sin svigerfars grav. – Jeg tør rett og slett ikke å gå ned dit, sier hun. Gravplassen ligger til venstre i nedre enden av veien på bildet.

FOTO: KÅRE KOMPÉLIEN

laget en snuplass for biler ved den aktuelle gravplassen, slik at de som trenger det kan kjøre bil ned dit. Vi tillater bruk av bil, men vi har ikke satt opp skilt for å informere om dette. Det vil vi nå vurdere å gjøre, sier Arnfred Lunde.

Utfordrende

Lunde er oppmerksom på at det er mange tilårskomne som ønsker å besøke gravene, og at disse har en

utfordring i å ta seg fram på den bratte stien.

– For noen er bruk av bil faktisk den eneste måten å komme dit på. Kirkegården er veldig kupert og krevende og det er ikke kjekt på vinterstid, innrømmer Lunde og håper at skilting med tillatt bruk av bil, vil være en tilfredsstillende løsning for de som har vanskelig for å gå.

kare.kompelien@h-avis.no

AVGRENSNING AV OPPGAVEN

Jeg har valgt å se på utvidelsen av Hjelme kirkegård i Øygarden kommune. Det har jeg gjort fordi det var et reelt prosjekt som var i oppstartsfasen og fordi det er et spennende område å jobbe i med tanke på den geografiske plasseringen ytterst i havgapet og det åpne, småknudrete kulturlandskapet.

Hjelme gravplass er en relativt liten gravplass som er lokalisert i et lite samfunn. Dette tilsier at kremasjonsandelen er minimal og at det derfor ikke er nødvendig å planlegge egne felt for urnegraver. Dette var heller ikke et ønske fra kommunen. Når det gjelder gravfelt tilrettelagt for andre religioner vil også behovet for dette være minimalt eller fraværende. En viss fleksibilitet vil det allikevel være lurt å legge inn.

I oppstarten av arbeidet med ny gravplass utarbeidet Asplan Viak i Bergen, på vegne av Øygarden kommune, et konkurransegrunnlag. Dette inneholdt blant annet tilbudsinnbydelse, informasjon om bakgrunn og arbeidsomfang og beskrivelse av ønsket fremdrift. Jeg har i prosjekteringen tatt utgangspunkt i konkurransegrunnlaget med unntak av at jeg ikke har detaljert ny utforming av Fv 229 med tilhørende ny sykkel- og gangvei, annet enn der det har betydning for gravplassen.

Jeg har ikke tilfredsstilt alle kravene i forhold til planer og innhold, som settes i gravferdslovens forskrifter(1997). Dette gjelder blant annet gravkart som beskrevet i forskriftens kapittel 1 §4. Grunnen til avviket er at jeg har disponert tiden til annet innhold jeg mener det er viktigere å få med i en masteroppgave. Dette er for eksempel analyser og designprosess.

Jeg har ikke gjort noen utregninger i forhold til kostnader knyttet til utformingen, men har forsøkt å ha et reelt forhold til dem.

FORUTSETNINGER

Jeg har forholdt meg til en rekke krav og anbefalinger gitt i ulike dokumenter i mitt arbeid med oppgaven. De mest sentrale er:

- Plan- og bygningsloven
- Byggteknisk forskrift til plan- og bygningsloven (TEK10)
- NS11005:2011 Universell utforming av av opparbeidete uteområder, krav og anbefalinger
- Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven
- Gravferdsloven
- Forskrift til gravferdsloven

Av disse er det spesielt tre jeg har forsøkt å oppfylle kravene til, nemlig TEK10, NS11005:2011 og Forskrift til gravferdsloven. Disse gir viktige konkrete dimensjoner og mål i forhold til henholdsvis universell utforming og utformingen av gravplasser.

Jeg ønsker at oppgaven skal være så realistisk som mulig, men tar meg allikevel noen friheter i forhold til kommunens ønsker og føringer som er lagt i reguleringsplanen der jeg mener mitt arbeid konkret har ført til bedre løsninger.

Kartgrunnlaget for prosjektområdet var i utgangspunktet ikke godt nok for detaljprosjektering da det var fem meters ekvidistanse på store deler av området. Ved hjelp av interpolering utført av AutoCAD, noen nyere oppmålinger og egne observasjoner har jeg etablert et kart med en meters ekvidistanse for hele området. Jeg har tatt utgangspunkt i dette kartgrunnlaget, vel vitende om at mer nøyaktig oppmåling måtte ha funnet sted ved et reelt prosjekt.

PROBLEMSTILLING

Gjennom studietiden har jeg fått inntrykk av at en del landskapsarkitekter har et litt negativt syn på begrepet “universell utforming” og ser på det som en liste med krav de må ta hensyn til i TILLEGG til alle andre krav. Jeg ønsker å vise hvordan man kan bruke universell utforming til noe positivt, her ved utforming av en ny gravplass. Ved å ta med universell utforming gjennom hele planleggingsprosessen vil man få en helhetlig, verdig og funksjonell gravplass uten spesialløsninger, som oppfordrer til likeverdighet og som bygger ned funksjonshemninger. De universelle prinsippene forholder seg ikke bare til de med funksjonsnedsettelse, de er også til fordel for alle andre brukere ved at gravplassen blir lettfattelig, funksjonell og oversiktlig. Jeg tror også at man ved å ta med universell utforming helt fra starten av kan oppnå et resultat der den universelle delen er så integrert at man ikke opplever at den er der. Den er bare en del av helheten i anlegget.

Min problemstilling er derfor følgende:

Kan en gravplass planlegges slik at den både oppleves verdig og er tilpasset stedet, samtidig som universell utforming inngår som en integrert kvalitet i anlegget?

Mine mål for utformingen av gravplassen er derfor at den skal være:

- Tilgjengelig for alle
- Funksjonell, både for pårørende og de som jobber der
- Tilpasset stedet
- Verdig

HVA ØNSKER JEG Å FÅ UT AV OPPGAVEN?

Masteroppgaven avslutter fem år med studier og er en oppgave der man fordypet seg i et eller flere tema. Det er en tidkrevende og til tider slitsom prosess å skrive en så stor oppgave helt alene. Det er derfor viktig at en får noe ut av det selv, faglig sett, og at man velger et tema man interesserer seg for. Slik er det derfor kanskje like mye en oppgave en gjør for sin egen del, som for sensor eller andre. Så hva er det jeg ønsker å få ut av min masteroppgave?

Lære mer om detaljprosjektering

Da jeg valgte oppgave trodde jeg først at den skulle bli en teoretisk oppgave. Jeg ombestemte meg relativt fort da jeg innså at det er prosjektering jeg synes er spennende og det er det jeg har lyst til å drive med når jeg kommer ut i arbeid. Jeg håpet derfor at jeg gjennom denne oppgaven skulle lære meg enda mer om detaljprosjektering som er et enormt felt og som jeg til nå bare har begynt å bli kjent med.

Lære mer om det å prosjektere en gravplass

Gjennom Kirkegårdskurset våren 2011 fikk jeg øynene opp for et fagområde innen vårt fagfelt som så langt hadde vært ukjent for meg. Gravplasser er komplekse anlegg som krever mye teknisk forståelse og god utforming samtidig som hensynet til de sørgende må være sterkt tilstede. Dette var noe av grunnen til at jeg valgte dette temaet. Jeg ville utfordre meg selv samtidig som jeg ville lære mer om det å prosjektere en gravplass, om hvilke konflikter som kan oppstå i møtet mellom lovpålagte krav og estetisk utforming.

Lære mer om hvordan universell utforming kan benyttes i utformingen av et anlegg

Universell utforming er noe vi har hørt om i de fleste kursene vi har hatt gjennom studiet, men vi har da bare lært noen av de viktigste kravene og forholdt oss til dem med en litt anstrengt undertone. Jeg valgte derfor å ta universell utforming som valgfag for å forstå mer av hva det handler om. Her lærte vi imidlertid ikke så mye om hvordan vi kan inkludere universell utforming i design og utforming av anlegg og jeg ville derfor prøve meg på dette i denne oppgaven for å komme meg et steg videre fra ledelinjer og 1:20 fall.

(Fortsetter på neste side)

Gravplass på en ny måte

Tradisjonelle gravplasser, særlig på mindre steder, følger så å si en felles oppskrift for hvordan de er utformet med graver på rekke og rad. Jeg ønsket gjennom denne oppgaven å utfordre meg selv til å prøve å tenke litt nytt. Dette for å skape et anlegg som kan gi en større opplevelse for brukerne og for å vise at en ikke er helt fastlåst selv om det er en gravplass man prosjekterer. Ved å inkludere universell utforming som en integrert kvalitet håpet jeg også at dette kunne være med på å tilføre anlegget noe positivt.

Veiledning for andre

Noen av tiltakene jeg foreslår i oppgaven vil kanskje fremstå som litt voldsomme for et så lite sted som Hjelme gravplass, men fordi oppgaven er tenkt som et eksempel på hvordan det kan gjøres over hele landet, på store eller små gravplasser, velger jeg allikevel å gjennomføre de. Jeg håper med andre ord at oppgaven kan bli en inspirasjon og veiledning for andre som jobber innen for temaet gravplass.

VERDIGHET - HVA ER DET?

Ordet verdighet er allerede nevnt flere ganger og er et sentralt begrep både når det gjelder universell utforming og håndteringen av gravplasser. Men hva innebærer det? Det er vanskelig å gi en klar definisjon av et så komplekst begrep, men det en vet er at det stammer fra det latinske ordet “dignitas” som på engelsk blir “dignity”(Wikipedia(2) 2013). Når man søker etter ordet på nettet får man blant annet opp respekt, menneskeverd, iboende kvalitet, verdi og selvrespekt.

Det er altså et begrep som har flere aspekter ved seg og som derfor kan være vanskelig å fange. Organisasjonen Global Dignity Norge har derimot en ganske god sammenfatning av det og skriver dette på sine nettsider:

“Begrepet ”verdighet” stammer fra prinsippet om at alle mennesker har sitt iboende, medfødte menneskeverd. Denne umistelige verdien har man utelukkende i kraft av å være et menneske. Vår verdighet kan styrkes når vi opplever at våre rettigheter og frihet respekteres og når vi lever i en situasjon der vi kan gjøre valg og handlinger som bygger opp vår selvrespekt, integritet og nestekjærlighet.

Global Dignity oppsummerer verdighet til å dreie seg om tre ting:

1. Iboende verdighet i kraft av å være menneske
2. Menneskerettighetene – altså hvordan vi har krav på å bli behandlet
3. Opplevelsen av verdighet som påvirkes av hvordan vi er mot hverandre – altså hva vi selv kan gjøre for å styrke egen og andres verdighet”

I forhold til universell utforming kan man da si at det har med å respekteres på lik linje som alle andre, og å få beholde sin integritet selv om man har andre forutsetninger. Det vil for eksempel ikke oppleves som verdig å måtte bli bært opp trapper.

I forhold til gravplasser er det ofte snakk om å ha respekt for de døde, men det handler like mye om å bli respektert og behandlet på en tilfredsstillende måte når man er i sorg. Vi har forventninger til medmennesker og omgivelser når det blant annet gjelder gravlegging, oppførsel og ferdsl på gravplassen. Dersom disse ikke oppfylles vil en føle det som uverdigg.

For eksempel kan det oppleves uverdigg at noen griller og har piknik på gravplassen. Dette fordi vi ikke føler oss respektert av våre medmennesker.

“Den universelle sorgen” er et begrep jeg selv har kommet opp med og som jeg benytter flere steder i teksten. Med dette mener jeg en verdigg sorg, der våre forventninger til medmennesker og omgivelser blir tilfredsstillt.

METODER

En metode kan sies å være en måte å samle inn informasjon eller å tilegne seg ny kunnskap på. De ulike fasene i oppgaven min krevde varierte metoder da kunnskapen som skulle oppnås var av ulik karakter. Fasene kan sees igjen i kapittelinnstillingen og består av Innledning, registrering/analyse og prosjektering.

1 ■ INNLEDNING

Litteratursøk

I denne fasen benyttet jeg meg av litteratursøk som en metode. Jeg søkte opp relevant informasjon både på internett og gjennom bøker og tidsskrifter. Informasjonen benyttet jeg til å skrive teoridelen og til å skape et kunnskapsgrunnlag til de senere fasene.

Første gangs befaring

I tillegg benyttet jeg også befaring som en metode der jeg fikk et førsteinntrykk av oppgaveområdet noe som gav grobunn for de første ideene.

2 ■ REGISTRERING/ANALYSE

Første gangs befaring

Under den første befaringen gjorde jeg også en del registreringer. Noen av disse ble benyttet videre i analyser.

Datasøk

I tillegg søkte jeg opp informasjon og lastet ned kartdata om de ulike temaene jeg tok for meg fra ulike nettsteder.

3 ■ PROSJEKTERING

Design først

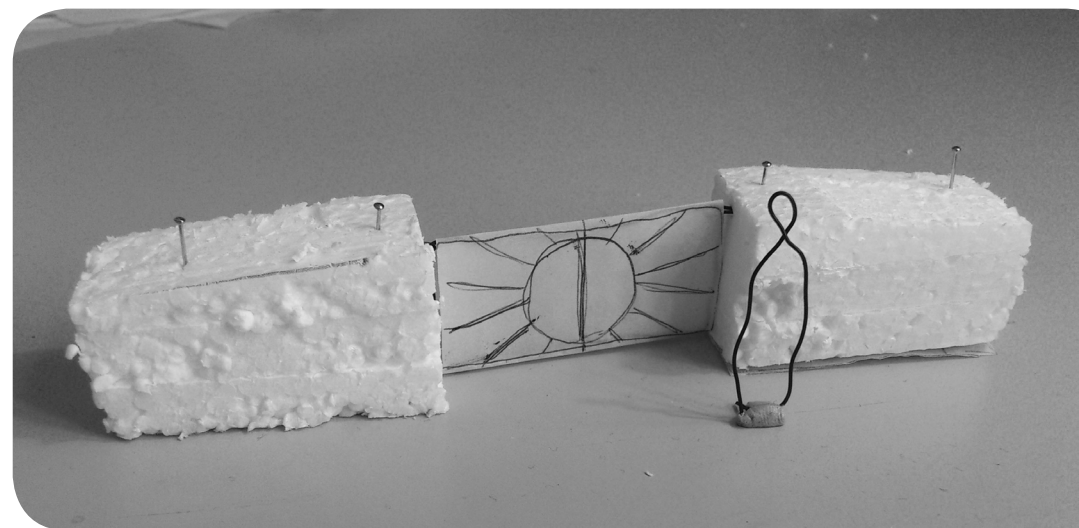
Som en overordnet metode i prosjekteringsfasen satte jeg design først, og løste deretter tekniske løsninger. Dette fordi jeg ønsket at designet skulle være førende for utformingen og ikke de tekniske kravene.

Drøfting gjennom skissering

For å komme fram til et planforslag benyttet jeg skissering som en metode. Ulike ideer ble skissert opp, vurdert opp mot hverandre, bearbeidet og eventuelt tatt med videre eller forkastet.

Visualisering

Under arbeidet med å komme fram til et forslag benyttet jeg også ulike visualiseringsmetoder for å tilegne meg kunnskap om konkrete størrelser og tilpasninger til stedet. Her benyttet jeg 3D programmet Google SketchUp, fysiske modeller og oppmåling 1:1.

Studie av port i målestokk 1:20

Andre gangs befaring

For å etterprøve resultatet fra skissefasen dro jeg på en ny befaring. Her var målet å se om mine tanker om utforming faktisk kunne fungere på stedet.

Studier av andres planer

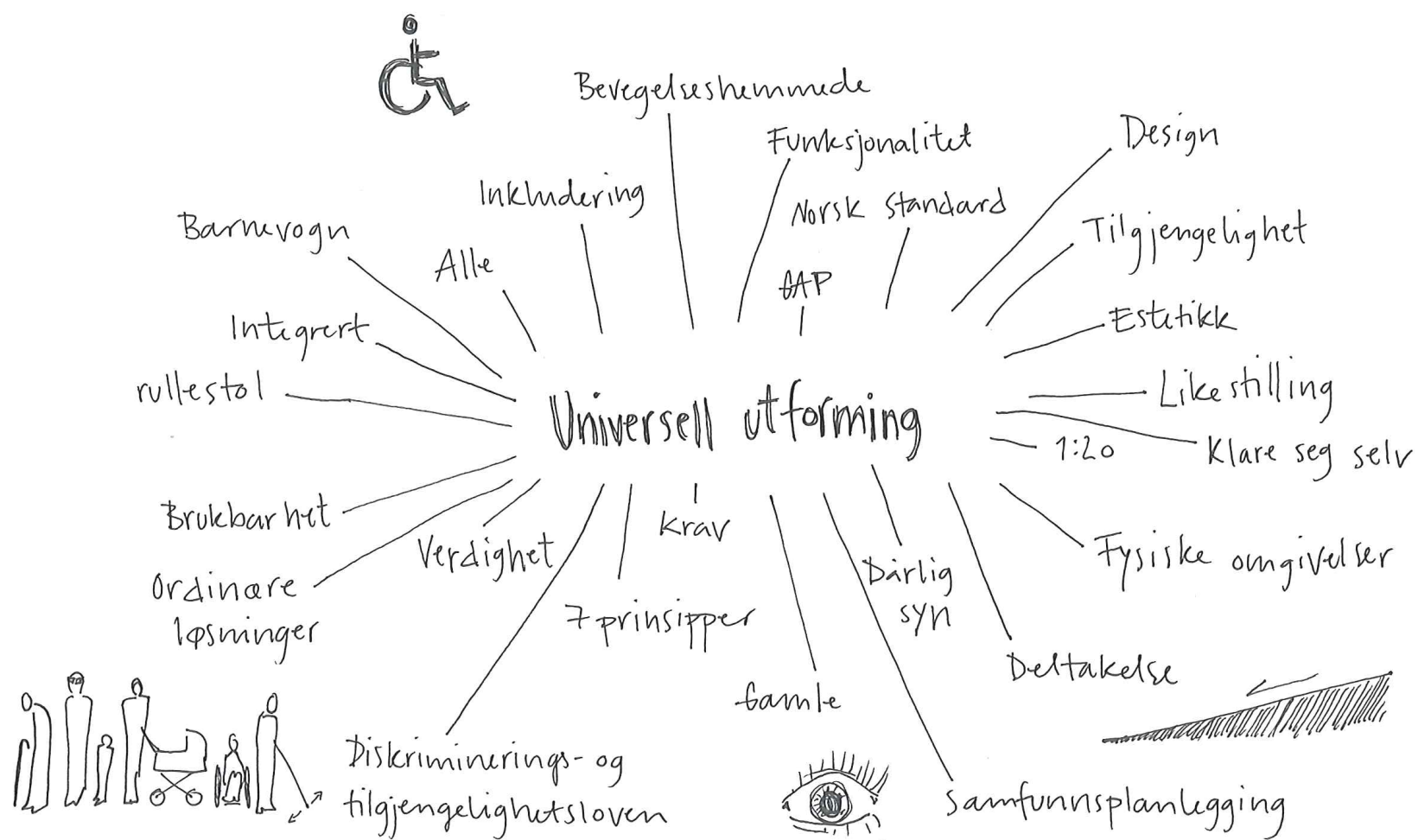
Da designet var på plass begynte jeg å se på tekniske løsninger. Her studerte jeg planer, snitt og detaljtegninger fra prosjekter utført av ulike landskapsarkitekter. Tegningene fikk jeg tilgang til i kurset LAA307 "Planlegging av gravplasser" og gjennom mailkorrespondanse med ulike firmaer.

Diskusjon med veileder

Gjennom å diskutere ulike løsninger med veileder har jeg tilegnet meg mye kunnskap som jeg har tatt med i den videre prosjekteringen.

UNIVERSELL UTFORMING

“Universell utforming dreier seg om utforming og tilrettelegging av fysiske forhold for å fremme like muligheter til samfunnsdeltakelse. Universell utforming tilfører kvaliteter i menneskeskapte omgivelser som er positive for alle innbyggere og for Norge som samfunn.” (Miljøverndepartementet, 2009)

UTVIKLINGEN AV BEGREPET

Hvordan vi utformer utearealene våre er med på å bestemme om vi inkluderer eller ekskluderer mennesker i det fysiske miljøet. Trapper ekskluderer for eksempel de som sitter i rullestol, benytter rullator eller som har barnevogn. Ved å unngå slike barrierer og ved å inkludere behovene mennesker med ulike funksjonsnedsettelse har i planleggingen, vil vi oppnå et samfunn hvor alle kan delta og alle er likeverdige. Desto bedre tilgjengeligheten er, desto færre mennesker vil ha nedsatt funksjonsevne (AB Svensk Byggtjänst och Handikappinstitutet 1997 i Asmervik 2009). Gjennom helhetlig planlegging unngår man også spesialløsninger og det blir ikke lenger noe skille mellom "dem" og "oss".

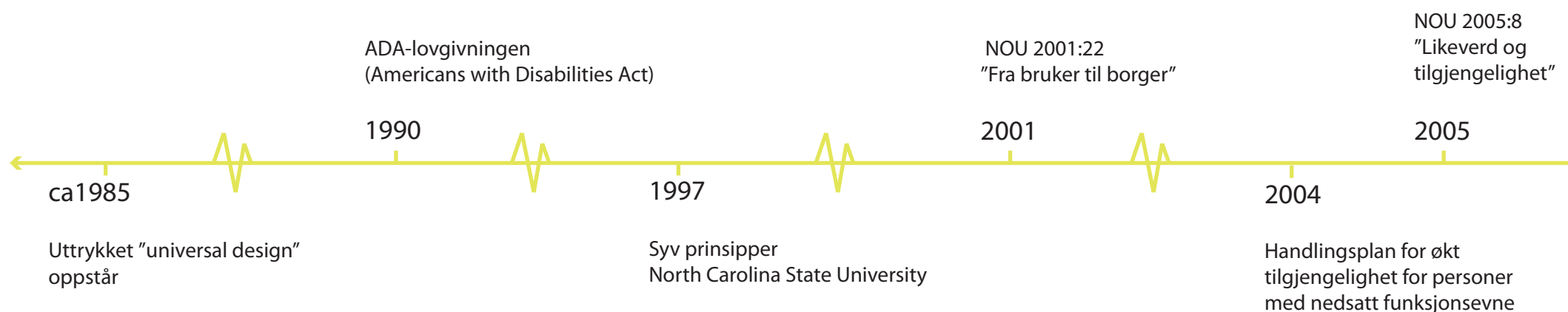
Begrepet universell utforming er en oversettelse av det amerikanske uttrykket "universal design" som oppsto på midten av 1980-tallet i to ulike grupper med litt forskjellig vinkling på temaet. Den ene hadde som mål å fjerne oppfatningen av "dem" og "oss", mens den andre jobbet med å finne ut hva som er god design med tanke på forbrukerne.(Asmervik 2009).

I 1990 kom ADA-lovgivningen(Americans with Disabilities Act) som gir forbud mot å diskriminere mennesker med funksjonsnedsettelse samt påbud om likestilling. Denne rettet fokuset over på sivile rettigheter til å delta i samfunnslivet i sin alminnelighet, med det amerikanske løftet om like rettigheter for alle som bakgrunn.(Asmervik 2009)

Begrepet utviklet seg stadig og i 1997 utarbeidet en gruppe fra North Carolina State University i USA, syv prinsipper som skulle lette forståelsen av begrepet universell utforming:

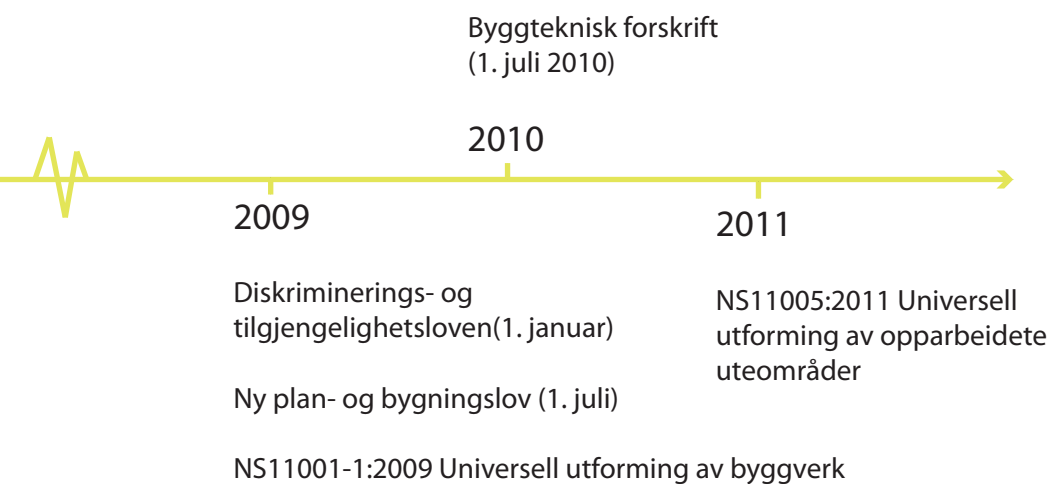
1. Like muligheter for bruk
 2. Fleksibel bruk
 3. Enkel og intuitiv bruk
 4. Forståelig informasjon
 5. Toleranse for feil
 6. Lav fysisk anstrengelse
 7. Størrelse og plass for tilgang og bruk
- (Skjerdal 2005, i NOU 2005:8 Vedlegg 1)

Et av de første stedene begrepet universell utforming dukker opp i Norge er i publikasjonen "Universell utforming, planlegging og design for alle", som ble utgitt av Rådet for funksjonshemmede i 1997.(Asmervik 2009) Denne rapporten ble fulgt opp av en rekke offentlige utredninger og stortingsmeldinger, noen av de viktigste er NOU 2001:22 "Fra bruker til borger", "Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne, plan for universell utforming innen viktige samfunnsområder" (Arbeids- og sosialdepartementet 2004) og NOU 2005:8 "Likeverd og tilgjengelighet". I tillegg har begrepet de siste årene

kommet inn i en rekke lover og forskrifter, blant annet Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som trådte i kraft 1.januar 2009, ny Plan- og bygningslov som trådte i kraft 1.juli 2009, og Byggteknisk forskrift som trådte i kraft 01. juli 2010. Den aller nyeste publikasjonen om universell utforming er Norsk Standard 11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder- Krav og anbefalinger, som kom desember 2011. Fra før finnes også NS11001-1:2009 Universell utforming av byggverk - Del 1: Arbeids- og publikumsbygninger som kom i 2009.

Når man ser den drastiske utviklingen som har skjedd innenfor fagområdet de siste 10-12 årene er det lett å forstå hvorfor jeg mener dette temaet er høyst aktuelt. Fra å være et fjernt begrep fra Amerika er det nå godt i gang med å bli en innarbeidet og obligatorisk tenkemåte når man planlegger de fysiske miljøene. Håpet er at det en gang er så innarbeidet at det ikke trengs å tas opp som et eget tema, men at det automatisk er en del av den helhetlige planleggingen.

BEGREPER

Definisjonen av universell utforming er en direkte oversettelse av definisjonen fra The Centre for Universal Design ved North Carolina State University i USA:

”Universell utforming er utforming av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpasning og spesiell utforming”. (Sosial- og helsedirektoratet et.al 2003)

Definisjoner på andre begreper som er relevante for oppgaven min, hentet fra NS11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder, Krav og anbefalinger.

Brukbarhet- egenskap ved produkter, byggverk og uteareal som sikrer at de kan nyttes til sitt forutsatte formål.

Gangadkomst- forbindelse fra kjørbær vei og parkering til inngangsparti til byggverk og uteoppholdsarealer og mellom disse

Kognitiv- som angår egenskaper som oppfattelse og forståelse

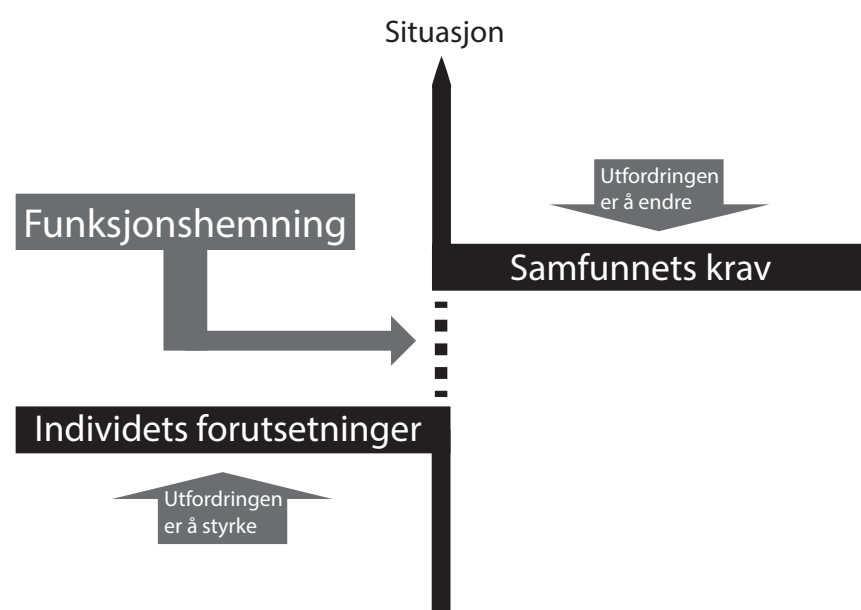
Opparbeidet uteområde- areal som er tilgjengelig for publikum og som er planlagt, kutivert og/eller tilrettelagt for utendørsaktiviteter, opphold, rekreasjon og naturopplevelse

Tilgjengelighet- egenskap ved den fysiske utformingen av bygninger, transportmidler og uteområder som sikrer mennesker atkomst og bruk, fortrinnsvis ved egen hjelp
MERKNAD Tilgjengelighet for mennesker med nedsatt funksjonsevne kan oppnås gjennom spesielle løsninger, mens universell utforming forutsetter at hovedløsningen skal være imøtekomme alle brukerbehov

UNIVERSELL UTFORMING OG LIKESTILLING; EN DUSJSÅPEÅPENBARING

En morgen jeg stod i dusjen hjemme i leiligheten fikk jeg en liten åpenbaring. Da jeg skulle til å bruke den nye dusjsåpa jeg hadde kjøpt, som var av typen flytende såpe på en flaske, fikk jeg den ikke opp. Korken var ganske enkelt håpløst designet og desto hardere jeg prøvde å få den opp desto nærmere var jeg å ødelegge den. Plasten var alt for myk i forhold til hvor godt den satt fast. Jeg følte meg hjelpesløs og irritert. Da gikk det plutselig opp for meg: det er de fysiske omgivelsene som gjør at vi får nedsatt funksjonsevne, og ikke våre forutsetninger. Den mye omtalte GAP-modellen (se illustrasjon under) gav plutselig ny mening. Dersom vi planlegger slik at alle kan delta blir det ikke noen forskjell mellom det å sitte i rullestol eller det å kunne gå, en blir likestilt.

Funksjonshemming - gap-modell

Figur 1: Bearbeidet illustrasjon av Gap-modellen

Regjeringens definisjon av begrepet funksjonshemming lyder slik:

“Funksjonshemming er et misforhold mellom individets forutsetninger og miljøets og samfunnets krav til funksjon på områder som er vesentlige for etablering og opprettholdelse av selvstendighet og sosial tilværelse.” (St. meld. nr. 34 (1996-97) kap 2.1)

Regjeringen skriver på side to i sin handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013 (Barne- og likestillingsdepartementet 2009) dette om universell utforming og likestilling:

“For personer med nedsatt funksjonsevne er tilgjengelighet en viktig faktor for samfunnsdeltakelse. Fravær av tilgjengelighet virker diskriminerende.

Regjeringen legger universell utforming til grunn for sitt arbeid. Universell utforming er uttrykk for en samfunnsverdi om likestilling. Ved å legge universell utforming til grunn for samfunnsutviklingen gir dette bedre og mer likestilte omgivelser for personer med nedsatt funksjonsevne. Videre medfører det samfunnskvaliteter som er positive for alle innbyggere og for Norge som samfunn.”

Bilde 2: Universell utforming kommer alle til gode

Jeg mener at en funksjonsnedsettelse ikke er en egenskap en person har, men noe mangelfulle fysiske omgivelser gir. Det er dermed omgivelsene som må forbedres slik at funksjonshemningene forsvinner. Gapet blir borte og likestillingen vinner frem.

HVEM GJELDER DET?

The Centre for Universal Design definerer universell utforming og hensikten med konseptet på følgende måte:

"Hensikten med konseptet universell utforming er å forenkle livet for alle ved å lage produkter, kommunikasjonsmidler og bygde omgivelser mer brukbare for flere mennesker, med små eller ingen ekstra kostnader. Konseptet universell utforming har som målgruppe **alle mennesker; i alle aldre, størrelser og med ulike ferdigheter**". (Rådet for funksjonshemmede 1997)

Miljøverndepartementets temaveileder "Universell utforming og planlegging etter plan- og bygningsloven" (2009) beskriver det slik:

"Universell utforming tar høyde for **mangfoldet av mennesker som til enhver tid lever i et lokalsamfunn** og ser mennesket i et livsløpsperspektiv. Dette innebærer en innovativ tilnærming til planlegging og utforming og en ambisjon om stadig å finne bedre og mer inkluderende løsninger."

Det er viktig å erkjenne at befolkningen ikke består av gjennomsnittsmennesker men av mennesker med ulike funksjonsevne som har ulike behov. Heldigvis er det slik at det som kommer personer med nedsatte funksjonsevner til gode også kommer alle andre til gode. På den måten angår universell utforming alle, for alle får nytte godt av det. NS 11005:2011 (2011) beskriver i kapittel 4 fem ulike grupper funksjonsnedsettelse: nedsatt bevegelsesevne, redusert synsevne, redusert hørselsevne, nedsatt kognitiv funksjonsevne eller forståelsesevne og miljøhemninger. Når man hører ordet universell utforming tenker mange at det er noe som gjelder "de som sitter i rullestol". Dette er kanskje ikke så rart da det er folk med nedsatt bevegelsesevne som ofte har de mest synlige begrensningene i forhold til de fysiske omgivelsene. Noe det derimot er lett å glemme er at en mor med barnevogn, små barn, eldre som er dårlige til beins og folk med mer midlertidige skader også kan karakteriseres som personer med bevegelsehemninger og dermed har mange av de samme utfordringene når det gjelder framkommelighet.

Vanskeligere er det å se hvem som har nedsatt syn. Nedsatt syn omfatter alt fra total blindhet til delvis nedsettelse. Dette er en vanskeligere gruppe å forholde seg til med tanke på fysisk planlegging da det finnes mange ulike øyesykdommer som har mange ulike og ofte motstridende behov. Det er dermed ikke mulig å lage noen felles krav som tilfredsstillende alle, man blir nødt til å dekke behovene til de største gruppene. De to vanligste synsnedsettelsene er grå stær(katarakt) og dårligere syn på grunn av alder(aldersrelatert macula degenerasjon) som begge i hovedsak rammer eldre mennesker.

Personer med redusert hørselsevne utgjør en gruppe som ofte blir glemt, men som man også må tenke på i forhold til universell utforming. I utendørs sammenheng vil dette i stor grad omfatte redusering av støy. Nedsatt hørsel rammer naturlig eldre, men kan også skyldes sykdom og da omfatte folk i alle aldre.

Nedsatt kognitiv funksjonsevne eller forståelsesevne omfatter ikke en spesiell aldersgruppe, men er en relativt homogen masse som har mange av de samme behovene. Disse går i hovedsak ut på å gjøre det lett å orientere seg noe som også kommer alle andre til gode.

Personer med miljøhemninger omfatter store deler av befolkningen og noe av det vi som planleggere kan gjøre er å la være å benytte planter med mye pollen.

Bilde 3: Vi er forskjellige!

GRUNNELEMENTER

I heftet "Tilgjengelige bygg og uteområder: universell utforming og likestilling" utgitt av Norges Handikapforbund (2011) er det satt opp noen grunnelementer det må tas hensyn til når vi planlegger et bygg eller uteområder. Disse fungerer som en sammenfatning av de krav og anbefalinger som settes i plan- og bygningslovens tekniske forskrift (TEK10) (2010), som igjen henviser til Norsk Standard for universell utforming av arbeids- og publikumsbygg og boliger (NS11001:2009, del 1 og del 2 2009). Listen kan sees på som en rask huskeliste når man skal arbeide med et prosjekt. Noen av punktene vil ikke gjelde oss som landskapsarkitekter da de i hovedsak gjelder innendørs bygg. Disse er merket i kursiv.

BEVEGELSE

- Areal. Nok plass til å manøvrere manuell og elektrisk drevet rullestol.
- Stigningsgrad. Ingen eller svak stigning.
- Trinnfritt. Ikke kanter og terskler.
- *Heis. Inngå i hovedløsningen. Trapp suppleres med heis. Rampe ved mindre nivåforskjeller.*
- Passasjer. Brede nok dører, korridorer og gangveier.
- Kort avstand. Samle viktige funksjoner.
- Underlag. Jevnt og fast.
- Rekke- og sikthøyde. Tilpasset både stående og sittende; skilt, skranker, automater, utstyr.
- Enkel håndtering. Dører og utstyr må kunne betjenes med liten kraft.

MILJØ

- Materialbruk. Materialer som ikke er allergiframkallende og er enkle å renholde.
- Beplantning. Bevisst valg av busker, trær og blomster for å hindre allergiske reaksjoner.

ORIENTERING

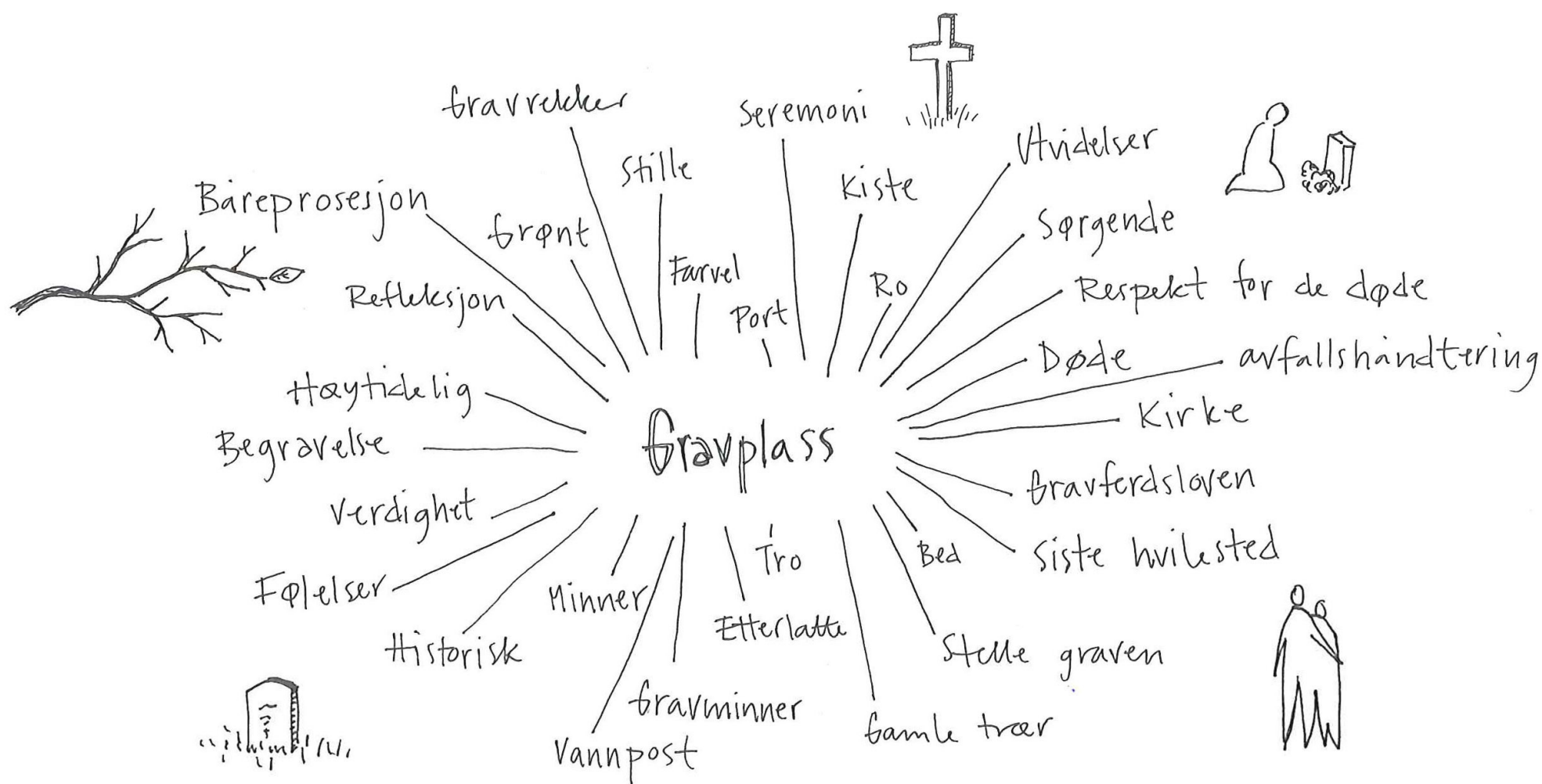
- God planløsning. Oversiktlig og logisk.
- Veifinningssystem. Informasjon taktilt/visuelt/auditivt samt ledelinjer i en helhetlig plan.
- Ryddige gangsoner. Gangsoner uten hindringer.
- God belysning og kontraster. Riktig belysning. Unngå blending. Merking av glassflater.
- Tydelig informasjon. Bokstavtype og kontraster lett å lese. Standardiserte symboler.
- *Tale i tillegg til tekst. Varsling av etasje i heis, av holdeplasser, kønummer mm.*
- Taktil/følbar merking. Ledelinjer og taktil merking av skilt, heis mm.
- *God akustikk. Materialbruk i tak og vegger som gir gode lydforhold. Teleslynge.*

Bilde 4: Kontrast i belegg kan fungere som ledelinje, her forsterket av lyktestolpene

GRAVPLASSER

“En gravlund er som en scene, et tablå, som virker stivnet bare ved et overfladisk øyekast. Døden har ikke all makt over en gravlund. Så lenge den er i bruk, blir gravlundens scenebilde omregissert. Det skjer stadig. Det er de levende, de inntil videre gjenlevende, som setter spor etter seg på vegne av sine døde.” (Hansen 2007)

BEHOVET FOR GRAVPLASSER

I Norge er det gjennomsnittlig fire til fem gravplasser i hver kommune. Dette vil si at det finnes over 2000 gravplasser i forskjellige størrelser rundt om i landet. (Norsk Forening for Kirkegårdskultur 2001)

En tredjedel av gravplassene i Norge ble anlagt i middelalderen, det vil si før 1537, og de aller fleste hadde sin opprinnelige størrelse frem til 1800-tallet. Til da hadde kirkegårdsutvidelser vært sjelden kost. I 1851 trådte den første kirkegårdsloven i kraft, og den tillot hjelpekirkegårder- kirkegårder som ikke ligger ved kirka. De fleste av denne typen gravplasser ble anlagt i årene 1850-1950 og mesteparten av dem finner vi i dag langs kysten. Dette skyldes at det var vanskelig å forflytte seg over lengre strekninger på land før bilens tid, og transporten foregikk da hovedsaklig til sjøs. Det var også grenser for hvor langt man var villige til å reise som gravfølge. (Norsk Forening for Kirkegårdskultur 2001)

Behovet for arealer til gravplasser har blitt større etter hvert som vi har fått bedre forståelse for kirkegården som minnested og grøntanlegg. Mer areal avsatt til veier, plantefelt, åpne arealer, driftsbygg, parkering og så videre har ført til et økt arealbehov og dermed flere kirkegårdsutvidelser og nyanlegg. Men mest av alt har behovet økt på grunn av befolkningsveksten, som bare fortsetter å øke. I følge de nyeste framskrivningene til Statistisk Sentralbyrå(2012) vil befolkningen i Norge ha passert 6 millioner innen 2030 (i følge mellomalternativet). Og er det noe som er sikkert, så er det at alle som lever en gang skal dø og da gravlegges. Basert på tall fra perioden 1989-1998 utvides ca. 1,5 % av kirkegårdene hvert år. Fordi en kjenner forbruket av graver fra år til år er det mulig å forutse ganske nøyaktig når en kirkegård er full. Det vil si når antall graver som er ledige tilsvarer 3% av befolkningen i kommunen, da dette skal stå ledig hele tiden(jfr. gravferdslovens §2). (Norsk Forening for Kirkegårdskultur 2001)

LOVVERK FOR FORVALTNING OG DRIFT AV GRAVPLASSER

Gravferdsloven

"Lov om kirkegårder, kremasjon og gravferd", ble per 8. juni 2011 endret til "Lov om gravplasser, kremasjon og gravferd". Den omhandler hvor gravlegging skal skje, rett til grav, hvem som sørger for gravferden, frist for gravlegging, feste av grav mm.

Forskrift til Gravferdsloven

"Forskrift til lov om kirkegårder, kremasjon og gravferd" ble per 1. januar 2013 endret til "Forskrift til lov om gravplasser, kremasjon og gravferd". Den gir utfyllende bestemmelser til gravferdsloven, bl. om hvordan kirkegården skal innrettes, forskjellige gravtyper og -størrelser, gravdybde, gravminner, bruk av krematorium og behandling av askeurner.

Lokale vedtekter

Forskriften åpner i tillegg for lokale vedtekter. Disse kan inneholde vedtak lokalt om hvor lang fredningstid og festetid det skal være, kirkegårdstilhørighet, hvor gravminnet skal stå, og stell av grav.

(Kirkegårdsforeningen(2) u.å.)

BEGREPET GRAVPLASS

Begrepet "kirkegård" er som generell uttrykksform erstattet med "gravplass" både i den reviderte gravferdsloven og den tilhørende reviderte forskriften. (Kirkegårdsforeningen(1) u.å.) Jeg har derfor også valgt å benytte meg av dette begrepet i min masteroppgave. Endringen er et resultat av ønsket om et mer livssynsnøytralt uttrykk, men får ingen betydning for gravplassenes navnssetting.

HVA ER EN GRAVPLASS?

En gravplass kan formelt defineres som et avgrenset område satt av til gravlegging av døde mennesker. Denne beskrivelsen favner imidlertid ikke alle de andre viktige aspektene ved en gravplass.

En gravplass skal både være et sted for de døde og de levende. Det er et sted for fortiden, nåtiden og framtiden. Thea Bruun-Olsen Cegla skriver i sin masteroppgave (2008) om den danske landskapsarkitekten Sven-Ingvar Andersson, som peker på at den danske kirkegården har hatt fire funksjoner gjennom tidene.

1. Den sanitære funksjon- kvitte seg med liket
2. Den religiøse funksjon- kontakt med evigheten
3. Den psykologiske funksjon- håndtere sorgen
4. Den sosiale funksjon- markere sosial status

De tre første funksjonene finner vi på de norske gravplassene også i dag, mens den sosiale funksjonen i form av status i stor grad er blitt redusert. For at lista skal bli fullstendig er det flere punkter jeg mener bør være med. En ny liste over gravplassens funksjoner kan da se slik ut:

1. Den sanitære funksjon- kvitte seg med liket
2. Den religiøse funksjon- kontakt med evigheten
3. Den psykologiske funksjon- håndtere sorgen
4. Den sosiale funksjonen- samlingssted for de etterlatte
5. Den seremonielle funksjonen- sted for begravelse og urnenedsettelse
6. Den grønne funksjonen- grøntanlegg for nærmiljøet
7. Den kulturhistoriske funksjonen- forteller om fortiden
8. Den arbeidsgivende funksjonen- gravplassen som arbeidssted

Dersom en ny gravplass skal fungere optimalt er det viktig å ha alle disse punktene i bakhodet når man prosjekterer.

HVEM ER BRUKERNE?

En gravplass skal betjene både de døde og de levende. Når det gjelder de døde vil dette i stor grad gå ut på å tilrettelegge for gode jordbunnsforhold og drenering, slik at man oppnår en tilfredsstillende og verdig nedbrytning av gravinnholdet. De levende har muligheten til å oppleve gravplassen og det er for dem vi planlegger den estetiske utformingen som skal gi en god opplevelse. Dette innebærer alt fra veisystem, porter, vannposter til beplantning. De pårørende består derimot ikke av en stor homogen gruppe, men av mennesker med ulik alder, i ulike livssituasjoner, med ulik bakgrunn og tro. Disse ulike forutsetningene gjør at alle vil ha en egen oppfatning av hva en gravplass skal innbefatte, og det er dermed ikke ett fasitsvar på hvordan utformingen bør løses.

Til tross for en variert brukergruppe er det nok én gruppe mennesker som bruker denne type anlegg mer enn alle andre, nemlig eldre mennesker som har mistet sin partner. Thea Bruun-Olsen Cegla (2008) forteller om sin morfar som hver dag dro opp til sin avdøde kones grav for å føle hennes nærhet. Dette er nok en rutine mange enkemenn og -koner har.

Bilde 5: Eldre mennesker er nok den vanligste brukergruppen på en gravplass

UTFORDRINGER

Noe av utfordringen ved å planlegge en gravplass er at den både må tilfredsstillende en rekke tekniske krav samtidig som den skal oppleves som et estetisk vakkert og verdig anlegg. Siden de tekniske kravene er noe som må oppfylles, er det lett for at disse blir styrende også for utformingen og designet ellers. Et viktig prosjekteringsgrep kan derfor være å designe først, og etterprøve tekniske krav samt søke tekniske løsninger i etterkant.

BRUK AV GRAVPLASSEN

En viktig del av gravplassens funksjon er å være sted for gravlegging i forbindelse med begravelse.

“Begravelse er en seremoni i forbindelse med en persons død. Seremonien er i sin opprinnelse religiøst motivert, men i den senere tid er det religiøse kommet mer i bakgrunnen i mange kulturer. I dag brukes den av de fleste som en mulighet for et siste farvel med den døde.” (Wikipedia(1) 2013)

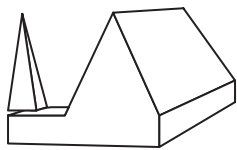
Man vil at “det siste farvel” skal være en verdig og god avslutning på den avdødes liv. Noe av det viktigste for å oppnå dette er at seremonien går slik som planlagt og at overgangene fra en fase til en annen blir smidige. Dette gjelder både det som står på programmet som sanger og taler, og det fysiske miljøet begravelsen skjer i.

Mot slutten av begravelsen skjer en av de største overgangene da en må en få kista fra lokalet hvor seremonien har funnet sted, til graven der den skal nedsettes. På denne ferden er det flere kritiske punkt som kan påvirke “den universelle sorgen”. “Den universelle sorgen” er en verdig sorg, der våre forventninger til medmennesker og omgivelser blir tilfredsstillt. Vi som planleggere kan være med på å påvirke den ved å tilrettelegge slik at forventningene til omgivelsene blir tilfredsstillt.

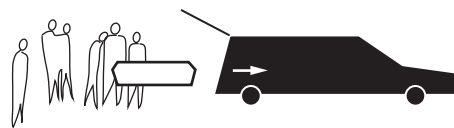
I en del tilfeller ligger ikke gravplassen i umiddelbar nærhet til seremonistedet og man må derfor frakte kista et stykke med bærebil. Illustrasjonen på de to neste sidene viser kjeden fra seremonien i kirka(eller annet lokale) til gravsted og tiden etter gravleggingen. Ved punkt som er kritiske for “den universelle sorgen” er dette utdypet.

Bilde 6: Båreprosjon, den siste reisen

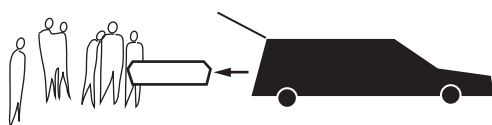
1. Seremoni holdes i ønsket lokale

2. Kista plasseres i båret

3. Båret kjører til gravplassen

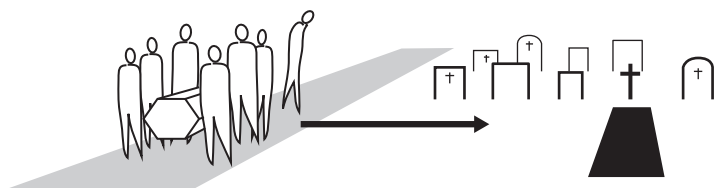
4. Kista tas ut av båret

Båret kan sees på som et brudd i kontakten med avdøde, fra kista blir satt inn i bilen til man tar den ut igjen. Møtet etter dette bruddet og omgivelsene det skjer i blir derfor av stor betydning. Det bør være et sted hvor gravfølget kan samles og fortsette seremonien. Det bør være trygt i forhold til trafikk og være stort nok til både båret og gravfølget.

5. Båreprosesjon/urna bæres det siste stykket frem til graven

Kista blir så båret, eventuelt plassert på en kistetralle dersom avstanden til graven tilsier det, inn på gravplassen. Ved urnenedsettelse møter kirkegårdsarbeideren de pårørende ved porten eller eventuelt ved graven (punkt 6.). Strekningen fra båret til graven bør ha god tilgjengelighet og være uten store hindre slik at ferden blir mest mulig verdig. Hindringer kan for eksempel være dårlig dekke som gjør det tungt å trille, kanter hvor man må løfte, det oppstår et stopp eller kista gjør et hopp, unødvendige porter eller for bratt stigning. Det er også viktig å tenke på at man gjerne vil gå flere i bredden uten at noen må gå på gresset og at bredden er stor nok for de som bærer kista/fører kistetralla.

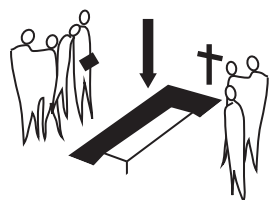
6. Man lokaliserer graven

For at strekningen fra prosjesjonsveien fram til graven skal oppleves som verdig er det avgjørende at alle kommer seg fram til gravstedet. Dette avhenger blant annet av at gravfeltene er godt drenert og har tilstrekkelig fall slik at overflatevannet ledes bort. Da blir det lettere å trille og man slipper å bli våt og møkkete på beina. Dersom det har regnet mye kan det være aktuelt å legge ut noen "tepper" på strekningen.

7. Jordpåkastelse

Når man har kommet frem til graven avsluttes seremonien med jordpåkastelse før kista senkes. Det er da viktig at området rundt graven ser fint ut og at jord og lignende ligger slik at det ikke sjenerer eller tar opp plass nærmest graven. Det må være plass til gravfølget. Området bør også her være godt drenert og ha tilstrekkelig fall, slik at man slipper å stå i en dam eller at gresset blir gjørmete. Det bør eventuelt benyttes "tepper" nærmest gravåpningen.

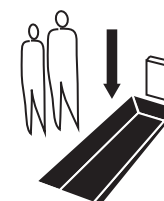

8. Kista/urna senkes

Tidspunktet der kista senkes er et sårt øyeblikk for mange da de blir tvunget til å ta farvel. Her er det derfor ekstremt viktig at alt går slik som det skal. Dette vil for eksempel si at gravveggene ikke raser sammen eller at det står vann nede i graven. En ting er å bli begravet under "seks fot med jord", noe annet er det å senkes i "100 liter vann". Tanken på at den avdøde kan bli våt vil nok oppleves som uverdig for mange.

9. Tiden går

10. Graven synker

Noen måneder etter gravleggingen, vil kista synke sammen og det dannes et "søkk" på overflaten. Det er viktig at det rettes opp i dette så fort som mulig for at de etterlatte skal ha en fin grav å gå til. Veldig få liker å tenke på forråtnelsesprosessen som faktisk skjer etter at noen er gravlagt, og nedsenkningen kan oppleves som en påminnelse om dette. Når området er planert er det viktig at det sås til med samme frøblanding som på gravplassen ellers for å få et helhetlig uttrykk.

UNIVERSELL UTFORMING PÅ GRAVPLASSER

HVORFOR ta hensyn til universell utforming på gravplasser?

For det første er det pålagt gjennom de generelle kravene som til enhver tid følger av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (2009), plan- og bygningsloven (2009) og Byggteknisk forskrift til plan- og bygningsloven (2010). Sistnevnte henviser også til Norsk standard. NS11005-2011 (2011) beskriver i kapittel 6.6 "Grav- og urnelunder" en del konkrete tiltak som skal finnes og hvilke krav de skal oppfylle for at en gravplass skal kunne betegnes som universelt utformet. I forskrift til gravferdsloven §7 spesifiseres det

"at gravplassen skal tilrettelegges etter gjeldende regler for universell utforming".

For det andre er en betydelig del av de besøkende på gravplassen eldre mennesker. Denne gruppen er som regel mer utsatt for funksjonsnedsettelse både når det gjelder nedsatt bevegelse, syn, hørsel og kognitiv oppfattelse.

For det tredje bør alle ha mulighet til å besøke sine kjære, stelle med graven og minnes dem. Mange finner en ro og trøst i å besøke gravstedet og det er derfor viktig å sikre tilgjengelighet slik at alle har lik mulighet til dette.

HVORDAN løse det på en god måte?

Universell utforming oppnås blant annet ved å følge de kravene som settes i Byggteknisk forskrift (TEK10) (2010) og NS11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder (2011). Men like viktig er det hvordan temaet håndteres. Noe av det jeg anser som viktigst ved inkluderingen av universell utforming er å få det inn tidlig nok i prosessen. Ved å ta hensyn til det og ha det som en naturlig del av prosjekteringen, vil man oppnå en helhetlig og gjennomgående løsning og unngå spesielle løsninger som virker diskriminerende. Da kan man oppnå å imøtekomme menneskers ulike forutsetninger og sitte igjen med en gravplass som er tilgjengelig for alle uten at det går på bekostning av noe annet.

SPESEIELLE HENSYN

Hva skiller universell utforming av gravplasser fra universell utforming i andre anlegg?

En gravplass skiller seg ut fra de fleste andre anlegg både på grunn av den fysiske utformingen og på grunn av den spesielle aktiviteten den skal romme. Dette gjør at det er noen spesielle hensyn som må tas med tanke på universell utforming. En del av hensynene sammenfaller med hensynene som må tas i forhold til "den universelle sorgen".

En gravplass består som regel av mye gressarealer. Dette kan være utfordrende for de som benytter hjelpemidler med hjul, spesielt dersom det er vått. Da blir bakken myk og gjørmete og hjulene vil synke ned, noe som gjør det tungt og vanskelig å trille. Tilstrekkelig fall og god drenering sammen med sandholdig topplag av vekstjord er derfor avgjørende.

Det kan være lett å miste orienteringen når man går på en gravplass hvor mye ser likt ut. En bør derfor planlegge gravplassen med tanke på at den skal være oversiktlig og lett "å lese". Her kan veisystemet være med på å hjelpe, samt skilting og gjengående elementer som er lette å gjenkjenne. Et annet hjelpemiddel kan være et landemerke eller punkt som man kan orientere seg ut fra.

Strekningen fra parkeringsplassen til gravstedet bør være så enkel som mulig uten lange omveier og terskler eller trinn som gjør at man ikke kan følge bæreprosjesjonen på lik linje med alle andre. Veien må ligge på samme nivå som gravfeltet, eller ha nivåpunkt, slik at det er lett å komme seg til gravstedet.

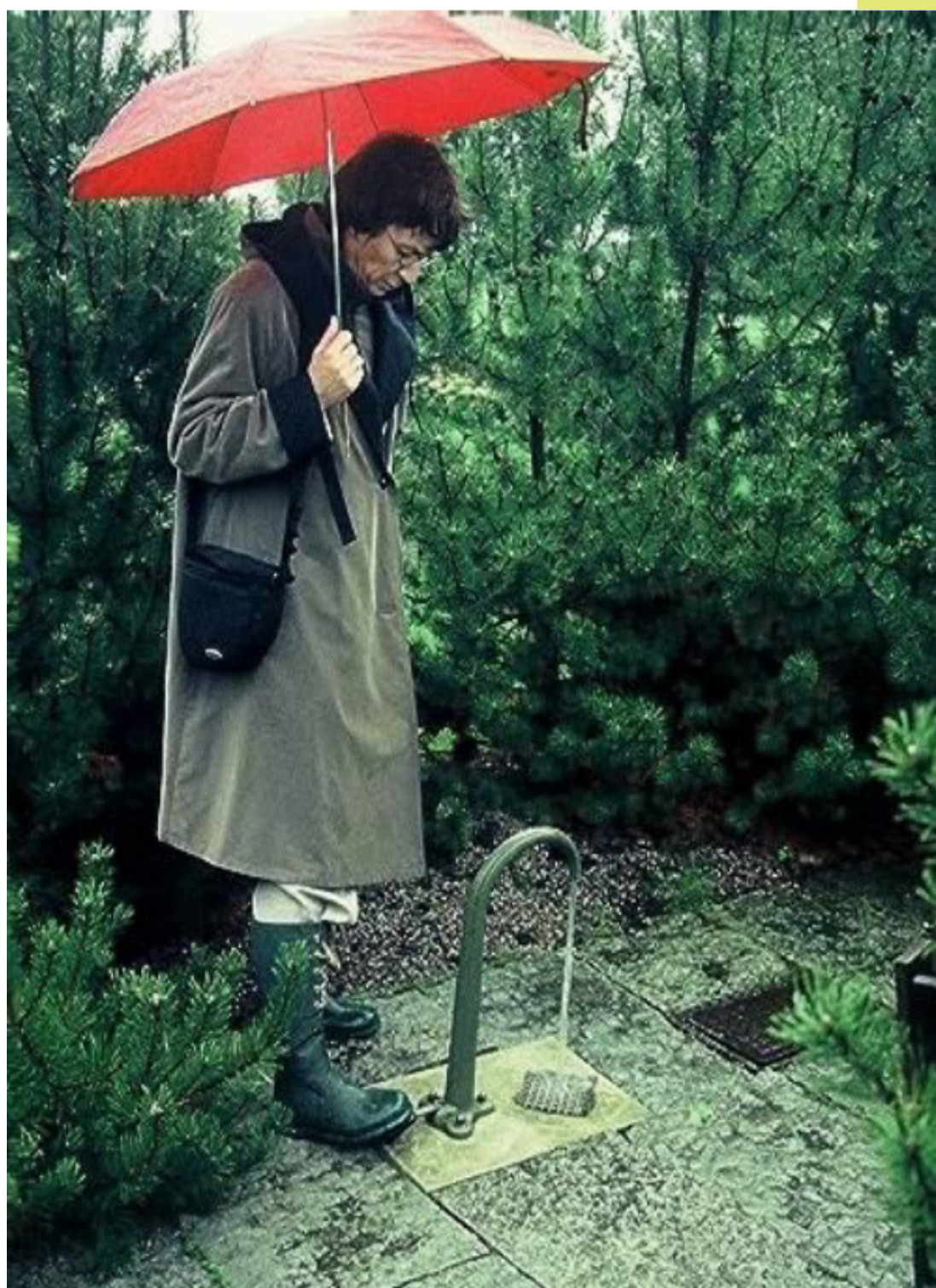
Tilgjengeligheten til gravene må være så enkel som mulig, uten at man trenger å gå i sikksakk over andres graver. Dette sikres på best måte når man kan gå på tvers av gravretningen helt fra prosjesjonsveien til gravstedet da man kan utnytte gravens lengde på tre meter.

Når man er på en gravplass har man ofte behov for å sette seg ned, enten

for å hvile seg, for samtale eller ettertanke. Spesielt er dette et behov eldre mennesker har, som er dårlige til beins. Gode benker med rygg og armlene bør derfor plasseres ut med jevne mellomrom.

I tillegg er det en del elementer på en gravplass som må tilrettelegges på en slik måte at de kan brukes av alle. Dette gjelder for eksempel vannpostene hvor man kan hente vann og annet utstyr, avfallshåndteringen og de lovpålagte portene.

God skilting er viktig for å finne frem på og forstå gravplassen. Skiltene må være lette å lese både med bruk av tekst og symboler og være plassert lett tilgjengelig ved inngangen til gravplassen.

Bilde 7: Utformingen av vannposten har mye å si for hvor funksjonell den blir, ikke nødvendigvis bare for mennesker med funksjonsnedsettelse. Løsningen på bildet er veldig lav og fører til at man må belaste ryggen mye. Den er i tillegg ubrukelig for mennesker som sitter i rullestol.

Forholdet mellom

UNIVERSELL UTFORMING

SORG

Bilde 8: Det fysiske miljøet hindrer likestilling

Definisjoner:

Universell utforming

“Universell utforming betyr at produkter, byggverk og uteområder som er i alminnelig bruk, skal utformes slik at alle mennesker skal kunne bruke dem på en likestilt måte så langt det er mulig, uten spesielle tilpasninger eller hjelpemidler.”
(Sosial- og helsedirektoratet et.al 2003)

VS.

Universell sorg

“Den universelle sorgen” er en verdig sorg, der våre forventninger til medmennesker og omgivelser blir tilfredsstilt.” (se s. 15)

Felles for begge er at de:

- **Stiller krav til de fysiske omgivelsene;** begge begrepene stiller krav til at de fysiske omgivelsene må være utformet slik at de ikke hindrer noen fra å utøve sin aktivitet
- **Har med verdighet å gjøre;** dersom de fysiske omgivelsene hindrer noen i å utøve sin aktivitet, eller det kreves spesielle tilpasninger eller hjelpemidler, vil dette oppleves som uverdig
- **Har med forventninger å gjøre;** begge begrepene forventer noe av samfunnet og det fysiske miljøet, en forventer at alle skal ha de samme mulighetene

Begrepene forholder seg til hverandre ved at universell utforming kan være en forutsetning for å oppnå en universell sorg. Universell utforming påvirker den universelle sorgen ved å tilfredsstille forventningene til de fysiske omgivelsene.

Dersom den universelle utformingen er på plass vil dette påvirke all aktivitet som skjer, herunder sorg.

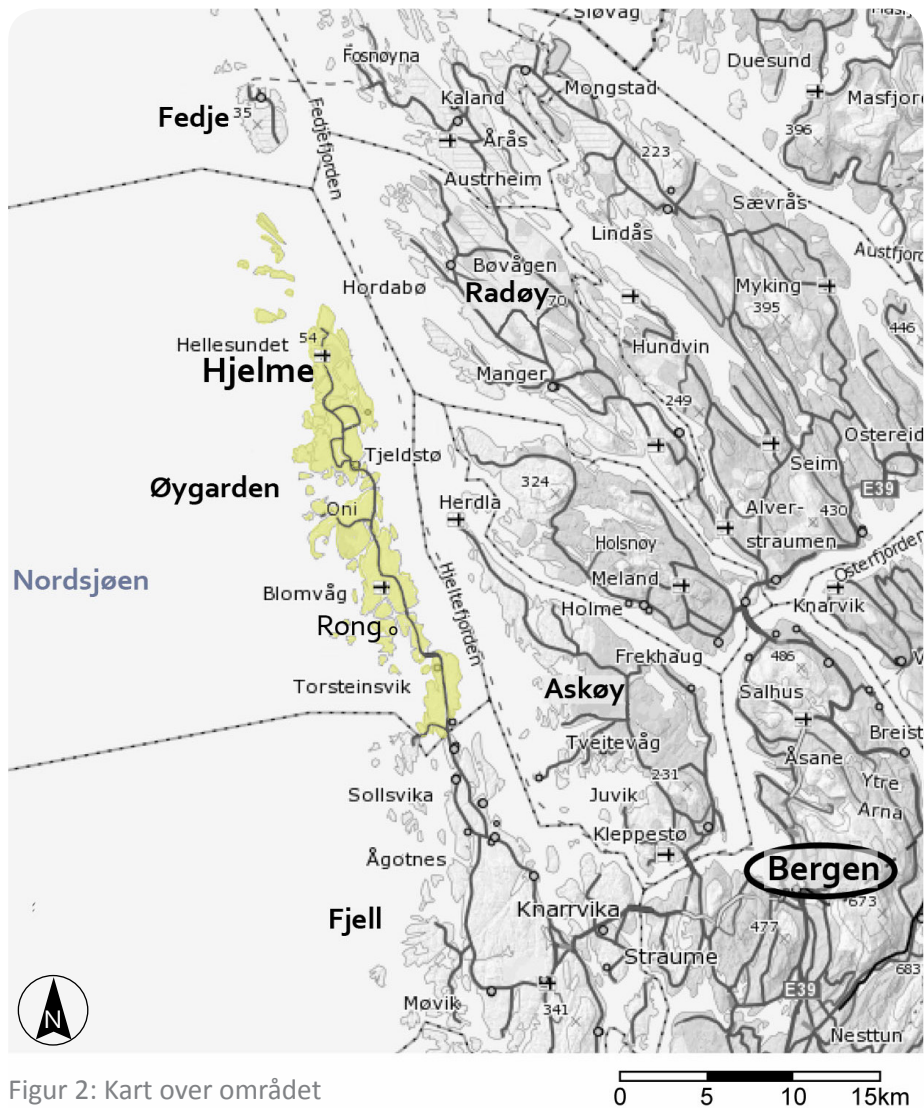

Bilde 9: Når man sørger er man ekstra sårbare

OPPGAVEOMRÅDET

HVOR?

Hjelme gravplass ligger helt nord i Øygarden kommune i Hordaland. Dette er en lang og smal kystkommune som ligger nordvest for Bergen med Nordsjøen som nærmeste nabo.

Figur 2: Kart over området

BEFOLKNINGSSUTVIKLING

Øygarden var tidligere et samfunn hvor innbyggerne var tradisjonelle fiskebønder som livnærte seg av fiske og småbruk. På slutten av 80-tallet skjedde det imidlertid store forandringer i kommunen. For det første ble det opprettet fastlandsforbindelse fra alle de store øyene gjennom Rv. 561

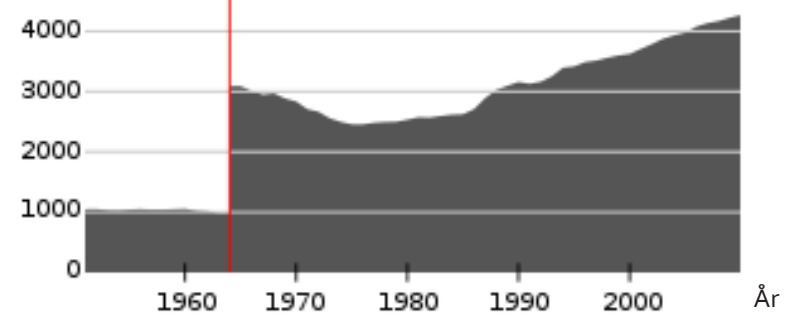
Øygardsvegen og Fv 229 Sæløyvegen, ved hjelp av en rekke større og mindre broer. (Øygarden kommune 2011 og Store norske leksikon 2013)

Bilde 10: Rongesundet bru

For det andre ble det etablert petroleumsvirksomhet, med ilandføring av olje i 1988 og gassbehandlingsanlegg i 1996. (Store norske leksikon 2013) Begge forandringene har vært viktige for utviklingen av kommunen og har ført til relativt stor befolkningsvekst som kan sees i grafen under. Den røde streken markerer økningen i innbyggertallet ved sammenslåingen av Hjelme herredskommune og den nyopprettede Øygarden kommune i 1964.

Innbyggertall

Figur 3: Befolkningsvekst i Øygarden kommune

NATUR

Øygarden er en del av landskapsregionen "Kystbygdene på vestlandet" og underregionen ØYGARDEN/KARMØY. (Puschmann 2005) Terrenget er småkupert, med Blomenuten som høyeste punkt på 73 meter over havet. Vegetasjonen er snau og karrig særlig ved ytterkysten hvor Hjelme ligger, og domineres av lyngheier, fukthei og myr. (Puschmann 2005) Det treløse landskapet er imidlertid i ferd med å gro igjen og miste sin karakter. Dette skyldes mindre beitende dyr og bruk av landskapet samt tilplantninger av blant annet sitkagran og busk-/bergfuru.

Bilde 12: Røsslynghei i Øygarden

GEOLOGI

Løsmassekart fra NGU viser at Øygarden nesten utelukkende består av "bart fjell, stedvis tynt dekke", med unntak av en del mindre områder hvor det er "torv og myr".

Berggrunnen består av gneis av kaledonsk opprinnelse med strøkretning nordvest-sørøst, parallelt med Fedjefjorden/Hjeltefjorden innenfor (Store norske leksikon 2013). Det er mye sprekkdannelser i området.

KIRKER OG GRAVPLASSER I ØYGARDEN

Øygarden kommune består av kirkesognene Blomvåg sogn og Hjelme Sogn. Her finnes det tre kirker: Blomvåg kirke, Hjelme kirke og Hjelme Gamle kirke. Sistnevnte benyttes kun ved spesielle anledninger. Videre er det fire

gravplasser: Blomvåg kirkegård, Blomvåg nye kirkegård, Hjelme kirkegård og Hjelme Gamle kirkegård. Av disse er førstnevnte og sistnevnte fulle.

Hjelme gravplass ligger i Stakksmyra på Hjelme, nord i kommunen. Den ble vigslet i 1947 og tatt i bruk i 1948. (Den Norske Kyrkja i Øygarden u.å.)

Figur 4: Hjelme gravplass nord i Øygarden

Bakgrunnen for at det ble etablert en ny gravplass var at eksisterende gravplass ved Hjelme gamle kirke var full og det var få muligheter for utvidelse. Da det på slutten av 1950-tallet ble etablert nye veier og broer i kommunen og transporten ble flyttet fra vann til land, ble det også vedtatt at det skulle bygges en ny kirke i tilknytning til gravplassen. Dette ble gjort i stedet for å restaurere den gamle kirka som var for liten og for dårlig isolert. Det ble valgt ut en tomt på høyden ca 200 meter sør for gravplassen og 13. juni 1971 ble arbeidskirka vigslet. (Den Norske Kyrkja i Øygarden u.å.) Kirka er laget av betong og arkitekturen er enkel og inspirert av naustformen. (Wikipedia(1) 2012)

Gravplassen har tidligere blitt utvidet to ganger mot nord etter at den stod ferdig. (Den Norske Kyrkja i Øygarden u.å.)

Hjelme kirke

EKSISTERENDE GRAVPLASS

Panoramabilde

Driftsbygg/garasje

Parkeringsplass

Inngang

Klokketårn

Busstopp

Vannpost

Fv 229

Inngang

Panoramabildet viser eksisterende gravplass sett mot sørøst (se pil på flyfoto). Den har en klassisk utforming med graver ordnet i kolonner og rekker. Den fremstår i dag som noe slitt og mange av elementene virker tilfeldige. Bildene under viser noen av elementene på den.

Benk som benyttes på eksisterende gravplass. En helt annen stil enn resten av elementene.

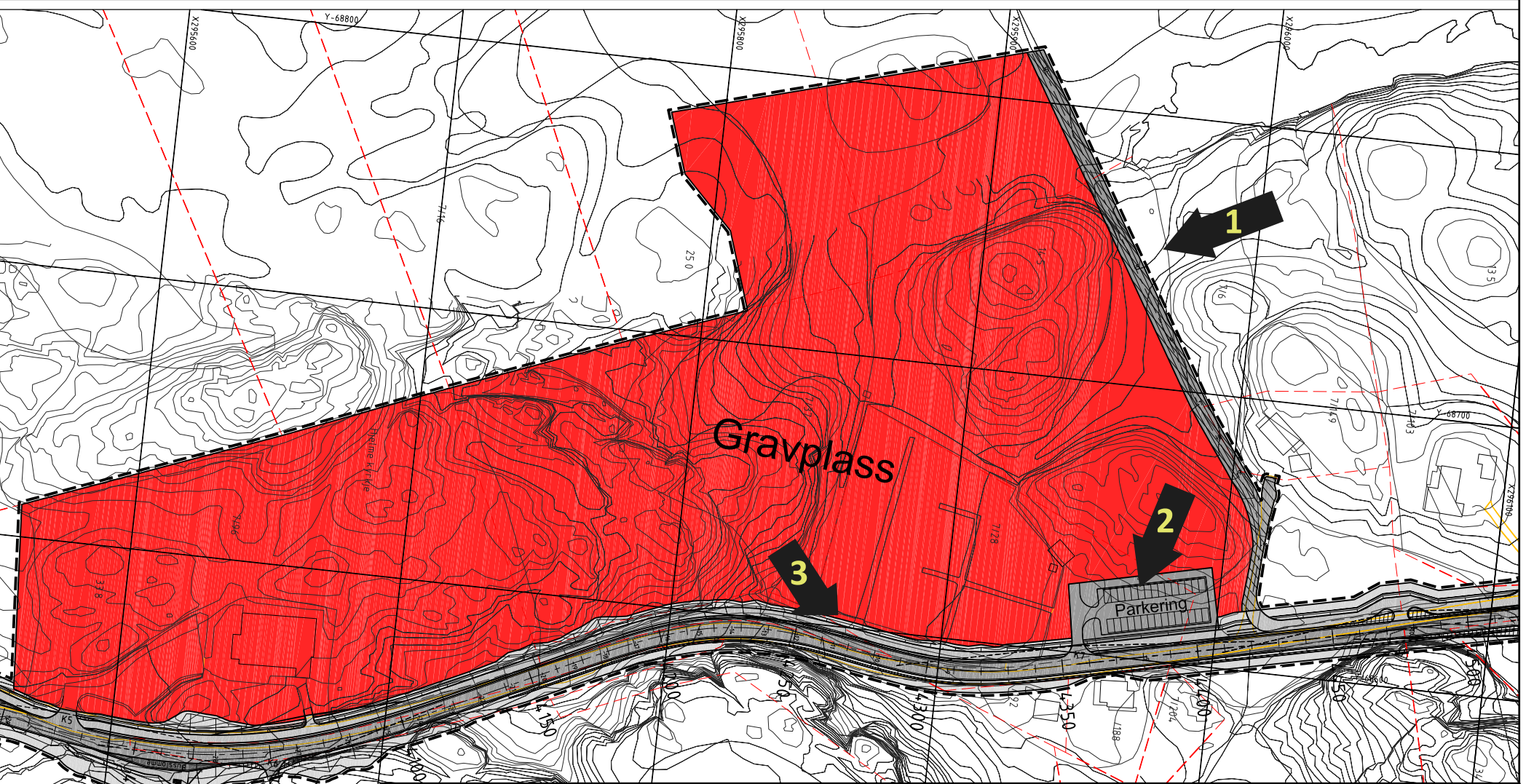
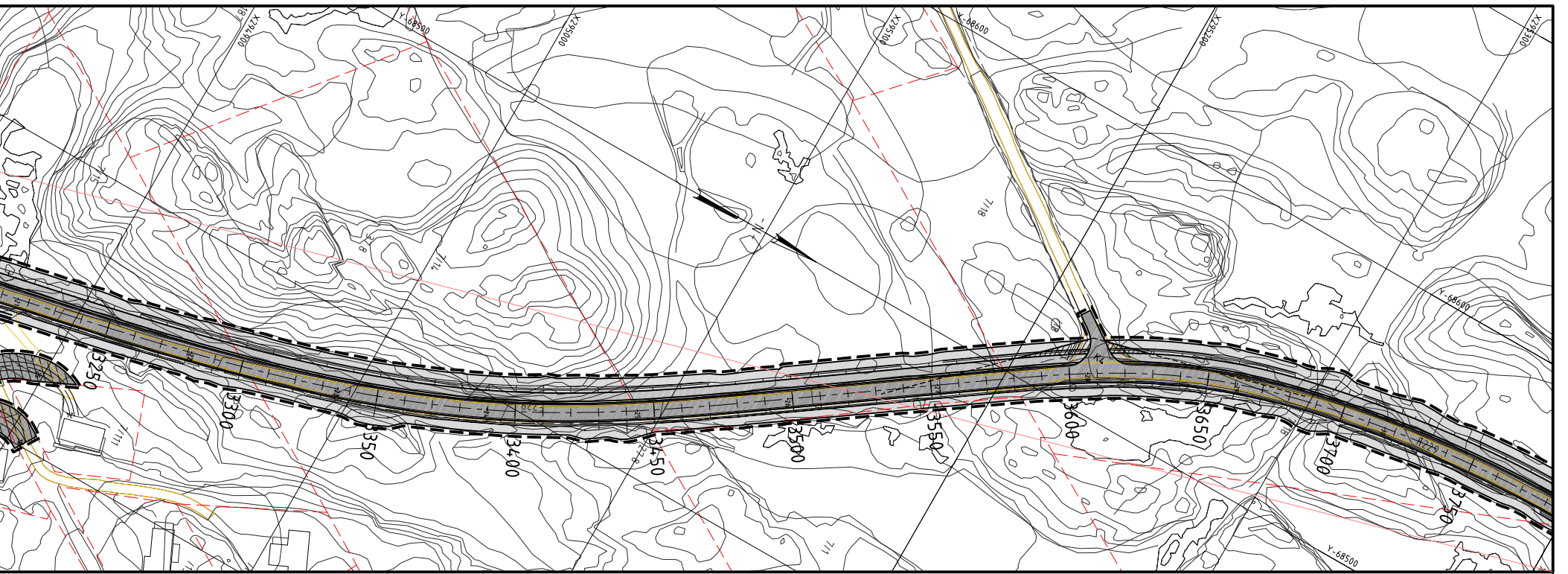
Låsemekanisme på porten ved parkeringsplassen. Kan være vanskelig for folk flest.

Dagens klokketårn og driftsbygg. Ved siden av driftsbygget lå det mye rot.

Den mest påkostede av vannpostene på eksisterende gravplass. Tilfredsstill ikke krav om universell utforming.

TEIKNFORKLARING

PBL §25. FØREMÅL I REGULERINGSPLENEN

BYGGEOMRÅDER

- bustader (110)
- garasje i boligområde (115)
- gravplass (166)
- OFFENTLEGE TRAFIKKOMRÅDE** (PBL §25, 1, ledd nr. 3)
- køyreveg (310)
- anna veggrunn (319)
- gang-/ sykkelveg (320)
- fortau (322)
- parkering (333)
- busshaldplass (342)
- anna trafikkområde i vassdrag (388)

SPECIALOMRÅDE

- privat veg/parkering (601)
- frisktssone ved veg (640)
- FELLESOMRÅDE** (PBL §25, 1, ledd nr. 7)
- felles køyreveg (710)

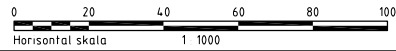
STREKSMBOL MV. MED RETTSVERKNAD

- illustrasjon av planens begrensning (vist 1m utanfor juridisk plangrense)
- Juridisk plangrense (1201) fell saman med 1202
- grense føremål (1202)
- bygg som må rivast (1215)
- frisktdline (1222)
- stenging av avkjørsle (1241)
- avkjørsle (1242)

STREKSMBOL MV. UTAN RETTSVERKNAD

- eigedomsgranse eksist. (4011 - grunnkart)

Målestokk = 1:1000 I A1

Reguleringsplan med tilhøyrande føresegner for:

Øygarden kommune
Fv 229 Nautnes - Hellesøy

Sakshandsaming i fylgje Plan og bygningsslova	Dato	10.06.2009
Saksgang	Teikn.nr.	02
Oppstart varsla	Dato	30.04.2003
1. gongs handsaming	Dato	22.10.2009
Offentleg sitingsmøte	Dato	01.12.08-01.03.09
2. gongs handsaming	xx.xx.xxxx	
Kommunestyret sitt vedtak	xx.xx.xxxx	
3. gongs handsaming	xx.xx.xxxx	
Kommunestyret sitt vedtak	xx.xx.xxxx	
Planen er laga av: Norconsult	Plan.nr.	
	Saksnummer	
	Plannummer	

PLANFORSLAG

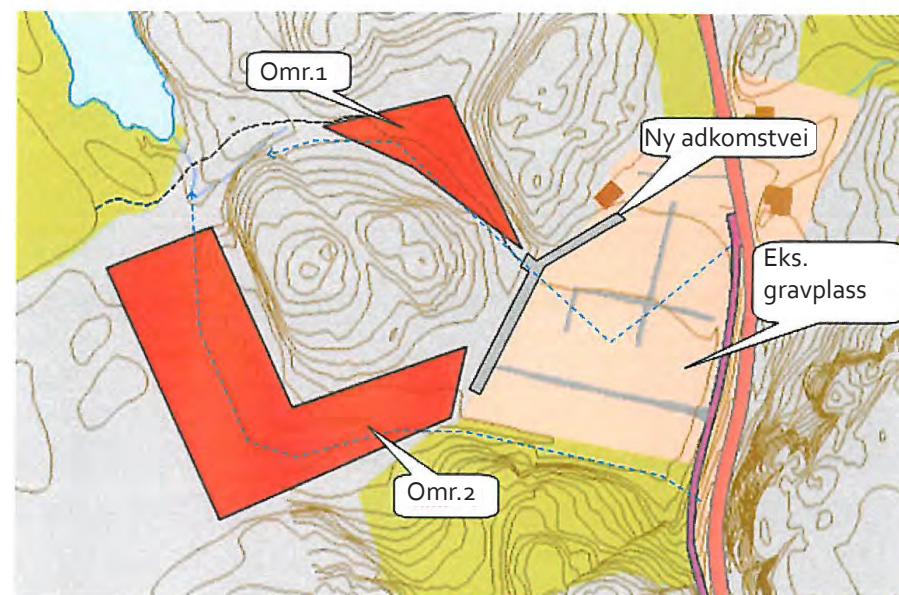
DAGENS SITUASJON

I artikkelen publisert på Vestnytt sine sider 19. mars 2009 kan en lese at Hjelme gravplass allerede da nesten var full, med ca 100 ledige graver. I følge tall fra Statistisk sentralbyrå (2011) døde det 68 personer bare i løpet av 2009 og 2010 noe som tilsvarer at gravplassen er tilnærmet full i dag fire år etter. Daværende kirkeverge Odd Thormodsæter tok tak i problemet og uttalte at dersom en ikke gjorde noe i nærmeste fremtid ville en bli nødt til å gravlegge de døde på kommunens andre gravplass i Blomvåg. Dette er en løsning som ville medført større press på denne i tillegg til at Hjelme kirke ville mistet noe av sin funksjon. Jeg er derfor enig med kirkevergen om at en utvidelse av Hjelme gravplass vil være det rette.

I tillegg tas det opp i artikkelen at det ligger en konflikt mellom gravplassen og fylkesveien, da den nye fylkesveien i følge planene vil ta en del av gravplassens ledige areal. Dette er med på å gjøre saken til en hastesak. Ut fra reguleringsplanen og konkurransegrunnlaget ser det nå ut som at kommunen valgte å ta for seg planleggingen av både den nye veien og den nye gravplassen samtidig. Slik vil ikke veien ta noe av gravplassen før den er blitt utvidet.

PLANLAGT GRAVPLASS

I reguleringsplanen vedtatt 10. juni 2009 (se forrige side) er det satt av et stort areal til formålet gravplass. Kommunen ønsker å kun ta i bruk to mindre områder av dette arealer, vest for eksisterende gravplass. Disse skal ligge på hver sin side av eksisterende kolle og "tilpasses terrenget så godt som mulig". (Asplan Viak for Øygarden kommune 2011)

Figur 5: Områder for ny gravplass

Hjelme gravplass full innan fem år

Det byrjar å verta trangt om plassen på Hjelme kyrkjegard. – I verste fall kan dei frå nord vera nøydde til å gravlegga dei avlidne i Blomvåg, seier kyrkjeverga i Øygarden.

Av [Kai Svellingen Flatekvål](#)

Publisert 19.03.09 08:03

Endret 19.03.09 08:03

Sidan byrjinga av dette århundret har kyrkjekontoret med kyrkjeverge Odd Thormodsæter arbeidd for å få utvida kyrkjegarden på Hjelme. Med opp mot 40 avlidne i året, vil det berre ta nokre få år før kyrkjegarden er full.

- Har ein ikkje klargjort eit nytt areal innan då, kan ein i verste fall måtte gravlegga sine døde på kyrkjegarden i Blomvåg, seier Thormodsæter.

- Arbeider med saka

Kommunalsjef i Øygarden, Tor Kleppstø, seier til Vestnytt at ein arbeider hardt med saka.

- Det er ein fylkesveg å ta omsyn til. Den kan koma til å ta ein del av eksisterande felt, seier Kleppstø. Han har arbeidd med saka så snart det politisk sett har vore mogleg til å gjera.

- Me har sendt brev fleire år no for å be dei framskunda denne prosessen. Ein kan ikkje enda med å mangla gravplassar, seier kyrkjeverjen.

Konflikt

Det ligg ein konflikt mellom gravplass og vegbane på denne strekninga. Om planane blir slik dei ligg føre i dag (skal sendast til politisk handsaming), så tek fylkesvegen ein stor bit av det siste feltet på gravplassen som er att. Det betyr at det er mindre enn fem år før det ikkje kan pressast ei einaste kiste ned på kyrkjegarden til Hjelme kyrkje.

- Me har fått merknader frå Kyrkjeleg fellesråd i Øygarden, og me skal ha ein dialog med dei, seier kommunalsjefen til Vestnytt.

Han har sjølv sett at det byrjar å verta trangt på kyrkjegarden.

- Det bør vera eit nytt felt der innan fem år, seier Kleppstø.

Men for at ein skal få midlar til å fullføra oppgraderinga av vegen, så må reguleringsplanen vera ferdig. Vegplanane for fylkesvegen var ute til høyring til 1. mars. No går vegen til politisk handsaming.

- Det er eit stykke arbeid att med gravplassen. Me har grunneigarar å snakka med og me har trasear å ta omsyn til. Eg trur dette skjer stykkevis og delt, men eg har ei von om at det ikkje skal ta så lang tid, seier Kleppstø.

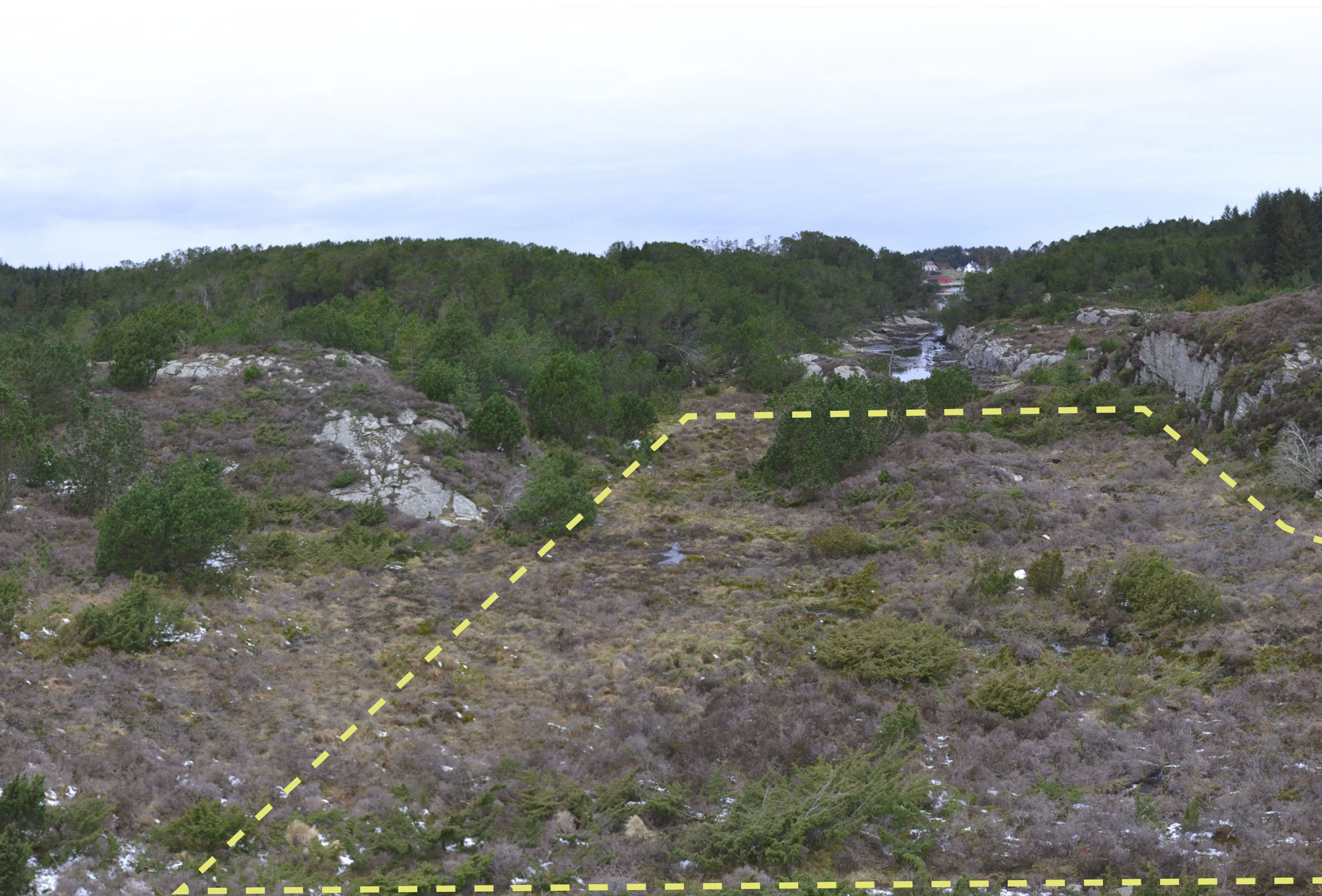
Det er kring 100 ledige graver att på Hjelme kyrkjegard. Det er på dette feltet at ein no kan missa ein stor bit til fylkesvegen.

Hjelme gravplass.

Foto: vestnytt.no

PANORAMABILDE AV OMRÅDET FOR DEN PLANLAGTE GRAVPLASSEN

KAP 2 REGISTRERING / ANALYSE

SKISSE VESTFRA

VINDEN RIR OVER JORDEN.
DEN GAMLE GÅR KRUMBØYD BORT.
LYNGEN STÅR STA OG STRITTER IMOT
SLIK DEN ALLTID HAR GJORT.

GUDS VELDIGE FOT HAR TRÅKKET
LANDET ØDE OG FLATT.
VINDEN FØRER DEN GAMLE AV STED
OG DAGEN LUTER MOT NATT.

DEN GAMLE MUMLER EN SALME
LAVT MED SPRUKKEN RØST
OG SYNKER ET STED MELLOM HIMMEL OG JORD
NED I GUDS GRÅDIGE HØST

HEILO OG SPOVE KLAGER
STURENDE MELLOM SIV.
LYNGLERKER SKJELVER OPP OG NED
I BØNN FOR ET FATTIG LIV

ALT ER FLYKTIG SOM VINDEN.
DEN RIR MELLOM SØR OG NORD.
EN TORVMYR GAPER TIL HIMMELS
GLEMT AV DEN GAMLE SOM FØR -

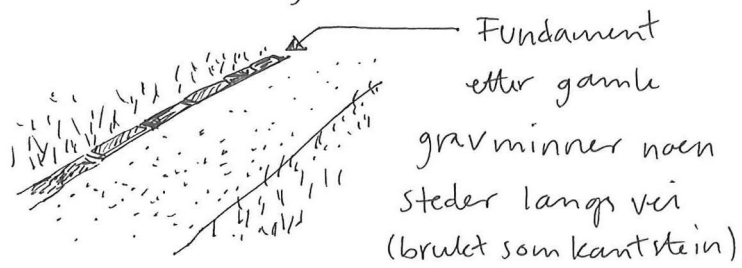
REGNSKYER JAGER BLYGRÅ
OVER SKUMRINGENS HAV.
GUDS ÅNDEDRETT HALSER SOM HUNDER
MED LENKENE HUGGET AV.

STEINENE LUKKER MOSE
OVER STØRKNENDE FLIR.
LYNGEN BITER SEG KARRIG FAST -
FORBITRET, FORSØMT - OG FORBLIR!

- KOLBEIN FALKEID

Registrering Hjelme gravplass 22.12.17

Eksisterende gravplass virker slitt - varierende veier,
trær i dårlig stand, bare en slikkelig vannpost

Ikke så fint gjerde eller port

Nytt område:

Koller på nesten alle sider, en sentral kolle i midten.

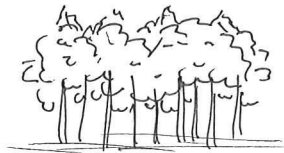
Myr/vått i "søkkene"

Noen åpne "aksjer" hvor man kan se lenger
Kan se en liten fjordarm - ikke spesielt fin, ser skitten
og grumsete ut, går et rør (muligens drenering fra
eks. gravplass) som er veldig synlig

Vegetasjonen er stort sett lav, mye lyng og eier. Andre:
tyttebær, lav, mose, "myrvegetasjon", noen furu

Er tydelig plantet felt med furu, ser veldig kunstig

ut..

Furu som står på
rekke og rad, veldig tett

En del (eller ganske mye) lyng og eiker / lav vegetasjon
også på kollerne - ikke så mye bart fjell

Opplevelse:

Rolig og stille, bortsett fra noen få biler på veien

"Høy himmel"

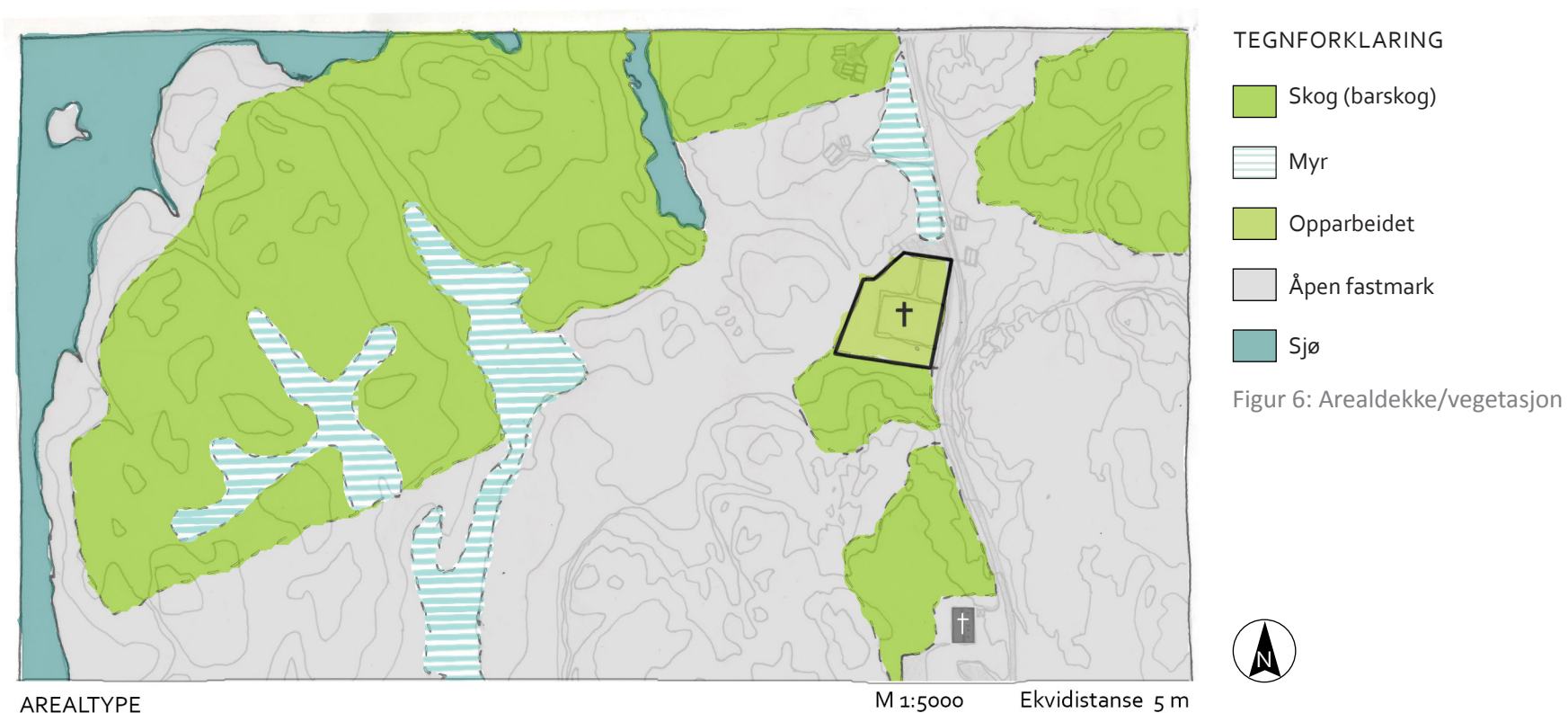

Følelse av å være ute på "beitene"

Kan så vidt høre havet, og se det fra det
nøyeste punktet → føler ingen nærhet til det

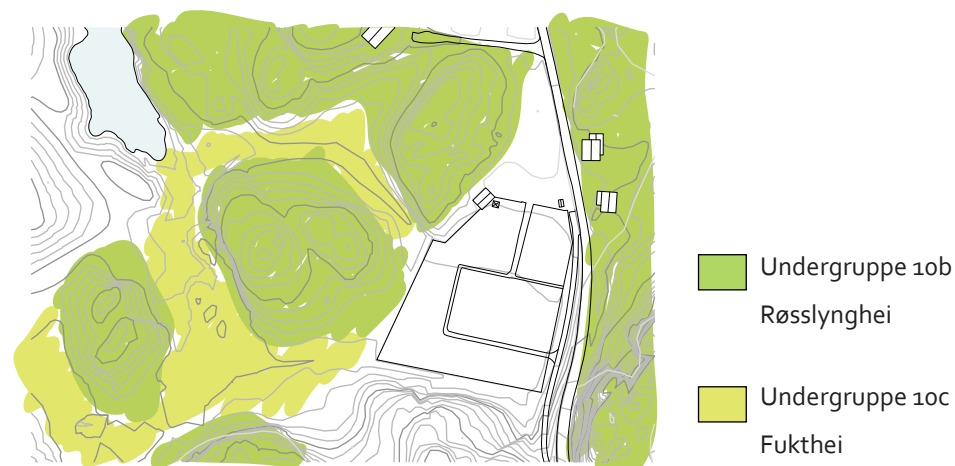
AREALDEKKE / VEGETASJON

Området rundt Hjelme kirkegård har et relativt ensartet arealdekke bestående av det Skog og landskap definerer som "Åpen fastmark", "Skog" av tilplantet furu, samt områder med "Myr". På grunn av den tilplantede furuskogen og tegn til gjengroing mister området litt av det karakteristiske lynnheipreget som egentlig dominerer i kommunen.

Ut fra egne observasjoner har jeg kommet frem til at områdene med "Åpen fastmark" faller under Skog og landskaps vegetasjonstype 10 "Åpen fastmark i låglandet". Videre kan denne vegetasjonstypen deles inn i undergruppene 10b "Røsslynghei" og 10c "Fukthei", som er relativt vanlige langs kysten i Sør-Norge. Fuktheiene finner man i søkkene mellom kollene hvor det er forholdsvis fuktig, mens røsslyngheiene er å finne hvor det er skrinne.

Illustrasjonen til høyre viser prinsippet for fordelingen av de to undergruppene. Overgangene mellom dem vil være diffuse.

Beskrivelsen av undergruppene hentet fra Skog og landskap sine nettsider.

10b Røsslynghei

Økologi

Dette er en samlebetegnelse på røsslyngdominerte heier i vintermilde og nedbørrike strøk. Typen antas å være kulturbetinga, men sterk vindvirkning vil i varierende grad være medvirkende årsak til utvikling av typen. Disse lyngheiene er artsfattige og utarma gjennom lang tids brenning og beiting, og det meste vil gro til med bjørke- eller furuskog dersom kultivering opphører. Planting av gran i typen er vanlig. Røsslynghei opptrer på lettdrenerte parti i landskapet. Ofte er jordsmonnet temmelig tynt, med bare ei tynn humusmatte over berget.

Fysiognomi

Dette er en artsfattig type ofte totalt dominert av røsslyng. Krekling, klokkelyg, purpurlyng (nord til Sunnmøre) og bærlyngarter kan ha varierende innslag. Urter og gras forekommer sparsomt, men kan ha større dekning i nylig brente heier. Et busksjikt av einer er vanlig. Botnsjiktet er som regel dårlig utvikla.

Dominerende arter

Røsslyng, krekling, klokkelyg, purpurlyng, etasjehusmose

Andre viktige arter

Einer, blokkebær, blåbær, tepperot, skogstjerne, rome, gullris, blåtopp, bjønnskjegg, finnskjegg, hundekvein, heigråmose

(Norsk institutt for skog og landskap(1) u.å)

Bilde fra stedet som blant annet viser krekling og etasjehusmose.

10c Fukthei

Økologi

Dette er låglandets motstykke til fuktheia i fjellet. På samme måte som røsslynghei er dette oftest kulturbetinga vegetasjonssamfunn som vil være utsatt for gjengroing av skog dersom kulturpåvirkning i første rekke gjennom beiting, opphører. Fuktheia opptrer på dårlig drenerte parti i terrenget og gjerne i slake skråninger med noe sigevannspåvirkning. Typen finnes også på grunnlendt mark med vassig over berget. Fuktheia står på mange måter i ei mellomstilling mellom lynghei og myr og opptrer ofte i mosaikk med disse.

Fysiognomi

Feltsjiktet er dominert av gras og halvgras. Blåtopp og bjønnskjegg er spesielt viktige arter. Lyngdekninga kan være betydelig, men ikke over 50%. Torvmoser har ofte stor dekning i botnen.

Dominerende arter

Bjønnskjegg, blåtopp, torvmoser

Andre viktige arter

Pors, røsslyng, klokkelyg, blåbær, tepperot, rome, finnskjegg, smyle, heisiv, duskull, stjernestarr

(Norsk institutt for skog og landskap(2) u.å)

Bilde fra stedet som viser en torvmose

GRUNNFORHOLD

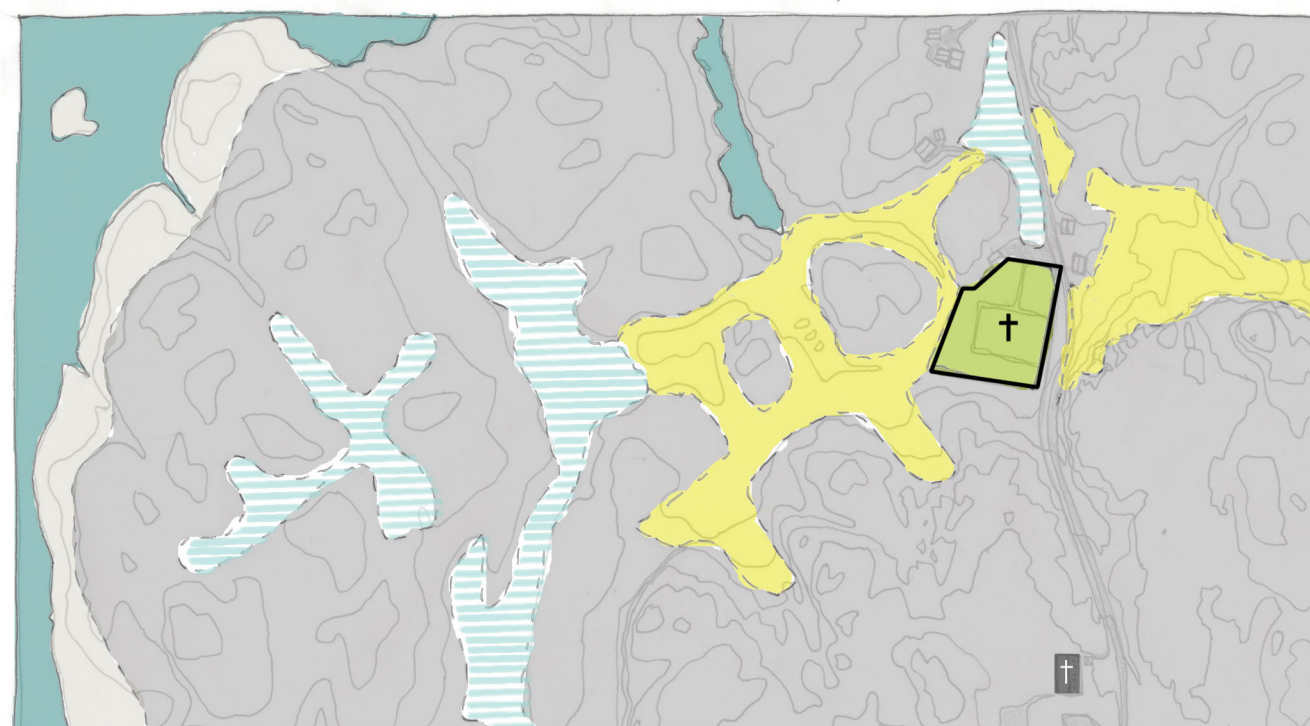
Når man skal anlegge en ny gravplass er det spesielt tre forhold man ønsker å avklare i forhold til grunnforholdene:

1. Grunnvannsnivået
2. Jorddybden over fjell
3. Jordpartiklenes størrelse og sammensetning

(Klingberg 2005 s.49)

Disse sier noe om egnetheten til området som gravplass og hvilke problemområder som eventuelt må bearbeides for at det skal bli tilfredsstillende.

Kartet under viser overordnet hvordan grunnforholdene er i området hvor den nye gravplassen er planlagt.

TEGNFORKLARING

- Grunnlendt
- Fjell i dagen
- Organiske jordlag
- Jorddekt
- Opparbeidet
- Sjø

Figur 7: Grunnforhold

GRUNNFORHOLD

M 1:5000 Ekvidistanse 5 m

1. GRUNNVANN

I forbindelse med planleggingen av den nye gravplassen har Multiconsult i Bergen utarbeidet en rapport om grunnundersøkelser og fundamentering for Øygarden kommune (2011). Multiconsult har ikke registrert grunnvannsstanden i sin rapport, men ut fra bilder og egne observasjoner på stedet går jeg ut fra at grunnvannet ligger helt i overflaten. Dette er en utfordring i forhold til å anlegge en gravplass her, da det stilles strenge krav til nettopp dette. I Forskrift til gravferdsloven(1997) står det dette om temaet:

§ 8. Grunnvann og drenering m.v. (første ledd)

“Høyeste grunnvannsstand i gravfelt skal ligge minst 0,3 meter under kiste eller urne. “

Det strenge kravet kommer av at man ikke oppnår ønskelig nedbrytning av gravinnholdet dersom kista blir stående i de anaerobe forholdene som forekommer under vann.

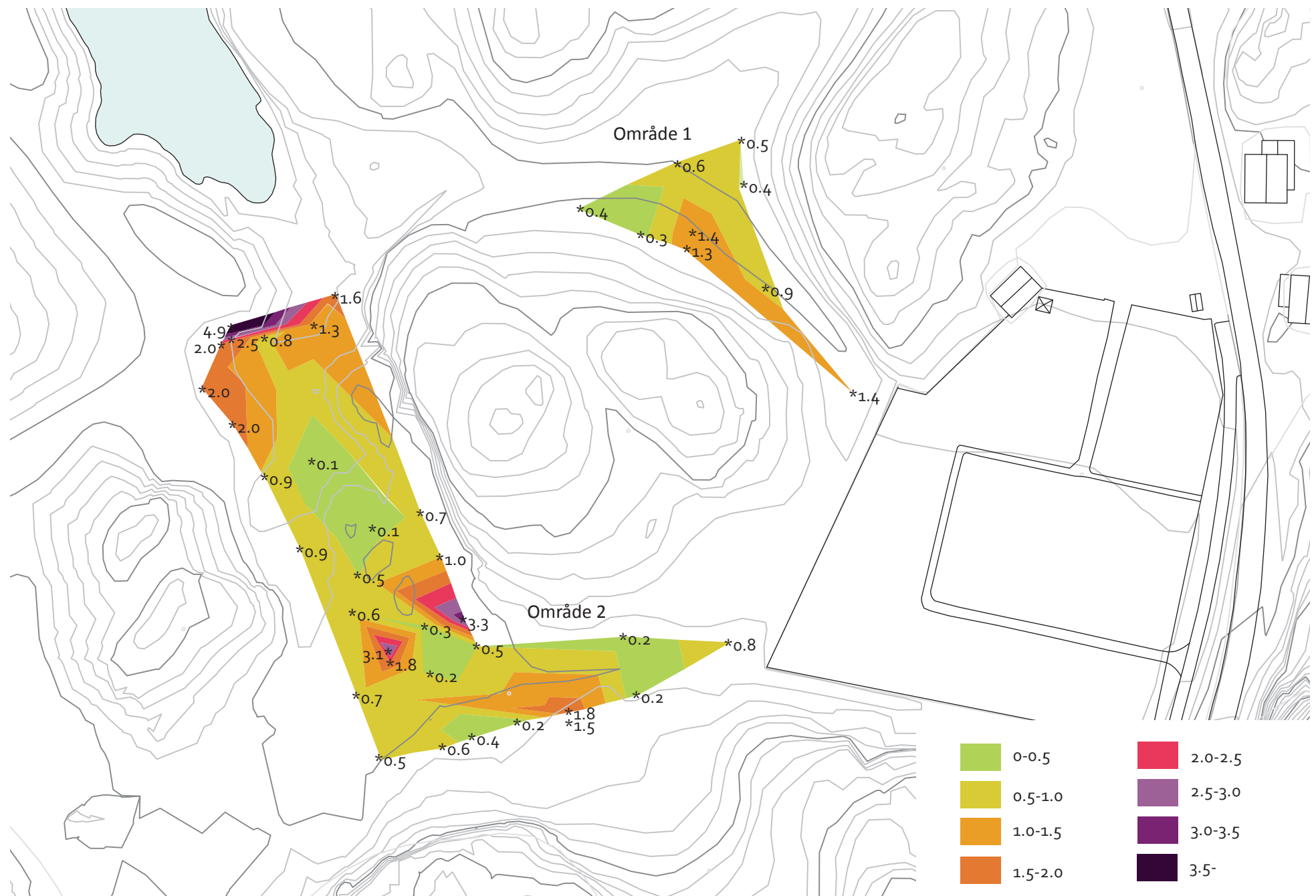
Våte forhold i området hvor den nye gravplassen skal anlegges.

2. JORDDYBDER

Jorddybdene vil naturlig være forskjellig fra område til område på grunn av varierende løsmasselag og fjellgrunn. For å kunne gravlegge en kiste kreves det minimum 2,5 m for enkeltgraver og ca 3 m dersom det skal gravlegges i dobbel dybde. Dersom jorddybden i det planlagte gravplassområdet er for liten må det tilføres jord.

Multiconsult (2011 s.7) skriver dette om løsmassetykkelsen i områdene:
I Område 1 avtar løsmassetykkelsen svakt mot nord.
I Område 2 er løsmassetykkelsen størst midt i søkket og økende nord mot sjøen.

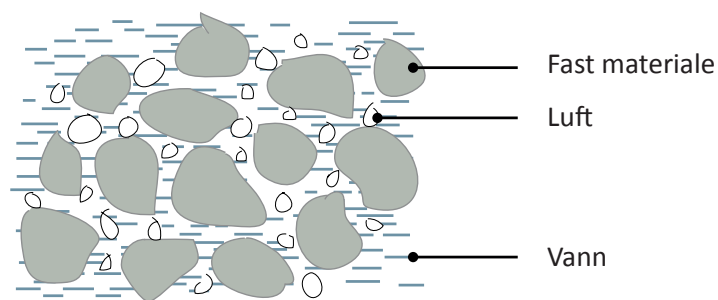

Kartet viser jorddybdene i området hvor den nye gravplassen skal anlegges. Tallene er hentet fra Multiconsults rapport (2011, tegning 613478-G1 Borplan) og bearbejdet ved hjelp av interpolering. Som en kan se er det veldig få områder med tilstrekkelig jorddybde.

3. JORDPARTIKLENES STØRRELSER OG SAMMENSETNING

Når man ser på kornfordelingen av løsmassene på en planlagt gravplass er det ønskelig at det ikke er for mye finstoffer som leire og silt. For å få god nedbrytning må det være tilførsel av oksygen og god permeabilitet, noe leire og silt har dårlig av på grunn av de små porevolumene. Dette fører til at en ikke oppnår ønsket nedbrytning av gravmaterialet.

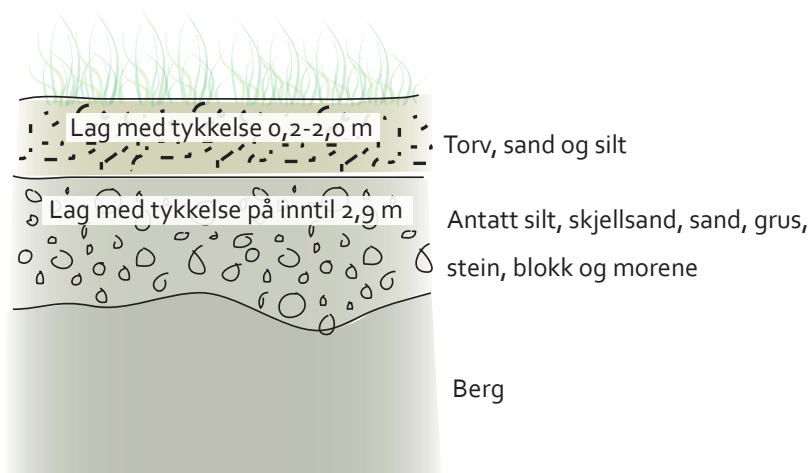
Hovedbestanddelene i en jordart:

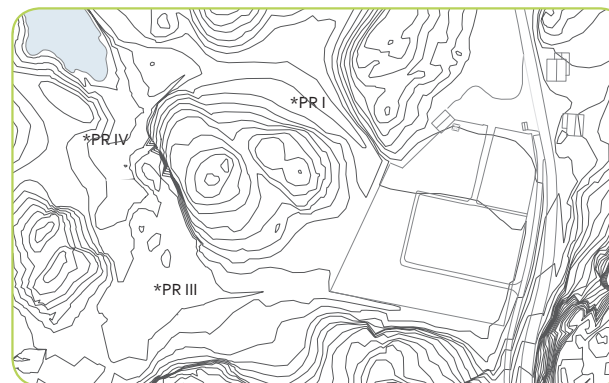
I en jordart med mye finstoff vil det være liten plass til luft og vann.

Multiconsult (2011) skriver i sin rapport på side 11 dette om løsmassene i området:

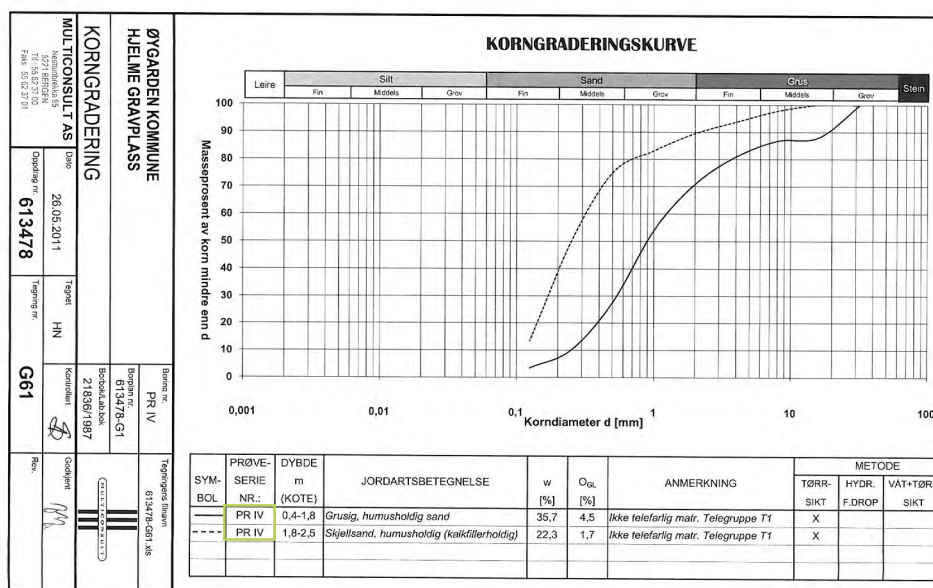
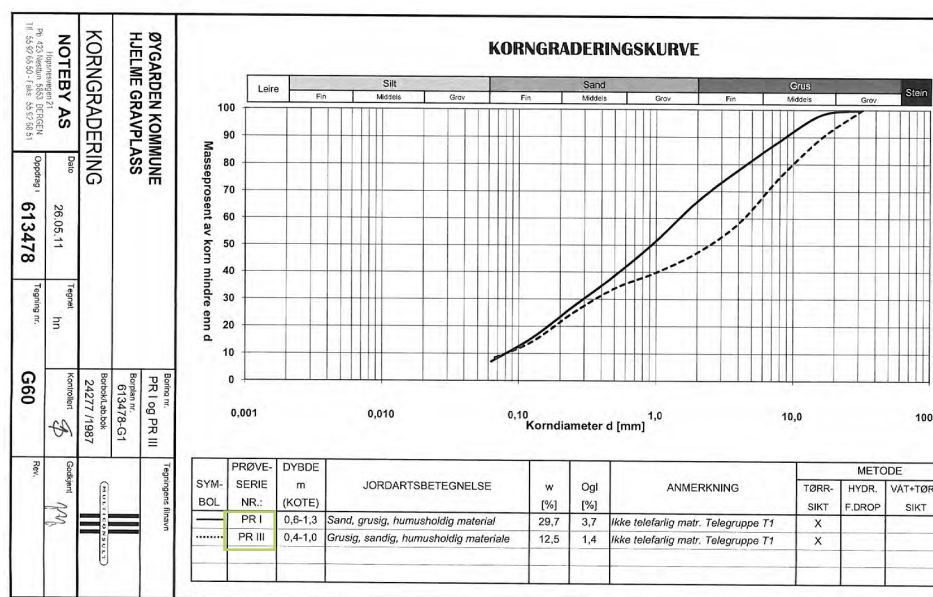
“Sonderingene ved gravplassen viser at det øverst ligger et tynt lag av løst til middels fast lagrede løsmasser av antatt torv, sand og silt med tykkelse 0,2 m til 2,0 m. Videre nedover ligger det faste til meget faste masser av antatt silt, skjellsand, sand, grus, stein, blokk og morene på berg med tykkelse på inntil 2,9 m. Enkelte lag av de mineralske massene, utenom morene, inneholder humus.”

Korngraderingskurvene Multiconsult (2011) har utarbeidet for Øygarden kommune viser at løsmassene ikke inneholder mye finstoff men stort sett består av sand og grus. Enkelte av løsmasselagene nedover i sjiktet er imidlertid veldig faste og det må stor kraft til for å trenge gjennom.

Kart over punkt for prøveseriene

KLIMA

KLIMASTATISTIKK For vanlig vær

Øygarden har et mildt og fuktig kystklima preget av relativt små temperaturforandringer gjennom året. Årsmiddeltemperaturen er på 7,7 grader Celsius og den nærmeste værstasjonen (Bergen) har i gjennomsnitt 213 døgn med nedbør årlig.

Døgnmiddeltemp. Ant. dager*

Lavere enn 0°C	28
Lavere enn -10°C	0
Lavere enn -20°C	-
10°C eller høyere	140
20°C eller høyere	4

Nedbør

0,1 mm eller mer	242
3 mm eller mer	158
10 mm eller mer	86
25 mm eller mer	24
40 mm eller mer	7

Vind

Frisk bris eller mer	137
Liten kuling eller mer	52
Stiv kuling eller mer	11
Sterk kuling eller mer	1

Snø

5 cm eller mer	16
25 cm eller mer	3
50 cm eller mer	0

- = null

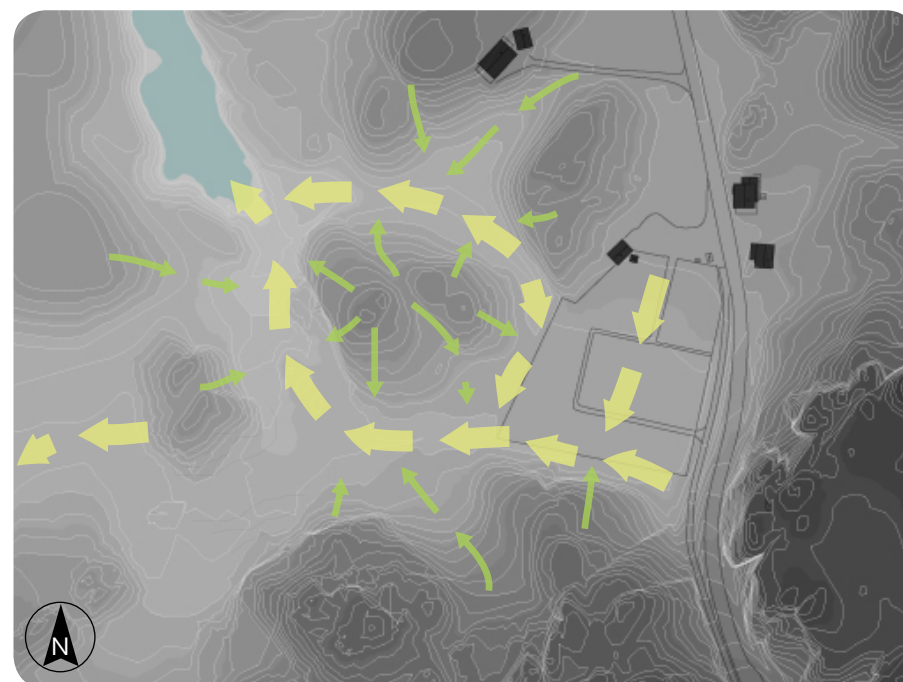
0= verdier mindre enn en halv

*Gjennomsnittlig antall dager med ulike værtilstander for Bergen-Florida i perioden 1971-2000.

Tallene er hentet fra Meteorologisk institutt (u.å.) sine nettsider.

AVRENNING

Når det regner så mye som det gjør i denne delen av landet er det viktig å se på hvor alt vannet tar veien. På grunn av det knudrete terrenget og de sparsommelige løsmassene vil det meste av vannet samle seg i søkkene mellom høydene og derfra finne letteste vei til 0 punktet, nemlig sjøen.

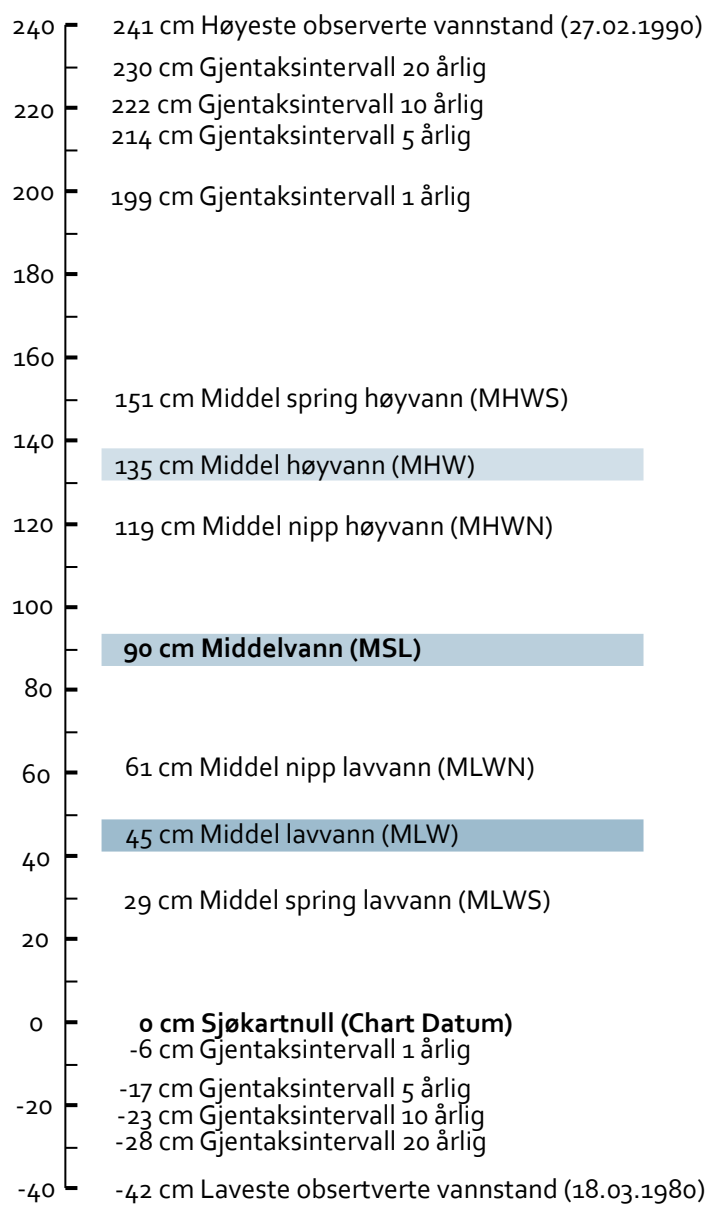

Illustrasjonen viser grovt hvordan vannet renner i området. Som man kan se vil det være veldig viktig med god drenering på den nye gravplassen da den ligger i hovedtraseen til vannet.

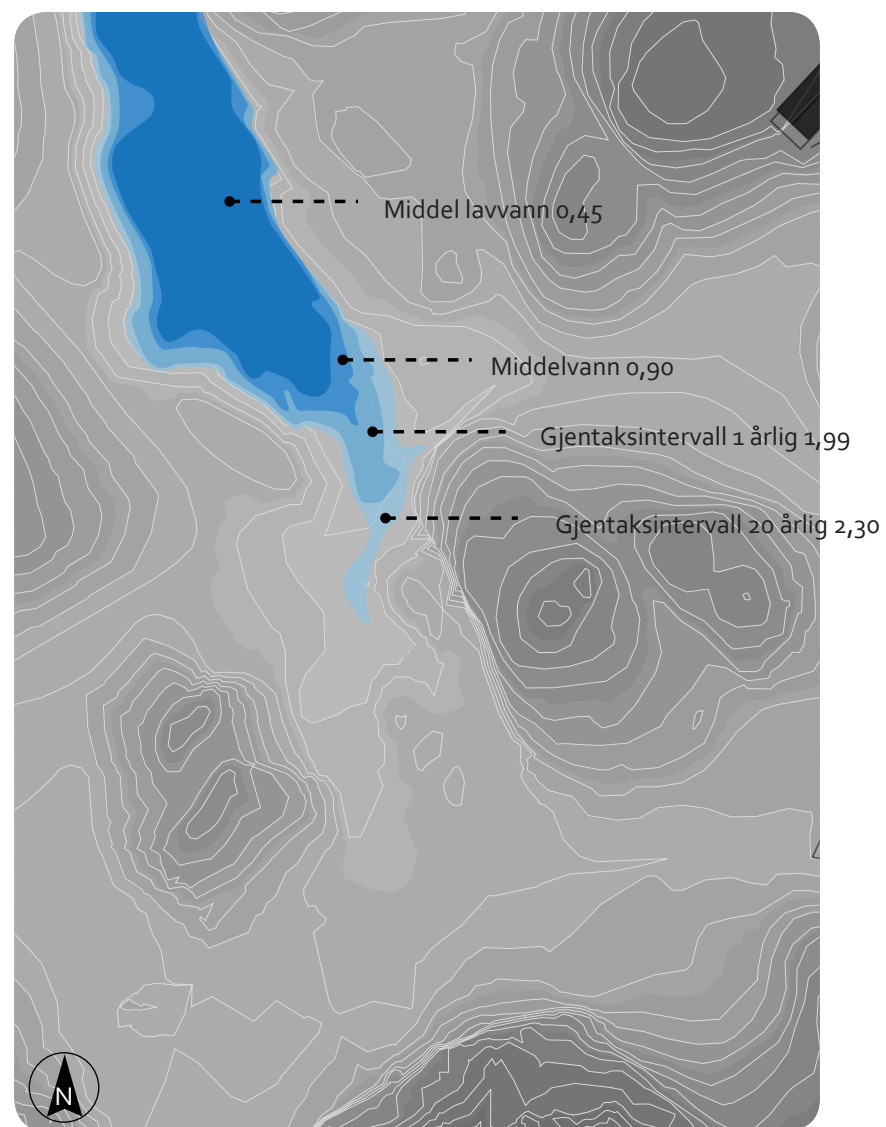
VANNSTANDSNIVÅ

Man skiller mellom tidevann som skyldes variasjoner i tiltrekningskreftene mellom jorden, månen og solen og værpåvirkede vannstandsendringer. Med værpåvirkning menes for eksempel lufttrykk og vind. Perioder med lavt lufttrykk og kraftig vind vil derfor ha stor innvirkning på vannstanden. Vannstandsmålerne måler summen av disse to fenomenene. (Kartverket 2012)

Figur 8: Tabellen viser vannstands nivåer ved målestasjonen i Bergen.

Illustrasjonen viser hvordan fjordarmen spiser seg inn i området for den nye gravplassen når vannstanden er ved ulike nivåer. Dette er det viktig å tenke på når gravplassen skal planlegges blant annet for å unngå at det blir stående vann i gravene.

Bilde 13: Bryggen i Bergen ved stormflo, 27. februar 1990.

VINDFORHOLD

Siden kommunen ligger helt ute i havgapet og landskapet er relativt flatt med lav vegetasjon vil det være utsatt for mye vind. Kun én prosent av dagene i løpet av året er det vindstille.

Vindrosen hentet fra klima.no viser hvordan vinden fordeler seg i styrke og retning i løpet av et år på værstasjonen på Fedje like nord for Øygarden.

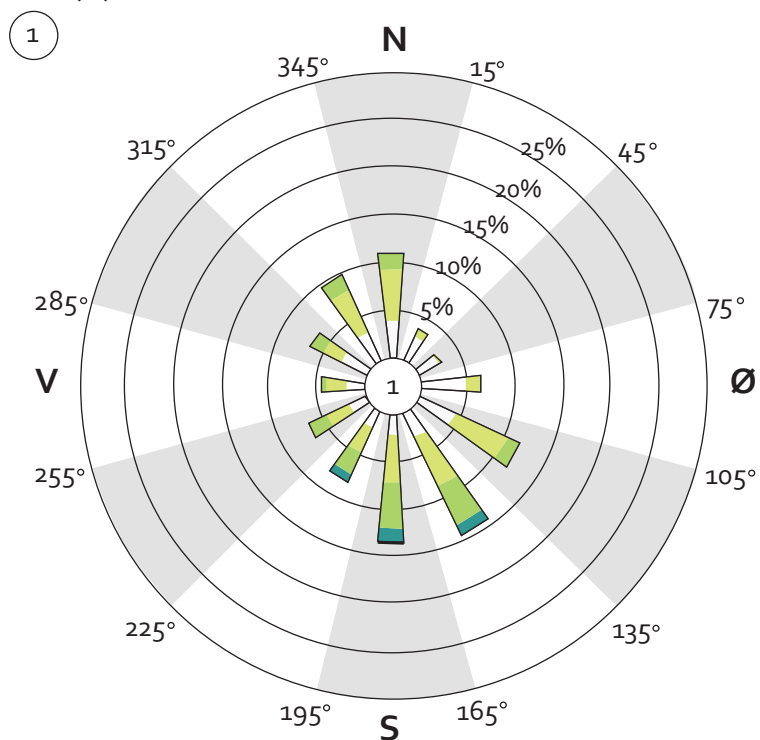
Vindrose, frekvensfordeling av vind

Vindretninger deles i sektorer på 30°

Frekvensfordeling av vindhastighet i prosent %

■ > 20.2	Sterk kuling eller mer
■ 15.3 - 20.2	Stiv kuling til sterk kuling
■ 10.3 - 15.2	Frisk bris til stiv kuling
■ 5.3 - 10.2	Lett bris til frisk bris
□ 0.3 - 5.2	Vindstille til lett bris

Stille (%)

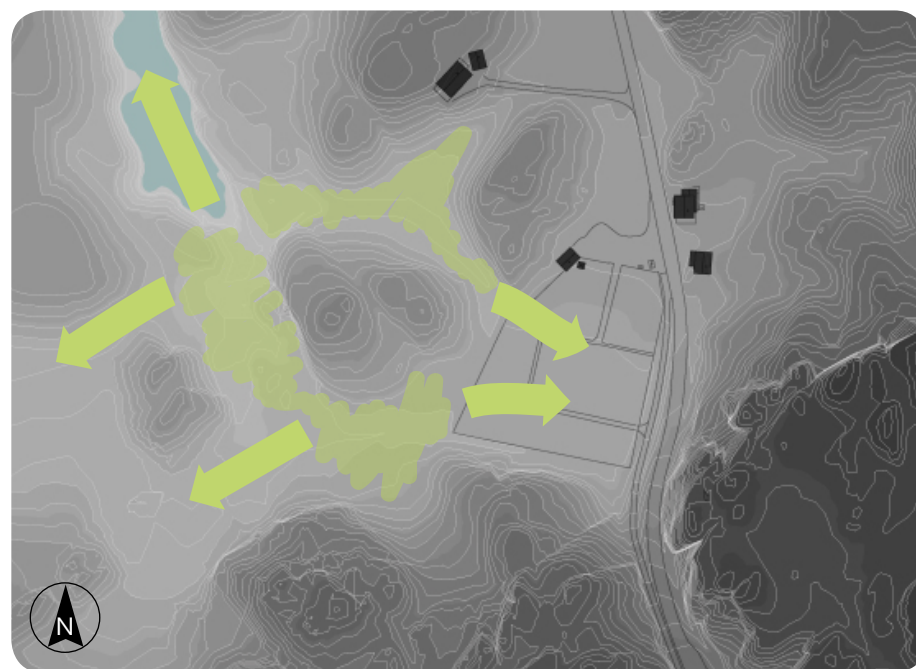
Figur 9: Vindrose for Fedje

TERRENG

Øygarden kommune har som nevnt et karakteristisk småkupert landskap med mye fjell i dagen. Vegetasjonen er for det meste lav noe som gjør at terrenget blir det viktigste romdannende elementet.

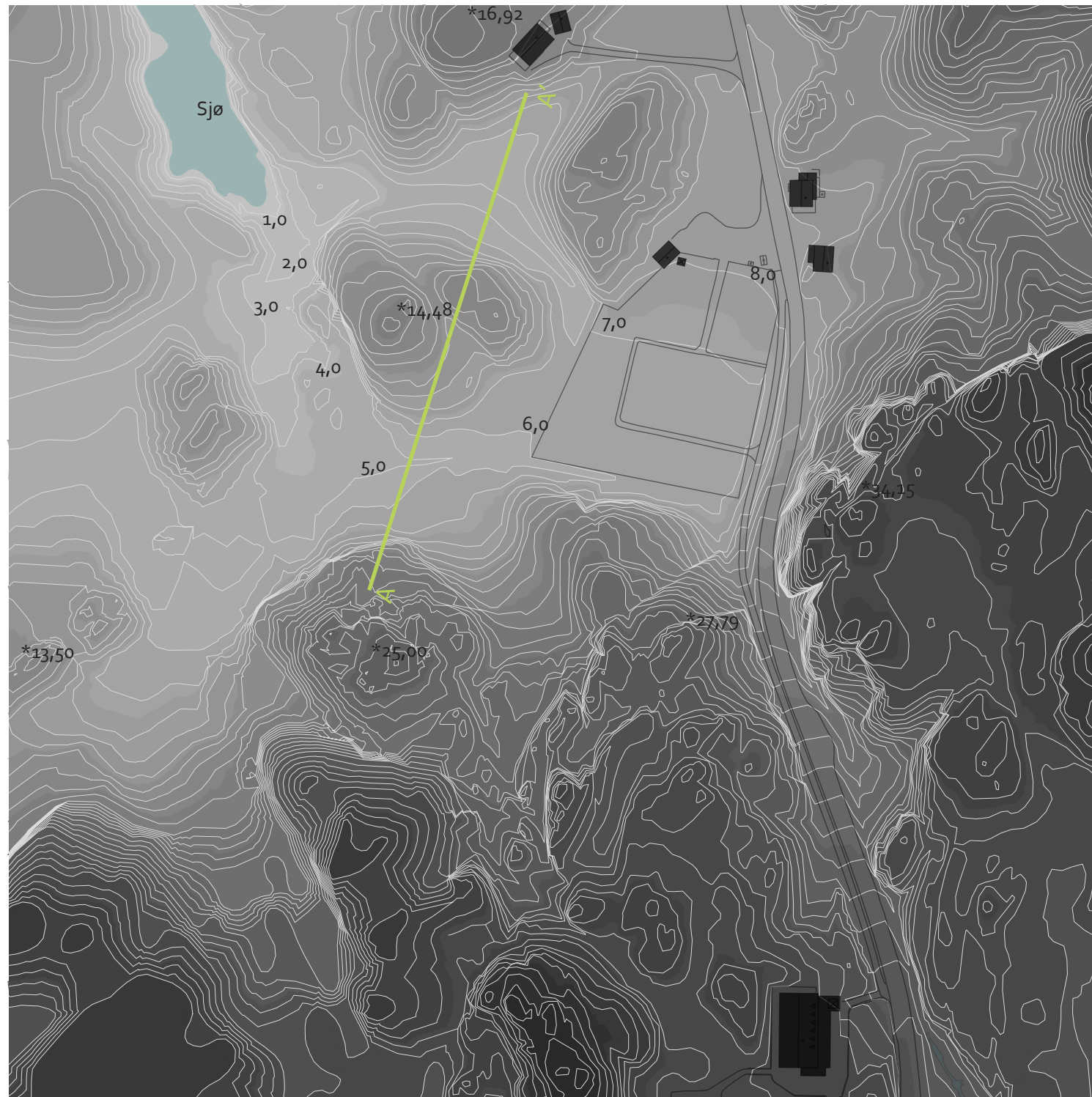
Dette landskapet gjør det utfordrende å plassere gravplasser da det er anlegg som krever god jorddybde, drenerende masser og forholdsvis store flate områder, noe det er lite av. Eksisterende Hjelme kirkegård ligger på en flate omringet av større og mindre terrengformer som i stor grad avgrenser den. I tillegg ligger den nær fjorden og kun åtte meter over havnivå.

Plasseringen av den nye gravplassen er lagt nærmere sjøen vest for den eksisterende, i to myrsøkk rundt en kolle da dette er eneste mulighet for å unngå fjell i dagen. Gravplassen utvides dermed slik at den brer seg ut mellom terrengformene.

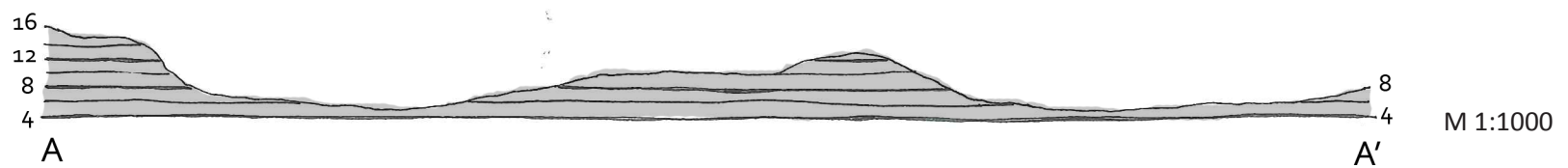

Romlig analyse med siktlinjer

HØYDELAGSKART

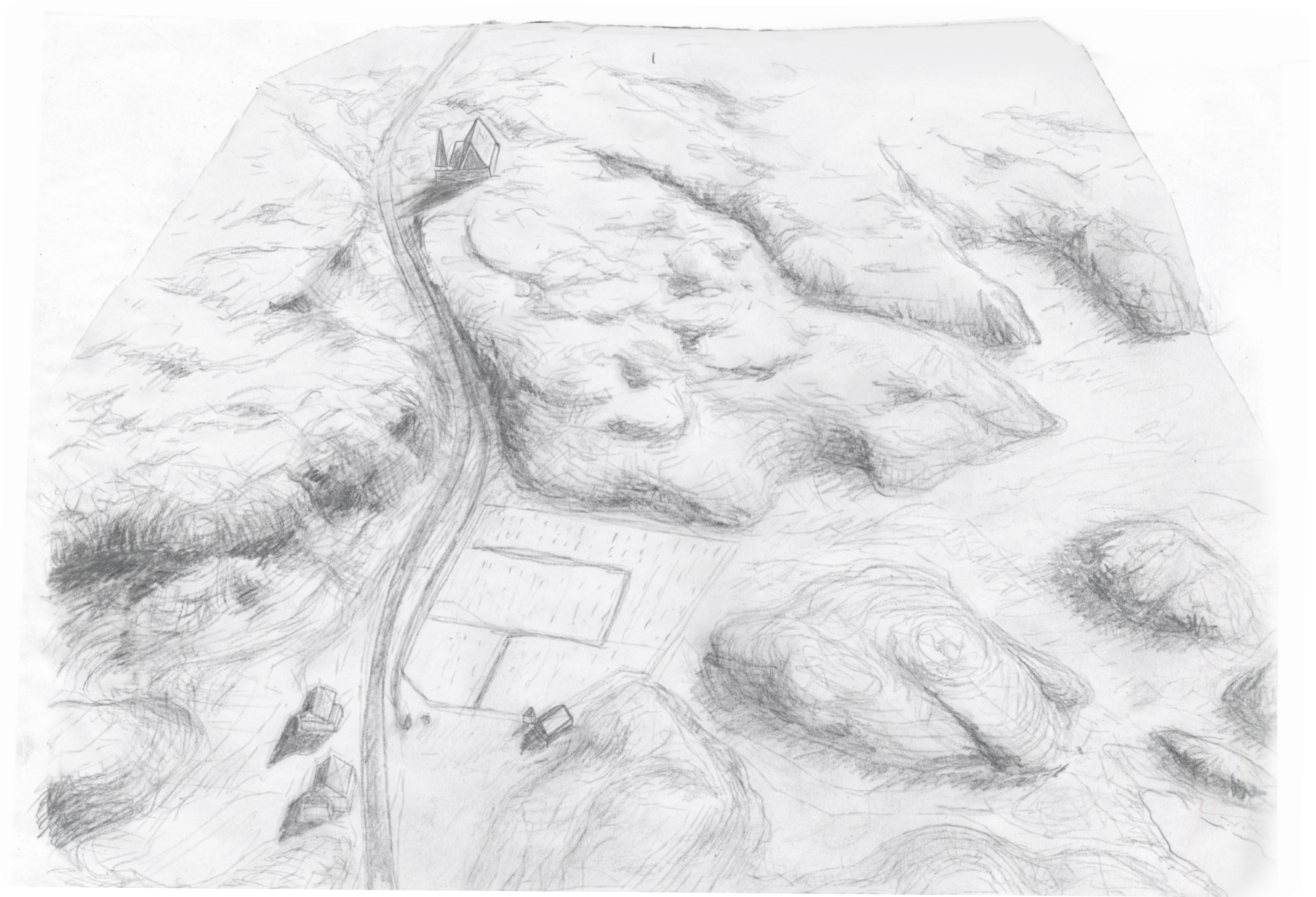
Høydelagskartet viser det småkuperte landskapet med større og mindre terrengformer. Den nye gravplassen blir liggende mellom disse terrengformene.

Snittet viser kollen i midten og de flatere områdene på hver side hvor den nye gravplassen skal etableres.

PERSPEKTIV AV TERRENGFORMER Sett mot sør

Skissen viser de karakteristiske knudrete terrengformene med de flate områdene rundt. Vegetasjonen er ikke tegnet inn, dette for at terrenget skal komme tydeligere frem. Den nye gravplassen vil ligge rundt den store kollen i midten av tegningen.

SOL/SKYGGE ANALYSE

Valg av tidspunkt

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i vår-/ høstjevndøgn som i 2012 var henholdsvis 20. mars og 22. september. Dette døgnet er dag og natt tilnærmet like lange. I tillegg har jeg valgt å se på sommersolhverv som i 2012 var 20. juni. Dette døgnet er jorda nærmest mulig sola og det har derfor årets lengste dag. Tilsvarende er vintersolhverv døgnet med kortest dag i løpet av året. Den falt i 2012 på 21. desember, men siden det er skygge hele dagen har jeg valgt å ikke vise kart av dette.

Jeg har valgt å se på forholdene fra kl 10.00 til 18.00 da jeg rekker med at dette er tidsrommet det vil være mest aktivitet på gravplassen. Hovedandelen av besøkende er eldre som har fri hele dagen og dermed kan være der på formiddagen. Andre besøkende benytter stort sett helgene og kommer derfor også formiddagen.

Øygarden kommune har primært gravferder tirsdag og torsdag klokken 10.30 og/eller 13.00.

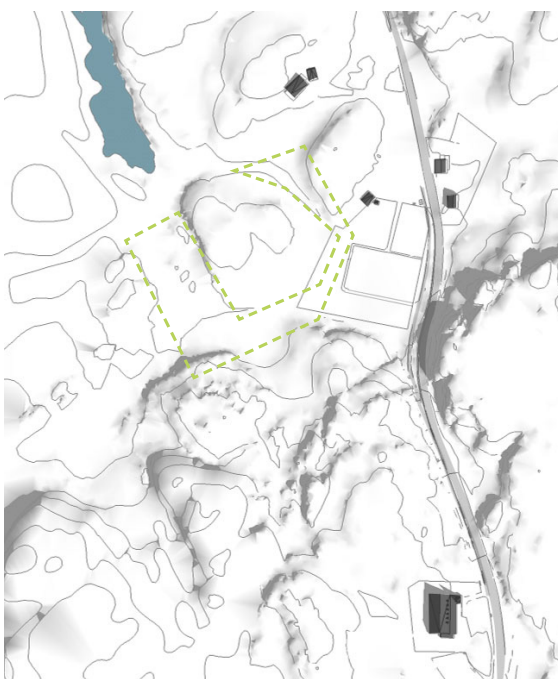
Som analysene viser har gravplassen gode solforhold. Det er bare skygge på enkelte deler av området etter kl 16 vår/høst og om vinteren når sola er for lav.

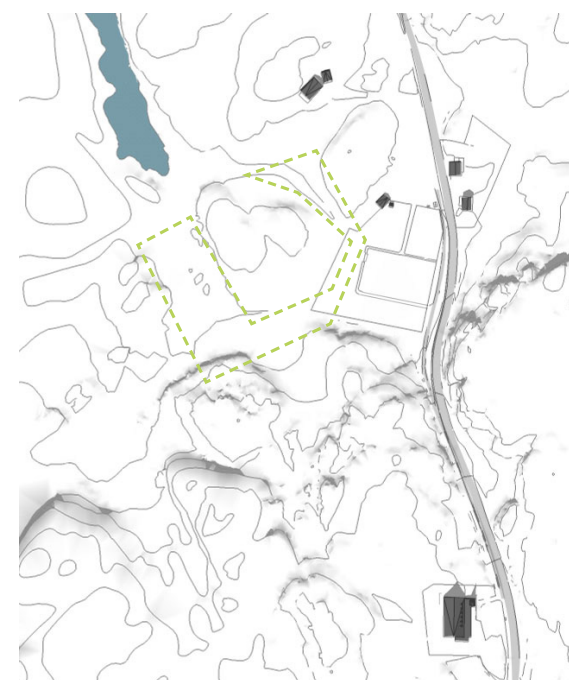
20. mars/22. september kl 10.00

20. mars/22. september kl 13.00

20. juni kl 10.00

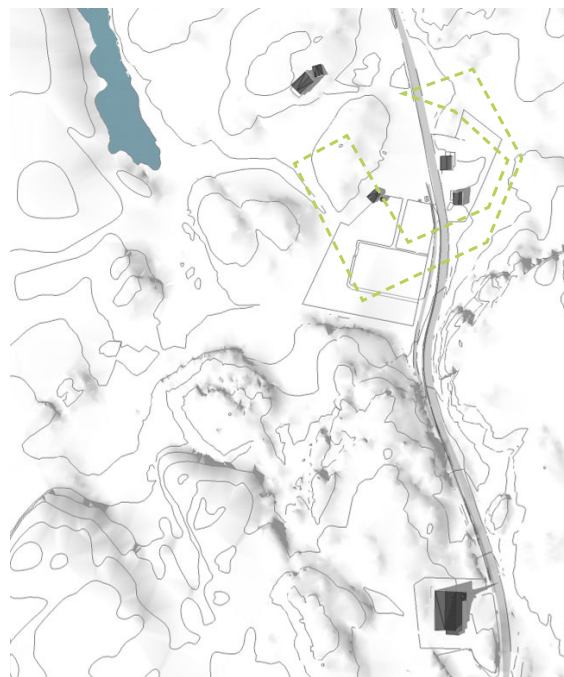
20. juni kl 13.00

20. mars/22. september kl 16.00

20. mars/22. september kl 18.00

20. juni kl 16.00

20. juni kl 18.00

KAP 3 PROSJEKTERING

EN GÅNG

HAV TACK, MIN BRODER, JAG ÅT DIN MAT
OCH GLÖMDE MIN MAGES VE -
JAG SITTER OG TÄNKER, DÅSIG OCH LAT,
PÅ DET SOM EN GÅNG SKALL SKE...

EN GÅNG TAR DET SLUT PÅ ALL TID OCH ALL SKAM
OCH ALT DETTA HÄR SOM ÄR MITT -
DÅ KOMMER EN GAMMAL OCH KLOK MADAM
OCH LINDAR MIN KROPP I VITT -

EN GÅNG BLIR DET SÅ ATT JAG FINNS EJ MER;
MAN SKA SÄJA OM MEJ: HAN ÄR DØD.
MAN SKA FIRA MEJ, LANGSAMT, TVÅ FAMNAR NER
I JORDEN ATT GLÖMMA MIN NØD -

EN GÅNG - NÅR JAG SKRATTAT MIN SISTE SKRATT
OCH SVURIT MINN SISTE ED,
SKA JAG, LÅNGT BORTOM HUNGER OCH DAG OCH NATT,
DRUKNA I TIDLØS FRED -

- NILS FERLIN

PROSJEKTERINGSKAPITLET ER DELT INN I FIRE DELER:

DEL I OVERORDNETE GREP

Viser begrunnelse for de store grepene og resulterer i en idéskisse

DEL II DETALJERTE TEMAER

Viser diskusjonene rundt ulike detaljerte temaer og konkluderer med prinsipper som tas til følge i de ferdige planene

DEL III ILLUSTRASJONSPLAN OG ILLUSTRASJONER

Ferdig illustrasjonsplan og perspektiver som viser hvordan situasjonen vil bli på den nye

DEL IV TEKNISKE TEGNINGER

Teknisk plan, detaljtegninger og snitt

DEL I OVERORDNETE GREP

De overordnete grepene omfatter de store formingselementene. Med dette mener jeg veier, terrengforming og vegetasjon, som er med på å legge rammer for den detaljerte utformingen.

Et godt utgangspunkt for utformingen av de overordnete grepene kan være å forholde seg til stedet anlegget skal ligge på. Dette kan for eksempel være landskapet, eksisterende anlegg eller arkitektur. I denne første delen viser jeg min prosess i forhold til de overordnete grepene som videre føres inn på en overordnet idéskisse.

Konsept

Én stor eller flere små

Krav til joddybde

Avgrensning

Ny adkomstvei

Utforming av nye internveier

Organisering av graver

Vegetasjon

Overordnet idéskisse

KONSEPT

Allerede på min første befaring så jeg hvilke kvaliteter jeg mente burde være sentrale og formgivende for den nye gravplassen. Skissen under er fra første befaring og viser min oppsummerende tanke.

Det fremtredende og karakteristiske med stedet er at det er én sentral kulle med mindre koller rundt. Den sentrale kullen ligger fritt og man kan dermed gå rundt den. Dette kan gi en opplevelse av at noe fortsetter, eller enda dypere: evigheten. Jeg mener dette er en fin kvalitet å ha på en gravplass da gravleggingen for mange handler om hva som skjer når man er "på den andre siden". Evigheten kan synliggjøres gjennom **SIRKELEN** som verken har en begynnelse eller slutt. Den er også et symbol innenfor flere religioner og livssyn og i hinduismen symboliserer sirkelen dette: "Samsara er en sirkel av liv og død. Inderne mener at mennesker lever flere liv, et menneske som dør, blir gjenfødt. Det kan bli et menneske eller et annet vesen. Dette heter reinkarnasjon. Denne sirkelen har ingen ende." (Hinduismen-Orkanger u.å.) Mitt konsept er derfor sirkelen, med dens form og betydning som symbol, og ved hjelp av denne å fremheve den sentrale kullen.

ÉN STOR ELLER FLERE SMÅ?

Oppgaven er en utvidelse Hjelme gravplass og jeg må derfor ta et standpunkt i hvordan forholdet mellom ny og eksisterende gravplass skal være.

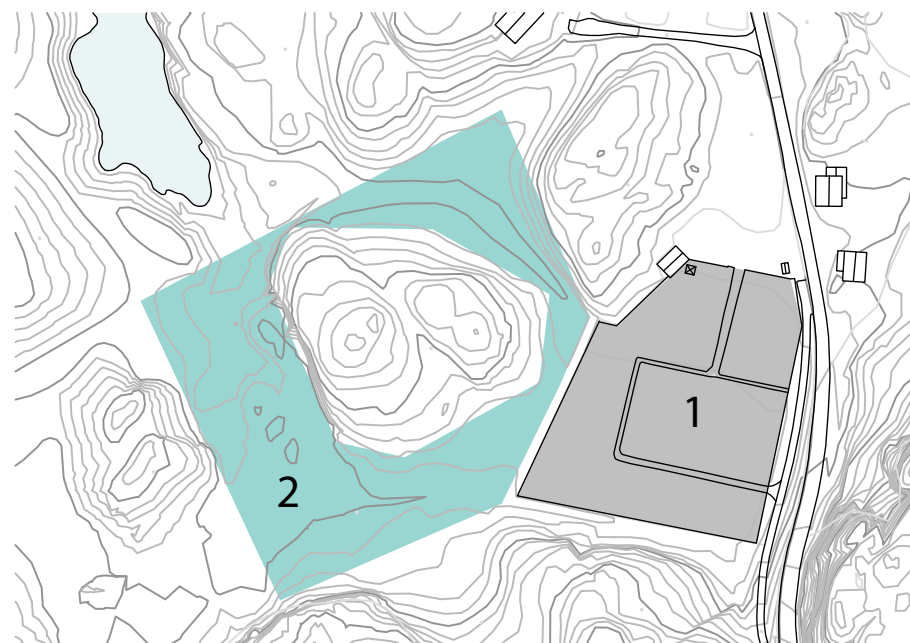
Som illustrasjonene viser har jeg vurdert tre ulike alternativer:

1. Lage én stor sammenhengende gravplass
2. La eksisterende gravplass og ny gravplass få være to tydelig separate deler
3. La eksisterende gravplass og de to områdene på ny gravplass være tre tydelig separate deler

Etter å ha vurdert de ulike alternativene, mener jeg alternativ 2. vil gi det beste resultatet her. Dette fordi det forholder seg til konseptet om å fremheve kollen, samtidig som det gir mulighet til å lage en ny gravplass med nye kvaliteter uten at man trenger å forholde seg til det som skjer på eksisterende gravplass. Det blir også mer helhetlig og enn alternativ 3, da det samler begge de nye områdene til ett stort omkringende "teppe".

Alternativ 1: Lage én stor sammenhengende gravplass. Forholder seg til konseptet. Samtidig vil det skape god sammenheng til eksisterende gravplass, noe som på den annen side også fører til at man må forholde seg mer til utformingen av den. På den måten legger dette alternativet en del rammer for utformingen av den nye gravplassen.

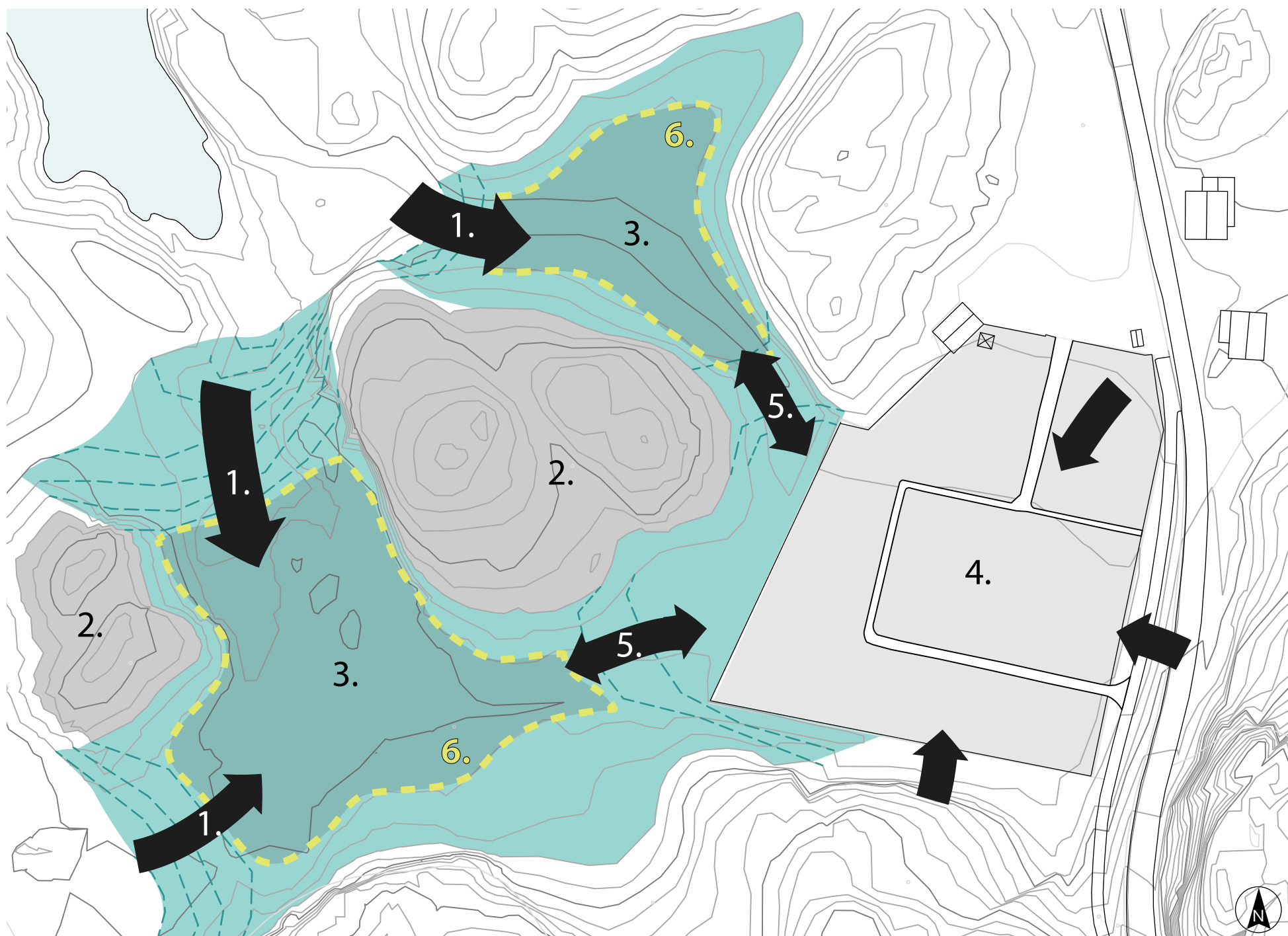

Alternativ 2: La eksisterende gravplass og ny gravplass få være to separate deler. Svarer også til konseptet. I tillegg åpner alternativet for at utformingen på den nye delen kan være uavhengig av den eksisterende gravplassen. Dermed slipper en å ta hensyn til noe som kanskje ikke fungerer og kan heller lage spennende og nytt design.

Alternativ 3: La eksisterende gravplass og de to områdene på ny gravplass være tre tydelig separate deler. Her vil man kunne ha tre ulike uttrykk på utformingen, noe som kan være spennende men kanskje også litt for mye for et lite sted som dette. Alternativet vil gjøre det enkelt å utvide i to omganger.

KRAV TIL JORDDYBDE ALTERNATIV 1: FYLLE OPP

Ut fra registreringen av jorddybdene på side 49 er det klart at det må tiltak til for å oppnå en tilstrekkelig jorddybde. Med tilstrekkelig jorddybde menes kravene som stilles i Forskrift til gravferdsloven(1997). Alternativene tar for seg konsekvensene i forhold til det karakteristiske landskapet og sammenhengen til eksisterende gravplass.

Illustrasjonen over viser hvordan situasjonen kan bli dersom man fyller opp to meter med jord slik at man kan benytte enkel gravdybde. Dersom dobbel gravdybde (som beskrevet i konkurransegrunnlaget) skal benyttes må det beregnes ca tre meter jord, og konsekvensene illustrert over og beskrevet til høyre blir da enda mer dramatiske.

Konsekvenser ved enkel gravdybde (to meter jord):

1. Gir flere meter høye skråninger der det naturlig ikke er det
2. Det karakteristiske kollelandskapet svekkes
3. Fyllingen jobber mot eksisterende terreng da det dannes kunstige platåer der det naturlig er søkk
4. Eksisterende gravplass blir liggende lavere enn ny gravplass og dermed i en forsenkning i landskapet
5. Det blir vanskelig å få til universell utforming på ny gravplass
6. Store arealer fylles opp, men lite av dette kan benyttes til graver på grunn av manglende jorddybde i overgangen til kollene

KRAV TIL JORDDYBDE ALTERNATIV 2: SPRENGE NED OG FYLLE OPP

Illustrasjonen viser hvordan situasjonen kan bli dersom man sprenger ned til ønsket dybde for så å fylle opp med jord. Denne metoden muliggjør en bedre terrengtilpasning, visuelt og i forhold til funksjoner, samtidig som man oppnår ønsket jorddybde. Her er det derfor mulig med dobbel gravdybde.

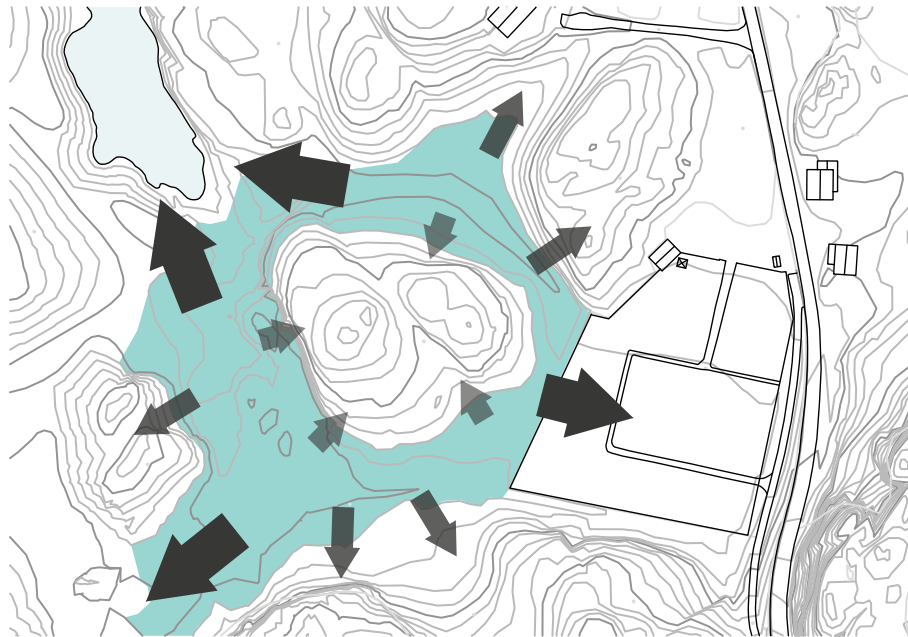
Da alternativ 2 gir den beste løsningen med tanke på det karakteristiske kollelandskapet, samtidig som ønsket om dobbel gravdybde oppnås, vil jeg gå for dette.

Konsekvenser

1. Man får mindre dominerende skråninger som blander bedre inn i landskapet
2. Det karakteristiske kollelandskapet bevares i større grad enn ved alternativ 1
3. Gravplassens flate samsvarer bedre med det naturlige landskapet
4. Det blir lettere å få til en god overgang mellom eksisterende og ny gravplass
5. En kan benytte nesten hele det berørte området til graver

AVGRENSNING

Den nye gravplassen ligger i et småkupert landskap med koller som danner barrierer og åpnere siktakser. Hvordan skal jeg forholde meg til dette med tanke på avgrensning av gravplassen?

Hvordan avgrense mot eksisterende landskap?

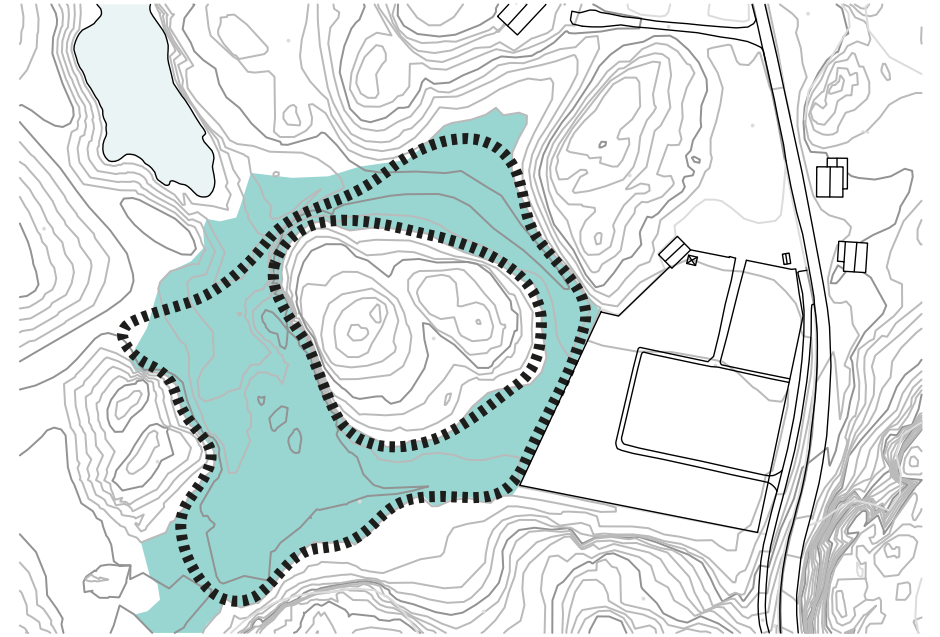
Jfr. Forskrift til gravferdsloven(1997) kapittel 1 § 7. Utrustning og adkomst (første ledd) skal kirkegården "være inngjerdet og ha lukkbare porter".

Videre står det også:

"Det areal som ligger innenfor gjerdet skal som hovedregel være opparbeidet. Gjerdet skal ha et verdig utseende og utgjøre et fysisk hinder. Naturlige hindre som vassdrag og fjellskrenter kan tre i stedet for gjerde."

Dette vil si at avgrensningen enten kan bestå av gjerde rundt hele kirkegården(se figur øverst til høyre) eller av naturlige hindre som kollene (se figur nederst til høyre).

Jeg velger å gå for en kombinasjon av naturlig avgrensning og konstruert gjerde. Dette utføres på den måten at det bygges gjerde der terrenget ikke utgjør naturlig hinder. Da kan landskapet bli en del av gravplassen i stedet for å stenges ute.(se neste side)

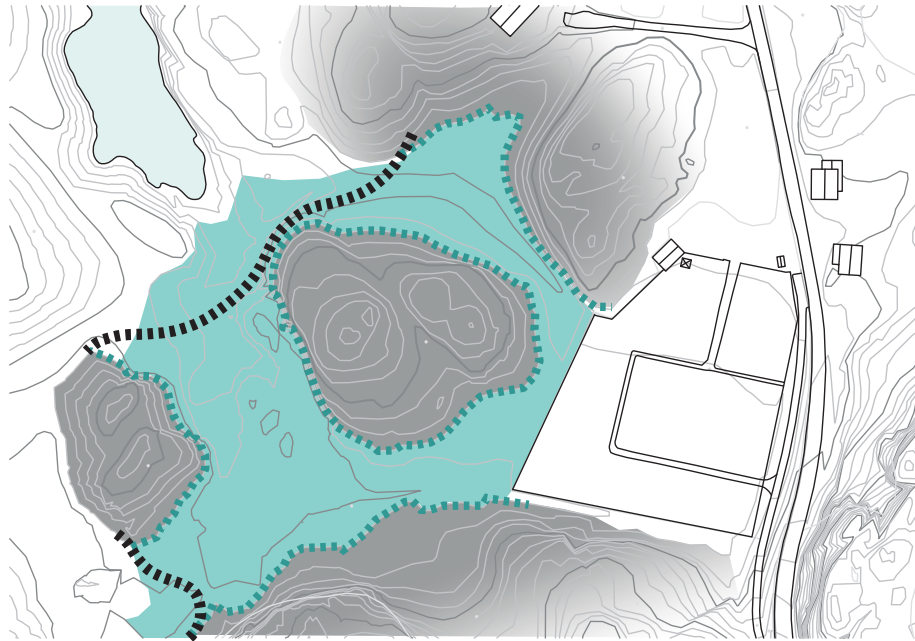
Avgrense med gjerde rundt hele gravplassen og mot tilstøtende terreng og gravplass

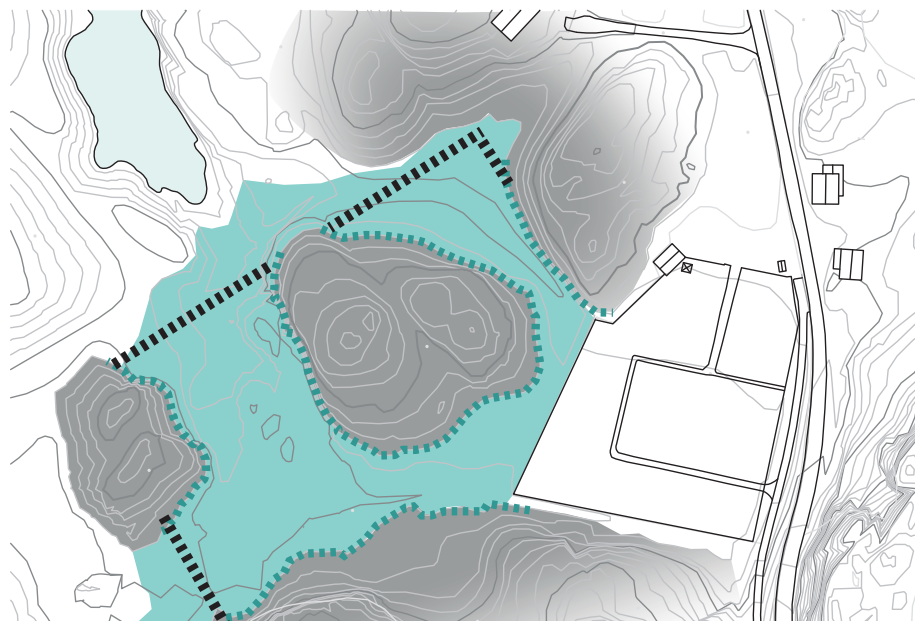
La terrenget være avgrensning i seg selv, krever tilleggsløsning for å oppfylle kravet i forskriften.

UTFORMING AV AVGRENSNINGEN

Videre må det tas et valg i utformingen av gjerde. Skal det ha kurvede former som landskapet rundt (se figur øverst) eller være en kontrast med rette linjer (se figur nederst)?

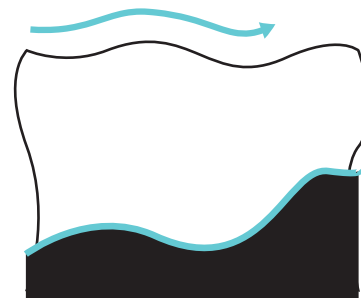

Gjerde som følger landskapets kurvede former

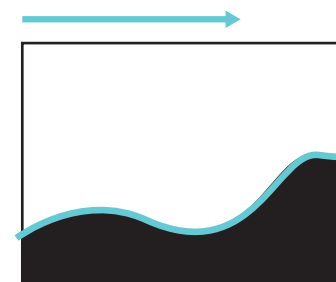

Gjerde som er en motsetning til det organiske landskapet

Siden jeg på forrige side valgte å la kollene være avgrensningen der dette er mulig, vil det tilføre gravplassen organiske former. Jeg mener derfor at utformingen av selve gjerdet bør være enklest mulig, med et stramt uttrykk slik at det fremhever de myke linjene til kollene i stedet for å konkurrere med dem (se figur under).

Dersom gjerdet har organiske former vil det konkurrere med de myke formene en finner i det omkringliggende terrenget

Dersom gjerde er rett fremheves de myke formene en finner i det omkringliggende terrenget

NY ADKOMSTVEI

For å komme seg til den nye gravplassen må det etableres en ny atkomstvei. I forskrift til gravferdsloven(1997) kapittel 1 § 7 Utrustning og adkomst(andre og tredje ledd) står følgende om adkomst til gravplassen:

“Gravplassen skal tilrettelegges etter gjeldende regler for universell utforming.

Det skal være god framkommelighet for bæreprosjesjon, publikum og teknisk utstyr til alle gravfelt, men vegsystemer skal ikke legges til rette for gjennomgangstrafikk.”

I tillegg til å tilfredsstille loven må veien forholde seg til reguleringsplanen(se s.36/37) og dens bestemmelser. En bør også tenke på hvordan den nye veien forholder seg til eksisterende gravplass og dens omgivelser samt tilhørende kirke.

Illustrasjonen viser ulike alternativer for ny veitrasé

Alternativ 1

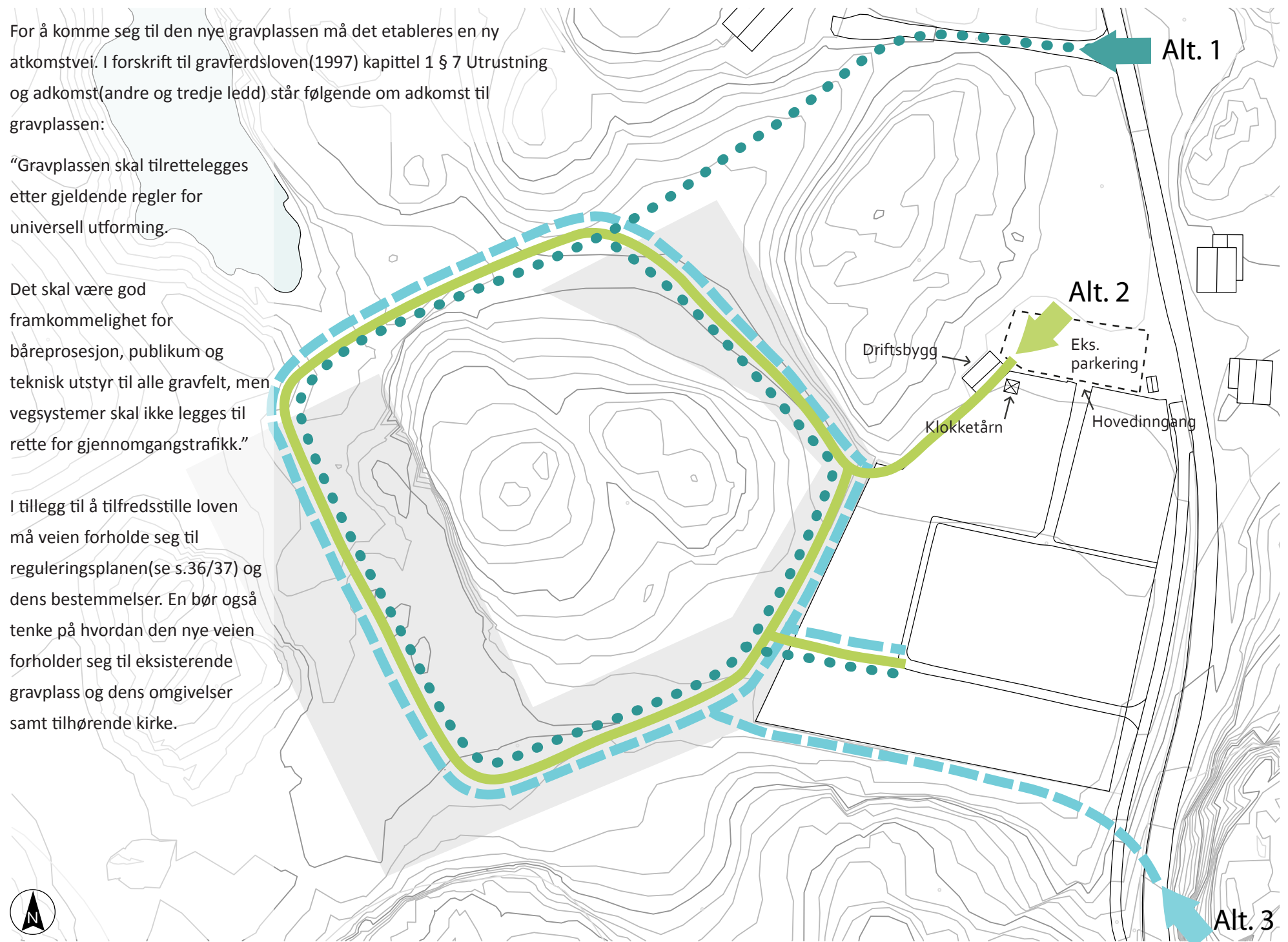
- + Kan beholde eksisterende driftsbygg og klokketårn
- + Er lokalisert nær eks. og reg. p-plass
- + Følger reguleringsplanen
- Deler av veien får helning på mer enn 1:20
- Blir lang vei fra kirka
- Får felles atkomstvei med naboen
- Kommer inn “bakveien”

Alternativ 2

- + Traseen har relativt liten helning
- + Er lokalisert nær p-plass (bra ift. UU)
- + Får lik avstand fra kirka som i dag
- + Er nær eksisterende inngang
- Må flytte driftsbygg og klokketårn
- Følger ikke reguleringsplanen

Alternativ 3

- + Kan beholde eksisterende driftsbygg og klokketårn
- + Kortere vei fra kirka
- + Kommer inn sentralt på gravplassen
- +/- Bratt helning ved påkobling til vei, ellers bra
- Vanskelig ift. parkering; må enten finne ny lokalisering eller ha alt. 1 eller 2 i tillegg
- Følger ikke reguleringsplanen

Alt. 1

Alt. 2

Alt. 3

Driftsbygg

Klokketårn

Eks. parkering

Hovedinngang

Vurdering av de ulike alternativene

Alternativ 1 har en del konflikter som gjør at den ikke velges. Blant annet vil det kunne føles uverdigg for et gravfølge å måtte gå opp innkjørselen til et privathus for å komme seg inn på gravplassen, på samme måte som det kan bli ubehagelig for beboerne å treffe på et gravfølge. I tillegg vil denne veien bli lang og kunne oppfattes som en omvei da man etter å ha parkert går fra den eksisterende gravplassen og ikke mot. Man vil kanskje også oppleve det som at man kommer inn bakveien da man ikke kommer inn sentralt på gravplassen og heller ikke ser eksisterende gravplass med det første.

Alternativ 3 er vanskelig å få til rent teknisk på grunn av den store høydeforskjellen mellom kjørebane og gravplass. Fra kjørebane og ned til gravplassens nivå skiller det sju meter som må tas opp på en strekning på ca 25 meter. Dette gir en helning på ca 1:3,5, noe som er alt for bratt. I tillegg er denne løsningen problematisk i forhold til parkering da den verken knytter seg til dagens eller regulert parkeringsplass. Dette vil si at en enten hadde måtte etablere parkeringsplassen et annet sted i tilknytning til den nye veien eller at en må ha ett av de andre alternative adkomsveiene i tillegg. På grunn av terrenget vil en ny lokalisering av en parkeringsplass være vanskelig å få til og en annen trasé i tillegg vil gi unødvendig mye vei.

Jeg anser derfor alternativ 2 som det beste alternativet. Det er lokalisert nær regulert parkeringsplass og sikrer derfor lett tilgang. Samtidig ligger den rett ved eksisterende inngang slik at det er lettere for et gravfølge å møtes uten misforståelser om oppmøtested. Traseen har relativt lite helning, ca 1:20, slik at det er lett for bevegelseshemmede å komme seg fram. Flytting/riving av driftsbygg og klokketårn vil utgjøre en ekstra kostnad, men denne er budsjettert fra kommunens side.

UTFORMING AV NYE INTERNVEIER

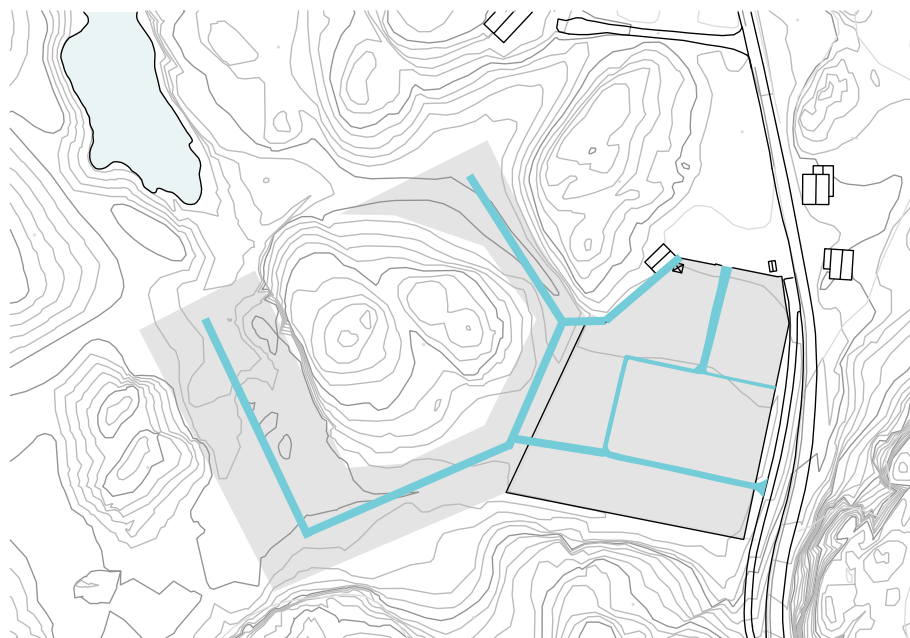
Internveiene kan utformes på mange ulike måter og valget av utfoming vil gi føringer for blant annet organiseringen av gravminnene. Ved valg av løsning la jeg vekt på at internveiene skulle oppfylle visse kriterier både når det gjelder estetikk og funksjonalitet.

Estetikk:

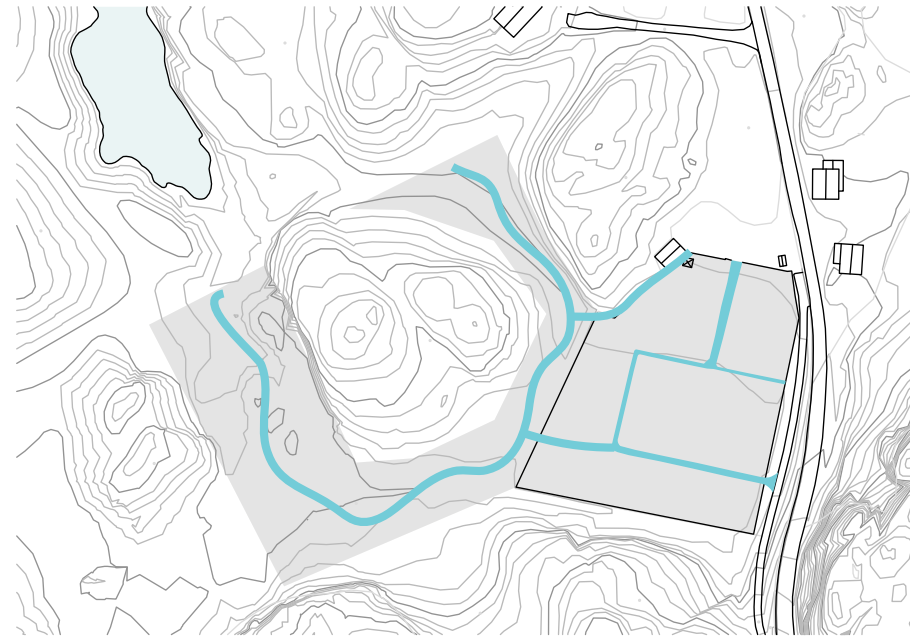
- De må være tilpasset stedet og landskapet de skal ligge i
 - Med dette menes at veiene bør ha en forankring i de omgivelsene de ligger i. Dette kan være både de naturlige og de menneskeskapte, som eksisterende gravplass, avgrensning o.l
- Jeg ønsket at de skulle være diskrete og ikke gjøre for mye ut av seg
 - Den nye gravplassen består av relativt smale områder og dersom veien blir for voldsom vil dette prege opplevelsen av gravplassen
- De bør tilføre gravplassen noe, være med på å skape opplevelse og samtidig være verdig
 - veien trenger ikke bare være en nødvendighet, den kan også være en del av anlegget, noe som gjør det bedre

Funksjonalitet:

- De må være tilpasset bæreprosjon
 - med dette menes at strekningen fra parkeringsplassen frem til graven må være utformet slik at denne seremonien kan skje på best mulig måte
- De må fungere for de som besøker gravplassen
 - med dette menes blant annet at de må være utformet slik at man unngår uplanlagte snarveier, at de er oversiktlige og logisk lagt opp og at de sikrer god tilgang til gravene
- De må fungere for de som skal drifte gravplassen
 - med dette menes at det skal være lett å ferdes på gravplassen med de maskiner som benyttes, at det er mulig å snu ved evt. blindveier og at veiene skal være lette å vedlikeholde

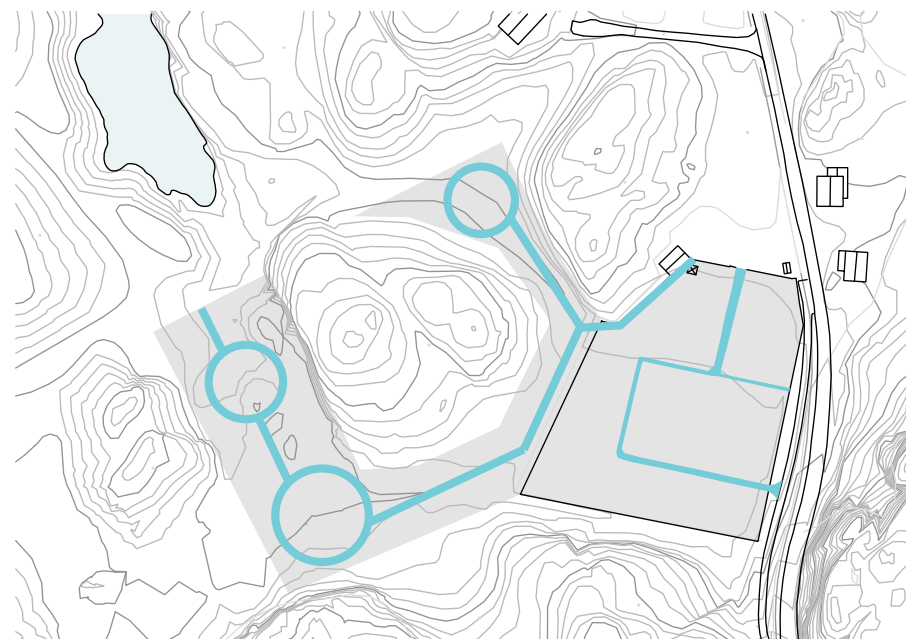
Eksempel 1: Veiene kan utformes etter prinsipper fra eksisterende gravplass. Dette vil gi en forankring til denne, men gjør også at de kan oppleves som stive mot de organiske formene i landskapet og slik bli mer fremtredende. De vil ikke tilføre gravplassen noe mer enn en vei som går fra A til B, men vil fungere bra til bæreprosjon og for de som besøker gravene. Driftsavdelingen vil trenge snuplass i de to endene av veien.

Eksempel 2: Veiene kan ha kurvet linjeføring slik som omgivelsene. Dette vil harmonisere godt med det naturlige terrenget og skape en kontrast til eksisterende gravplass og den stive strukturen en gravplass har. Slik vil veien tilføre noe positivt. Også denne løsningen vil fungere bra til bæreprosjon og for de besøkende. Den vil også kreve en snuløsning i endene av veien.

Eksempel 3: Veien kan utformes som en sirkelformet ringvei. Dette en enkel løsning som svarer på konseptet mitt. Den rammer inn den sentrale kollen og fremhever den samtidig som sirkelen tilfører veien en symbolsk betydning. Utformingen leder de gående inn/ut av gravplassen og det overordnede landskapet slik at de tar del i og bli mer klar over omgivelsene. Det kan imidlertid kanskje bli litt slitsomt å ha båreprosjesjon på en vei med konstant sving. Dette gjelder også besøkende med rullestol eller barnevogn. De som drifter gravplassen vil slippe å måtte snu, selv om det da krever at de åpner og lukker to porter.

Eksempel 4: Veiene kan gis formgivning ved å kombinere ulike prinsipper. Her er de rette linjene kombinert med sirkelen. De strenge geometriske formene gjør at veiene harmoniserer dårlig med de naturlige omgivelsene og at den dermed også blir mer fremtredende. Dette er også alternativet med flest meter vei. Utformingen kan oppleves som mer spennende enn for eksempel det første forslaget, men det kan være vanskelig for et gravfølge eller besøkende å forstå hvor man skal og den oppfordrer til å ta snarveier. For de som drifter gravplassen kan mengde vei være praktisk.

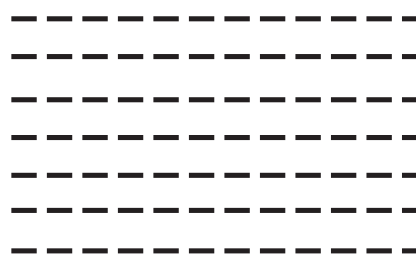
Jeg velger å kombinere den rene sirkelen fra eksempel 3 med den kurvede linjeføringen i eksempel 2. Dette vil gi en vei som harmoniserer godt med det naturlige terrenget og som skaper en kontrast til eksisterende gravplass og den stive strukturen en gravplass har. I tillegg svarer den på konseptet. Den vil ikke bli særlig fremtredende da den har en enkel utforming og snor seg som en sti. Muligheten til å gå inn/ut av gravplassen og det overordnede landskapet gir den en opplevelsesverdi samtidig som sirkelen kan ha en symbolsk verdi. Den kurvede linjeføringen letter bruken hjelpemidler på hjul i forhold til ved en perfekt sirkel, og den enkle utformingen gjør det lett for de besøkende å forstå hvor de skal. For de ansatte ved driften vil det være en grei vei å benytte og vedlikeholde, hvor en har mulighet til å kjøre rundt.

ORGANISERING AV GRAVENE

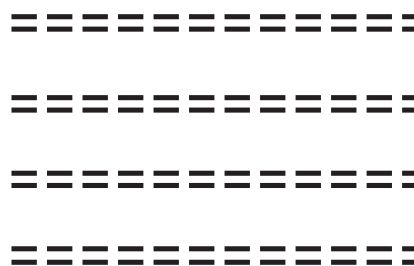
Hvordan gravene er organisert har mye å si for uttrykket på en gravplass. Gravminnene utgjør et av de viktigste formgivende elementene og en gravplass er ikke ferdig før alle disse er på plass. Slik kan man si at en gravplass ikke er ferdig utformet før den er full. Gravminnene kan som nevnt på side 68 forholde seg til internveiene, men de kan også forholde seg til eksisterende graver, avgrensningen eller landskapsformer. Valget påvirker hva som blir fremtredende på gravplassen.

Gjennom lokale vedtekter ved nyanlegg kan man til en viss grad sikre hvordan dette uttrykket skal bli ved å fastsette regler for utforming av gravminnene.

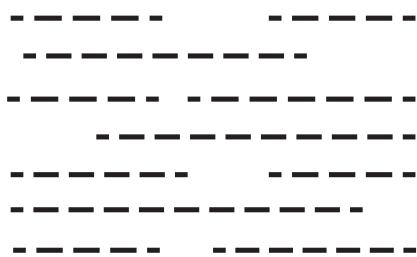
Skissene viser ulike måter å organisere gravminnene på.

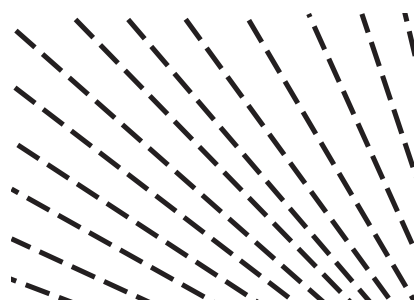
På rekke og rad

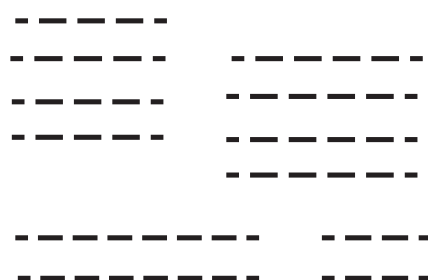
Rygg mot rygg

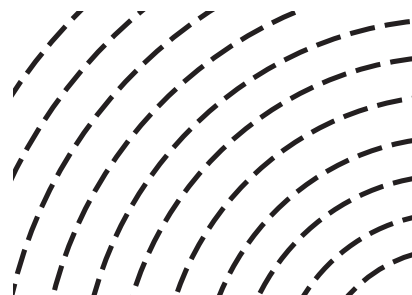
Brutte rekker

Stråler ut fra ett punkt

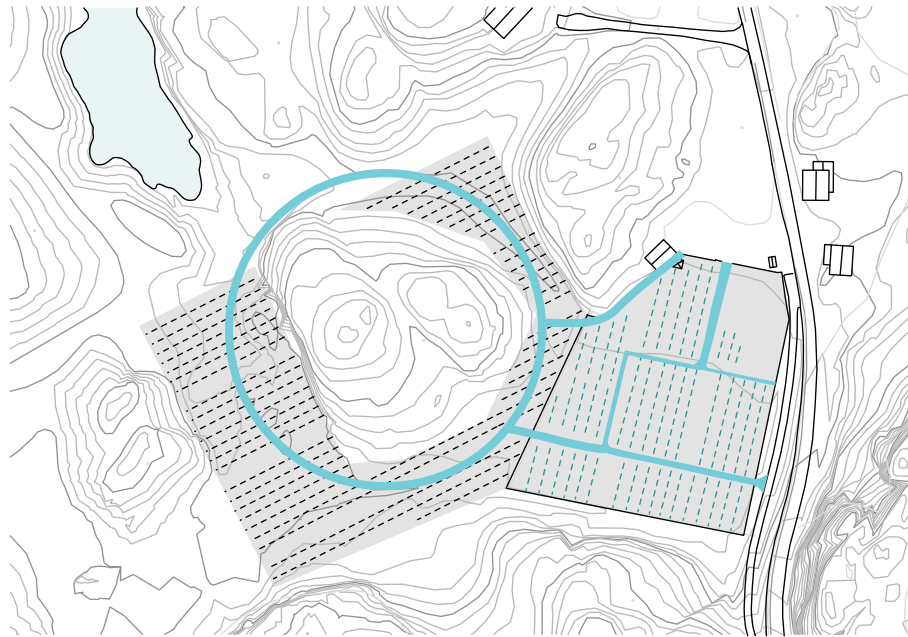

Klynger

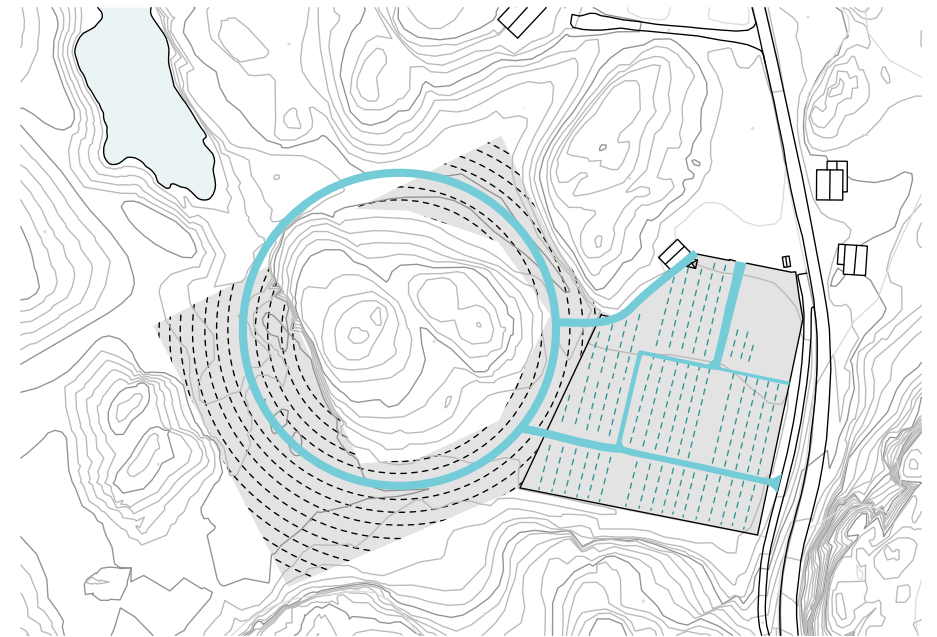

Ringvirkninger

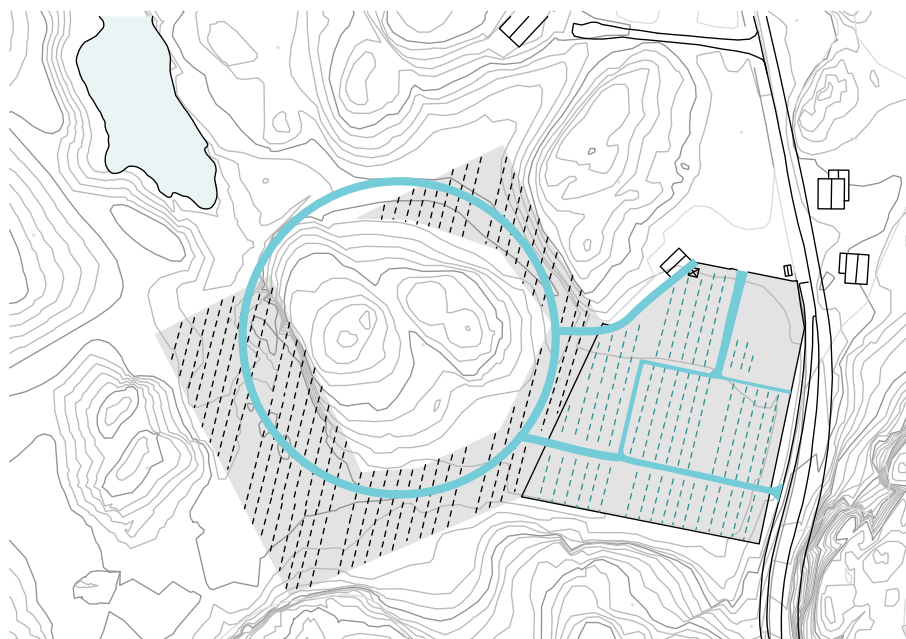
Gravminnene kan forholde seg til elementer som veien, eksisterende graver, avgrensningen eller landskapsformer.

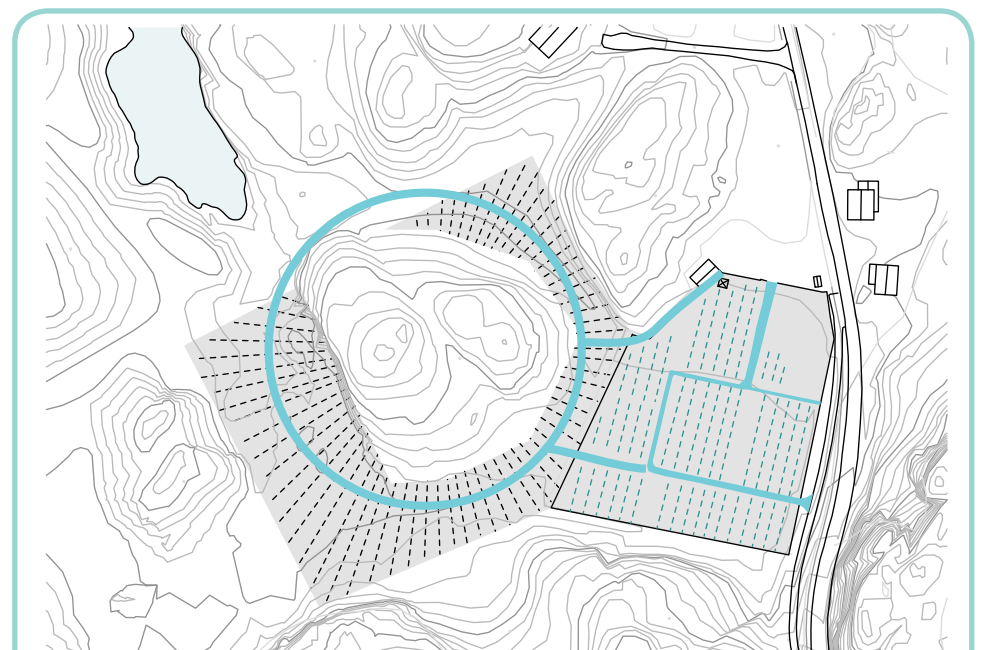
Alternativ 1: Gravminner som står i forhold til avgrensningen

Alternativ 3: Gravminner som ringvirkninger av veien og kollen

Alternativ 2: Gravminner som har samme retning som gravene på eksisterende gravplass

Alternativ 4: Gravminner som stråler ut fra sentrum av kollen

Jeg mener at alternativ 3 og 4 er de beste da de underbygger formgivningen til veien og fremhever den sentrale kollen i tråd med konseptet. Dette gjør at den nye delen får en helt egen identitet i forhold til den eksisterende gravplassen, noe som innfrir ønsket mitt på side 63. Av disse to sikrer alternativ 4 god tilgang til gravene, i samsvar med universell utforming, i tillegg til at det gir god utnyttelse av gravarealet da det ikke trengs stikkveier. Jeg mener derfor at alternativ 4 med strålene er det alternativet som gjør gravplassen mest funksjonell, universell og spennende. Det er også i tråd med konseptet om den sentrale kollen.

VEGETASJON

“Lynghelandskapet i Norge er en biotop som primært finnes på vestlandet og nordover langs kysten. Den består av gressbeite mellom knauser, med større og mindre områder der lyngen vokser. Fjellgrunnen er stort sett gneis og granitter, som avgir lite mineraler til jorden. Jordsmonnet er tynt. Vegetasjonen er preget av det, med hardføre vekster som bruker lite næring og tåler både perioder med regn og langvarig tørke.”

“Lynghelandskapet var tidligere dekket av skog. Dette var bøndene i lynghelandskapet klar over fordi de stadig støtte på store røtter i myrene der de tok torv til brenne. Røttene fortalte også om skogbranner.” (Wikipedia(2) 2012)

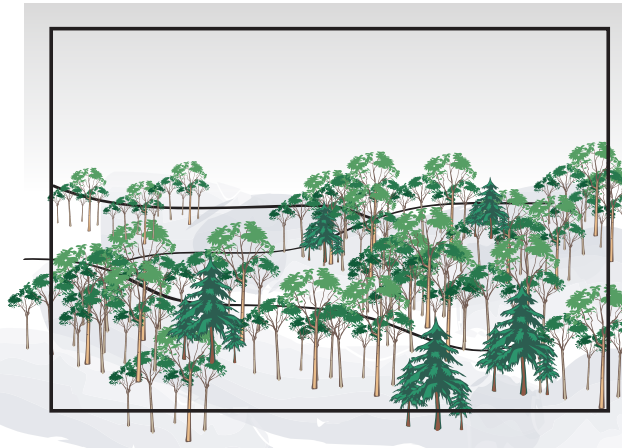
I forhold til vegetasjon kan jeg enten velge å ta utgangspunkt i stedlig vegetasjon eller å tilføre noe nytt.

Dersom jeg tilfører noe nytt vil det bli et klart skille mellom gravplassen og omkringliggende områder. Dette gir også mer valgfrihet innen plantevalg og jeg kan for eksempel benytte mer dekorative planter og velge bort de med mye pollen.

Dersom jeg velger å ta utgangspunkt i stedegen vegetasjon må jeg først bestemme hva jeg mener med “stedegen”. Er det den vegetasjonstypen som vokser på stedet i dag eller tidligere? Og hvor langt tilbake i tid skal jeg eventuelt gå? Illustrasjonen til høyre viser i grove trekk utviklingen til vegetasjonen i Øygarden og hvilke valgmuligheter jeg har. En fordel ved å velge planter som naturlig vokser på stedet er at man vet de trives der. Dette er spesielt viktig på steder med vanskelige vokseforhold som hardt klima eller skrint jordsmonn. I tillegg vil skillet mellom gravplassen og omgivelsene bli mer diskret, ved at vegetasjonen utenfor gravplassen slippes inn.

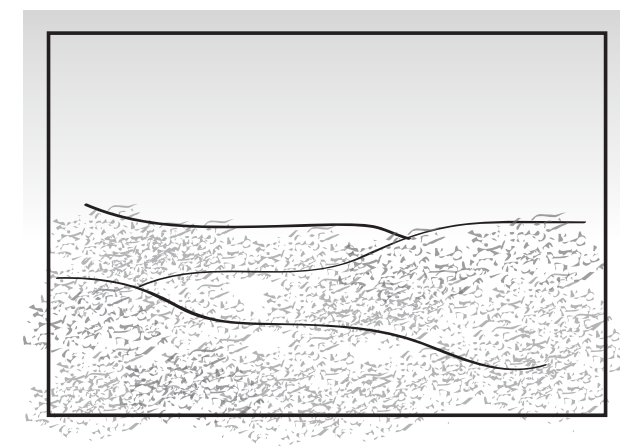
Utviklingen til vegetasjonen i grove trekk.
(WWF Norway u.å.)

Frem til yngre steinalder (ca)

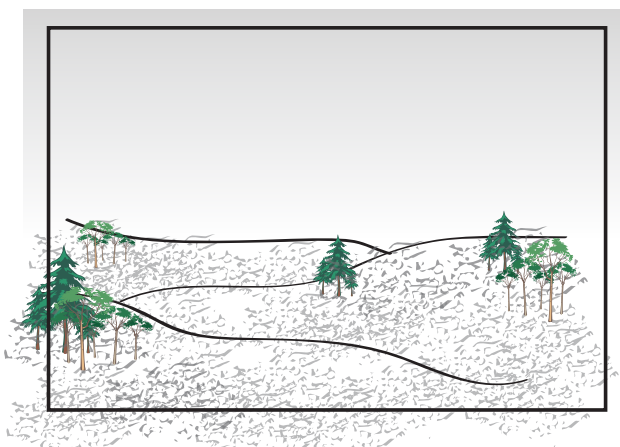
Området slik det var før menneskelig påvirkning, dekket av skog. Den noe ukjente landskapstypen.

Fra yngre steinalder frem til midten av 1900- tallet

Området dominert av lynghei med få planter i busk- og tresjiktet. Den mest kjente landskapstypen for dette området.

Utvikling som startet i 1960-årene og som stadig har utviklet seg raskere

Vegetasjonen slik den er i dag, på vei tilbake til utgangspunktet men fremdeles med mye innslag av lynghei.

Jeg velger å benytte meg av stedlig vegetasjon da jeg mener dette vil være det beste alternativet med tanke på gravplassens størrelse, område den ligger i og vokseforhold.

Jeg mener at det åpne kystlyngheilandskapet er det som karakteriserer området og derfor bør være det som benyttes som inspirasjon ved valg av vegetasjon. Dette innebærer at vegetasjonen stort sett holdes lav slik at gravplassen oppleves som åpen slik de tidligere beiteområdene var. Det kan vurderes om det skal benyttes høyere vegetasjon ved parkeringsplassen som ligger i tilknytning til eksisterende gravplass da denne har noe tilplantning av trær.

OVERORDNET IDÉSKISSE

som oppsummerer de overordnede valgene jeg har tatt

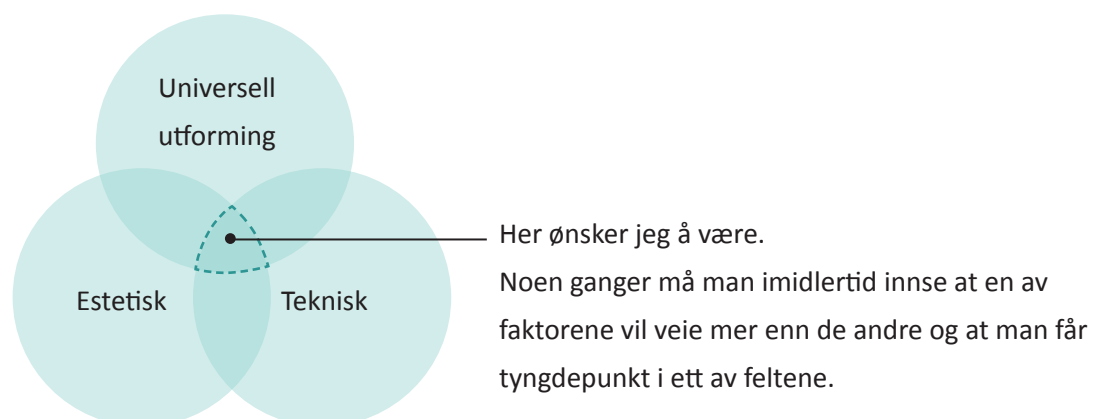
M 1:1000

DEL II DETALJERTE TEMAER

Masseutskiftning - Drenering - Parkeringsplass og innganger - Driftsavdeling - Gjerde - Port - Vannpost og søppelhåndtering - Klokketårn - Veier - Skilting - Møblering - Vegetasjon

I denne delen ser jeg på temaer som det må tas stilling til i den mer detaljerte prosjekteringen. Noen av temaene er allerede omtalt under overordnede grep, jeg vil da gå mer i detalj i gjennomgangen her.

Som landskapsarkitekt må vi forholde oss både til det estetiske og det tekniske. Det er ikke nok at det skal se fint ut, det må fungere også. Disse to faktorene påvirker ofte hverandre gjennom prosjekteringsprosessen. Kanskje velger man en annen teknisk løsning enn det man i utgangspunktet hadde tenkt fordi den estetiske utformingen tilsier det, eller omvendt. I denne delen vil jeg vise hvordan jeg har forholdt meg til dette samtidig som jeg tar med prinsippet om universell utforming som en tredje faktor. Det virker inn på både det estetiske og det tekniske.

MASSEUTSKIFTNING

Den nye gravplassen ligger i et skrint område uten mye jorddybde (se side 49) og hvor mye av massene består av torv (se s. 46). Torv er uegnet som gravmedium da de anaerobe forholdene ikke fører til tilfredsstillende nedbrytning av gravinnholdet. Jordkvaliteten er i slike anlegg avgjørende og geotekniker må ta endelig stilling til jordblandingen. Dette tilsier at det må tilføres nye masser til gravplassen. Det er to måter å gjøre dette på:

1. Blande stedlige masser med nye masser
2. Frakte bort stedlige masser og kun bruke nye masser

Ift. universell utforming

Dersom det bare benyttes nye masser vil man kunne kontrollere kvaliteten på massene og dermed ha bedre kontroll over egenskapene den har. En egenskap kan være drenering, noe som påvirker brukervennligheten av gressområdene. Ved blandede masser har man ikke den kontrollen og kan ende opp med masser som ikke drenerer som ønsket og dermed utilgjengelige områder.

Ift. estetikk

Hvilket alternativ som benyttes vil ikke spille noen stor rolle for det estetiske uttrykket, men med tilførte masser kan man sikre god jord til plantevekst noe som gir et frodig og helhetlig resultat.

Ift. teknisk forhold

Dersom de stedlige massene skal benyttes forutsetter det at de først sjaktes ut og oppbevares mens det sprenges ut ønsket dybde. Dette krever areal til depot, enten ved tomta eller et annet sted. Massene må så blandes med nye tilkjørte masser for til slutt å legges ut igjen. Dette vil være en tungvint prosess i forhold til å kjøre de nye massene rett ut, spesielt med tanke på den lille mengden stedlige masser. Miljømessige forhold med tanke på transport av nye masser kan allikevel tilsa at blanding av jordmassene vil være det rette.

Jeg velger å kun bruke nye masser. Dette gjør jeg fordi jeg mener at det er viktig å ha kontroll over massene en bruker. Det sikrer gode forhold for nedbrytningen av gravinnholdet, drenering, plantevekst, for de som skal grave graven, for de sørgende og i forhold til universell utforming.

DRENERING

Det stilles krav til at grunnvannet skal stå 30cm under kista på en gravplass. (Forskrift til gravferdsloven 1997) Dette fordi vann i grav hindrer nedbrytning av gravinnholdet. Det finnes det minst fire ulike måter å sikre dette på:

1. Kontaktdrenering
2. Fritt drenerende lag i bunnen
3. Drenerende masser i hele gravdybden
4. Kombinasjon av 2. og 3.

(Stople E. 2011)

Ift. universell utforming

Drenering påvirker universell utforming på den måten at et vått område er vanskelig å trille på og ubehagelig å trå på. Ved permeable masser vil gressområdene være brukbare selv ved regnfulle perioder.

Det er vanskelig å trille på områder med tette masser som holder på vannet da hjulene synker nedi

Drenering påvirker også den universelle sorgen ved at man slipper vann i gravene og ved at prosesjonen blir mer verdig når man slipper å bli våt på beina.

Ift. estetikk

Kontaktdrenering vil være mer synlig enn de tre andre alternativene da det må settes av plass til én meter brede traseer. Dette påvirker uttrykket gravplassen får og kan sette begrensninger for utformingen. I forhold til valgt utforming av vei og organiseringen av gravene (se s. 71 og s. 73) vil slike traseer være uheldige og forringe det enkle men strenge uttrykket til gravplassen.

De tre andre dreneringsalternativene legger ikke noen begrensninger på utformingen og gir heller ikke synlige føringer på overflaten. Dette gjør at de er lettere og mer fleksible å forholde seg til med tanke på estetikk.

PARKERINGSPLASS OG INNGANGER

Ift. teknisk forhold

Kontaktdrenering må tilfredsstillende en del tekniske krav i forhold til utførelse. I Forskrift til gravferdsloven(1997) kapittel 1 § 8. Grunnvann og drenering m.v. står det blant annet:

“Drensledninger med tilbehør skal være av høy kvalitet og skal være tilgjengelige for inspeksjon og spyling.”

På grunn av de én meter brede traseene vil kontaktdrenering redusere utnyttelsesgraden på gravplassen.

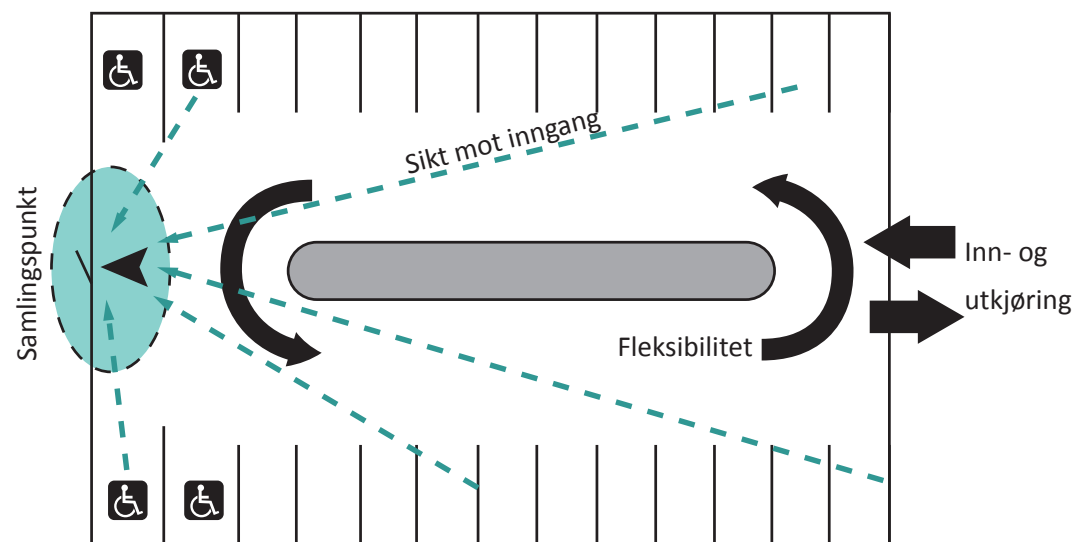
De tre andre alternativene stiller høyere krav til massene som benyttes.

Jeg velger å benytte alternativ 4. da dette gir et godt resultat både når det gjelder problemområder innen universell utforming og den estetiske utformingen av gravplassen. I tillegg vil det være et bra alternativ med tanke på at all masse må tilføres stedet uansett og man slipper det tekniske røropplegget.

Ved opparbeidelse av ny gravplass samt ny vei med fortau skal det i følge reguleringsplanen også anlegges ny parkeringsplass. Dette er et sted hvor det lett kan oppstå konflikter og det er derfor viktig at det er oversiktlig og lett å forstå både for gående og kjørende, unge og gamle.

Ift. universell utforming

En parkeringsplass kan fort bli en stor asfaltflate som er vanskelig å orientere seg på. Utformingen av den må derfor være enkel med klare retninger som leder en mot inngangen. Inngangene til gravplassen bør være synlige fra neste hele plassen. Ved inngangene bør det være et samlingspunkt som ikke er trafikkert, slik at man kan ta imot kista og møtes for bæreprosjesjon på en verdig måte uten at man er i fare for å bli påkjørt og uten å stå midt på en parkeringsplass. Parkering for bevegelseshemmede bør ligge så nær inngangene som mulig og de bør være lette å komme til og fra. I tillegg til dette bør de krav som settes i Byggteknisk forskrift(2010) og NS11005-2011 (2011) følges.

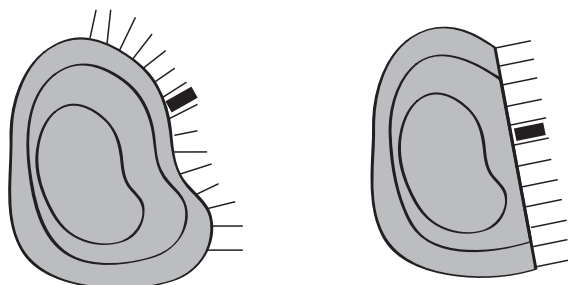

Illustrasjonen viser prinsipper for en god universell parkeringsplass

Ift. estetikk

En parkeringsplass bør være ryddig og ha et enkelt uttrykk samtidig som den er tilpasset stedet. Det nytter ikke å tegne opp et rutenett på 2,5 m x 5 m og plassere det vilkårlig på et kartgrunnlag. Regulert parkeringsplass er tegnet slik, og jeg velger derfor av estetiske hensyn å se bort fra denne.

Siden den nye parkeringsplassen ligger ved en kolle må jeg forholde meg til denne. Dette kan enten skje ved at kollen bevares og parkeringsplassen formes etter den, eller så kan det gjøres et tydelig inngrep. Eventuelt en kombinasjon av disse.

Illustrasjonen viser prinsipper for behandling av eksisterende kolle

Ift. teknisk forhold

Det settes en del krav angående parkeringsplasser i blant annet Håndbok 017(Vegdirektoratet 2008), Byggteknisk forskrift(2010) og NS11005-2011 (2011).

I tillegg er det noen prinsipper som bør følges for å oppnå en mest mulig funksjonell parkeringsplass. Den bør blant annet opparbeides på en slik måte at den blir fleksibel med tanke på inn- og utkjøring og at det blir logisk hvor man skal kjøre. I tillegg bør det unngås "flaskehals" hvor trafikken kan stoppe opp eller skape farlige og uoversiktlige situasjoner.

Nedenfor følger noen prinsipper som skal følges ved utformingen av den nye parkeringsplassen:

- Kravene som settes i NS11005:2011 (2011), Byggteknisk forskrift (2010) og Statens vegvesens Håndbok 017 (2008) skal overholdes
- Parkeringsplassene avsatt til personer med nedsatt bevegelsesevne skal være lette å komme til
- Parkeringsplassen skal være oversiktlig og tydelig slik at man unngår konflikter mellom trafikantene
- Inngangene til gravplassen skal være tydelige
- Det skal opparbeides et samlingspunkt hvor folk kan møtes og bære bilen kan stoppe, men som ellers ikke er trafikkert
- For å oppnå et ryddig og oversiktig uttrykk skal det gjøres tydelige inngrep der dette må til, selv om det betyr at kollen bearbeides
- Parkeringsplassen skal være fleksibel med tanke på inn- og utkjøring

DRIFTSAVDELING

Enhver gravplass har behov for et område tilegnet driften av anlegget. Dette består ofte av et bygg med tilhørende uteområde og har først og fremst en praktisk funksjon. Hvordan det utformes har allikevel betydning for hvordan brukerne av gravplassen oppfatter det, og det bør derfor tas med i helheten.

Ift. universell utforming

Området bør ha et dekke som har en jevn overflate på og som er uten terskler høyere enn to cm, slik at det er enkelt å bevege seg.

Ift. estetikk

Driftsbygg og -område rommer ofte mange funksjoner, for eksempel benyttes det til oppbevaring av utgåtte gravminner og ulike masser. Dette kan oppfattes som rotete og uverdige for de pårørende som bruker gravplassen. Utformingen og plasseringen av driftsavdelingen har derfor stor betydning. Den bør inngå i helheten til resten av anlegget og plasseres på en strategisk måte som gjør den funksjonell samtidig som det ikke støter noen. Dersom utformingen blir en integrert del anlegget vil den til og med kunne oppfattes som noe positivt. For å klare dette kan en for eksempel benytte samme materialer og uttrykk som ved resten av gravplassen.

Ift. teknisk forhold

Området bør være lukket slik at utstyr og materialer ikke forsvinner. Det bør ha en utforming som er praktisk i forhold til bruken av det, dette kan for eksempel være "båser" til ulike masser. Det bør være enkelt å kjøre inn og ut med de aktuelle maskinene som benyttes.

Noen prinsipper som bør følges ved utforming og plassering av driftsavdelingen:

- Den bør ha en jevnt dekke uten terskler høyere enn to cm
- Den bør inngå i designet og helheten til gravplassen slik at den ikke oppfattes som støtende for de pårørende
- Den kan gjerne ta igjen materialer som er benyttet i andre deler av anlegget
- Den bør være lukket
- Den må ha en praktisk utforming

G J E R D E

Gjerdet er det som avgrenser gravplassen fra omkringliggende områder, og som for et maleri har rammen mye å si for oppfattelsen av selve motivet. Forskrift til gravferdsloven (1997) kapittel 1, § 7. Utrustning og adkomst sier at:

“Gjerdet skal ha et verdig utseende og utgjøre et fysisk hinder.”

Ift. universell utforming

Gjerdet påvirker ikke universell utforming i særlig stor grad, men det at gjerdet sammen med terrengformer danner en lukket avgrensning gjør at man lettere vet hvor gravplassen slutter. I tillegg kan det være viktig med en helhetlig avgrensning slik at man forstår at det er ett anlegg.

Ift. estetikk

I forhold til estetikk er det flere valg som må tas. Hvilke materialer skal benyttes? Hvordan skal man forholde seg til gjerdet på eksisterende gravplass? Hvordan skal gjerdet møte ringeveien?

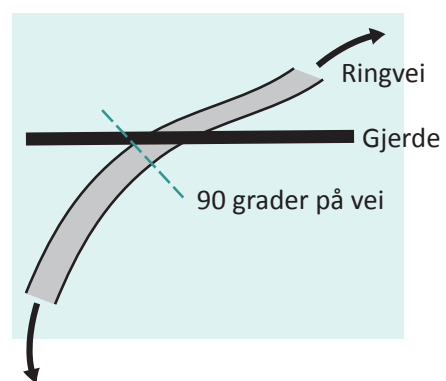
Ved valg av materialer kan det tas utgangspunkt i eksisterende gjerde, eller så kan det tilføres noe nytt. Ved videreføring av eksisterende gjerde kan det enten lages en “kopi” eller så kan materialet benyttes på en ny måte. Dersom det skal tilføres noe nytt går det an å hente inspirasjon fra for eksempel kulturlandskapet. Dette vil skape tilhørighet til stedet samtidig som utførelsen kan være en forenklet eller modernisert utgave.

Dersom et nytt materiale benyttes mener jeg dette bør knyttes til eksisterende slik at det blir en helhet. Dette kan for eksempel gjøres ved at nytt materiale benyttes i tilknytning til portene på eksisterende gravplass.

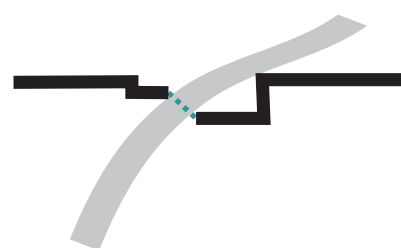

Ved valg av materiale kan man hente inspirasjon fra kulturlandskapet. Bildet viser en gammel steingard i nærheten av Hjelme kirke

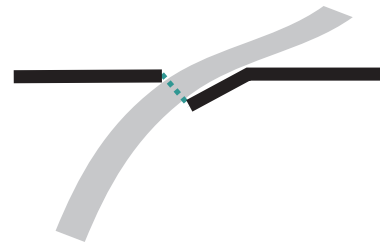
Gjerdet må møte den nye ringveien på en måte som gjør det mulig å ha porter der man skal gå ut. Portene bør være 90 grader på veien og dette gjør at det må bli et brudd i den ellers rette avgrensningen (se illustrasjonene under).

Alternativ 1

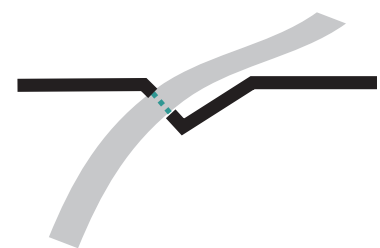
Alternativ 2

Alternativ 3

Alternativ 4

Alternativ 5

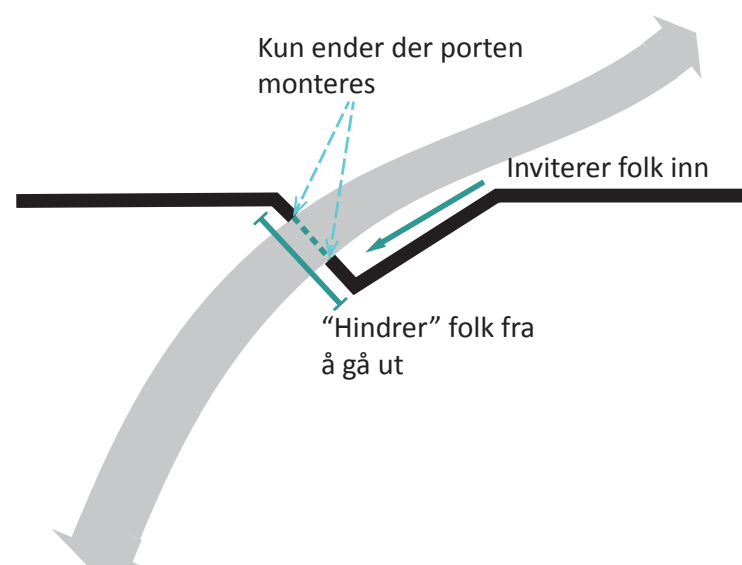
Ift. teknisk forhold

Gravplassen ligger helt ytterst i havgapet hvor det nesten ikke er frost og hvor det er mye bart fjell. Dette forenkler fundamentering av gjerder/murer med tanke på frostsikring.

Jeg velger å hente inspirasjon fra steingarden som man finner mange steder i kultulandskapet rundt gravplassen. Dette velger jeg for å skape en tilhørighet til stedet samtidig som jeg synes eksisterende gjerde fremstår som noe uverdig da det likner mer på inngjerdingen av en amerikansk ranch enn en gravplass. Et steingjerde er dessuten holdbart og robust, samtidig som det etterhvert får en fin patina.

For å knytte den nye avgrensningen til eksisterende gjerde skal det i tilknytning til portene ved eksisterende gravplass benyttes elementer av stein.

Møtet mellom port og ringvei skal løses etter alternativ 5. Dette mener jeg gir det reneste og enkleste uttrykket i forhold til den ellers rette avgrensningen. I motsetning til ved alternativ 3 og 4 møter man som gående ingen ender av muren med denne utformingen. Samtidig inviterer den folk inn, men ikke ut.

PORT

Porten utgjør det første møtet med gravplassen og utformingen av denne både estetisk og funksjonelt er derfor viktig. Det er her standarden for resten av gravplassen settes. Tidligere tok man av seg lua som et tegn på at man trådte inn på et helligt område. Dette er ikke noe en gjør lenger, men det kan være en påminnelse om at adferden vår bør være i samsvar med det som forventes på en gravplass.

Ift. universell utforming

I følge NS11005:2011 (2011) skal porter:

“være enkle å åpne/lukke, med en åpningskraft på høyst 20 N. Håndtaket og åpningsmekanismen skal ha en betjeningshøyde på mellom 0,8 m- 1,1 m.”

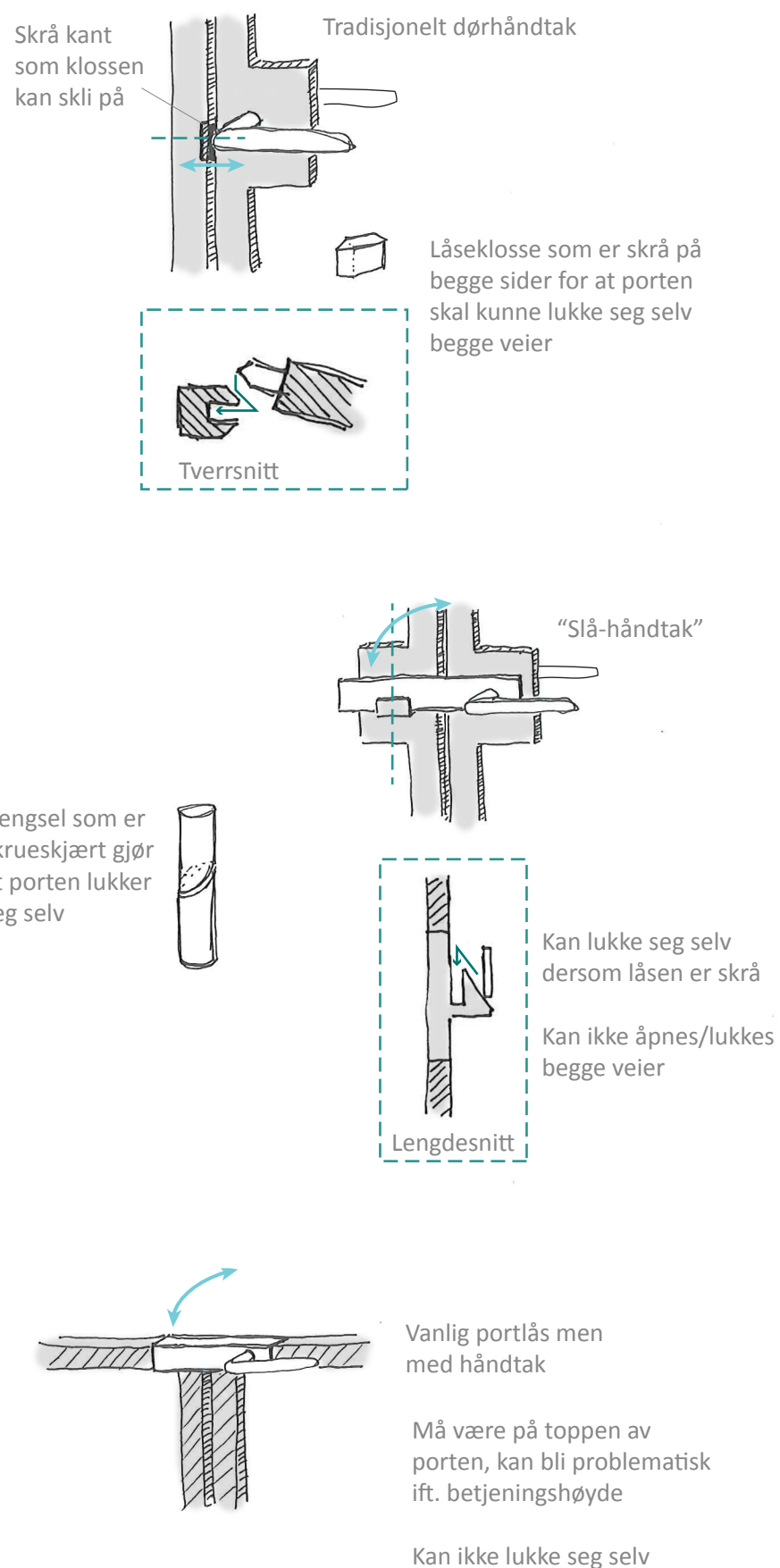
Videre står det også at den skal ha en passasjebredde på minst 0,9 m og ha en tydelig kontrast til omgivelsene. I tillegg til disse kravene mener jeg at en port bør være utformet slik at den leses intuitivt. Det bør komme klart frem hvordan den åpnes og hvilken av portbladene som kan åpnes.

Hvilken vei porten skal kunne åpnes er også noe en må ta stilling til. Den kan enten åpnes en eller to veier.

Håndtaket bør være utformet på en slik måte at det er enkelt å håndtere for flest mulig. Det bør være godt å gripe om og ikke være for lite.

Valget av åpne/lukkemekanisme påvirker portens brukbarhet. Dersom det kreves for mye kraft eller nøyaktighet blir det fort for vanskelig for mange å åpne/lukke porten og man må få hjelp. Den enkleste måten for de fleste er å kunne bruke tyngdekraften til å trekke ned noe, i motsetning til å dra noe opp.

Skissene til høyre viser noen prinsipper for åpne/lukkemekanismer

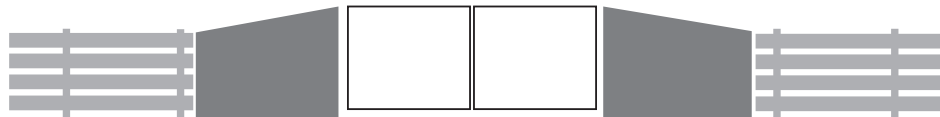
Ift. estetikk

Utformingen av porten bør tilpasses stedet og kan gjerne ta opp konseptet/essensen av utformingen på gravplassen. Den bør være verdig da den markerer skillet mellom "de dødes hage" og omkringliggende omgivelser og skal "fungere som et mentalt filter hvor sinnet kan stemmes til ro". (Klingberg 2005 s. 27)

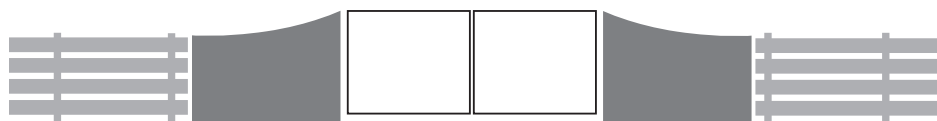
Porten bør markeres med portstolper eller andre elementer som gjør at den blir synlig og verdig. Disse bør ha en sammenheng med gjerdet og gjerne ta igjen materialbruken som nevnt under "Gjerde" på side 81. Illustrasjonen viser mulige løsninger.

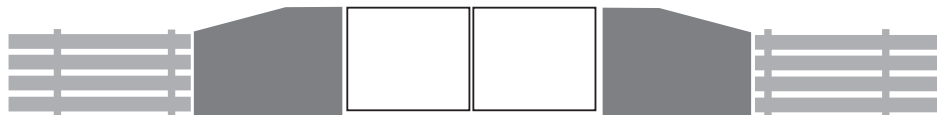
Alternativ 1: portstolper

Alternativ 2: natursteinsmur som går skrått opp

Alternativ 3: natursteinsmur som går i en kurve

Alternativ 4: natursteinsmur som går skrått og deretter flater ut på toppen

Ift. teknisk forhold

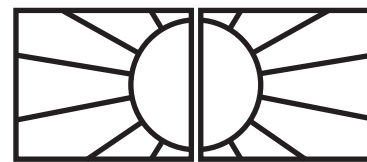
Det finnes utallige måter å løse det rent tekniske på, dette setter derfor få begrensninger.

I forhold til funksjonalitet er det viktig at porten fungerer både for gående og for de som skal drifte kirkegården. De må kunne komme seg gjennom med det tekniske utstyret som er nødvendig på en gravplass. Dette krever en port som er minimum to meter bred og det kan derfor være gunstig med to portblader i stedet for en stor.

Porten må også være et fysisk hinder, spesielt med tanke på å holde uønskede dyr ute.

Under følger en liste over hvordan jeg mener en god port bør være:

- Lett å åpne/lukke, maks kraft 20 N
- Betjeningshøyde mellom 0,8 m - 1,1 m
- Passasjebredde minimum 0,9 m
- Intuitiv og lett å forstå
- Åpnes begge veier for å unngå å måtte rygge tilbake
- Lukker seg selv ved hjelp av spesialhengsel
- Tradisjonelt dørhåndtak med håndtak som er godt å holde og som presses ned
- Utforming som passer til stedet og gravplassen for øvrig. Utgangspunktet er konseptet med sirkelen men den kan også referere til ringveien og organiseringen av gravene eller sola.

er konseptet med sirkelen men den kan også referere til ringveien og organiseringen av gravene eller sola.

- Ved to portdører skal kun den ene ha håndtak, den andre benyttes kun av kirkegårdsarbeidere og er festet i bakken

VANNPOST OG AVFALLSHÅNTERING

Vannposter har oppstått som en kosekvens av at pårørende får lov til å plante på gravstedene sine. Her får de tilgang til vann, vannkanner og eventuelt annet utstyr som spader og vaser. I tilknytning til vannposten bør det også være en mulighet for avfallshåndtering, både restavfall og kompost. Innretningene bør inngå som en del av gravplassen og utformes på en verdig og funksjonell måte. De må plasseres der folk ferdes slik at de er lett tilgjengelige.

Ift. universell utforming

I forhold til vannposter stiller NS11005:2011 (2011) noen spesifikke krav i forhold til universell utforming. Her står det i kapittel 6.6 at vannkannen bør plasseres 0,4 meter over bakken og tappekran 0,4 meter over dette igjen. Videre anbefaler den en innbyrdes avstand mellom vannpostene på 60 meter slik at det blir maks 30 meter fra hver gravrekke.

I tillegg til dette mener jeg at det må være lett å plassere vannkannen for fylling. Tappekranen må være utformet slik at man intuitivt forstår hvordan man skrur av/på vannet. Det må være enkelt å justere vanntrykket og det bør unngås at vannet kan sprute på den som fyller når det treffer bakken. Utstyr som vannkanner, spader og vaser må plasseres slik at alle har mulighet til å få tak i dem. Det bør være god plass rundt vannposten slik rullestolbrukere har mulighet til å snu stolen i best mulig posisjon.

Om avfallshåndtering sier NS11005:2011 (2011) i kapittel 5.2.13 at:

“Der det skal være avfallsbeholdere eller søppelstativ, skal disse plasseres synlig og lett tilgjengelig. De skal ha en betjeningshøyde på mellom 0,8 m og 1,1 m, tilpasset rullestolbruker, og ha egnet åpning uten tunge lokk med betjeningskraft på høyst 20 N. De skal ikke plasseres i gangsonen og/eller hindre informasjon og fremkommelighet.”

I tillegg til dette mener jeg det er viktig at det er enkelt å forstå hvordan avfallsbeholderne skal brukes, og at det er lett å skille mellom restavfall og kompost. Dette krever tydelig og enkelt design og symboler som er universelle.

Ift. estetikk

Vannpostene bør utformes slik at de fremstår som vakre elementer på gravplassen. Dette stiller krav til blant annet materialer og design. Designet bør fremstå som verdig. Det vil for eksempel si at det ikke bør kunne assosieres med elementer som ikke passer seg på en gravplass. Utformingen kan ta igjen detaljer fra for eksempel port eller gjerde, eller være noe helt nytt.

Avfallsbeholderne bør være faste slik at de kan inngå i en helhet med vannpostene. Da er det også lettere for brukerne av gravplassen å vite hvor de finner dem og man slipper at de blir plassert på uheldige steder i anlegget. Utformingen bør stå i forhold til vannpostene og de kan gjerne ha samme materialer, form eller farge.

Ift. teknisk forhold

Vannpostene bør være bestandige og kreve lite vedlikehold. Dette gjelder alt fra vannledninger til tappekran og dekke. Vannkanner og annet utstyr må være festet på en god måte slik at de ikke forsvinner ved sterk vind. Det må være god drenering.

Avfallsbeholderne må være lette å tømme og å renholde for de som drifter gravplassen. I forhold til de besøkende bør avfallsdunkene være utformet slik at det oppstår minimalt med lukt. Dette innebærer for eksempel god utlufting. For å unngå at det flyter med avfall rundt dunken må det være enkelt å kaste det, enten det er lite eller stort. Dette tilsier at det både bør være innkast og lokk. Lokket bør være skrått slik at det ikke samler seg vann på det. Den innvendige fargen på avfallsbeholderne bør være mørk slik at eventuell skit ikke vises.

Vannpostene og avfallshåndteringen bør plasseres sammen slik at de utgjør en vann- og avfallspost. Disse bør ligge strategisk og lett til der folk ferdes uten for lang innbyrdes avstand. De bør oppfylle kravene som settes i NS11005:2011 (2011) i tillegg til mine anbefalinger.

I forhold til tappekran mener jeg beste løsning er et håndtak som vris inntil 90 grader. Dette gir god kontroll over vannmengden og er lett å håndtere. I forhold til avfallsdunker mener jeg at innkast er det som er enklest å betjene.

Bilde 15: Håndtak som man vrir inntil 90 grader

KLOKKETÅRN

Forskrift til gravferdsloven (1997) kapittel 1 § 7. Utrustning og adkomst (fjerde ledd) sier dette om klokketårn:

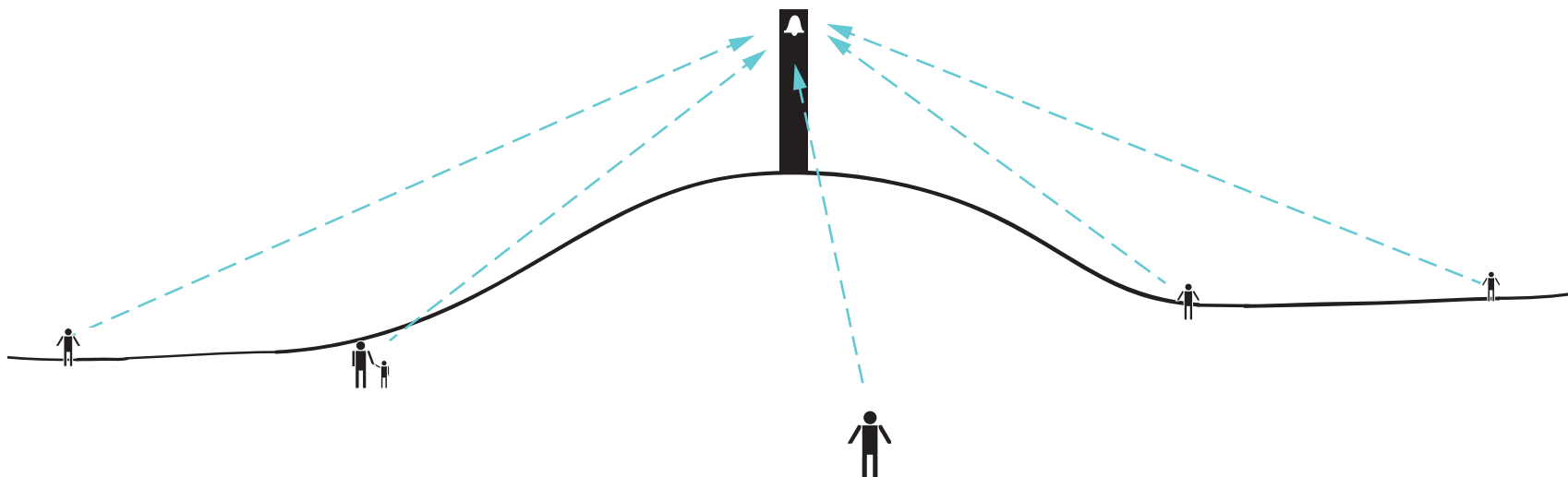
“På kirkegård hvor det ikke er kirke eller gravkapell med klokke, skal det være en frittstående støpul og klokke. “

Jeg har valgt å fjerne eksisterende klokketårn på grunn av lite sentral plassering og dårlig utforming og må derfor designe et nytt. Dette kan knytte sammen eksisterende og ny gravplass, men kan også ha en tilknytning til arkitekturen til kirka. Til tross for dette skal det være et trosnøytralt element uten religiøse symboler som kan virke støtende for noen.

Ift. universell utforming

Klokketårnet vil, avhengig av plassering, kunne bli et landemerke som er med på å gjøre gravplassen gjenkjennelig. Siden den ligger nær veien vil man kunne se det hver gang man kjører forbi og slik få et forhold til stedet. Dersom klokketårnet også plasseres slik at det er synlig fra hele gravplassen vil det kunne være et orienteringspunkt for brukerne av stedet. Det mest synlige punktet vil være kollen som den nye gravplassen omgir.

Illustrasjonen viser mulig plassering av klokketårnet slik at det blir mest mulig synlig

Ift. estetikk

Utformingen av klokketårnet bør ha en sammenheng med utformingen av gravplassen for øvrig. Den bør være enkel da konseptet mitt i stor grad går ut på å fremheve kollelandskapet og ikke bygge det ned. Tårnet skal ikke konkurrere med landskapet men være et element i det. Samtidig bør det tilføre gravplassen en kvalitet. Designet kan ta igjen noe av arkitekturen til kirka for å skape en sammenheng til denne.

Ift. teknisk forhold

Klokketårn styres i dag elektronisk og man slipper å fysiske ringe med klokka. Dette gjør at tårnet kan plasseres uavhengig av tilgjengelighet, bortsett fra at man må kunne komme til for eventuelle reparasjoner.

Jeg mener klokketårnet bør plasseres på kollen slik som illustrasjonen nederst viser. Da blir det synlig fra tilnærmet hele gravplassen i tillegg til at det blir synlig fra fylkesveien. Det vil også få en majestetisk plassering i landskapet hvor det ser utover de døde og kan synge ut sin klagesang.

Designet bør være enkelt og ta igjen konseptet på den nye gravplassen samtidig som det henter elementer fra kirka.

Eks. på formelementer hentet fra konseptet og arkitekturen

VEIER

Hvordan veiene detaljeres har mye å si for hvor godt de fungerer, hvordan de passer inn i anlegget og hvordan de er å drifte. De må fungere både for unge og gamle, spreke og syke, sørgende og driftsansvarlige. Samtidig er gravplasser anlegg som skal vare lenge og veiene må derfor være bestandige.

Ift. universell utforming

Helningen på veiene er det mest kritiske med tanke på universell utforming og bør være maks 1:20. Spesielt er dette viktig for bevegelseshemmede. Dersom det er for bratt vil det begrense mulighetene til å ta seg fram for mange, og gravplassen vil ikke lenger være tilgjengelig slik vi kunne lese i avisartikkelen på side 11. Dette er ikke et stort problem på Hjelme gravplass da den ligger på flate områder mellom terrengformene.

Valg av dekke er også veldig viktig. Ulike dekker har ulike egenskaper og ingen er perfekte. De viktigste egenskapene dekket bør ha er at det må ha en jevn, sklisikker og fast overflate. De alternativene som ofte benyttes er tettpakket grus, asfalt og ulike typer belegningsstein (ikke gatestein).

I tillegg bør veiene ha en klar visuell avgrensning til dekket rundt slik at synshemmede har noe å følge. Dette kan være konstruerte ledelinjer eller naturlige.

Bredden på veien bør i følge NS11005:2011 (2011) ikke være smalere enn 1,8 meter. Veien bør ha en fri bredde og eventuelle møbler, lyktestolper, kummer og lignende bør plasseres utenfor veiens areal.

Hvordan veien er plassert i terrenget er også av betydning. Dersom veien plasseres på laveste punkt vil det samle seg vann i veibanen som kan fryse til is om vinteren og ellers gjøre dekket glatt og sørpete. Å bli våt på beina vil heller ikke være en verdig måte å gå i prosesjon på.

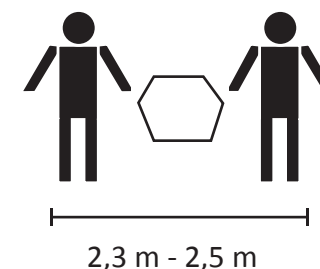
Ift. estetikk

Valg av dekke og utforming bør tilpasses stedet og uttrykket i anlegget ellers. En asfaltert vei vil for eksempel være mer dominerende enn en grusvei. En kantet vei vil oppfattes som mer urban enn en vei uten kant.

Veien bør plasseres i terrenget på en slik måte at den ligger naturlig uten store fyllinger/skjæringer. Dette vil gjøre at den blir en del av anlegget i stedet for at den er noe eget som ligger over det andre.

Ift. teknisk forhold

Veien må ha en bredde som tilsvarer bredden på en bæreprosesjon. Det vil si en minimum bredden av en person på hver sin side av kisten. Den må ha et fall slik at vannet ikke samler seg, men dette må ikke overstige 2% helning ved tverrfall. Videre er det viktig at den fundamenteres tilstrekkelig i henhold til Statens vegvesens krav, slik at det ikke oppstår telehiv.

På denne gravplassen bør det være fullt mulig å oppfylle de kravene som gis i NS11005:2011 (2011) angående fall og bredde på veien. Jeg ønsker å benytte et relativt nytt produkt når det gjelder dekke, nemlig farget asfalt. I farget asfalt byttes den svarte oljen ut med en gjennomsiktig syntetisk olje som gjør at det er mulig å tilsette farge dersom det er ønskelig. Jeg vil benytte denne asfalten uten farge og ender da opp med asfalt som ser ut som limt grus. Slik beholder jeg det litt roligere uttrykket til en gruset vei samtidig som jeg får utnyttet kvalitetene til et fast asfaltdekke. Det vil ikke være nødvendig med en egen kant langs veien da kontrasten mellom dekket og gresset vil bli tydelig nok. Dette vil gi en vei som ikke er for dominerende verken i kulturlandskapet eller på gravplassen.

SKILTING

Ved inngangene til gravplassen bør det være oversiktsskilt som viser veisystemet, nummererte gravfelt og eventuelle bygninger. I tillegg bør det vise hvor det finnes vannposter, søppelbeholdere og benker. Dette vil lette bruken av gravplassen og gjør det mulig for brukerne å planlegge bedre.

Ift. universell utforming

Skiltene bør plasseres synlig og slik at de er enkle å komme til. I følge NS11005:2011 (2011) skal det være en horisontal flate foran skiltet på 1,6 m x 1,6 m og skiltet være 1,4 m - 1,6 m over terreng.

Skiltene skal være lette å lese og ikke inneholde mer informasjon enn det som er nødvendig. I dette tilfellet mener jeg fremtredende terrengformer rundt gravplassen bør markeres da disse er viktige i forhold til å kjenne seg igjen. Det bør benyttes symboler som er universelle og som flest mulig forstår, og fargekoder som man finner igjen på nummeranvisningen ute på gravplassen da dette ikke krever lesekunnskaper.

Skilt som angir nummer på gravfelt utformes og plasseres slik at de er godt synlige og slik at det er lett å forstå hvilke graver som tilhører feltet.

Eksempler på symboler som er lette å forstå

Restavfall

Hageavfall

Vannpost

Hvilemulighet

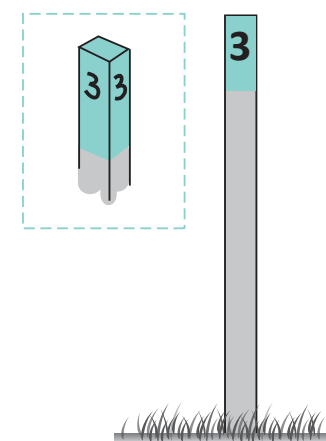
Ift. estetikk

Skiltene bør plasseres slik at de ikke står i veien for eller forringer andre elementer. De bør være med i planleggingen slik at de blir en del av anlegget i stedet for noe som plasseres ut i etterkant.

Ift. teknisk forhold

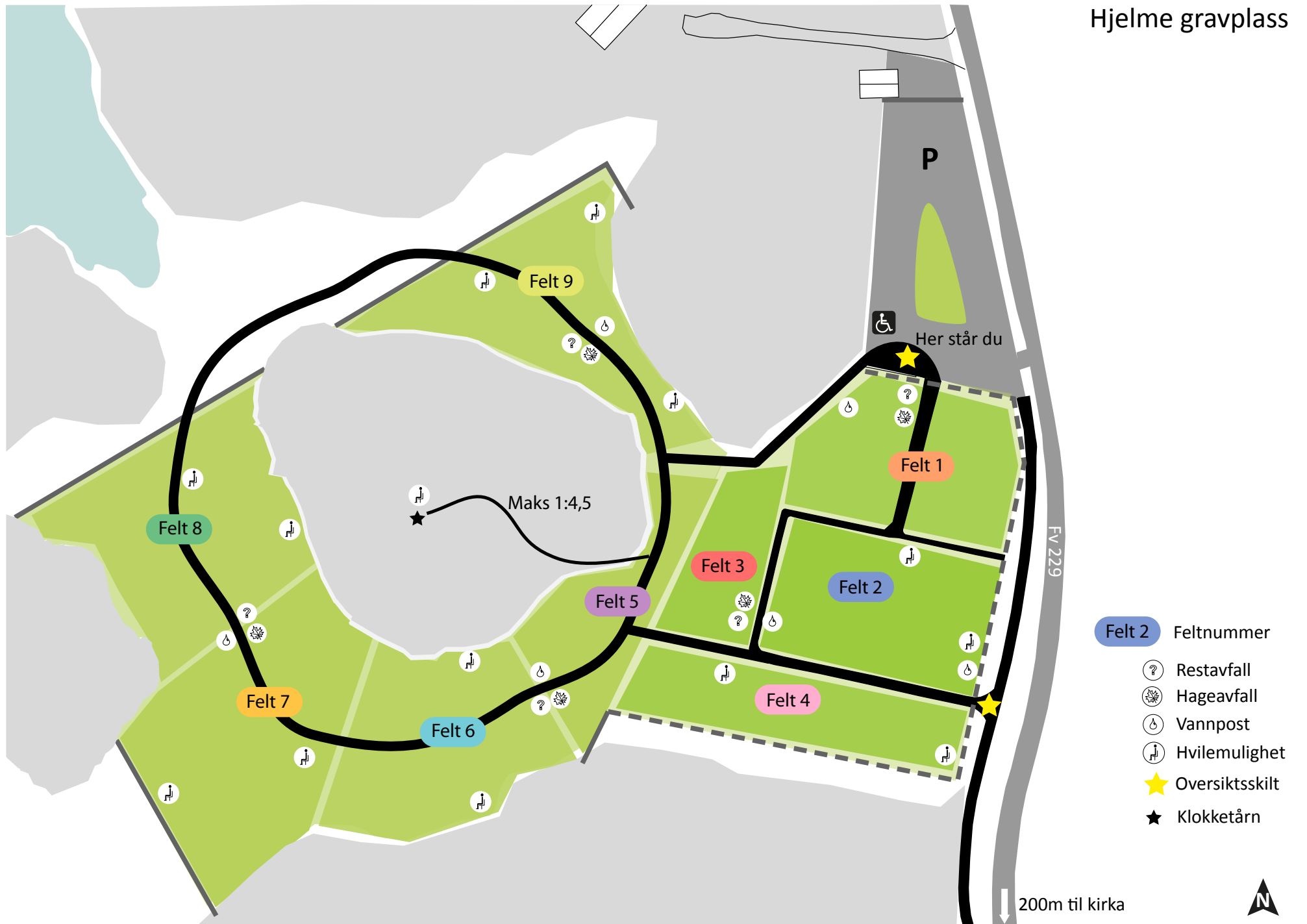
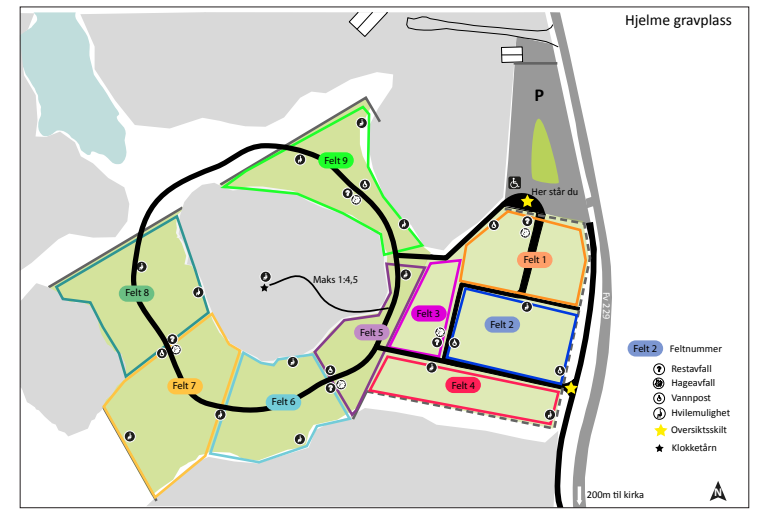
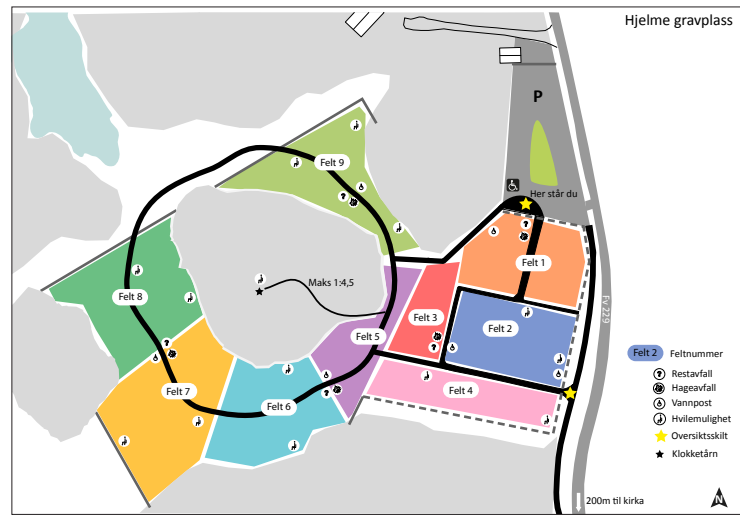
Nummeranvisningen på gravfeltene bør være så høye at de blir synlige fra ulike vinkler og på litt avstand. Da vil de også være synlige ved et eventuelt snøfall. Materialet bør være bestandig og kreve lite vedlikehold.

Eksempel på hvordan nummeranvisningen til gravfeltene kan se ut, med fargekode og synlig nummer på flere sider

Øverst: to eksempler på ulike løsninger av skiltet, begge fremstår som litt rotete

Nederst: det jeg mener er den beste løsningen

Eksempel på hvordan et oversiktsskilt av Hjelme gravplass kan bli seende ut med fargekoder som henviser til farge på nummeranvisning ute på gravfeltene

MØBLERING

Det vil ofte være behov for å sette seg ned når man er på en gravplass og det må derfor planlegges muligheter for dette. Behovene og ønskene vil variere fra person til person og det bør derfor tilrettelegges for et variert møblement i ulike omgivelser.

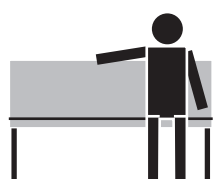
Ift. universell utforming

I følge NS11005:2011 (2011) skal sittehøyden på utemøbler være ca 0,45 m. Det anbefales at det benyttes benker med/uten rygg og med/uten armlene for å imøtekomme ulike behov. Benkene bør plasseres i ulike miljøer med varierende solforhold og grad av støy- og vindskjerming.

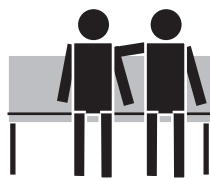
Det går an å velge enten frittstående eller fastmonterte møbler. Frittstående benker og stoler kan flyttes slik at man kan sitte der man vil, også ved graven. Ved faste benker bør det opparbeides et fast dekke hvor det settes av plass til en eventuell rullestol eller barnevogn slik at disse slipper å stå ute i veien.

Avstanden mellom hver faste hvilemulighet bør være tilnærmet lik, slik at man kan forvente at det kommer en ny etter en gitt avstand.

Graden av sosialt behov vil også variere. Noen vil gjerne sitte helt alene litt bortgjemt med sorgen sin, mens andre foretrekker å være sammen med noen.

Sitte alene

Sitte sammen

Sitte helt alene

Benken bør være av materiale som er behagelig å sitte på. Dette innebærer for eksempel at den har en forholdsvis jevn temperatur, at det ikke er veldig hardt og at det tørker relativt fort.

Ift. estetikk

Plasseringen av møblene bør være tilpasset utformingen på gravplassen for øvrig og forholde seg til veier og gravrekker. Det er også fint om man har noe å se på.

Bilde 16: Vestre Parc benker

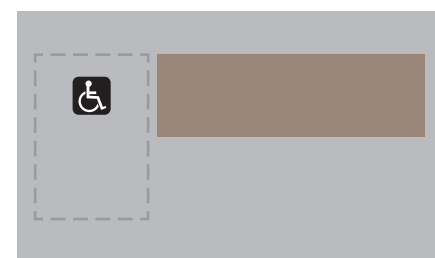

Bilde 17: Eksempel på frittstående stoler

Ift. teknisk forhold

Møblementet kan enten være frittstående eller forankret etter produsentens anvisning. Ved fastmonterte møbler bør det være et fast dekke under for å unngå slitasje. Løse benker eller stoler må være så lette at man klarer å flytte på de.

Det er viktig å tilrettelegge for varierte sittemuligheter slik at alle kan ha en plass som passer dem. Jeg mener allikevel at møbler med rygg og armlene er noe som kan brukes av de aller fleste og benytter meg derfor av dette. Benkene skal være fastmontert, mens stolene skal være frittstående. Benkene skal være i av typen Parc fra vestre eller tilsvarende. Disse har rygg og sete av tre som er behagelig å sitte på. Stolene skal være av typen Share fra Nola eller tilsvarende som skal lakeres i samme farge som rammen til Parc benken. De faste møblene skal plasseres med omtrentlig lik innbyrdes avstand og i ulike miljøer. Fastmonterte benker som står langs veien skal ha et fast dekke med mulighet for oppstilling av rullestol, barnevogn eller rullator ved siden av.

Benk med fast dekke og plass til for eksempel en rullestol

VEGETASJON

Som nevnt på side 74 mener jeg at vegetasjonen på Hjelme gravplass bør ha sin inspirasjon fra det åpne kystlyngheilandskapet som karakteriserer området. Dette vil si at vegetasjonen som benyttes i stor grad bør være lav og ha tilknytning til den stedege vegetasjonen. Jeg åpnet derimot for høyere vegetasjon ved parkeringsplassen da denne ligger ved eksisterende gravplass som har noe tilplantning av trær.

Ift. universell utforming

I forhold til universell utforming bør det ikke velges planter som har mye pollen da dette kan irritere mennesker med miljøhemninger.

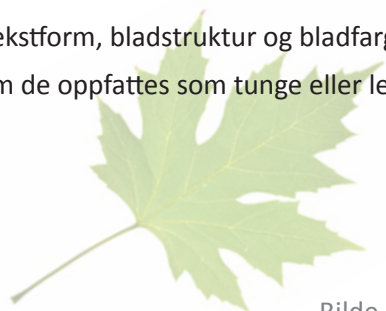
Vegetasjonen bør ikke plasseres slik at den er til hinder for noen og den bør ikke skjule viktige elementer som for eksempel informasjonsskilt.

Den kan brukes som et hjelpemiddel for å tydeliggjøre former og bruksområder, for eksempel ved å vise hvor man kan kjøre og ikke. Slik kan man unngå at det oppstår forvirring hindre farlige situasjoner.

Ift. estetikk

Store gamle trær er noe en ofte forbinder med gravplasser. Jeg mener allikevel at bruken av høy vegetasjon i dette området bør være begrenset til noen få spredte stedege trær. I tilknytning til den eksisterende gravplassen kan jeg være friere i valg av art og benytte meg av planter som gjenspeiler årstidsvariasjonene gjennom blomstring, frukter, høstfarger eller bladfall. Dette kan ha en symbolsk verdi i form av at det viser livets forgjengelighet. Bruk av vintergrønne planter kan være en henvisning til evigheten og håpet.

Vekstform, bladstruktur og bladfarge har mye å si for uttrykket til plantene, om de oppfattes som tunge eller lette, mørke eller lyse, sørgende eller glade.

Bilde 18: Lønneblad

Ift. teknisk forhold

Valg av planter må tilpasses stedets vekstvilkår. Velger man feil tre til feil sted ender man opp med dårlig eller ingen vekst. De største utfordringene på Hjelme er den sterke vinden og mengden nedbør.

Det er viktig å sikre god tilgang på jord, luft, drenering og plass til plantene. Der det plantes trær i fast dekke bør det være en åpen sone nærmest stammen. Det kan gjerne være fall mot treetts stamme eller annen beplantning slik at overvannet samles der.

Plantene bør etablere seg fort og kreve lite skjøtsel.

Bilde 19: Sorbus aucuparia

Inne på det nye gravfeltet ønsker jeg å gi den tydelig plantede furuskogen i sør et litt mer naturlig preg. Dette kan gjøres ved å tynne ut en del trær og plante noen nye spredt langs kanten slik at den får en buffersone. Jeg ønsker også å plante noen solitære furuer rundt på gravfeltet. Ellers vil beplantningen bestå av blomstene på gravene.

Ved samlingspunktet på den nye parkeringsplassen ønsker jeg å plante noen trær som skal gi en følelse av ro og stillhet. De skal danne en liten lund som det skal være godt å samles under. Jeg vil at trærne skal være litt lette i uttrykket slik at de fremmer håp om en lysere tid, samtidig som de skal være dekorative og ikke høyere enn 15 meter.

Beplantningen på parkeringsplassen ellers skal ha en praktisk funksjon ved at de samler opp overvann og tydeliggjør kjørearealene. De skal også tilføre stedet en kvalitet og gjenspeile den stedege vegetasjonen.

DEL III ILLUSTRASJONSPLAN OG ILLUSTRASJONER

OVERORDNA GREP

DETALJERTE TEMA

FERDIGE PLANER

Den endelige utformingen av gravplassen er et resultat av valgene og diskusjonene som er gjort i de to foregående delene.

Sjø

Klokketårn

*14.48
Toppunkt

Sti
maks stigning 1:4,5

Furuskog

0m 5m 25m

Info

Info

6.88*

6.36*

6.72

6.72

6.36*

6.36*

6.23

6.60

6.74

6.46

6.36

1

2

3

5

5

10

5

4

5

6

10

4

5

10

10

7

6

10

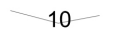
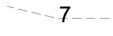

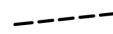

5

5

10

TEGNFORKLARING

- Kjørebane/parkering
- Gang-/sykkelvei
- Eksisterende koter
- Nye koter
- Gravminne
- Natursteinsmur
- Eksisterende gjerde
- Port
- Vann- og Avfallspost
- Punkt for frittstående stoler av typen Share fra Nola eller tilsvarende
- Benk av typen Parc fra Vestre eller tilsvarende, med rygg og armelene, på fast dekke
- Benk av typen Parc fra Vestre eller tilsvarende, med rygg og armelene
- Sti
- Eksisterende Pinus sylvestris
- Ny Pinus sylvestris
- Ny Sorbus aucuparia 'Rosina* E med underplanting av Alchemilla mollis
- Gressarealer
- Bunndekker, Juniperus communis 'Nona Hustad' E
- Eksisterende bygg som rives
- Avgrensning
- Informasjonsskilt

Antall kistegraver: 600

Planen er nedskalert, for plan i målestokk 1:500 se Vedlegg 1
 Ingvild Foldøy Grutle

Sjø

Klokketårn

*14.48
Toppunkt

Sti
maks stigning 1:4,5

Info

6.72

*6.72

6.88*

Info

6.36*

6.36*

Furuskog

Info

9.

8

8

9.

10

11

12

13

14

12

13

14

14

10

5

4

5

6

10

2

3

5

5

4

6

10

7

10

5

9

5

5

10

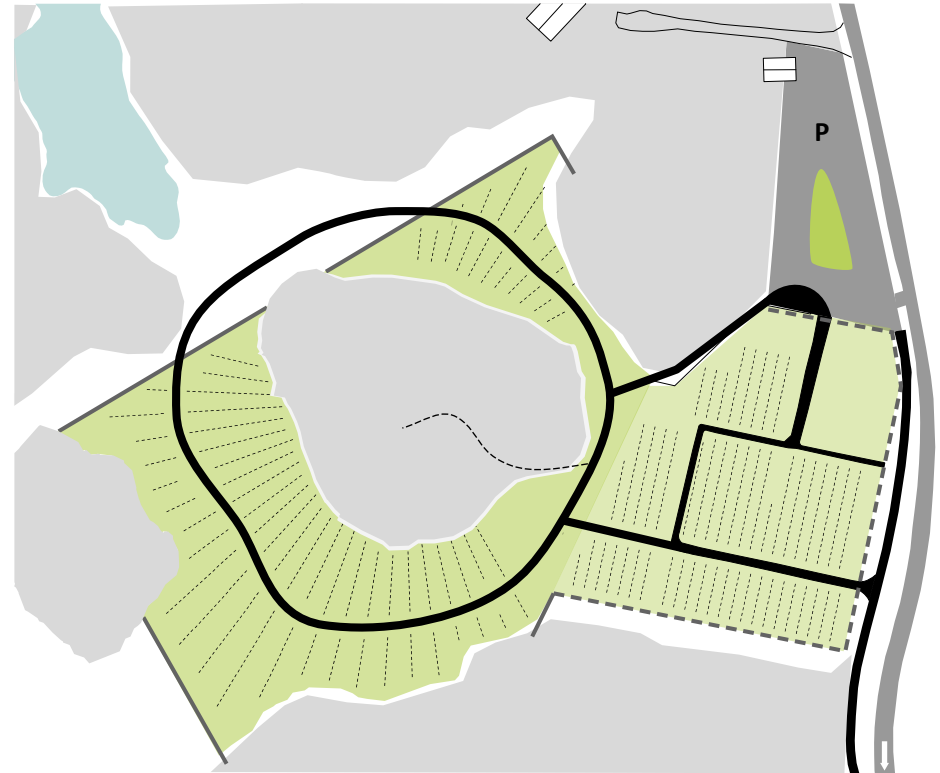
10

15

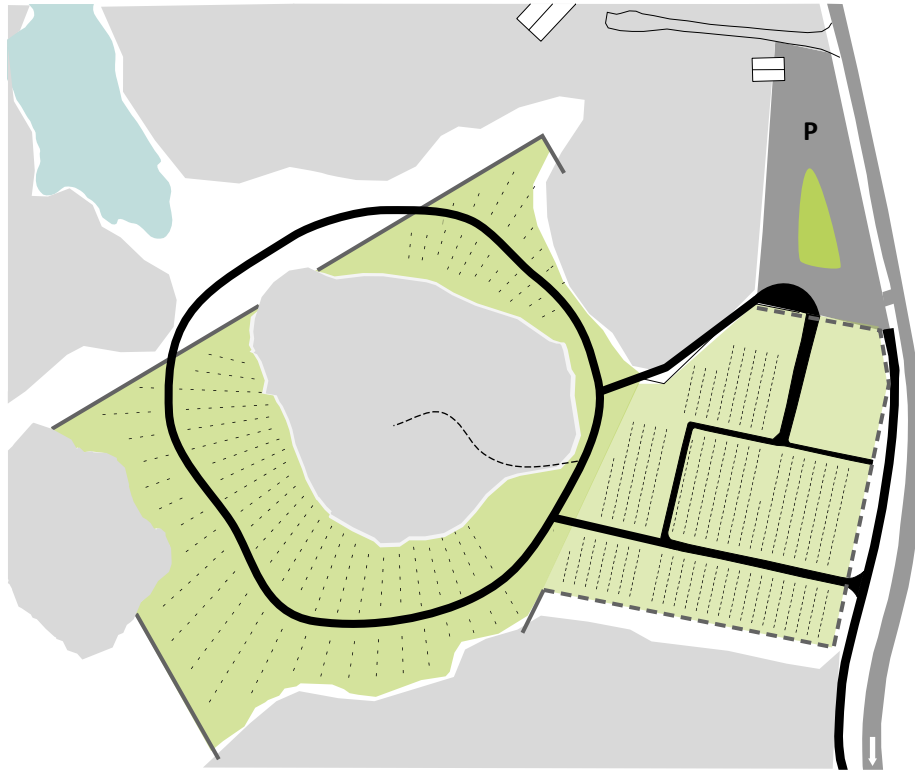
BELEGNINGSPRINSIPP

En belegningsplan sier noe om i hvilken rekkefølge gravene skal tas i bruk. Dette har betydning for det estetiske uttrykket til gravplassen og opplevelsen av den. Jeg mener at en gravplass som blir fylt opp fra den ene enden og utover oppleves som trang der den er full og tom der det ikke er noen graver. Å spre gravene noe mer, for eksempel ved å ta i bruk annenhver grav, vil være et bedre alternativ. Illustrasjonene viser hvordan gravplassen kan tas i bruk i tre steg; først annenhver grav i "hovedrekkene", deretter resten av gravene i "hovedrekkene" og til slutt kan en ta i bruk "ekstrarekkene". Det bør også være et prinsipp at gravene nærmest trærne tas i bruk tidlig for å unngå problemer med røttene.

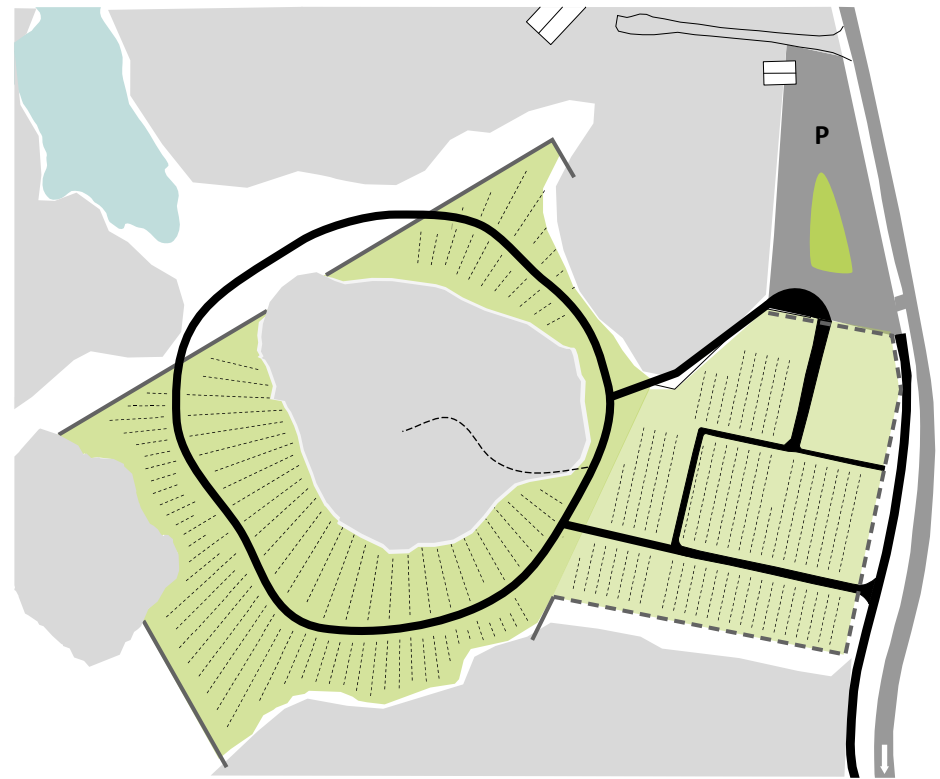
Totalt antall kistegraver: 811

Andre steg: Ta i bruk resten av gravene i hovedrekkene

Første steg: Ta i bruk annenhver grav i hovedrekkene

Tredje steg: Ta i bruk ekstra rekkene

Ola Nordmann

★ 01.01.1944

† 12.12.2020

Minne loer

Andersson
Anders
1927 - 1999
Benita
1906

✝
Sandra Hauge
17.4.1947 - 26.3.1997
Du glemmes ei...

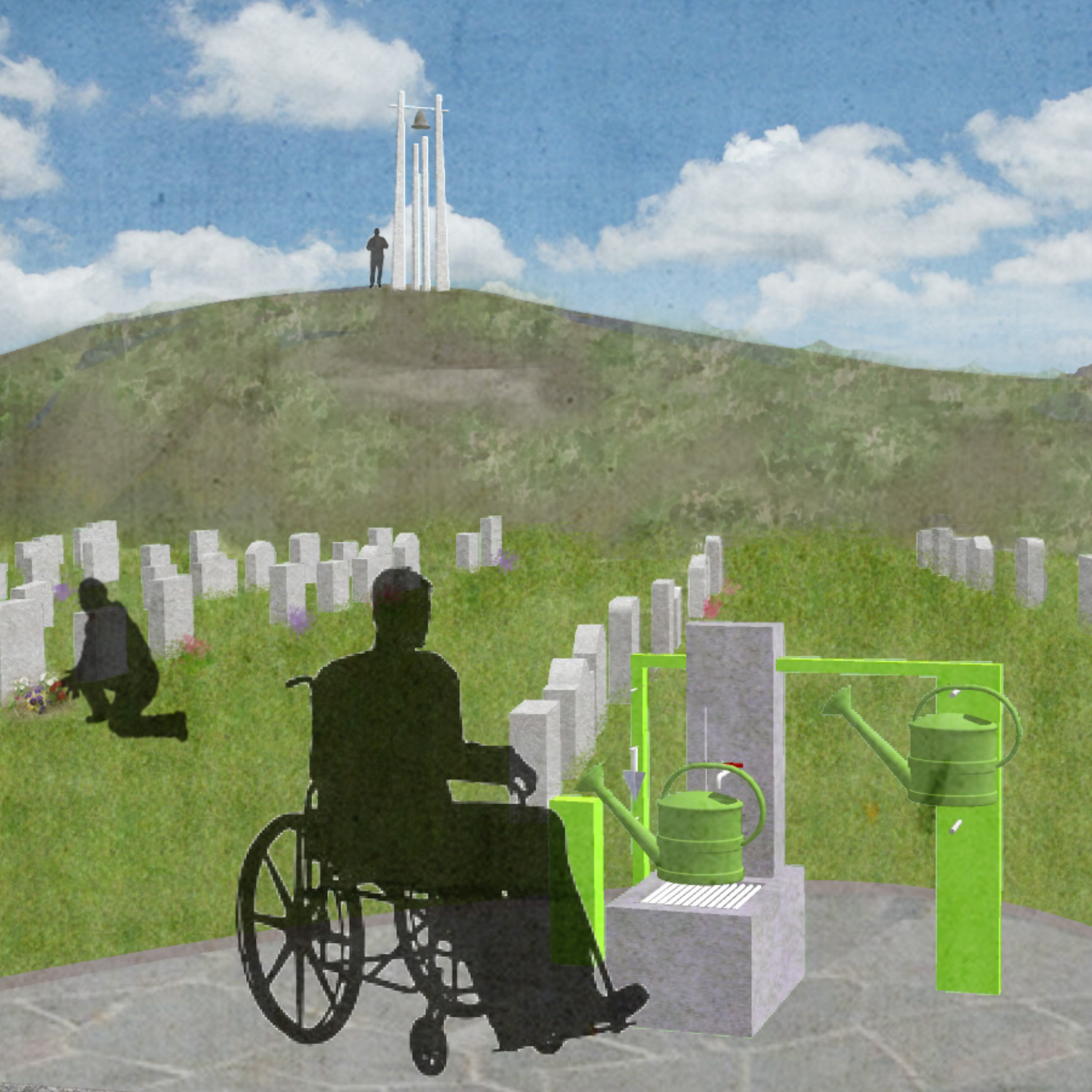
Gods barmhertige
Guds nåde
Alle for alle

*Andersson
Anders
1927 - 1999
Benita
1910 - 2009*

DEL IV TEKNISKE TEGNINGER

OVERORDNA GREP

DETALJERTE TEMA

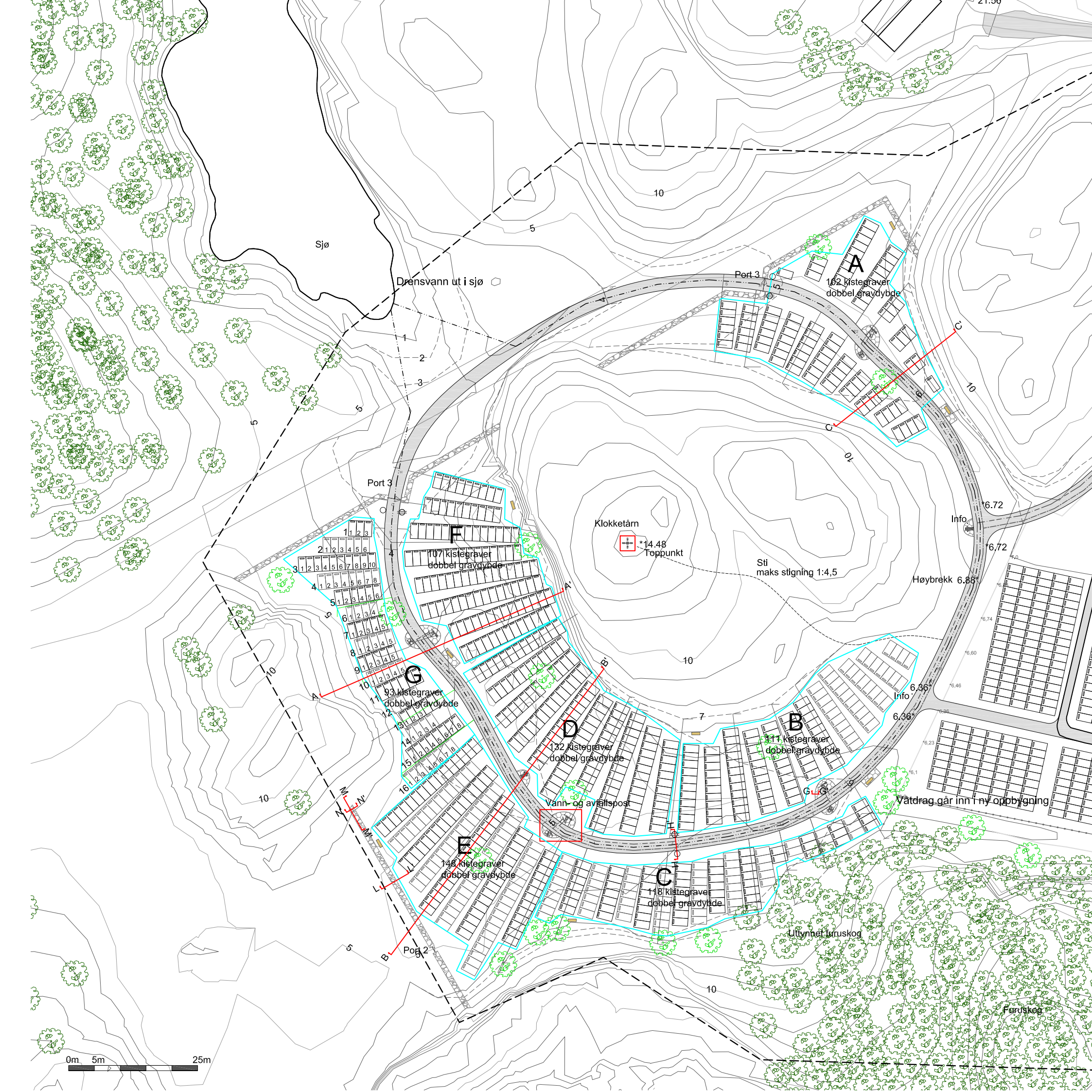

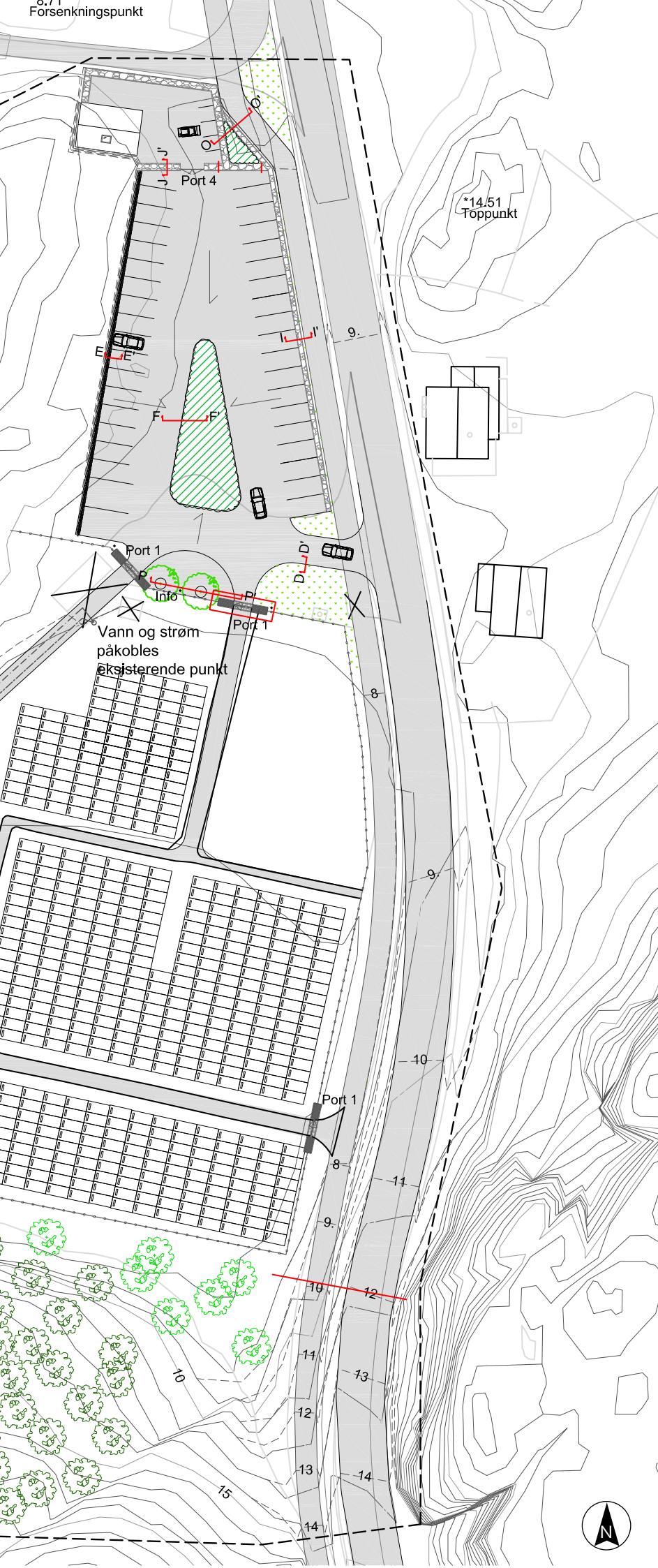
TILEGNET KUNNSKAP

FERDIGE PLANER

Valgene som er tatt angående de tekniske detaljene er også et resultat av de to foregående delene. Samtidig har jeg tilegnet meg kunnskap ved å studere andres planer, lese teori og diskutere med veileder.

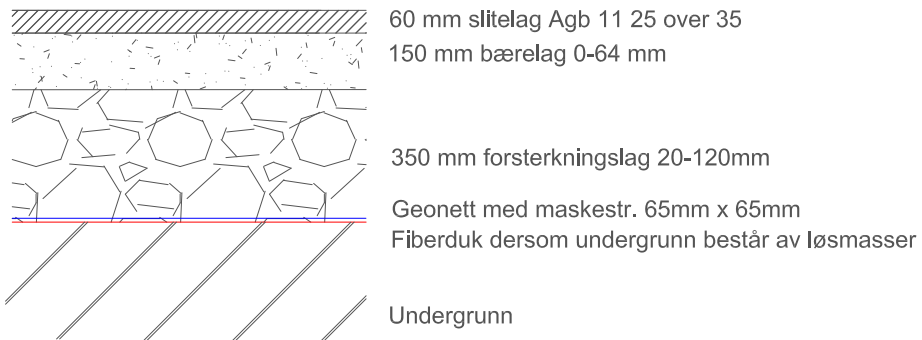
TEGNFORKLARING

	Kjørebane/parkering		Avgrensning
	Gang-/sykkelvei		Info Informasjonsskilt
	Eksisterende koter		Sluk med sandfangskum
	Nye koter		Hjelpesluk
	Gravminne		Strøm
	Natursteinsmur		Vann
	Eksisterende gjerde		Snittlinjer/detailtegning
	Port		Inndeling gravfelt
	Vann- og Avfallspost		Benevnelse gravfelt
	Punkt for frittstående stoler av typen Share fra Nola eller tilsvarende		
	Benk av typen Parc fra Vestre eller tilsvarende, med rygg og armelene, på fast dekke		
	Benk av typen Parc fra Vestre eller tilsvarende, med rygg og armelene		
	Sti		
	Eksisterende Pinus sylvestris		
	Ny Pinus sylvestris		
	Ny Sorbus aucuparia 'Rosina' E med underplanting av Alchemilla mollis		
	Gressarealer		
	Bunndekker, Juniperus communis 'Nona Hustad' E		
	Eksisterende bygg som rives		

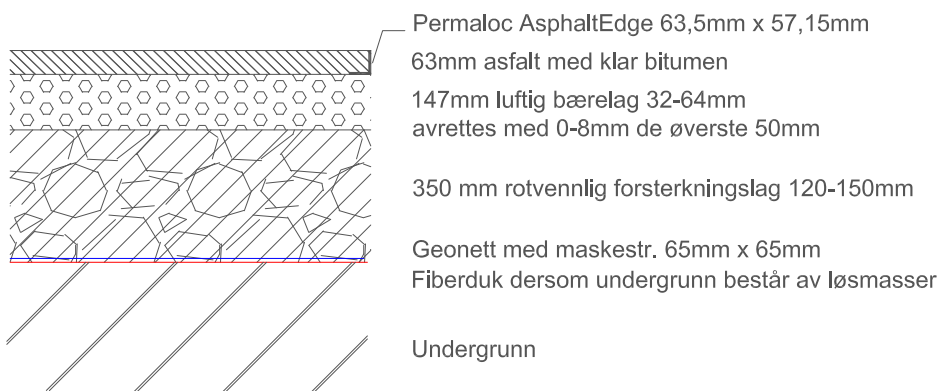
Totalt antall kistegraver på ny gravplass: 811

Planen er nedskalert, for plan i målestokk 1:500 se Vedlegg 2
 Ingvild Foldøy Grutle

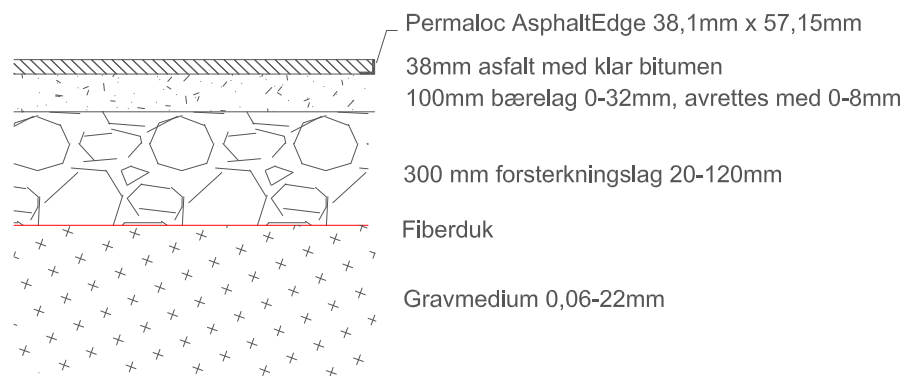
OPPBYGNING ASFALT P-PLASS

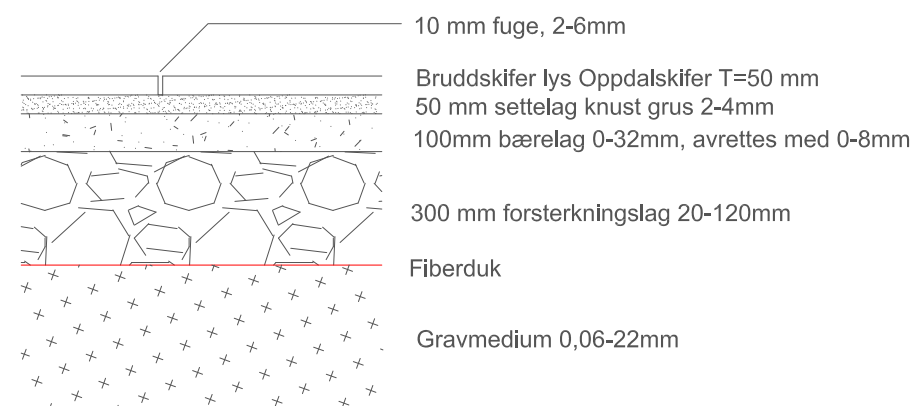
OPPBYGNING ASFALT MED KLAR BITUMEN P-PLASS

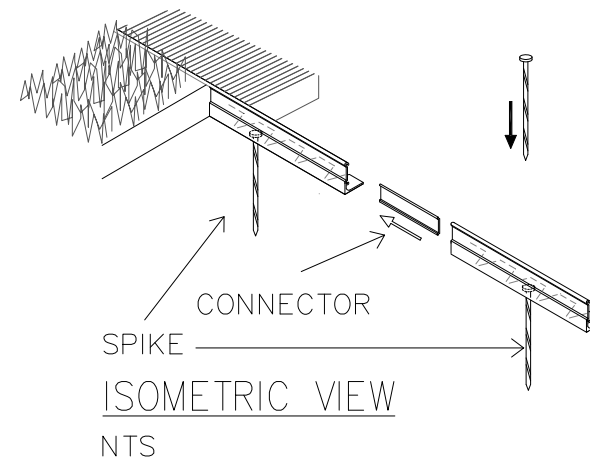
OPPBYGNING PROSESJONSVEI

OPPBYGNING SKIFERDEKKE

Permaloc AsphaltEdge

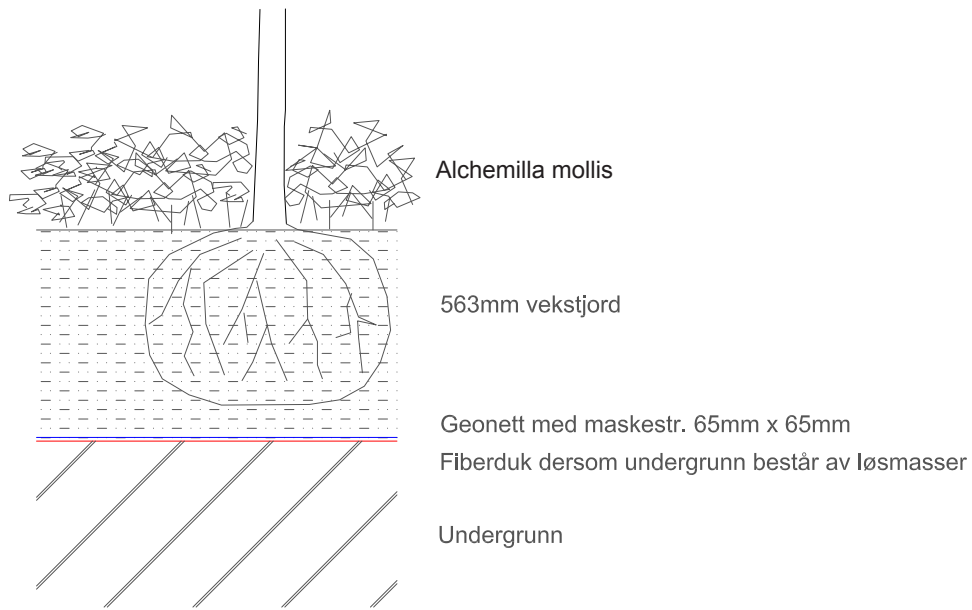
Permaloc AsphaltEdge er et system med fleksible L-formede aluminiumssegmenter som settes sammen og som gir en tydelig og streng avgrensning av asfalt

Asfalt med klar bitumen

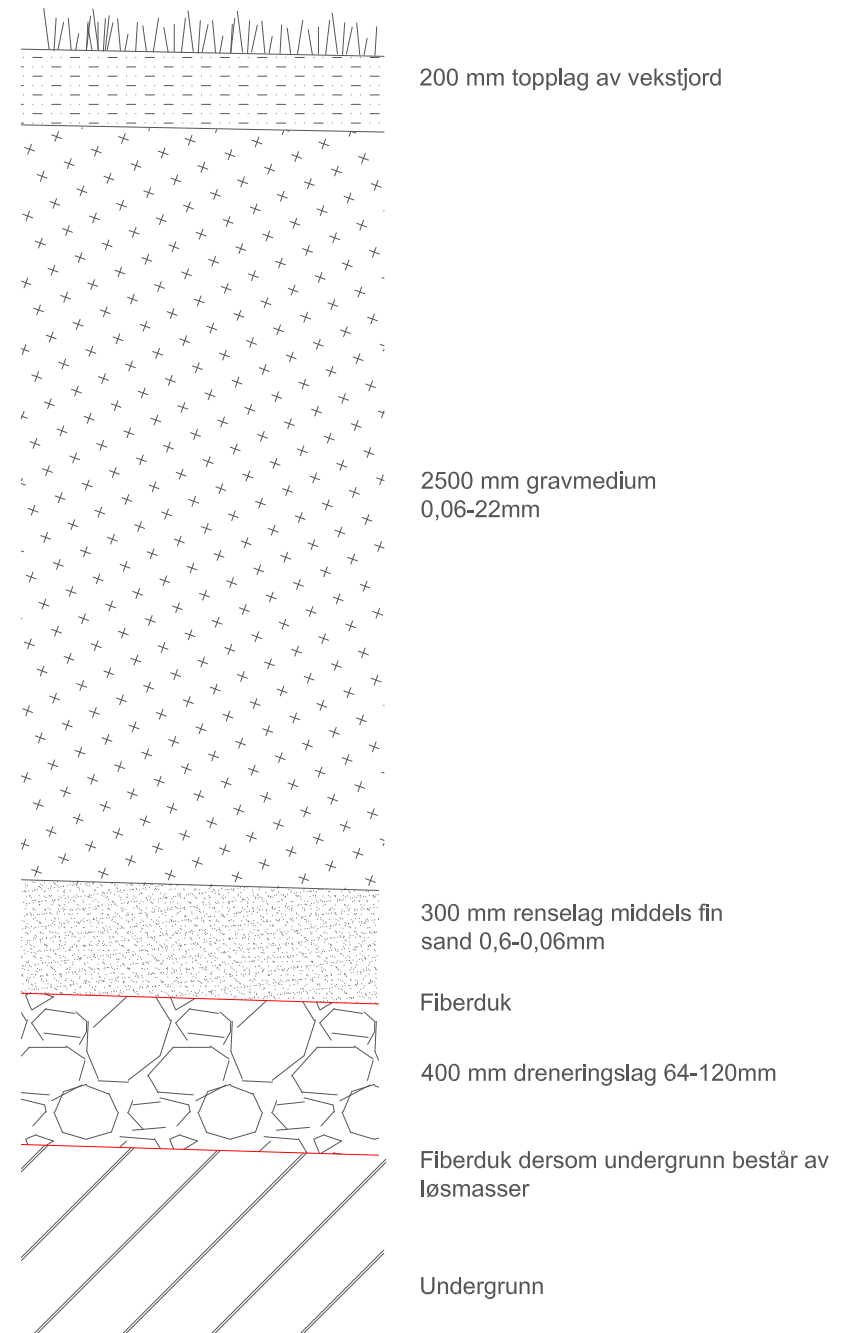
I konvensjonell asfalt benyttes svart bitumen fra råolje men det er også mulig å benytte syntetisk olje som enten kan tilsettes farge eller beholdes klar. Dette gir et helt annet uttrykk enn den "svarte" asfalten.

Masteroppgave ved ILP Ingvild Foldøy Grutle	Tegning: Oppbygning dekker1
	Format: A3
	Utgivelsesår: våren 2013

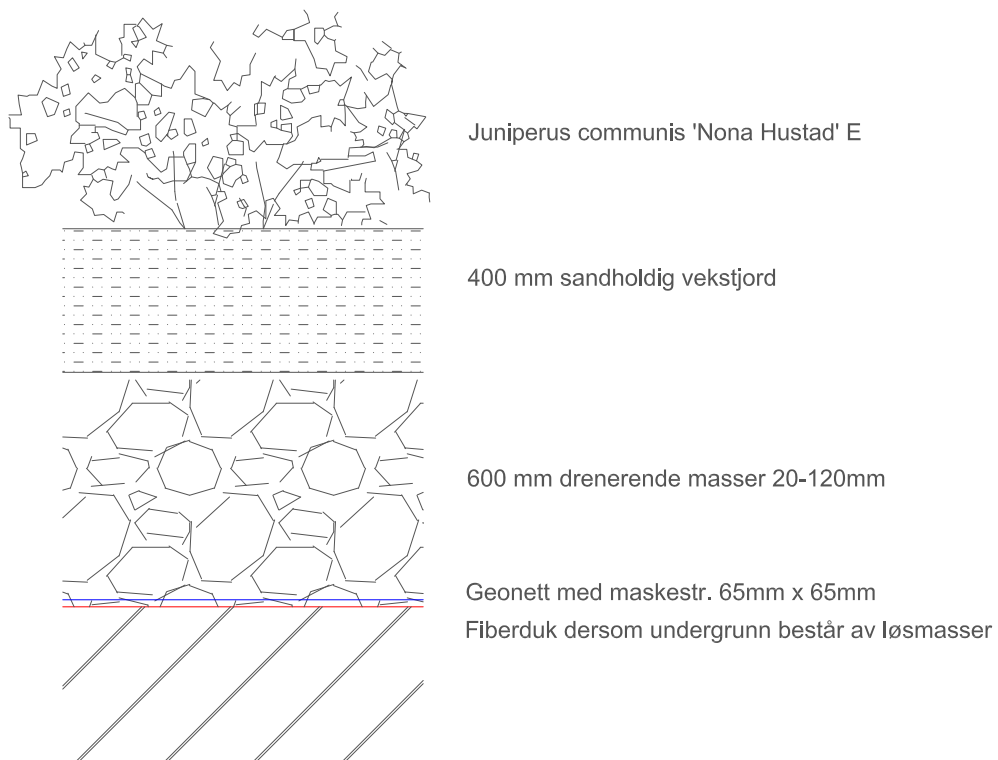
OPPBYGNING UNDER TRÆRNE

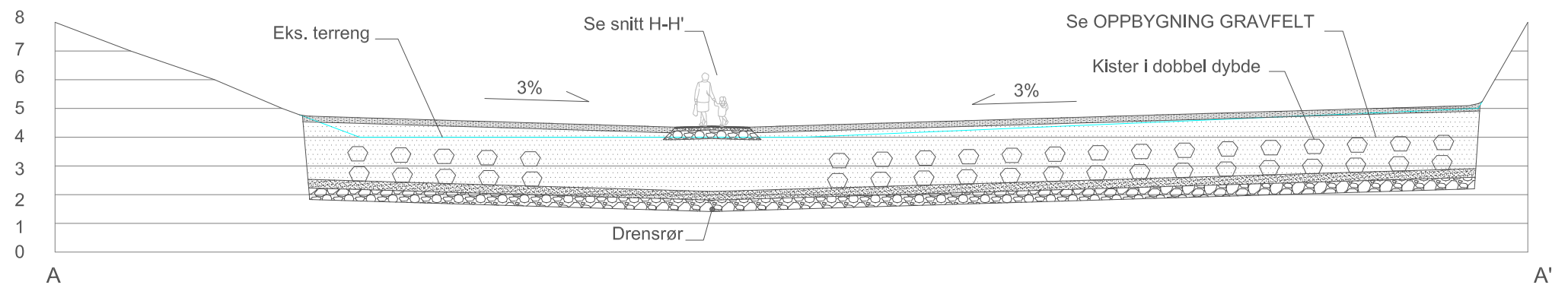
OPPBYGNING GRAVFELT

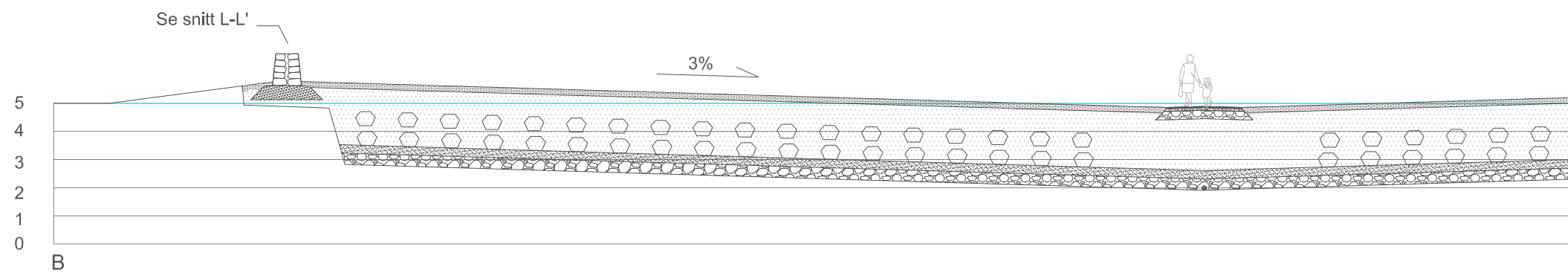
OPPBYGNING PLANTEFELT P-PLASS

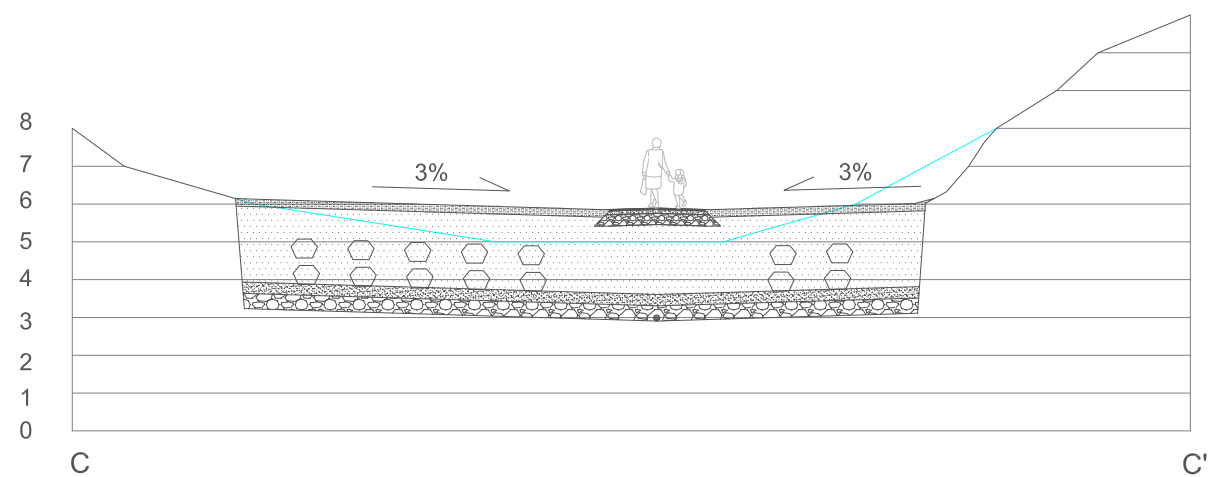
SNITT A-A' GRAVFELT
M 1:200

SNITT B-B' GRAVFELT
M 1:200

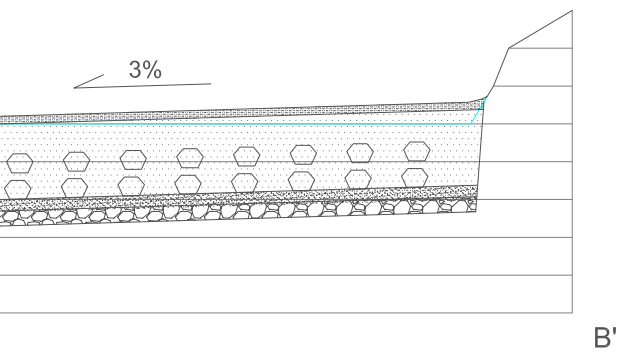

SNITT C-C' GRAVFELT
M 1:200

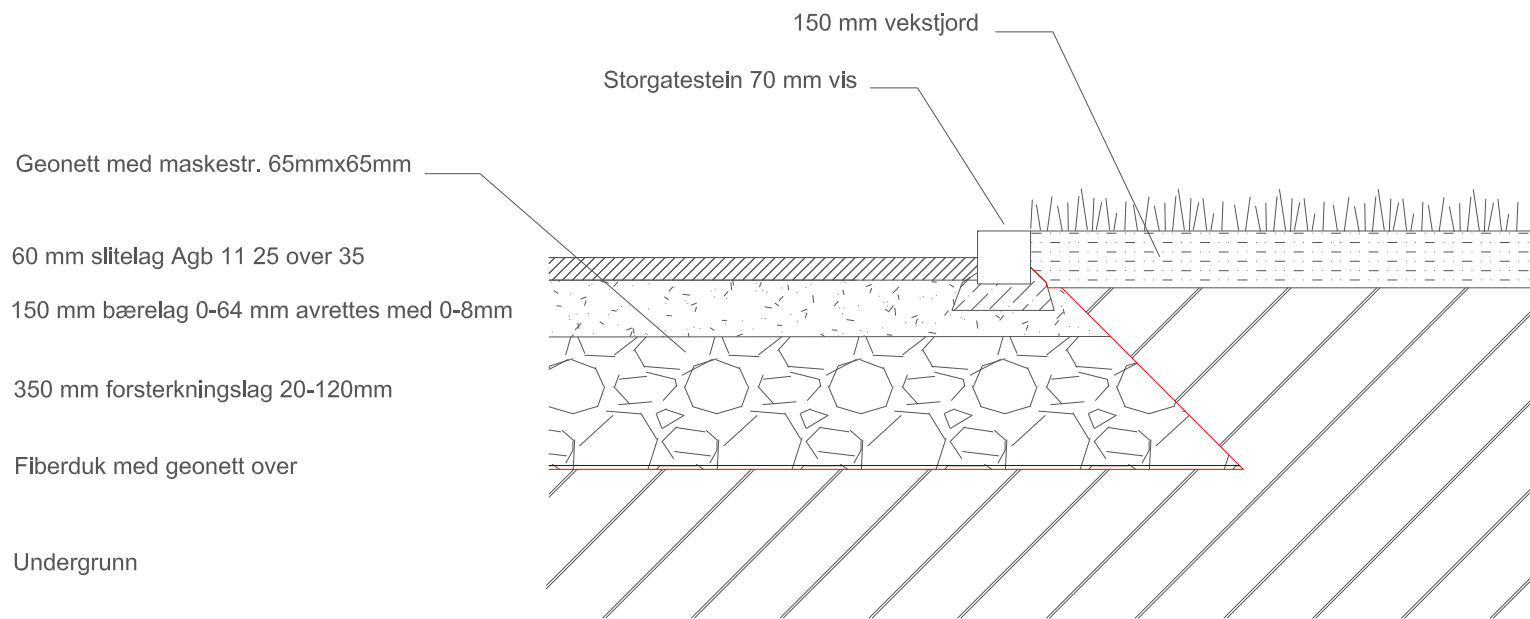

Masteroppgave ved ILP
Ingvild Foldøy Grutle

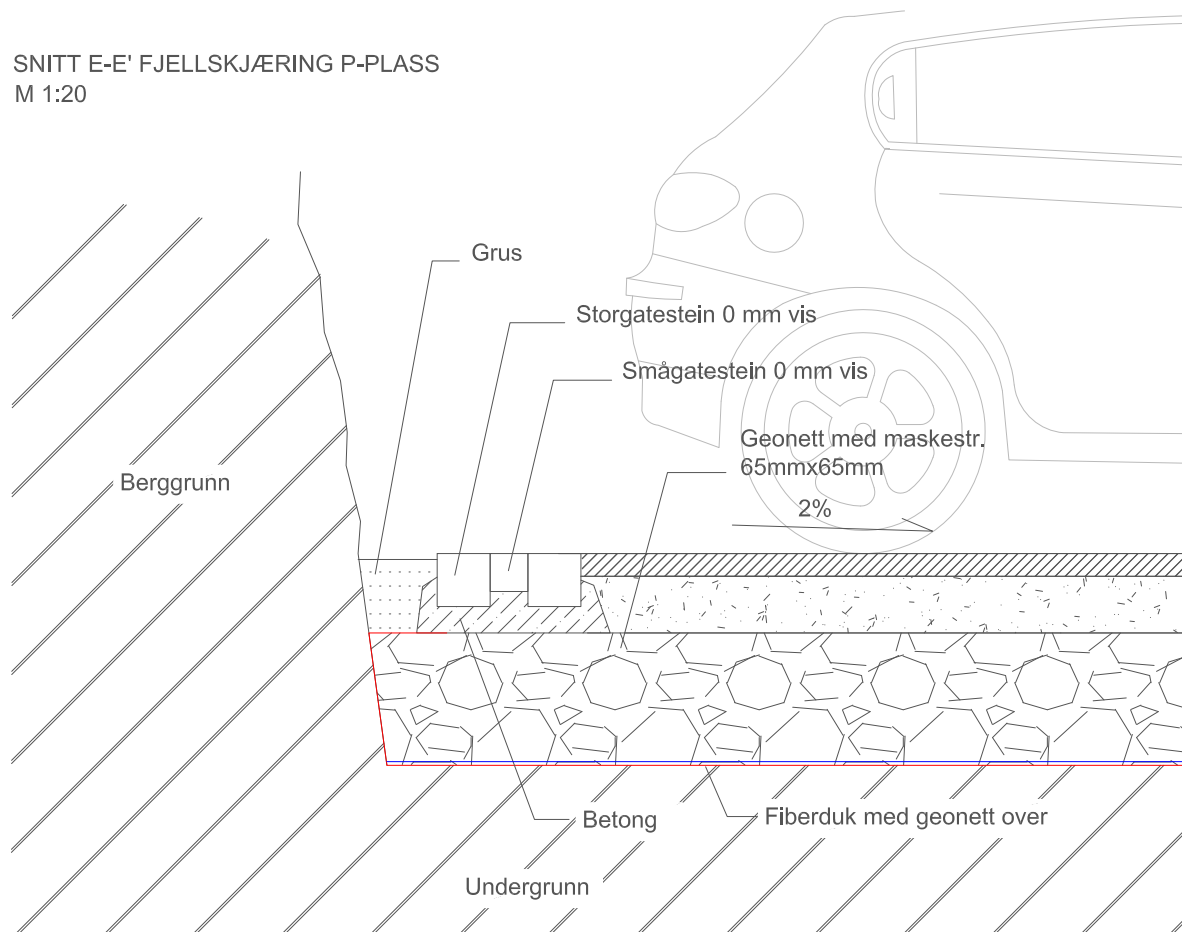
Tegning: Oppbygning gravfelt
Format: A3
Utgivelsesår: våren 2013

SNITT D-D' KANTAVSLUTNING MOT GRESS P-PLASS
M 1:20

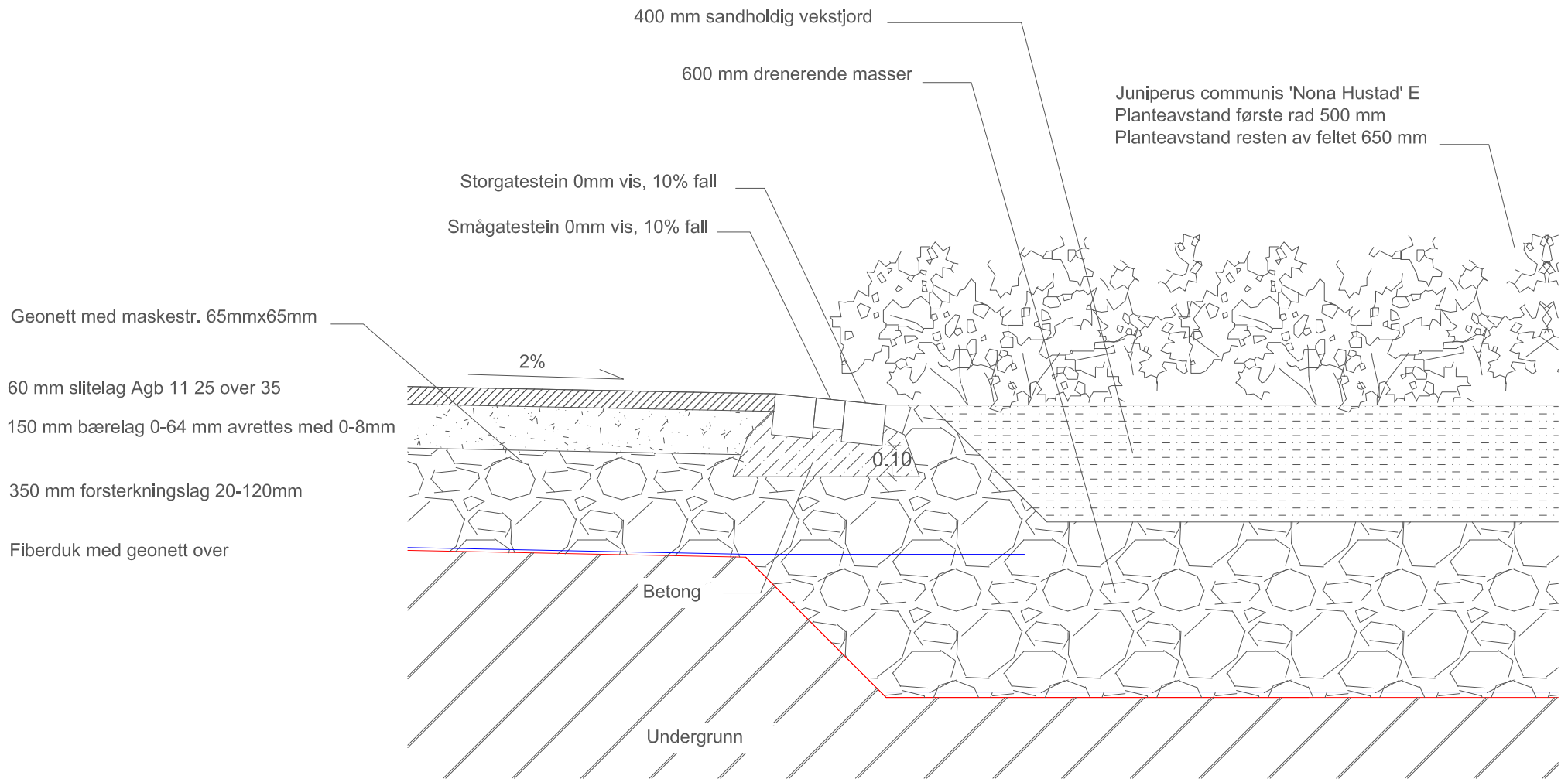
SNITT E-E' FJELLSKJÆRING P-PLASS
M 1:20

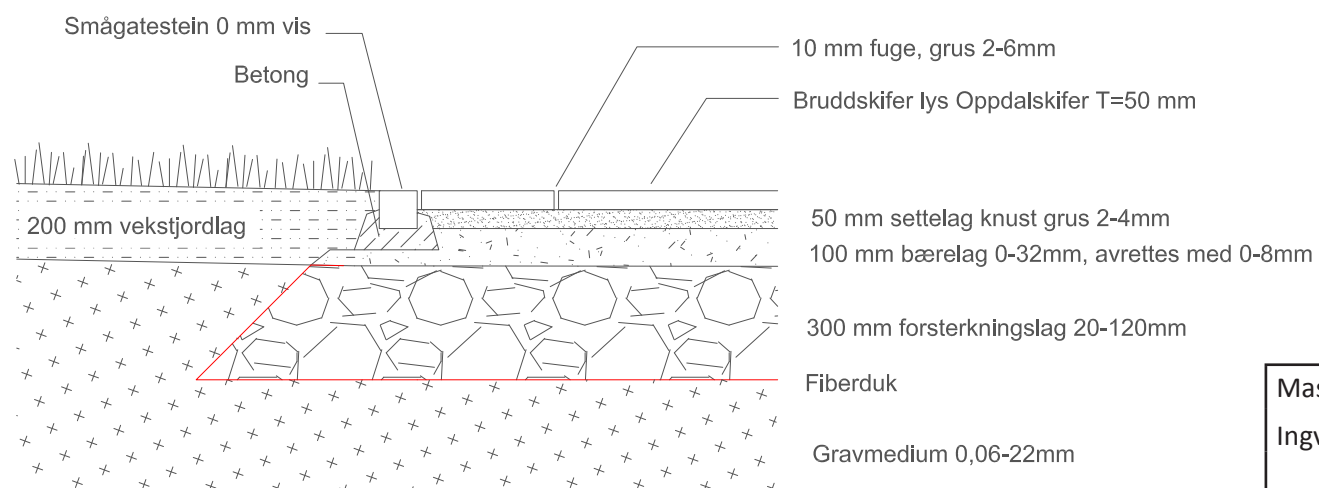
Masteroppgave ved ILP
Ingvild Foldøy Grutle

Tegning: Kantavslutninger 1
Format: A3
Utgivelsesår: våren 2013

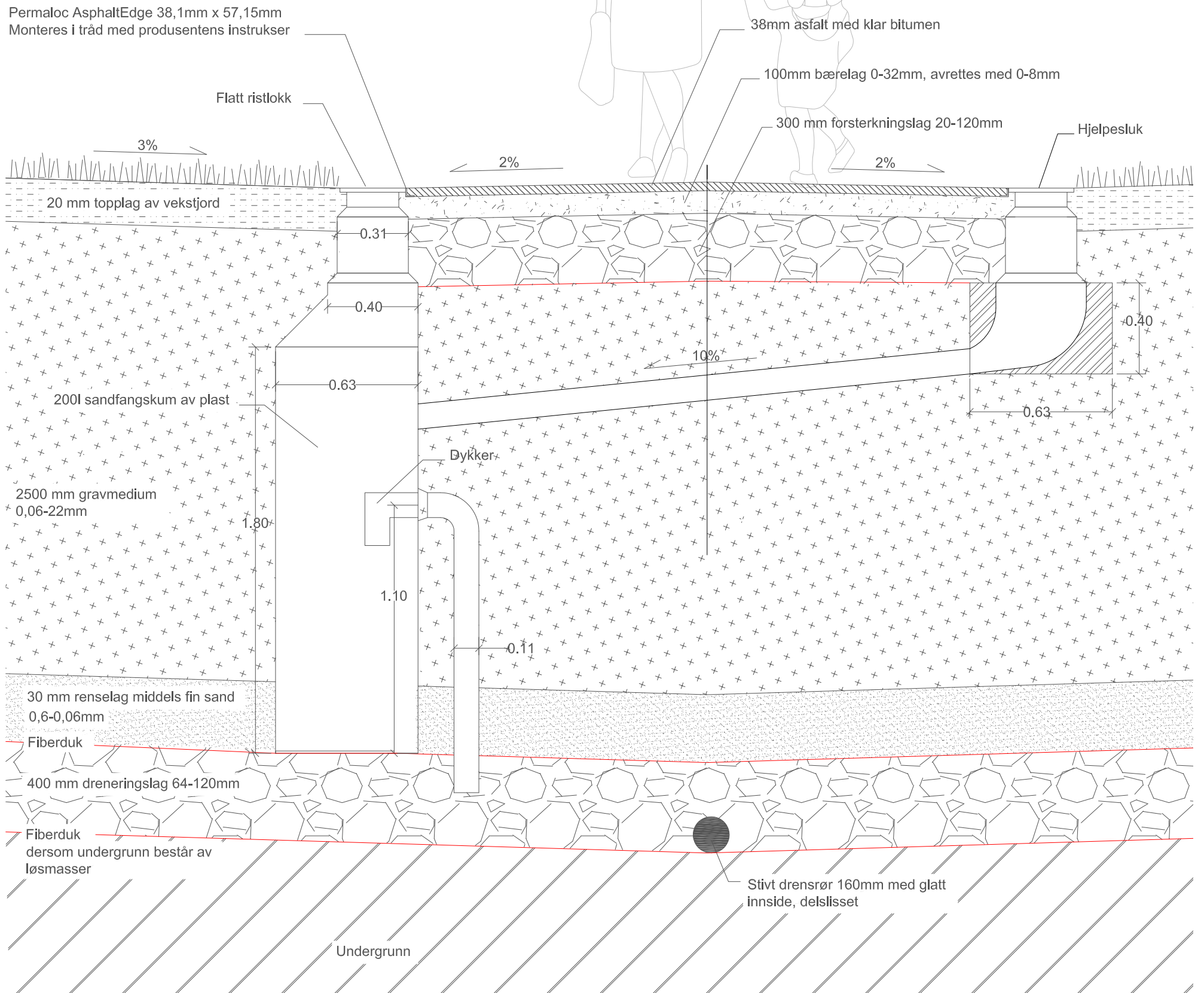
SNITT F-F' FORDRØYENDE PLANTEFELT P-PLASS
M 1:20

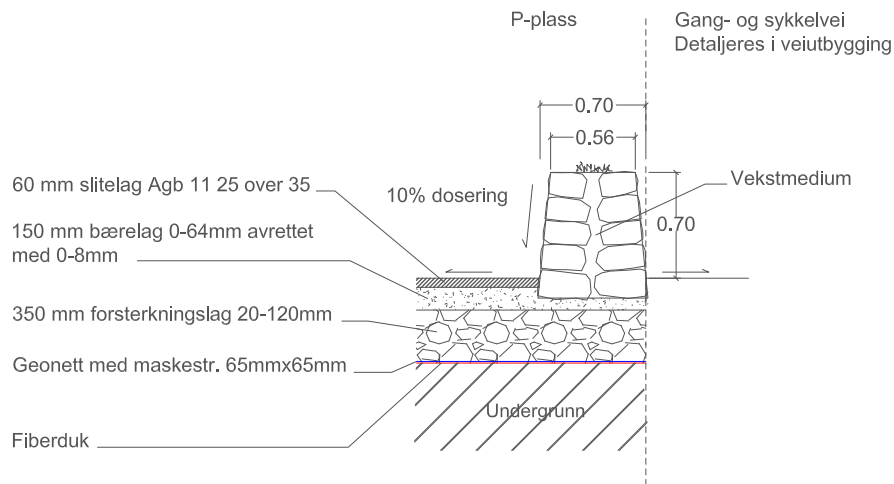
SNITT G-G' KANTAVSLUTNING VANN- OG AVFALLSPOST
M 1:20

Masteroppgave ved ILP Ingvild Foldøy Grutle	Tegning: Kantavslutninger 2
	Format: A3
	Utgivelsesår: våren 2013

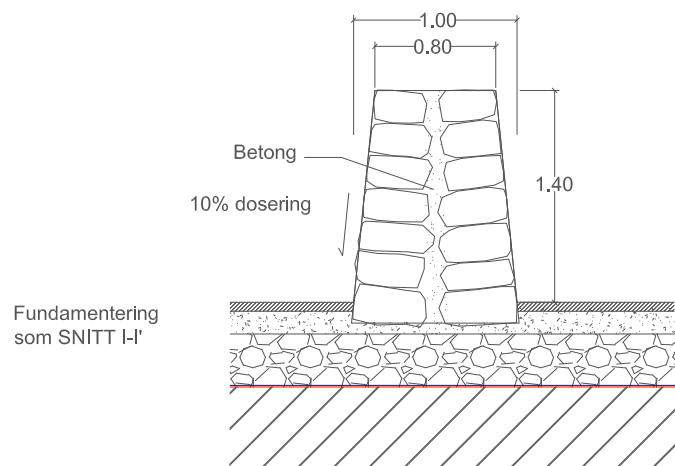
PRINSIPPSNITT I-I' LAV MUR PÅ P-PLASS
M 1:50

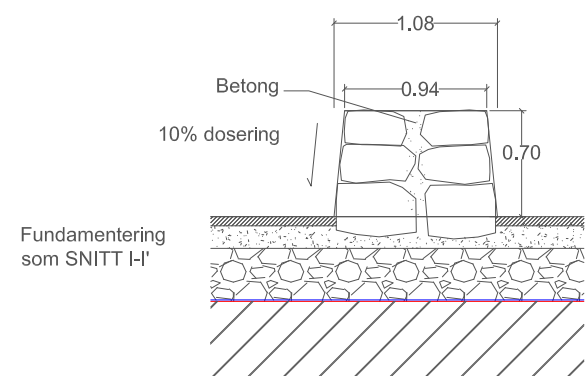
Bilde 20: Eksempel på mur med beplantning

Murene skal ha et strengt uttrykk og stedvis være beplantet med bergknapp

PRINSIPPSNITT J-J' HØY MUR PÅ P-PLASS/DRIFT
M 1:50

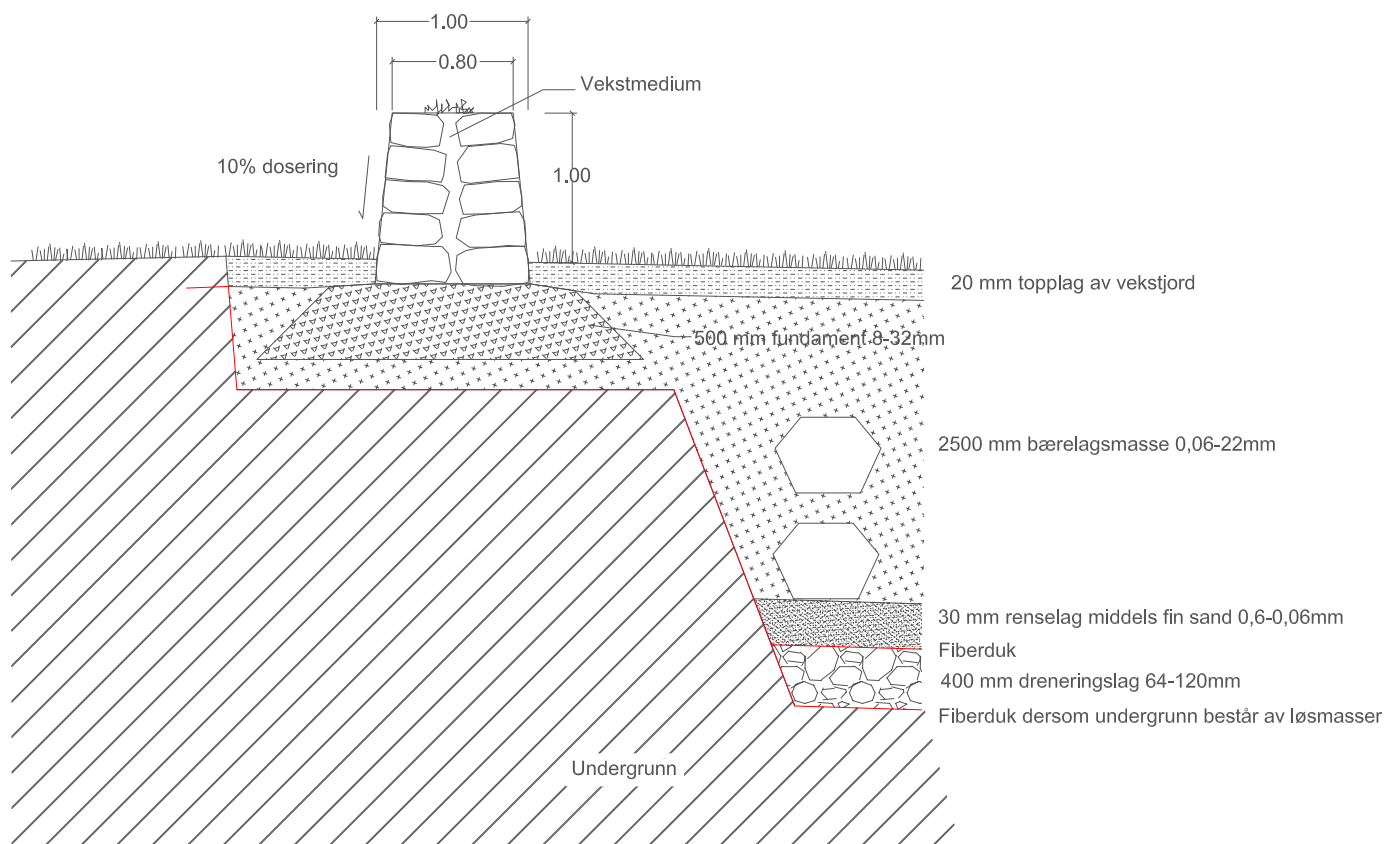

PRINSIPPSNITT K-K' LAV MUR PÅ P-PLASS/DRIFT
M 1:50

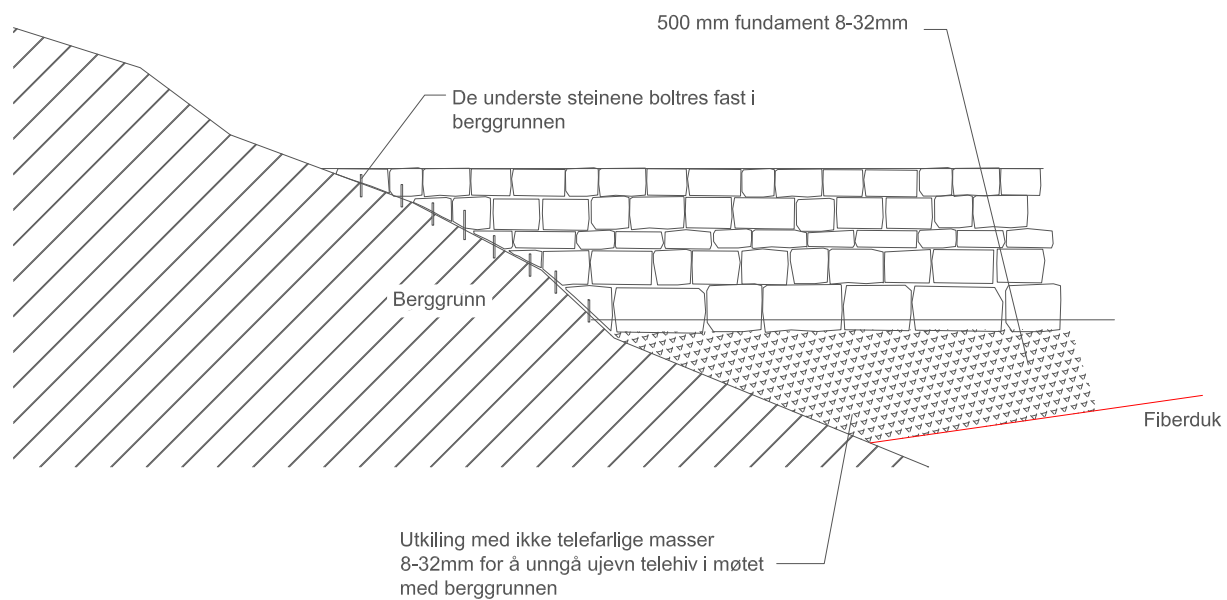

Masteroppgave ved ILP Ingvild Foldøy Grutle	Tegning: Detalj mur 1
	Format: A3
	Utgivelsesår: våren 2013

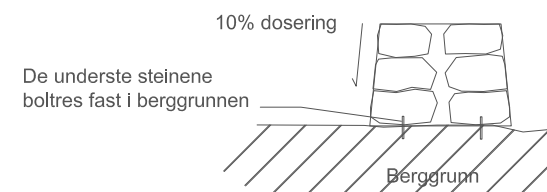
PRINSIPPSNITT L-L' MUR SOM FUNGERER SOM GJERDE
M 1:50

PRINSIPPSNITT M-M' HVORDAN MUREN SKAL MØTE KOLLENE
M 1:50

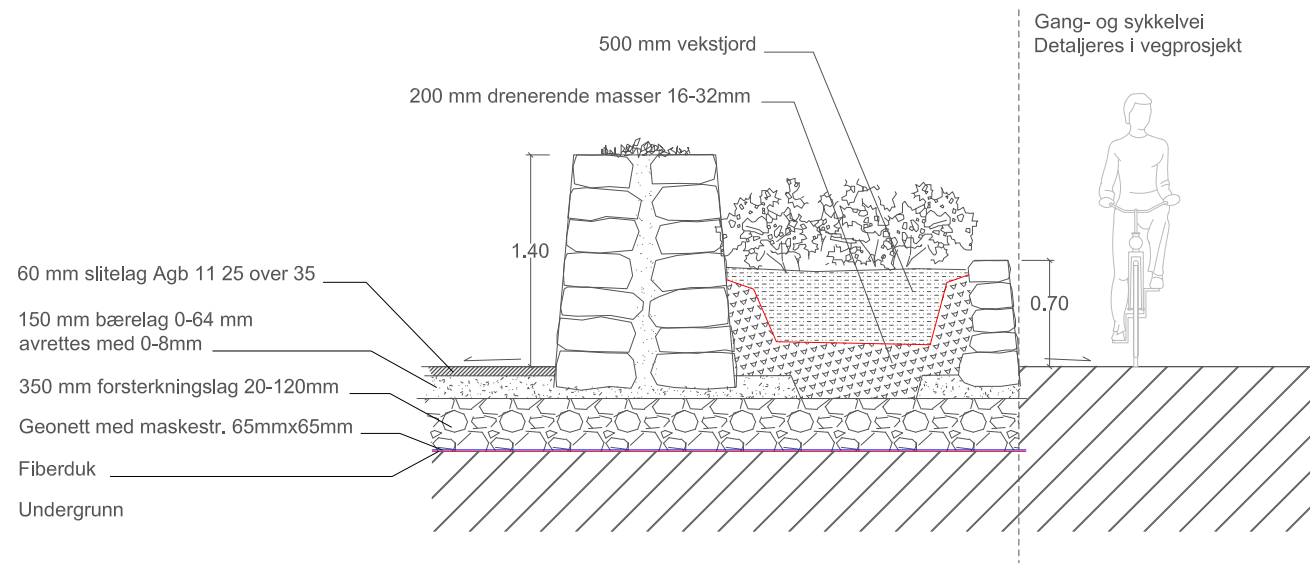

PRINSIPPSNITT N-N' HVORDAN MUREN SKAL MØTE KOLLENE
M 1:50

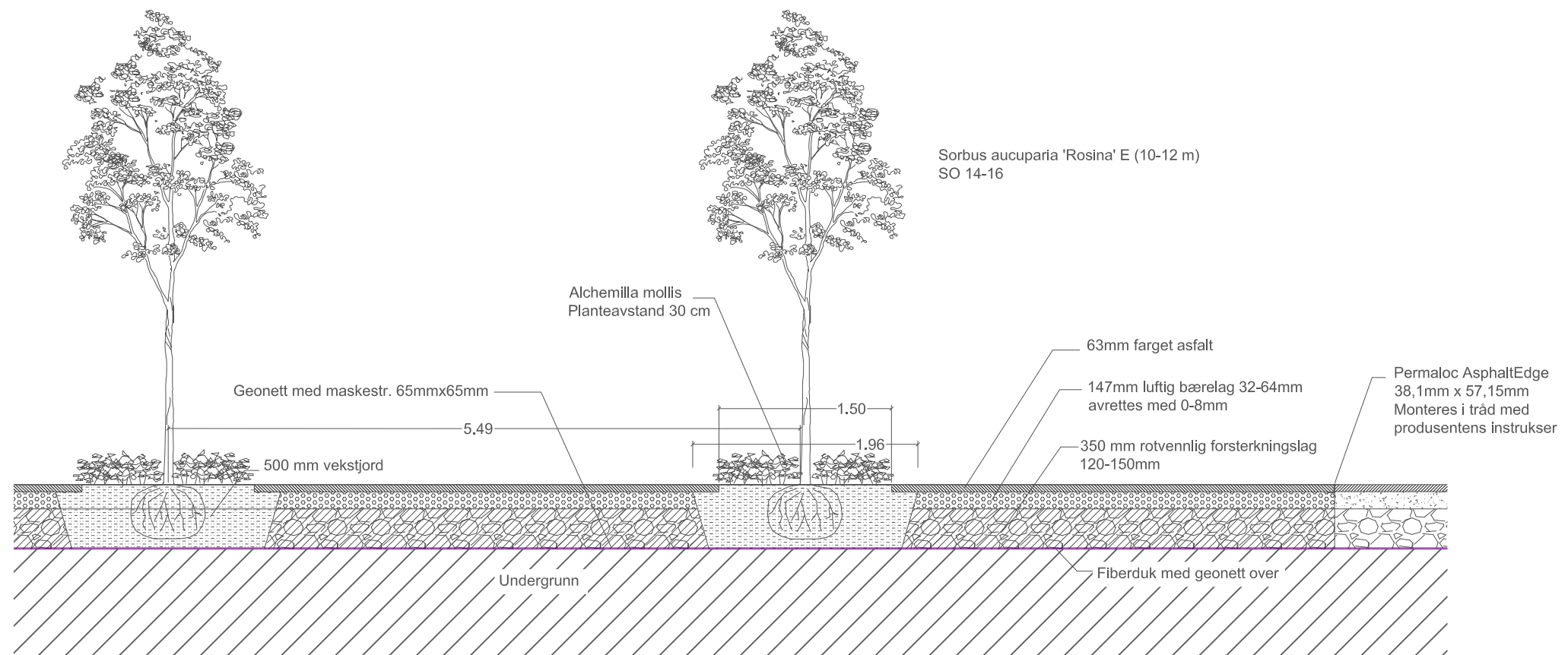

Masteroppgave ved ILP	Tegning: Detalj mur 2
Ingvild Foldøy Grutle	Format: A3
	Utgivelsesår: våren 2013

SNITT O-O' PLANTEFELT MED MUR
M 1:50

SNITT P-P' TREPLANTING
M 1:50

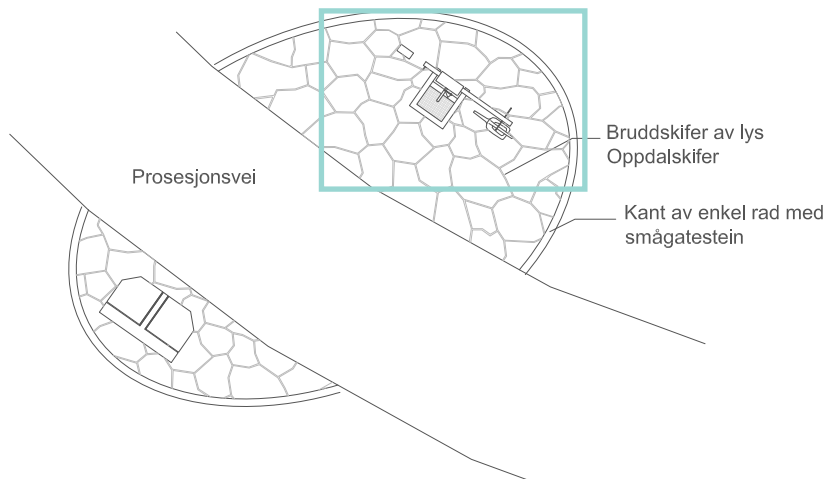
Masteroppgave ved ILP
Ingvild Foldøy Grutle

Tegning: Detalj beplantning

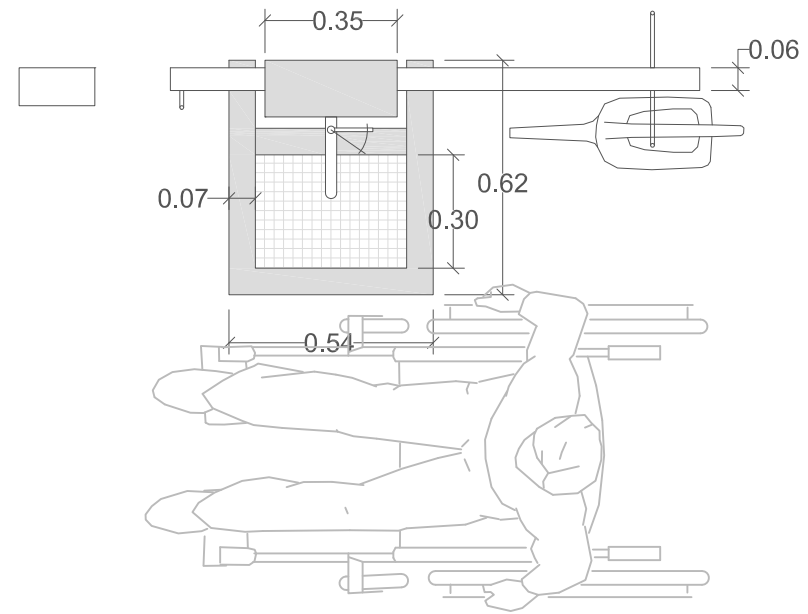
Format: A3

Utgivelsesår: våren 2013

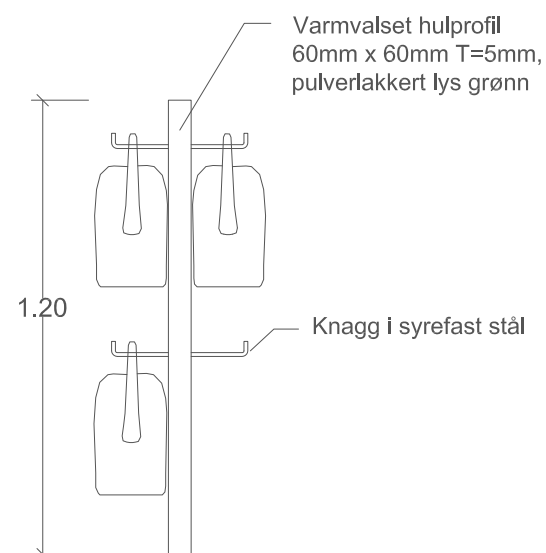
PLAN VANN- OG AVFALLSPOST
M 1:100

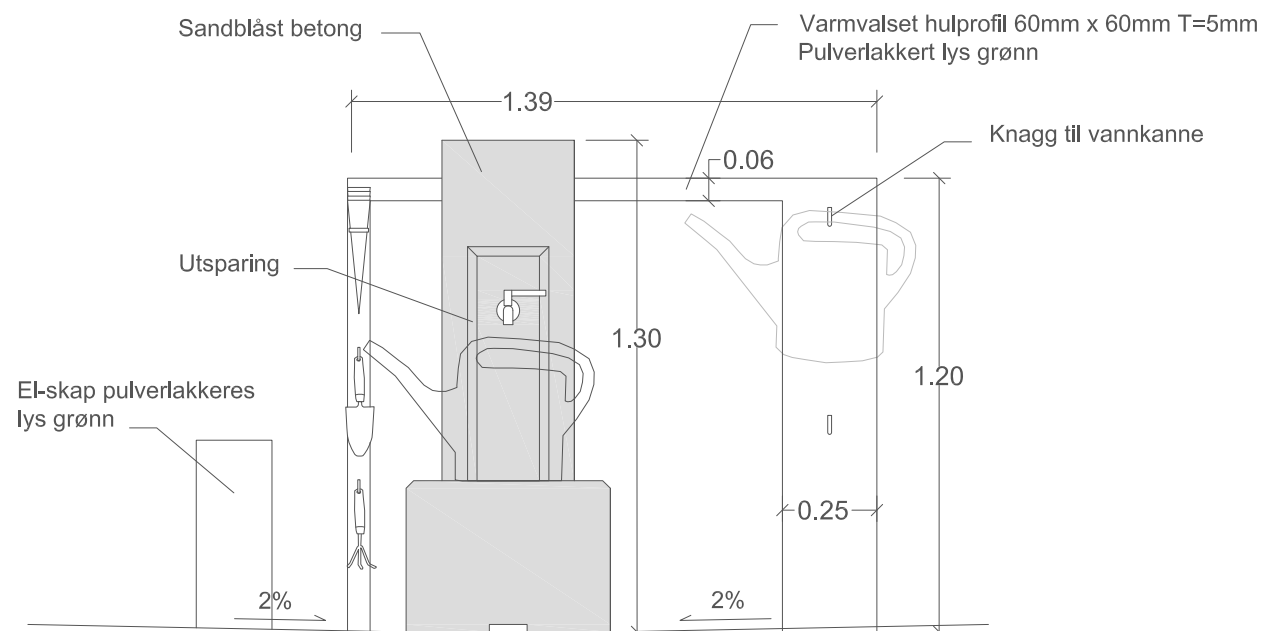
PLAN VANNPOST
M 1:20

OPPRISS VANNKANNESTATIV
M 1:20

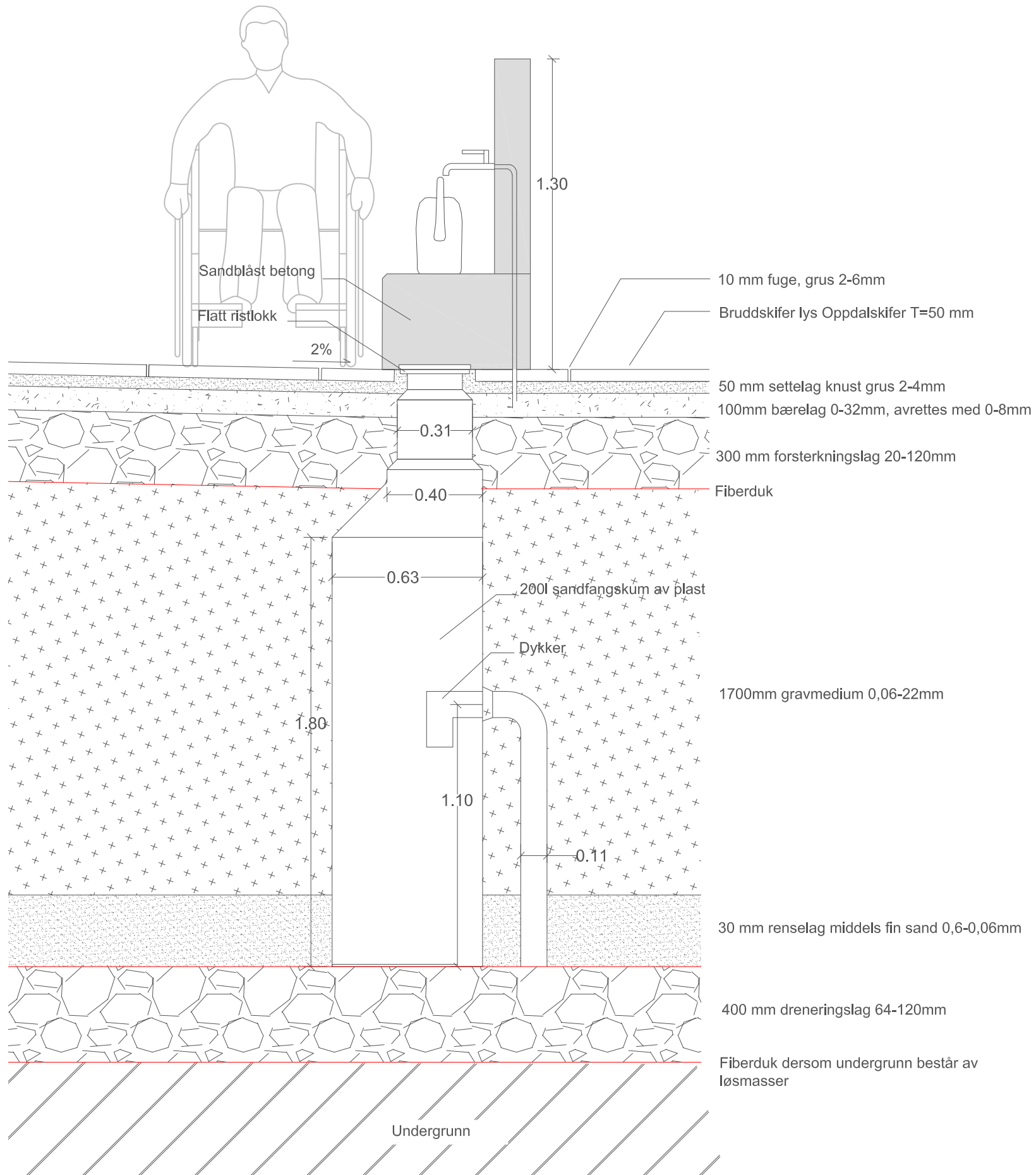
OPPRISS VANNPOST FRONT
M 1:20

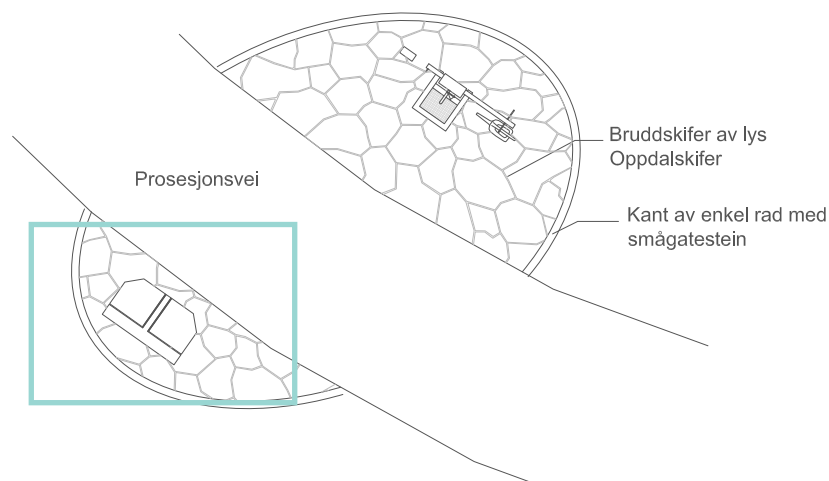
Fundamentering som OPPRISS VANNPOST SIDE

Masteroppgave ved ILP Ingvild Foldøy Grutle	Tegning: Detalj vannpost 1
	Format: A3
	Utgivelsesår: våren 2013

Masteroppgave ved ILP	Tegning: Detalj vannpost 2
Ingvild Foldøy Grutle	Format: A3
	Utgivelsesår: våren 2013

PLAN VANN- OG AVFALLSPOST
M 1:100

Masteroppgave ved ILP
Ingvild Foldøy Grutle

Tegning: Detalj avfallsbeholder

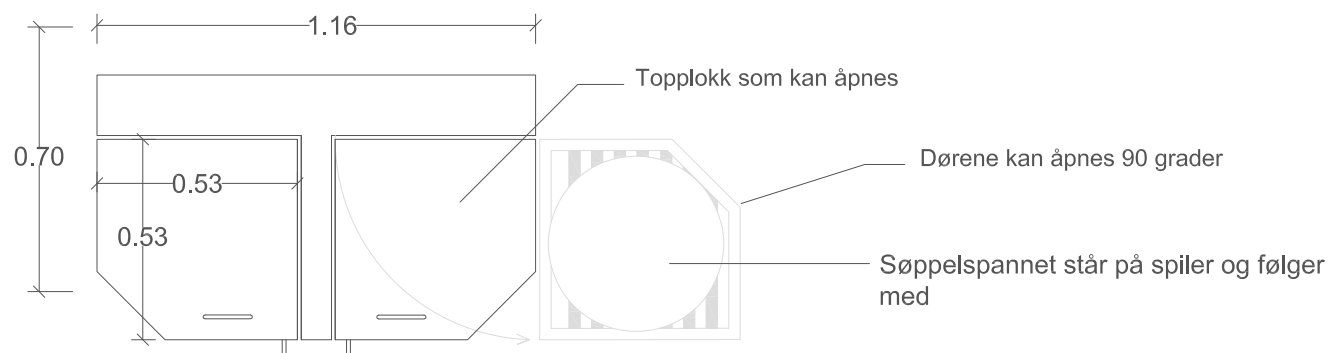
Format: A3

Utgivelsesår: våren 2013

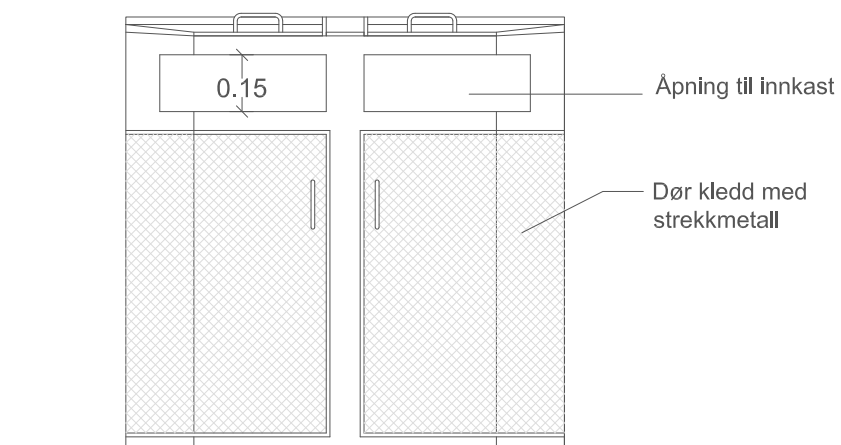
Jeg har videreutviklet BIKAB avfallsbeholdere ved å tilføre åpning for innkast. Utsiden, inkludert strekkmetallet, skal ha farge lys grønn. Innsiden skal ha fargen mørk grønn.

PLAN AVFALLSBEHOLDER
M 1:20

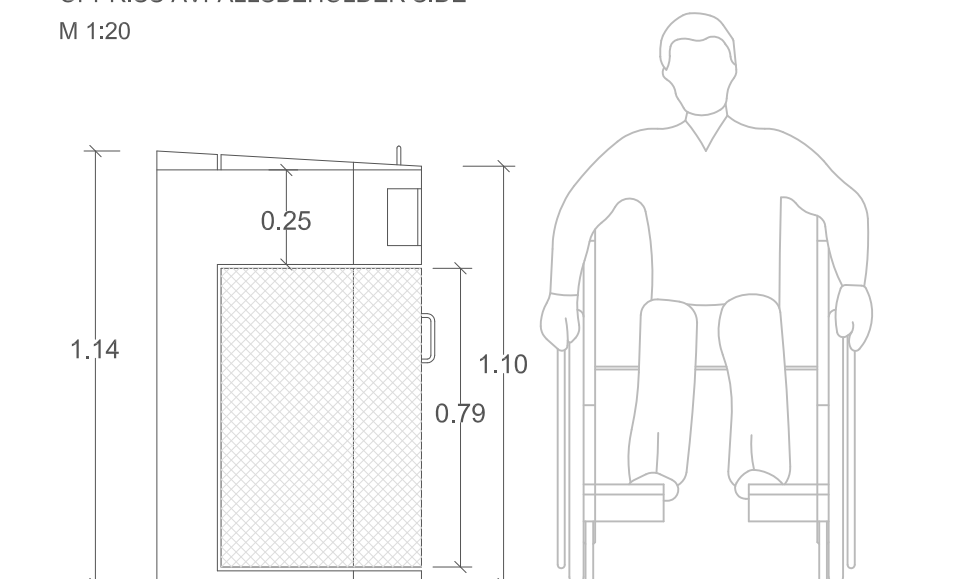

OPPRISS AVFALLSBEHOLDER FRONT
M 1:20

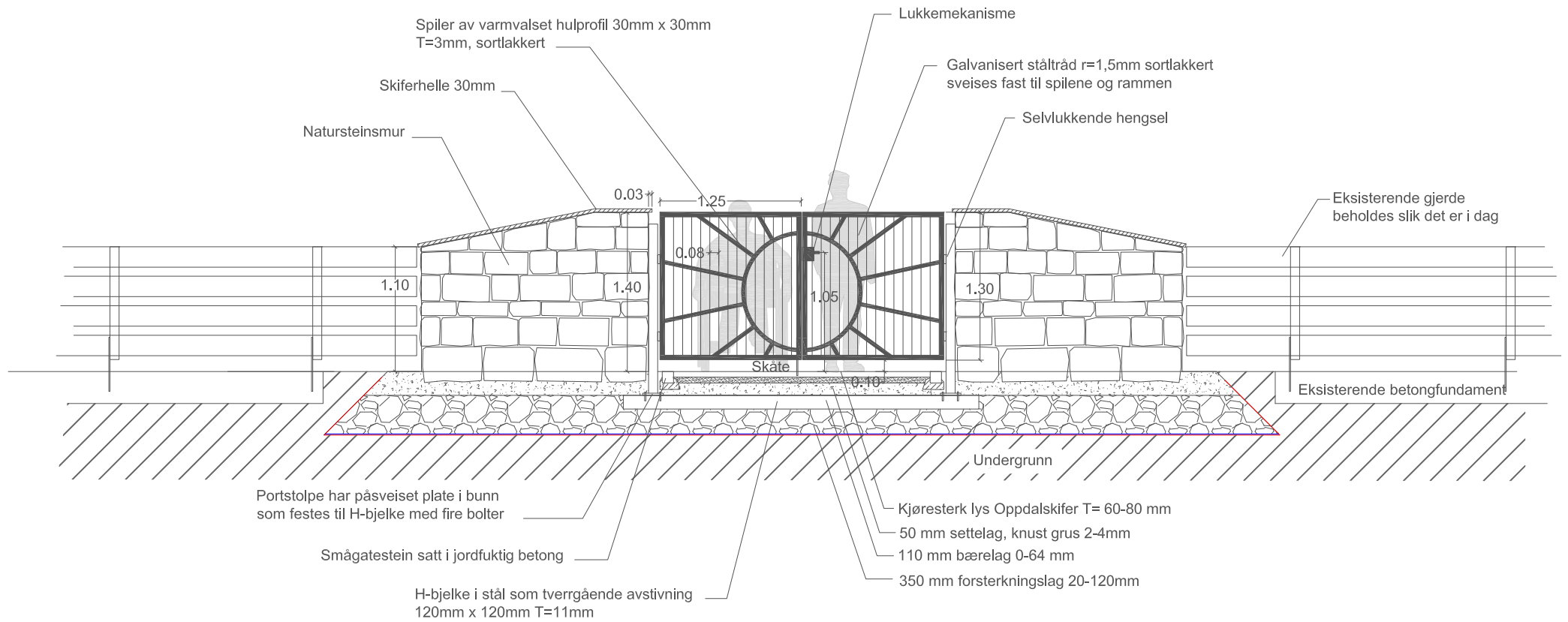
Fundamentering som SNITT G-G'

OPPRISS AVFALLSBEHOLDER SIDE
M 1:20

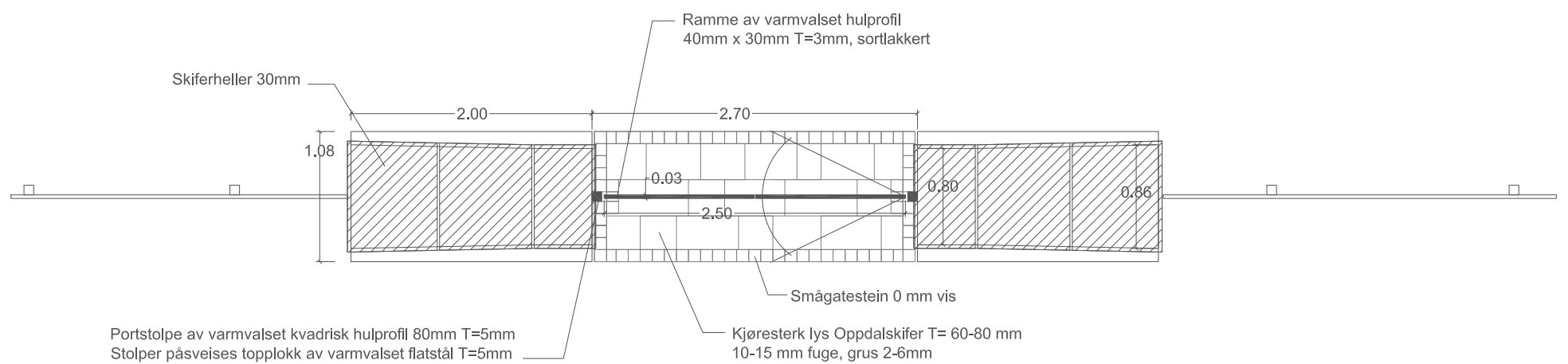

Fundamentering som SNITT G-G'

OPPRISS PORT 1
M 1:50

PLAN PORT 1
M 1:50

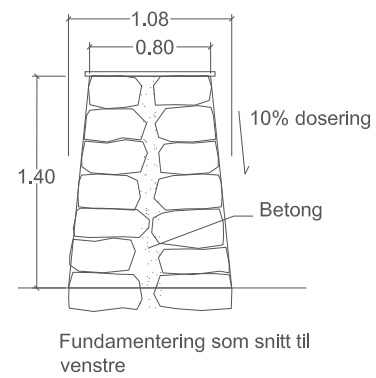
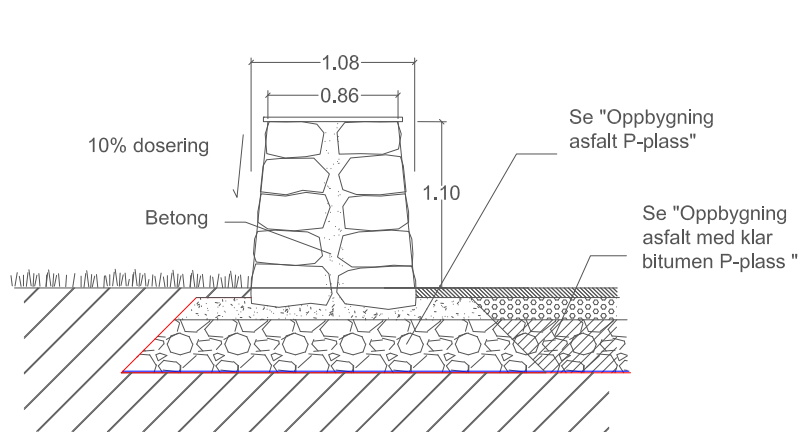
Masteroppgave ved ILP
Ingvild Foldøy Grutle

Tegning: Detalj port 1

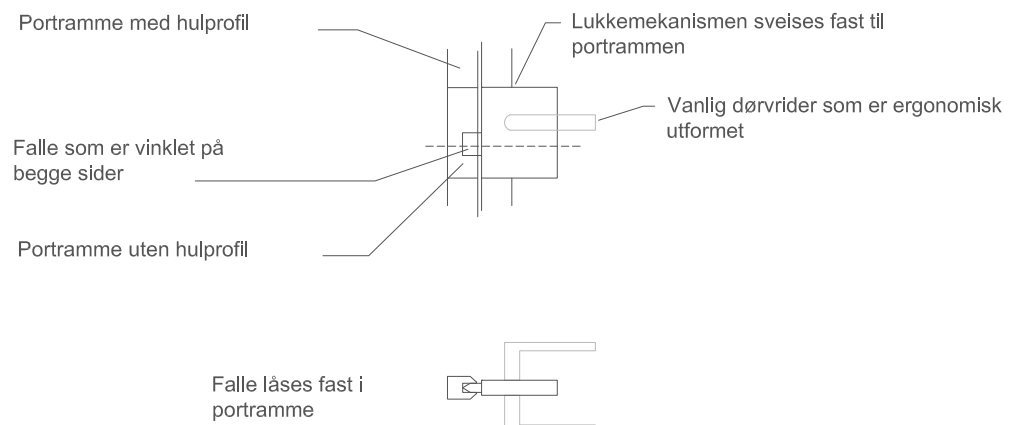
Format: A3

Utgivelsesår: våren 2013

SNITT PORT 1
M 1:50

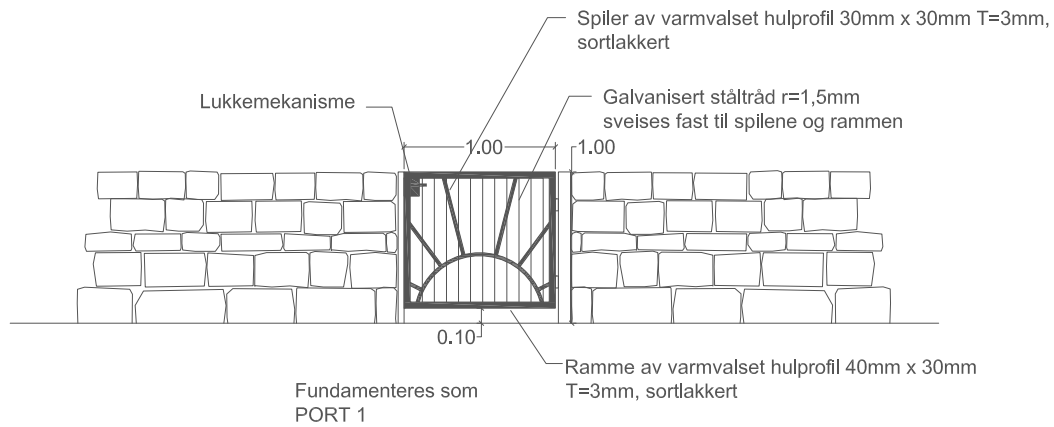

PRINSIPP FOR LUKKEMEKANISME
M 1:10

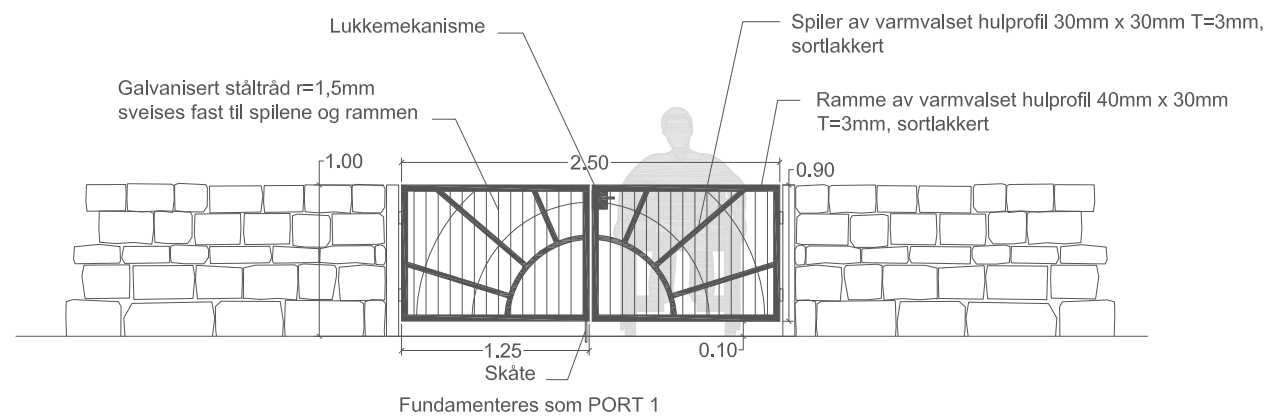

Masteroppgave ved ILP	Tegning: Detalj port 1b
Ingvild Foldøy Grutle	Format: A3
	Utgivelsesår: våren 2013

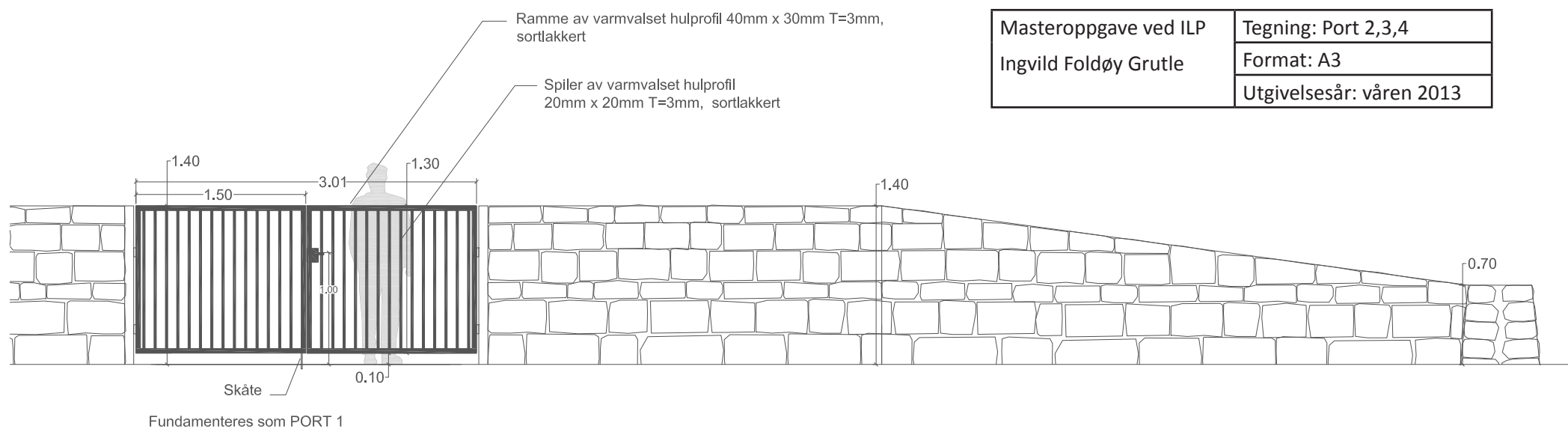
OPPRISS PORT 2
M 1:50

OPPRISS PORT 3
M 1:50

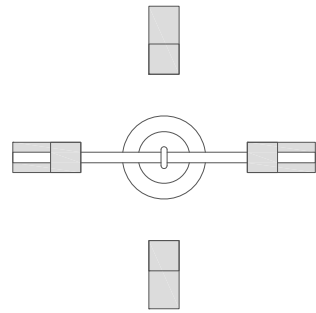

OPPRISS PORT 4
M 1:50

Masteroppgave ved ILP	Tegning: Port 2,3,4
Ingvild Foldøy Grutle	Format: A3
	Utgivelsesår: våren 2013

PLAN KLOKKETÅRN
M 1:50

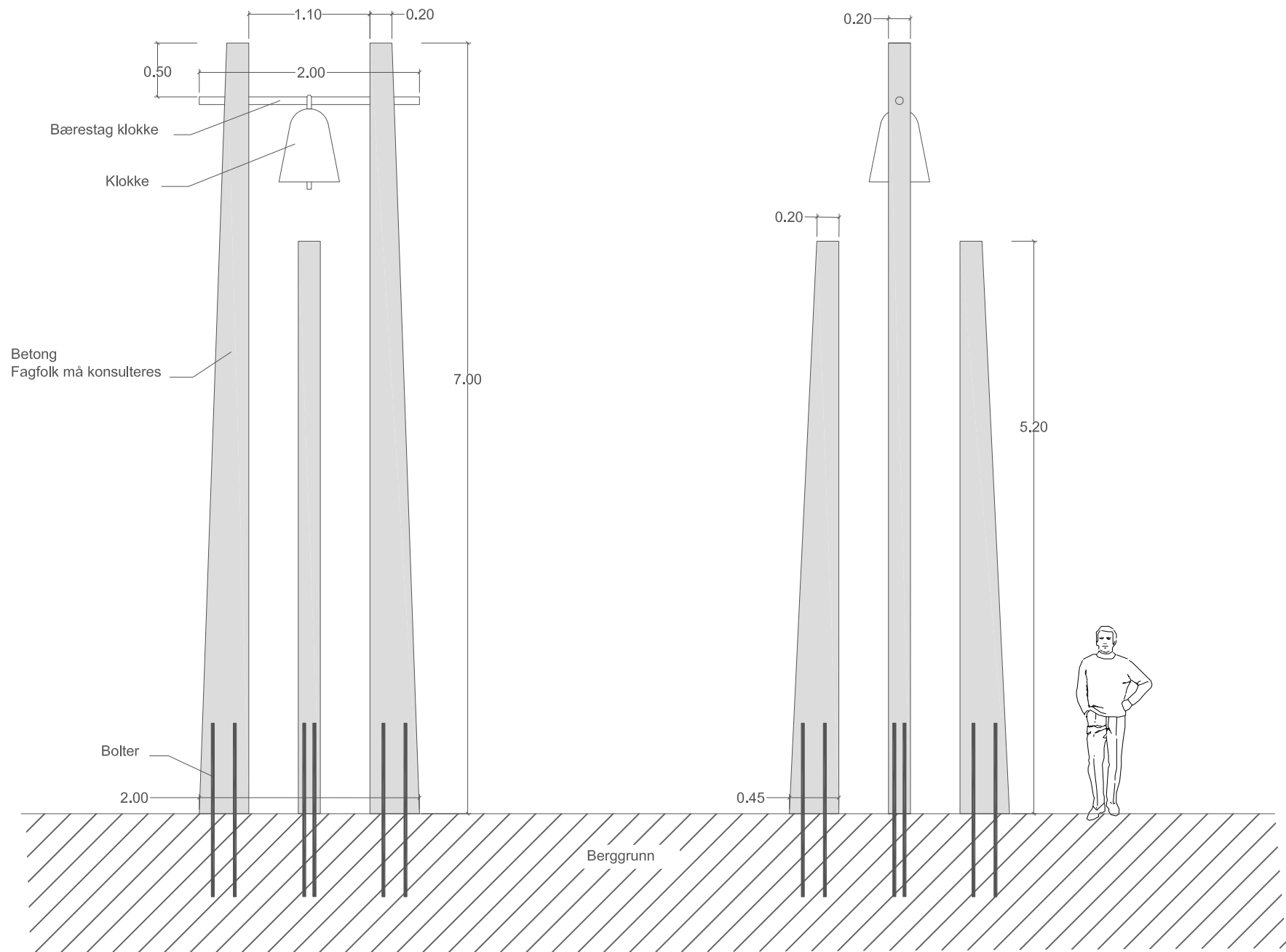

Masteroppgave ved ILP	Tegning: Detalj klokketårn
Ingvild Foldøy Grutle	Format: A3
	Utgivelsesår: våren 2013

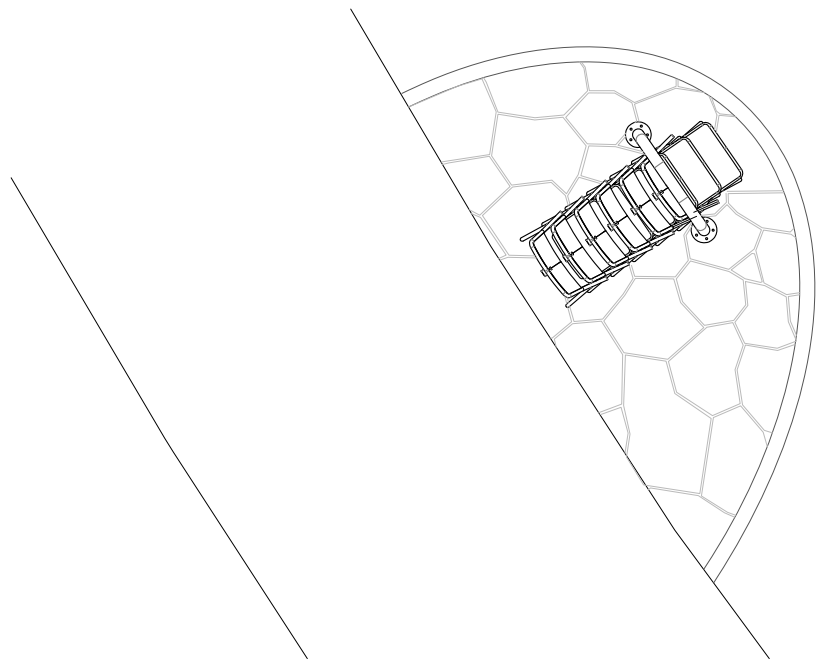
El-skap og kabler plasseres på den minst synlige siden av klokketårnet, det vil si mot vest.

Fagfolk må konsulteres angående oppheng og tilkobling av klokka.

OPPRISS KLOKKETÅRN
M 1:50

PLAN PUNKT FOR STOLER
M 1:50

Masteroppgave ved ILP
Ingvild Foldøy Grutle

Tegning: Detalj punkt for stoler

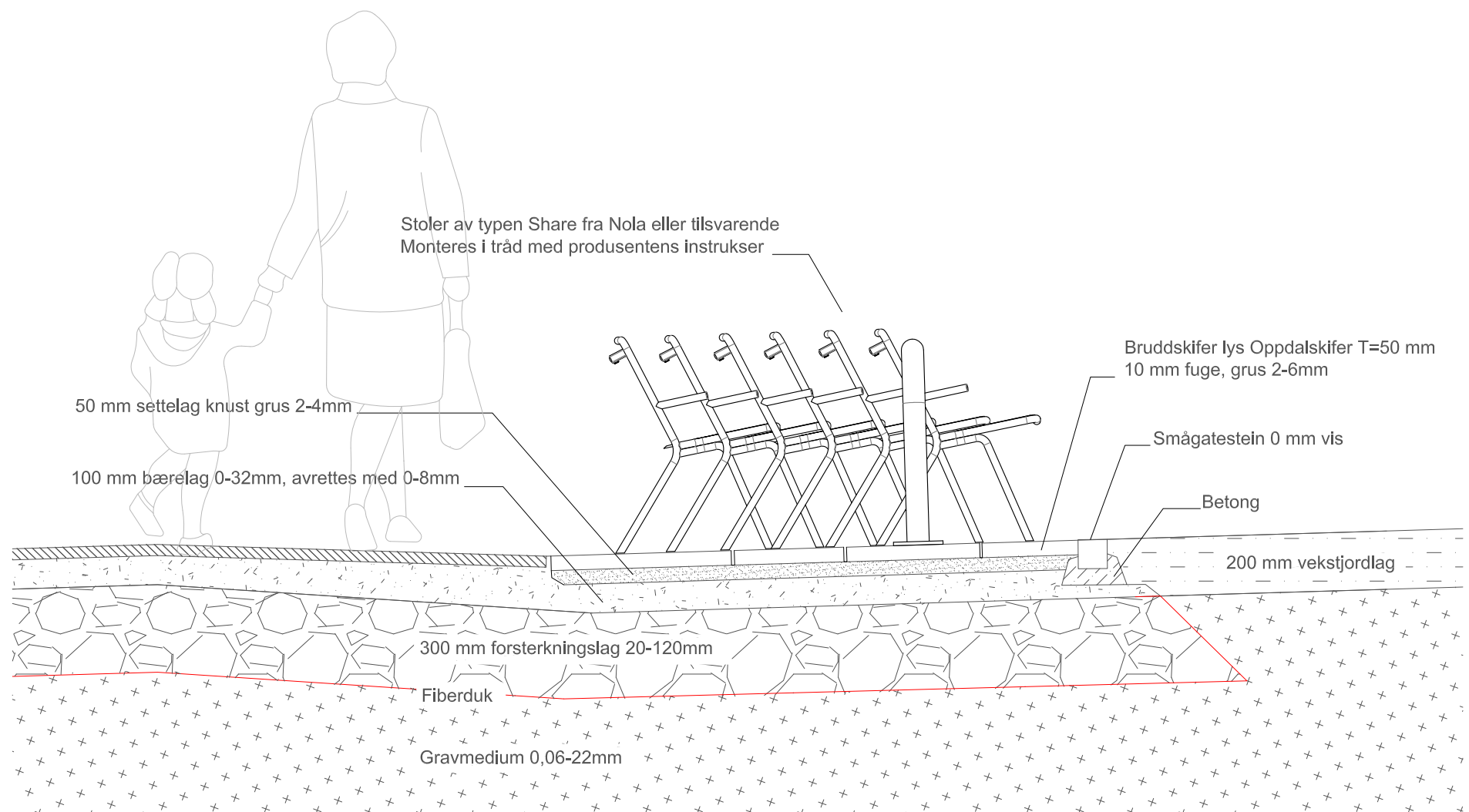
Format: A3

Utgivelsesår: våren 2013

Bilde 23: Stolene "Share" fra Nola har samme låsprinsipp som handlevogner med myntpant og står stablet fast til en bue.

OPPRISS PUNKT FOR STOLER
M 1:20

KAP 4 OPPSUMMERING I EN TABELL

SALME I MARS

Å SOL, DU SENDE KVITE
BREV OM LYS OG LYSER
FRA UNIVERS, KOR LITE
E KJENT. VÅR JORD, DI SYSTER
I HIMLAROMMÅ BLÅ,
KAN SKIMTA VÅREN VINKA NÅ
FRA FJERNE STJERNEKYSTER.

OG SNØ OG KALDE DAGAR
DRAR MED TANKAR SKITNE
VEKK FRA SINN OG HAGAR.
OG SOM ET VÅRENS VITNE
EI SNØKLOKKA AV REIN
FRYD STÅR PÅ SITT GRØNNE BEIN.
VELSIGNE DEG, DU LITNE!

JA, SOL OG VÅR SÅ DRIVE
FUGLANE TE STREVET.
DI BYGGE REIR AV SIVET
MENS SUNNAVINDEN LEVE.
HA TAKK, DU GULE SOL
FRA KVITVEIS OG FRA BLYG FIOR
OG ALT SÅ FINS I LIVET!

- KOLBEIN FALKEID

OPPSUMMERING

- KRAV OG ANBEFALINGER I TABELL

Selv om en gravplass skal følge samme lover og krav som andre offentlige uteområder, gjør dens funksjon den til et spesielt anlegg. Her går ikke den universelle utformingen bare på tilrettelegging for svaksynte eller bevegelseshemmede, det går også på de sørgende. Man har ikke lyst til å bli våt på bukse når man fyller vannkanna for å vanne blomstene på graven til ens nylig avdøde ektemann. Dette tilsier at det må tas spesielle hensyn både med tanke på sette nye krav og å slippe eksisterende krav. For eksempel vil ikke behovet for ledelinjer være like mye tilstede her hvor gangadkomsten som regel skiller seg klart ut fra gressfeltene. Det er heller ikke vanlig å ha mye belysning på en gravplass da dette ikke skal være et område man oppholder seg etter mørkets frembrudd. Gravplassens funksjon krever derimot at en tenker på en del andre ting i forhold til bruken av den. For eksempel det faktum at folk ønsker å vanne blomstene på gravstedene til sine kjære eller det at det må være god tilgjengelighet for båreprosesjonen. Fravær av tilstrekkelig universell utforming kan gå utover den universelle sorgen og gjøre opplevelsen av «den siste reisen» og tiden etter vanskeligere enn den allerede er.

Det er viktig å ta med den universelle utformingen tidlig i planleggingen slik at den blir en integrert del av anlegget i stedet for ekstra tiltak som legges på til slutt. Det er også viktig å bruke sunn fornuft med tanke på hvilke krav som bør følges, og ha anleggets spesielle funksjon i bakhodet.

Tabellen er ment som et hjelpemiddel ved prosjektering av en ny gravplass. Den skal lette arbeidet med å integrere universell utforming i anlegget ved å gi en oversikt over de krav som må og bør følges. Den gjelder bare for uteområder og tar ikke for seg tilknytningen til bygninger.

Dokumentene jeg har sett på (i kronologisk rekkefølge i forhold til viktighet) er: Forskrift om tekniske krav til byggverk (Byggteknisk forskrift/TEK10) med tilhørende veileder, Norsk Standard NS 11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder: krav og anbefalinger og en sjekklister utarbeidet av Kirkeministeriet i Danmark (Tilgængelighed i folkekirken. u.å). I tillegg har ført opp noen egne synspunkter som er ment som et supplement til de tre andre instansene.

Tematisk inndeling i tabellen:

1. Generelt

Atkomst

2. Atkomstvei
3. Belegning
4. Parkering
5. Trapper og ramper
6. Markering

Elementer på gravplassen

7. Port
8. Vannpost
9. Avfallshåndtering
10. Utemøbler
11. Vegetasjon og beplantning
12. Organisering av gravfelt

Informasjon og veifinning

13. Oversiktsskilting
14. Veifinning
15. Belysning

	1. GENERELT	2. ATKOMSTVEI	3. BELEGNING
TEK10	<ul style="list-style-type: none"> • En rullestol vil kunne snu på en bredde på 1,6 m • Opparbeidet areal avsatt til lek og rekreasjon skal ha et horisontalt felt med fast dekke på minimum 1,6 m x 1,6 m 	<ul style="list-style-type: none"> • Fri bredde min. 1,8 m, for kortere strekning (inntil 5 m) min. 1,4 m • Tverrfall maks. 2% • Stigningsforhold generelt maks. 1:20, unntaksvis brattere stigning ved lengder under 3 m maks 1:12 • For hver 0,6 m høydeforskjell skal det være hvileplan på min. 1,6 m x 1,6 m 	<ul style="list-style-type: none"> • Fast og skisikkert dekke • Visuell og taktil avgrensning
NS 11005	<ul style="list-style-type: none"> • Snusirkel diameter min. 1,6 m • Fritt horisontalt felt med fast dekke i tilknytning til oppholdsareal min. 1,6 m x 1,6 m 	<ul style="list-style-type: none"> • Fri bredde min. 1,8 m • Tverrfall maks. 2% • Stigningsforhold generelt maks. 1:20, unntaksvis brattere stigning ved lengder under 3 m maks 1:12 • Fri høyde min. 2,25 m • Trinnfri, nivåsprang maks. 20 mm 	<ul style="list-style-type: none"> • Fast og jevnt dekke • God friksjon i våt og tørr tilstand • Gir visuell og taktil avgrensning • Nivåforskjeller skal helst unngås og ikke overstige 20 mm • Åpne fugebredder i belegget skal ikke være mer enn 10 mm
DANSK SJEKKLISTE		<ul style="list-style-type: none"> • Fri bredde min. 1,3 m • Nivåsprang maks. 25 mm • Stigningsforhold maks. 1:25 	<ul style="list-style-type: none"> • Jevn, fast og gangsikker
MINE TANKER		<ul style="list-style-type: none"> • Må være på samme nivå som gravfelt eller ha nivåpunkt med jevne mellomrom slik at rullestolbrukere har tilgang til gravfeltene • Må være bred nok for bæreprosjesjon, det vil si min. 2,3 m - 2,5 m (se s.87) • Må være uten hindre for bæreprosjesjon og folk med nedsatt funksjonsevne 	

	4. PARKERING	5. TRAPPER OG RAMPER	6. MARKERING
TEK10	<ul style="list-style-type: none"> • Tilstrekkelig antall • Tilstrekkelig annen oppstillingsplass for rullestol, barnevogn mv. • Skal være nær hovedinngangen • Skal ha tilfredsstillende belysning • Skal være tydelig skiltet og merket 	<ul style="list-style-type: none"> • Inntrinn må være min. 280 mm • Stigningsvinkel må være mindre enn 30 grader • Trapp skal ha jevn stigning og samme høyde på opptrinn • Rekkverk i to høyder 0,9 m og 0,7 m på begge sider som følger hele trappeløpet og avsluttes etter første og siste trinn med avrundet kant 	<ul style="list-style-type: none"> • Taktilt og visuelt farefelt som bør ha en dybde på 0,6 m foran øverste trinn • Oppmerksomhetsfelt foran og inntil nederste trinn • Trappeforkant, kontrastmarkering på alle trinn 20 mm-40 mm i hele trappens bredde
NS 11005	<ul style="list-style-type: none"> • Min. 5% av totalt antall parkeringsplasser, aldri færre enn 2 • Arealkrav min. 4,5 m x 6,0 m, tilleggssone på ca. 2,0 m ved parkering etter hverandre • Skal være lokalisert i nærheten gangatkomst til uteområdet • Skal være merket med skilt på vegg eller stolpe, og hvis mulig merkes med symbol og være oppmerket på fast dekke • Skal ha fast horisontalt dekke 	<ul style="list-style-type: none"> • Kun trapper på steder hvor en vil etablere snarveier, ellers trinnfrie gangveier • Utvendig trapp inntrinn min. 280 mm og stigning mindre enn 30° • Fri bredde rampe min. 0,9 m • Hvileplan rampe min. 1,6 x 1,6 m for hver 0,6 m ved høydeforskjell • Håndlist i to høyder på begge sider 0,7m og 0,9 m • Håndlistens avslutning utenfor trappens lengde 0,3 m med avrundet kant 	<ul style="list-style-type: none"> • Dybde farefelt min. 0,6 m • Luminanskontrast på farefelt min. 0,8 • Dybde oppmerksomhetsfelt min. 0,6 m • Luminanskontrast på oppmerksomhetsfelt, kantlinjer, håndlister og lignende min. 0,4 • Trappeforkant, kontrastmarkering på alle trinn 20 mm-40 mm i hele trappens bredde
DANSK SJEKKLISTE	<ul style="list-style-type: none"> • Arealkrav personbil min. 3,5 m bred • Arealkrav kassebil min. 4,5 x 8 m 	<ul style="list-style-type: none"> • Ikke høyere opptrinn enn 15 cm • Håndlist på begge sider eller i midten av trappen • Maks. helning på rampe 1:20 • Håndlist på begge sider av rampe 	
MINE TANKER	<ul style="list-style-type: none"> • De avsatte parkeringsplassene bør være plassert slik at det er lett å parkere bilen innenfor det oppmerkede feltet • Det bør være mulig å kjøre i ring inne på parkeringsområdet slik at man slipper å snu 		

	7. PORT	8. VANNPOST	9. AVFALLSHÅNTERING
TEK10	<ul style="list-style-type: none"> Betjeningshøyde mellom 0,8 m og 1,1 m over gulv Åpningskraft maks. 20 N(2,0 kg) 0,9 m satt som nødvendig passasjebredde inne i bygg 		
NS 11005	<ul style="list-style-type: none"> Betjeningshøyde for håndtak, vridere, automater osv. mellom 0,8 m og 1,1 m Åpningskraft/betjeningskraft maks. 20 N(2,0 kg) Bredde på passasjer, åpninger ved bruk av grunder, veibommer, sperrebommer o.l fri bredde min. 0,9 m 	<ul style="list-style-type: none"> Vannkanne plasseres 0,4 m over bakken, tappekran 0,4 m over dette igjen Innbyrdes avstand mellom vannposter maks. 60 m 	<ul style="list-style-type: none"> Beholdere for kompost og avfall bør plasseres ved vannpostene og utformes så de kan brukes av alle Plasseres synlig og lett tilgjengelig Betjeningshøyde mellom 0,8 m og 1,1 m Egnet åpning uten tunge lokk, betjeningskraft maks. 20N Skal ikke plasseres i gangsonen
DANSK SJEKKLISTE			
MINE TANKER	<ul style="list-style-type: none"> Intuitiv og lett å forstå Åpnes begge veier for å unngå å måtte rygge Lukker seg selv Håndtak som er godt og enkelt å gripe om 	<ul style="list-style-type: none"> Håndtak på tappekran er godt å gripe om og enkelt å manøvrere Vannkanner bør være i umiddelbar nærhet og lette å få tak i Det bør unngås vannsprut når vannet treffer bakken Det bør være en avlastningsrist for vannkannen 	<ul style="list-style-type: none"> Beholdere for kompost og avfall bør plasseres ved vannpostene slik at disse sammen utgjør et servicepunkt Bør ha enkel betjening slik at det er lett å få avfallet i beholderen Bør være enkel å tømme Bør ha en verdig utforming

	10. UTEMØBLER	11. VEGETASJON OG BEPLANTNING	12. ORGANISERING AV GRAVFELT
TEK10	<ul style="list-style-type: none"> Ved sitteplasser langs veier eller i uteoppholdsareal må det i tillegg til benk eller stol avsettes et fritt areal slik at det er plass til rullestol 		
NS 11005	<ul style="list-style-type: none"> Generell sitteøyde 0,45 m, sitteøyde for barn ca. 0,35 m Anbefalt å bruke utemøbler med både armlener og ryggstøtte, med bare ryggstøtte og uten armlene og ryggstøtte Fri høyde under bord og lignende min. 0,67 m (anbefalt 0,7 m), utstikk av bordplate på minst 0,5 m 	<ul style="list-style-type: none"> Bør brukes som romavgrensere for å skape gode områder for ro og ettertanke Allergifremkallende vekster skal unngås, dvs. bjørk, hassel, or, vier, selje og hannplanter av pil Vegetasjonen skal ikke redusere den frie bredden for gangsoner Siktlinjer som understøttes av vegetasjon kan lette orienteringen i anlegget Duftende planter bør konsentreres på enkelte plasser i anlegget på grunn av duftoverfølsomhet Behov for skjøtsel og drift av vegetasjon skal tas med i planlegging og utførelse da mangel på dette kan skape hindringer som gjør et område utilgjengelig 	<ul style="list-style-type: none"> Monumenter bør plasseres så de ikke hindrer fremkommeligheten
DANSK SJEKKLISTE	<ul style="list-style-type: none"> Sitteøyde mellom 45-48 cm Benker/stoler skal ha arm- og ryggene Avstand mellom benker/stoler maks 100 m 		<ul style="list-style-type: none"> Bør være mulig å kjøre nærme gravstedet
MINE TANKER	<ul style="list-style-type: none"> Bør variere mellom faste og løse møbler Faste benker bør ha et fritt areal på 1,6 x 1,6 m på den ene siden av benken slik at det er plass til en rullestol 		<ul style="list-style-type: none"> Dersom det er behov for å bevege seg langs gravretningen må det med jevne mellomrom være passasjer med bredde min. 1,2 m Enkel atkomst fra gangvei til gravene, helst på tvers av gravretningen Gressflatene bør ha et sandholdig vekstjordlag

13. OVERSIKTSSKILTING

14. VEIFINNING

15. BELYSNING

TEK10

NS 11005

- Skal vise plassering av gravfelt med betegnelse, veisystem og bygninger
- Skal plasseres ved begynnelsen av gangvei/gangatkomst
- Skal plasseres slik at det er mulig å komme tett inntil, og slik at trafikk ikke hindres
- Foran skal det være en horisontal flate med et fast dekke på minst 1,6 m x 1,6 m
- Kart skal ha god lesbarhet og ikke være for detaljert
- Det skal være markert hvor «du står nå»
- Luminanskontrast min. 0,8
- Skal være godt synlige betegnelsesskilt på gravfeltene

- Ledelinjesystem skal være planlagt og logisk og en sammenhengende kjede av naturlige og/eller bygde ledende elementer
- Ledelinjesystem skal kunne følges uten hindringer i en bredde på min. 0,9 m
- Ledelinjesystem skal ha utforming og farge som gir kontrast

- Dersom belysning ved gangatkomst, gang- og turvei min. 30 lux
- Dersom belysning i trapper min. 50 lux
- Dersom skiltbelysning min. 50 lux
- Belysning skal være blendfri og refleksfri

DANSK
SJEKKLISTE

- Skal være oversiktskart over gravplassens innretninger som viser helninger og veier med jevn, fast og gangsikker belegning
- Taktilt kart over hovedstiforløp kan hjelpe orienteringen til synshemmede

MINE
TANKER

- Logisk utforming av gravplassen som er lett å lese
- Et landemerke kan lette orienteringen

REFERANSER

REFERANSER

- Arbeids- og sosialdepartementet og Miljøverndepartementet. (2004). *Regjeringens handlingsplan for økt tilgjengelighet for personer med nedsatt funksjonsevne, plan for universell utforming innen viktige samfunnsområder*. Oslo. 24 s.
- Asmervik S. (2009). *Universell utforming: byer, hus, parker og transport for alle*. Trondheim, Tapir akademisk forlag. 100 s.
- Asplan Viak for Øygarden kommune. (2011). *Prosjektering av Hjelme Gravplass utvidelse, konkurransegrunnlag*. Bergen. 14 s.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Norge universelt utformet 2025: Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013*. Oslo. 32 s.
- Byggforskserien. (1989). *A517.341 Små skille- og støttemurer*. 6 s.
- Byggforskserien. (2012). *451.021 Klimadata for termisk dimensjonering og frostsikring*. 14 s.
- Byggteknisk forskrift. (2010). *Forskrift om tekniske krav til byggverk*. Fastsatt ved kgl.res. 26. mars 2010 nr. 489 med hjemmel i lov vedtatt 27. juni 2008 nr. 71 plan- og bygningsloven.
Endringsforskrift til Byggteknisk forskrift (2012). *Forskrift om endring i forskrift om tekniske krav til byggverk (Byggteknisk forskrift) av 9. desember 2012 nr. 1233*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
- Cegla, T. B.-O. (2008). *Fremtidens kirkegård i et flerfunksjonelt perspektiv: hvordan kan bykirkegården overleve som kirkegård?*. Oslo. 191 s.
- Den Norske Kyrkja i Øygarden.(u.å.). *Hjelme kyrkje*. Lokalisert 8. januar 2012 på World Wide Web: <http://kyrkja.net/index.php/hjelme-kyrkje>
- Direktoratet for byggkvalitet.(2011). *Veiledning om tekniske krav til byggverk*. Publikasjonsnummer: HO-2/2011. 304 s.
- Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. (2008). *Lov om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne av 20. juni 2008 nr 42*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
- Forskrift til gravferdsloven.(1997). *Forskrift til lov om kirkegårder, kremasjon og gravferd*. Fastsatt ved kgl. res. 10. januar 1997 nr. 16 med hjemmel i lov 7. juni 1996 nr 32 Gravferdsloven.
Endringsforskrift til gravferdsforskriften (2012). *Forskrift om endring i forskrift til lov om kirkegårder, kremasjon og gravferd (gravferdsloven) av 18. desember 2012 nr. 1328*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
- Global Dignity Norge.(u.å.) *Om verdighet*. Lokalisert 06.08.2012 på World Wide Web: <http://www.globaldignity.no/?aid=9107123>
- Gravferdsloven. (1996). *Lov om gravplasser, kremasjon og gravferd av 7. juni 1996 nr 32*.
Endringslov til gravferdsloven. (2012). *Lov om endringer i kirkeloven m.m. av 8. juni 2012 nr.30*. Tilgjengelig fra: www.lovdata.no
- Hansen J. E. (2007). *De levendes gravlund*. Aftenposten.no. Lokalisert 14.august 2012 på World Wide Web: <http://www.aftenposten.no/meninger/article1784412.ece>
- Hinduismen-Orkanger.(u.å.). *Samsara-livets sirkel*. Lokalisert 6. februar 2013 på World Wide Web: <http://hinduismen-orkanger.wikispaces.com/Samsara++livets+sirkel>.
- Kartverket.(2012). *Hva er vannstand?* Lokalisert 13. januar 2013 på World Wide Web: <http://vannstand.no/index.php/nb/vannstand/22-fakta-vannstand-introduksjon>
- Kirkegårdsforeningen(1). (u.å.) *Gravferdsloven pr 2012 – hva er nytt?* Lokalisert 20. august 2012 på World Wide Web: <http://kirkegaardskultur.no/fagstoff/lovverk/endringer-i-gravferdsloven-pr-2012-hva-er-nytt/>
- Kirkegårdsforeningen(2). (u.å.). *Lover og regler*. Lokalisert 20.august 2012 på World Wide Web: <http://kirkegaardskultur.no/fagstoff/lovverk/>
- Klingberg H. (2005). *Den nye kirkegårdsboka*. Stokke, Ars Longa. 127 s.
- Meteorologisk institutt.(u.å.). *Bergen - Florida (Hordaland)*. Lokalisert 7. februar 2012 på World Wide Web: http://met.no/Klima/Klimastatistikk/Vanlig_var/Vestlandet/Bergen_Hordaland/

Miljøverndepartementet (2009). *Temaveileder: Universell utforming og planlegging etter plan- og bygningsloven*. Lokalisert 03.02.2013 på World Wide Web: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/veiledninger/2009/temaveileder-universell-utforming-og-pla.html?id=557913>

Multiconsult for Øygarden kommune. (2011). *Rapport nr. 613478-1 Hjelme gravplass, Øygarden: Utvidelse av gravplass*. Bergen. 36 s.

Norges Handikapforbund. (2011). *Tilgjengelige bygg og uteområder: universell utforming og likestilling*. Oslo. 59 s.

Norsk Forening for Kirkegårdskultur. (2001). *Utvidelser og nyanlegg av kirkegårder: håndbok for tiltakshaver*. Drangedal. 67 s.

NOU (2001:22) *Fra bruker til borger*. Oslo. 548 s.

NOU (2005:8). *Likeverd og tilgjengelighet*. Oslo. 377 s.

Norsk institutt for skog og landskap(1).(u.å.). *10b Røsslynghei*. Lokalisert 20.02.2012 på World Wide Web: <http://www.skogoglandskap.no/Artsbeskrivelser/roesslynghei>

Norsk institutt for skog og landskap(2).(u.å.). *10c Fukthei*. Lokalisert 20.02.2012 på World Wide Web: <http://www.skogoglandskap.no/Artsbeskrivelser/Fukthei>

Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling av 27. juni 2008 nr 71*.

Endringslov til Plan- og bygningsloven (2012). *Lov om endringer i plan- og bygningsloven av 10. august 2012 nr. 61*. Tilgjengelig fra: www.lovdatabasen.no

Puschmann, O. (2005). *"Nasjonalt referansesystem for landskap. Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner."* NIJOSrapport 10/2005. Norsk institutt for jord- og skogkartlegging, Ås. Side 86-89.

Rådet for funksjonshemmede. (1997). *Universell utforming: planlegging og design for alle*. Oslo. 54 s.

Skjerdal, Nicolai. (2005). *Universell utforming – fra ideal til rettsnorm*. NOU 2005: 8

Likeverd og tilgjengelighet, vedlegg 1, s 275-352

Solfjeld I. (2009). *Etablering av bytrær Ny viten - tekniske løsninger*. Forelesning ved UMB 2. april 2009.

Sosial- og helsedirektoratet, Deltasenteret og Statens råd for funksjonshemmede. (2003). *Universell utforming over alt! Planlegging og utforming av uteområder, bygninger, transport og produkter for alle*. Oslo. 138 s.

Standard Norge. (2009). *Norsk Standard NS11001-1:2009 Universell utforming av byggverk - Del 1: Arbeids- og publikumsbygninger*. 84 s.

Standard Norge. (2011). *Norsk Standard NS 11005:2011 Universell utforming av opparbeidete uteområder: krav og anbefalinger*. 76 s.

Statistisk sentralbyrå. (2011). *Befolkningsstatistikk. Befolkningsendringer i kommunene. 1951-2011*. Lokalisert 05.01.2012 på World Wide Web: <http://www.ssb.no/folkendrhist>

Statistisk sentralbyrå. (2012). *Befolkningsframskrivinger, 2012-2100*. Lokalisert 18. august 2012 på World Wide Web: <http://www.ssb.no/emner/02/03/folkfram/>

St.meld. nr. 34 (1996-1997). *Resultater og erfaringer fra Regjeringens handlingsplaner for funksjonshemmede og veien videre*. Lokalisert 15.05.2012 på World Wide Web: http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/dok/regpubl/stmeld/19961997/st-meld-nr-34_1996-97.html?id=191142

St.meld. nr. 40 (2002). *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer; Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne*. Oslo. 137 s.

Stople E. (2011). *Utskifting av løsmasser i forbindelse med opparbeidelse av gravlunder*. FAGUS rådgivning, årgang 8, nr 10. 8 s.

Store norske leksikon. (2013). *Øygarden*. Lokalisert 7. februar 2012 på World Wide Web: <http://snl.no/%C3%98ygarden>

Tilgjengelighet i folkekirken. (u.å). *Checkliste*.15 s. Lokalisert 05. januar 2012 på World Wide Web: <http://tilgaengelighed.km.dk/alt/checkliste/>

Vegdirektoratet.(2008). *Veg- og gateutforming*. Vegvesenets håndbokserie; håndbok 017. Oslo. 202 s.

Vestnytt.(2009). *Hjelme gravplass full innan fem år*. Lokalisert 3.februar 2012 på World Wide Web: <http://vestnytt.no/nyheter/hjelme-gravplass-full-innan-fem-ar/>

Wikipedia(1).(2012). *Hjelme kirke*. Lokalisert 9.januar 2012 på World Wide Web: http://no.wikipedia.org/wiki/Hjelme_kirke

Wikipedia(2).(2012). *Lynghei*. Lokalisert 25.april 2012 på World Wide Web: <http://no.wikipedia.org/wiki/Lynghei>

Wikipedia(1).(2013). *Begravelse*. Lokalisert 3. mars 2012 på World Wide Web: <http://no.wikipedia.org/wiki/Begravelse>

Wikipedia(2). (2013). *Dignity*. Lokalisert 12.01.2013 på World Wide Web: <http://en.wikipedia.org/wiki/Dignity>

WWF Norway.(u.å.). *Kystlynghei-truet naturtype*. Lokalisert 17.juni 2012 på World Wide Web: http://www.wwf.no/bibliotek/wwf_naturfakta/skog/kystlynghei__truet_naturtype/

Øygarden kommune.(2011). *Velkommen til Øygarden*. Lokalisert 7. februar 2012 på World Wide Web: <https://www.oygarden.kommune.no/artikkel.aspx?Mid1=428&Aid=128>

BILDEREFERANSER

Bilde 1: Lokalisert 14.02.13 på World Wide Web: <http://www.randaberg.kirken.no/2012/08/kirkegardene.html>

Bilde 2: Lokalisert 18.02.13 på World Wide Web: <http://www.mkthink.com/archives/2919>

Bilde 3: Tegning av Trond Bredesen, hentet fra Miljøverndepartementets temaveileder: *Universell utforming og planlegging etter plan- og bygningsloven* (2009) . Lokalisert 03.02.2013 på World Wide Web: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/veiledninger/2009/temaveileder-universell-utforming-og-pla.html?id=557913>

Bilde 4: Lokalisert 18.02.13 på World Wide Web: <http://www.tiltakskatalog.no/b-4-5.htm>

Bilde 5: Lokalisert 23.06.12 på World Wide Web: <http://www.dn.se/blogg/wp-content/migratedmedia/dn/blog/17/73/77/145/20101106/s22.jpg>

Bilde 6: Lokalisert 25.06.12 på World Wide Web: <http://www.moss-avis.no/nyheter/hele-bygda-fulgte-henne-til-graven-1.6414702>

Bilde 7: Foto hentet fra forelesning i LAA307 Gravplassens elementer–form og funksjon–del 3–forelesningsnotat s.61

Bilde 8: Lokalisert 22.02.13 på World Wide Web: <http://www.uscatholic.org/articles/201301/brokenness-body-christ-26738>

Bilde 9: Lokalisert 22.02.13 på World Wide Web: <http://semideus.deviantart.com/art/sorrow-160480966>

Bilde 10: Foto av Torstein Fjell. Lokalisert 17.08.12 på World Wide Web: http://no.wikipedia.org/wiki/Rongesundet_bru_17.08.12

Bilde 11: Foto av Anders Bryn lokalisert 20.02.12 på World Wide Web: <http://www.skogoglandskap.no/Artsbeskrivelser/roesslynghei>

Bilde 12: Flyfoto hentet fra Skog og Landskap Lokalisert 01.03.2012 på World Wide Web: <http://kilden.skogoglandskap.no/map/kilden/index.jsp?theme=http://kilden.skogoglandskap.no>

Bilde 13: Foto av Sjøkartverket, lokalisert 15.02.12 på World Wide Web: <http://vannstand.no/index.php/nb/stormflo/38-fakta-stormflo-i-norge>

Bilde 14: Foto av Morten Wilhelmsen lokalisert 25.05.12 på World Wide Web: <http://www.helhetsverkstedet.no/natur/innhold.php?side=seksjon&seksjonid=157>

Bilde 15: Lokalisert 18.05.12 på World Wide Web: <http://vvskomplett.no/cim-tappekran-34>

Bilde 16: Lokalisert 08.03.12 på World Wide Web: <http://vestre.com/produkter/parc-benk?src=categories>

Bilde 17: Lokalisert 08.03.12 på World Wide Web: <http://nola.se/sv/produkter/stolar-fatoljer/share?page=3>

Bilde 18: Lokalisert 19.03.12 på World Wide Web: <http://www.2020site.org/trees/how-to-identify-tree-leaves.html>

Bilde 19: Foto av Jiri Bohdal lokalisert 19.03.12 på World Wide Web: http://www.naturephoto-cz.com/sorbus-aucuparia-photo_lat-1232.html

Bilde 20: Lokalisert 08.02.13 på World Wide Web: <http://www.grasrota.net/bergknapp/galleri/>

Bildene 21 og 22: Hentet fra brosjyre fra "G9 Udventar ApS", lokalisert 17.06.12 på World Wide Web: <http://www.udventar.dk/aviva/media/pdf/bikab-dobb-single.pdf>

Bilde 23: Lokalisert 08.03.12 på World Wide Web: <http://nola.se/sv/produkter/stolar-fatoljer/share?page=3>

FIGURREFERANSER

Figur 1: Bearbeidet illustrasjon hentet fra: St.meld. nr. 40 (2002). *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer; Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne*. Oslo. 137 s.

Figur 2: Bearbeidet kart fra Skog og landskap Lokalisert 09.01.12 på World Wide Web: <http://kilden.skogoglandskap.no/map/kilden/index.jsp?theme=http://kilden.skogoglandskap.no>

Figur 3: Grafen er utarbeidet av Statistisk sentralbyrå, lokalisert 09.01.12 på World Wide Web: <http://no.wikipedia.org/wiki/Øygarden>

Figur 4: Bearbeidet kart fra Skog og landskap Lokalisert 09.01.12 på World Wide Web: <http://kilden.skogoglandskap.no/map/kilden/index.jsp?theme=http://kilden.skogoglandskap.no>

Figur 5: Asplan Viak for Øygarden kommune. (2011). *Prosjektering av Hjelme Gravplass utvidelse, konkurransegrunnlag*. Bergen. 14 s.

Figur 6: Bearbeidet kart fra Skog og landskap Lokalisert 08.02.12 på World Wide Web: <http://kilden.skogoglandskap.no/map/kilden/index.jsp?theme=http://kilden.skogoglandskap.no>

Figur 7: Bearbeidet kart fra Skog og landskap Lokalisert 08.02.12 på World Wide Web: <http://kilden.skogoglandskap.no/map/kilden/index.jsp?theme=http://kilden.skogoglandskap.no>

Figur 8: Lokalisert 15.02.12 på World Wide Web: <http://www.sehavniva.no/sted/Hordaland/Bergen/Bergen~9000002/vannstand.html>

Figur 9: Lokalisert på eKlima sine nettsider (met.no) 07.02.12

KAPITTELFRAMSIDER

Kap. 1: « Fuglane vett» av Arnt Birkedal, lokalisert 08.05.12 på World Wide

Web: <http://www.vamp.no/tekstene/?id=114>

Kap. 2: «Skisse vestfra» av Kolbein Falkeid, lokalisert 08.05.12 på World Wide

Web: <http://www.vamp.no/tekstene/?id=17>

Kap. 3: «Ein gong» av Nils Ferlin, lokalisert 08.05.12 på World Wide Web:

<http://www.vamp.no/tekstene/?id=119>

Kap. 4: «Salme i mars» av Kolbein Falkeid, lokalisert 08.05.12 på World Wide

Web: <http://www.vamp.no/tekstene/?id=101>

VEDLEGG

VEDLEGG 1 ILLUSTRASJONSPLAN målestokk 1:500, format:A2

VEDLEGG 2 TEKNISK PLAN målestokk 1:500, format:A2

ILLUSTRASJONSPLAN

TEGNFORKLARING

- Kjørebane/parkering
- Gang-/sykkelvei
- Eksisterende koter
- Nye koter
- Gravminne
- Natursteinsmur
- Eksisterende gjerde
- Port
- Vann- og Avfallspost
- Punkt for frittstående stoler av typen Share fra Nola eller tilsvarende
- Benk av typen Parc fra Vestre eller tilsvarende, med rygg og armelene, på fast dekke
- Benk av typen Parc fra Vestre eller tilsvarende, med rygg og armelene
- Sti
- Eksisterende Pinus sylvestris
- Ny Pinus sylvestris
- Ny Sorbus aucuparia 'Rosina' E med underplanting av Alchemilla mollis
- Gressarealer
- Bunndekker, Juniperus communis 'Nona Hustad' E
- Eksisterende bygg som rives
- Avgrensning

Målestokk 1:500
Format: A2
Ingvild Foldøy Grutle

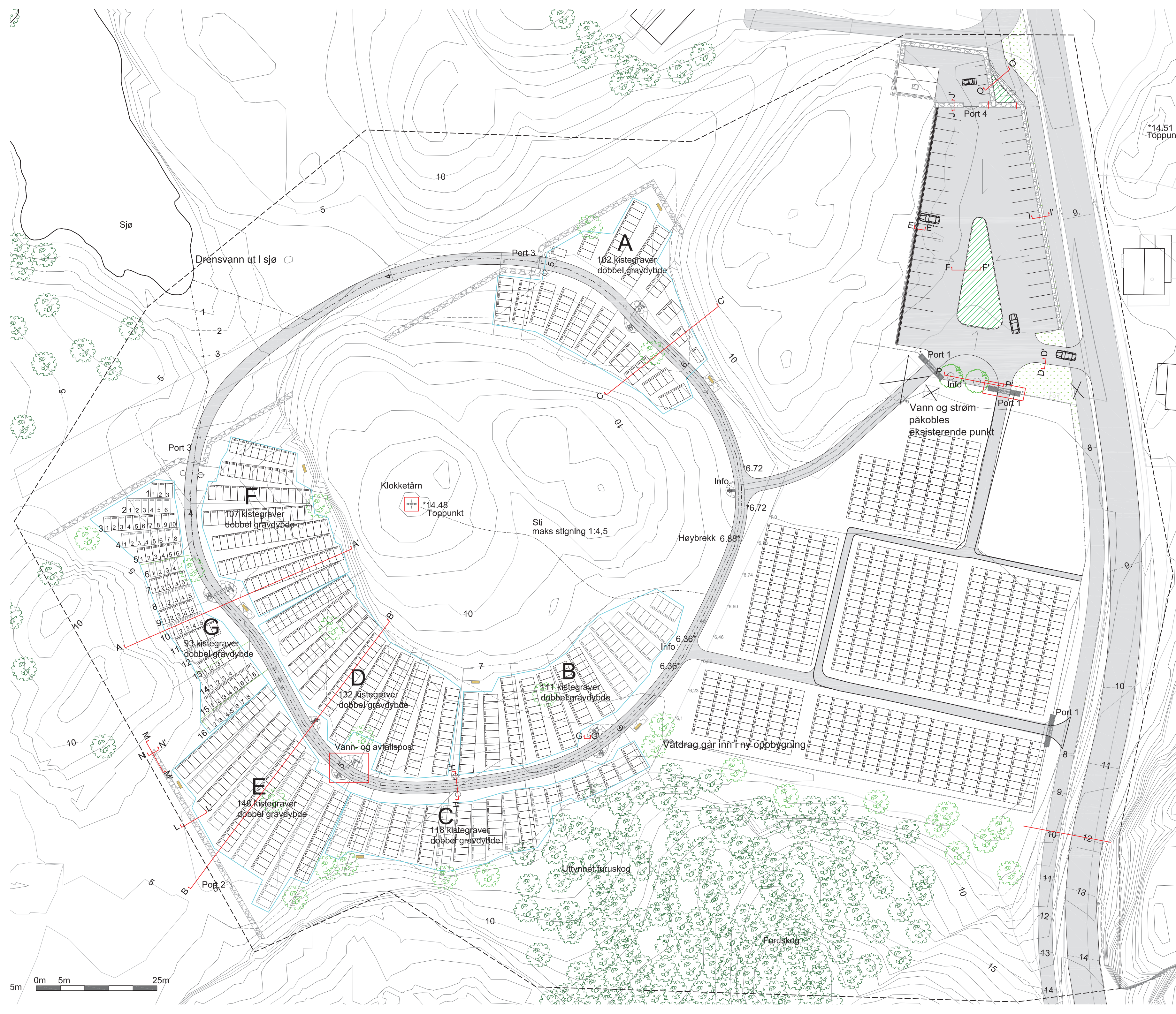
0m 5m 25m

TEKNISK PLAN

TEGNFORKLARING

- Kjørebane/parkering
- Gang-/sykkelvei
- Eksisterende koter
- Nye koter
- Gravminne
- Natursteinsmur
- Eksisterende gjerde
- Port
- Vann- og Avfallspost
- Punkt for frittstående stoler av typen Share fra Nola eller tilsvarende
- Benk av typen Parc fra Vestre eller tilsvarende, med rygg og armelene, på fast dekke
- Benk av typen Parc fra Vestre eller tilsvarende, med rygg og armelene
- Sti
- Eksisterende Pinus sylvestris
- Ny Pinus sylvestris
- Ny Sorbus aucuparia 'Rosina' E med underplanting av Alchemilla mollis
- Gressarealer
- Bunndekker, Juniperus communis 'Nona Hustad' E
- Eksisterende bygg som rives
- Avgrensning
- -Info Informasjonsskilt
- Sluk med sandfangskum
- Hjelpesluk
- Strøm
- Vann
- Snittlinjer/detaltegning
- Inndeling gravfelt
- Benevnelse gravfelt

Målestokk 1:500
 Format: A2
 Ingvild Foldøy Grutte

